అద్వైత పంచాయతనమ్

కర్తా

యల్లంరాజోపాహ్వయః శ్రీనివాసాహ్వయః, M.A.

అద్వైత పంచాయతనమ్

కర్తా

యల్లంరాజోపాహ్వయః శ్రీనివాసాహ్వయః, M.A.

గ్రంథ నామ : అద్వైత పంచాయతనమ్

గ్రంథ కర్తా : యల్లంరాజు శ్రీనివాసరాయః

ముద్రణమ్ : ప్రథమమ్

ముద్రణ కాలః : 01-01-2012

గ్రంథ మూల్యమ్ : అమూల్యమ్

గ్రంథ ప్రతిరూపాః : 200

డి.టి.పి. : రితిక్ ఇమేజస్
విజయవాడ - 520 002

ముద్రాపకాః : పూర్ణిమ బుక్ హౌస్,
విజయవాటికా.

ప్రాప్తి స్థానమ్ : యల్లంరాజు శ్రీనివాసరాయః
విజయవాటికా - 520 011

సంప్రవేశః

పంచాతన మిత్యనేన నామకరణేన నేదం శిన పంచాయతనం విష్ణు పంచాయతనం వేతి భ్రమితవ్యం - ఆయతనం ఆశ్రయః స్థానమితి పర్యాయాః - పంచస్వాయ తనే ష్వేవం విధేషు సంగృహీత మద్వైత విజ్ఞాన మిత్యతః అద్వైత పంచాయతన మితి నామకృత మస్యగ్రంధస్య - అద్వైతమితి యద్దైవ శ్రూయతే తదా శంకర భగవత్పాదానాం మూర్తి ర్మనోనేత్రస్య పురస్సద్యః ప్రత్యక్షీభవతి - ఉపనిషత్కాలా దారభ్య అద్యయావ దద్వైత జ్ఞానం యద్యపి మహతః కాలా త్ప్రవృత్తం లోకే తధాపి షోడశభిః కలాభి స్త ద్భగవత్పాదానాం భాష్య గ్రంధేష్వేవ దరీదృశ్యతే - ఆచార్యై రేవ హేతు దృష్టాంతాభ్యాం శాస్త్రీయేణ మార్గేణ సిద్ధాంత స్సాధనం సిద్ధిరిత్యేత త్త్రితయం సాకల్యేన ఉపనిబద్ధం భాష్యాపదేశేన -

బహోః కాలా దహం అద్వైత జ్ఞానపిపాసు స్తదీయం భాష్యత్రయం పదే పదే శ్రావం శ్రావం పదే పదే మనసా స్మారం స్మారం తదుపదిష్టం జ్ఞానం ఆత్మసాత్కృత్య తదేవ యధాశక్తి జిజ్ఞాసు జనేభ్యః తత్ర తత్ర బహుధా ప్రపంచయ న్నేతావంతం కాలమనైషమ్- అపిచ యన్మయా విచారిత మర్ధజాతం తదేకత్ర పుంజీకృత్య ప్రదర్శయితు ముత్సాహో జాతః పునర్మమ - అస్త్యేవఖలు అద్వైత జ్ఞాన భాండాగారో భగవత్పాదానాం కుతః పునరయం ప్రయాసస్తవేతి చే దుచ్యతే -

ఆచార్యస్య భాష్యరచనా న స్వతంత్రా స్వకీయాం ప్రణాళికా మనుసృత్య కృతా - కింతు ఉపనిషదాది మూల గ్రంధా ను రోధేన ప్రణీతా - అతఏవ అద్వైత భావాస్సర్వేపి యధాక్రమ మేకత్ర నిశ్శేష ముపలబ్ధుం నశక్యంతే అస్మాభిః - తత్ర తత్ర తే ప్రకరణాను సారేణ వజ్ర వైదూర్యా ఇవ విప్రకీర్ణా ఏవ లక్ష్యంతే - ఇదా నీం త నానాంతు జిజ్ఞాసూనాం న తానర్ధా నానుపూర్వ్యేణ విధాయ గ్రహీతుం ప్రాయేణ

సామర్థ్యమస్తి - నతావ ద్బహూనాం సంస్కృత భాషాజ్ఞాన మేవాస్తి- భాషా భిజ్ఞానామపి భాష్యపరిభాషా జ్ఞానం తావ ద్గగనకుసుమ ప్రాయమేవ - సత్యేవం కథమేషాం భాష్యార్ణవావగాహనం - తత్తుదూరా పాస్తమేవ -

తస్మా దమూల్యేయం శాంకరా ద్వైత విజ్ఞాన సంప దనుపభోగ్యా వృధా భవిష్యతీతి భియా మయా సుచిర మాలోచ్య తదీయ మద్వైత భావజాతం బహుధా విప్రకీర్ణ మేకత్ర పుంజీకృత్య పంచస్వాయతనేషు పంచభిర్వృష్టిభి స్సంగృహ్య మదీయయా వాణ్యా యధాశక్తి తత్త్వజిజ్ఞాసుభ్యో బోధయితు మేష పరికరబంధః క్రియతే - భగవత్పాద మతానుసారేణైవ సర్వోపి శాస్త్రార్థః యధావ త్ప్రతిపాద్యతే - న అపూర్వః కోపి స్వకపోల కల్పితో భావః - అస్మదాలోచనాయాః పూర్వమేవ సిద్ధత్వా దద్వైత విద్యాయాః తదతిరేకేణ కల్పితస్య సర్వస్య ఆభాసత్వాదితి-

తస్మా దయం మదీయో యత్నః న ఆత్మనః ఉత్కర్ష ప్రదర్శ నాయ- కింతు జగద్గురూణా మనేన మిషేణ పూజా కుసుమాంజలి ప్రదానాయైవేతి క్షంతవ్యోయం కించి ద్జోజనః - కించి ద్జస్యాపి ఏతన్ముఖా దాకర్ణ్యమాన మవ ధార్యమాణంచ యదస్తి తత్సర్వం సర్వజ్ఞస్య జగద్గురోర్భగవత్పాదస్య అద్వైత విజ్ఞానా మృత మేవ భంగ్యం తరేణ ఉపనీతం ఆకర్ణ్యతే అవధార్యతే ఆస్వాద్యతే ఇతి సంతుష్యంతు సహృదయాః శ్రోతారః - కింతు సర్వై రస్మాభి రేతేష్వా యతనేషు దేవతా యతనేష్వివ సమ్యక్ప్రవేశః కర్తవ్యః - నతూపర్యుప పరి చరిత్వా ప్రతిగంతవ్యమ్ - ఉపరి చరతాంన తలస్పర్శి భవతి విజ్ఞాన మిత్యేతావ ద్విజ్ఞాప్య భవద్భ్యో విరమ్యతే మయా భగవత్పాద పాదపాంసునా-

ఇతి

సకల సజ్జన విధేయః

శ్రీనివాస నామధేయః

ప్రథమ ద్వారమ్

స్థావరేభ్యో జంగమానాం జంగమేభ్యోపి మనుష్యాణా ముత్కృష్ట తరం జన్మ - బుద్ధి జీవినోహి మనుష్యాః - బుద్ధి సద్భావాచ్చ అనుభవోపి దుర్నివారః - అనుభవస్తు ద్వేధా - సమస్యాను భవ స్తత్పరిహారాను భవశ్చ- సమస్యా యదా అనుభూయతే తదా తత్పరిహారాయ అవశ్యం యత్న వాన్ భవతి మానవః - యత్నేచ సఫలతా ముపగతే తత్ఫల మప్యను భవిష్యత్యేవ-

అథకేయం సమస్యా నరాణాం - సాపి ద్విప్రకారా - అల్పజ్ఞాన మల్ప సుఖమితి - బుద్ధి బలా దస్త్యేవ జ్ఞానం మనుష్యాణాం - తథా తదను రూపం సుఖ మప్యుపలభ్యత ఏవ- కింతు యత్కించి దేవతత్- న సమగ్ర రూపేణ జ్ఞానం సుఖంచ కేనాప్యనుభూయతే - తత్తు ప్రత్యక్ష మేవ సస్సర్వేషా మిదానీ మా పండిత పామరం - యద్యేవం తదా న నిర్వృతిః కస్యాపి యావ త్పరిపూర్ణతా తయో ర్ద్వయో ర్న ఆసాద్యతే-

అత ఏవ తత్పరిపూరణాయ ప్రతిక్షణం ప్రయత్నః క్రియతే సర్వై రపి - తత్ప్రయత్న ఫలమేవ వివిధ శాస్త్ర విజ్ఞానం - లౌకికేన జ్ఞానేన యదా సమస్యాన పరిహ్రియతే - పరిహర్తుంచ నశక్యతే - తదా శాస్త్ర మేవ నః శరణ్యం భవతి - శాసనా చ్ఛాస్త్రమితి వ్యుత్పత్తిః శబ్దస్య -

ఏవం కురు - అనేన మార్గేణ ప్రవర్త మానస్య తవ మనోరథ స్సఫలో భవిష్యతీతి యదనుశాసనం తదేవ శాస్త్రం నామ - ఏవం విధాన్యేవ భౌతిక రసాయన వైద్య జ్యౌతిష భూగర్భ సాముద్ర పరమాణ్వాం తరిక్ష సంబంధీని సర్వాణ్యపి శాస్త్రాణి అస్మాభి రభ్యస్య మానాని - అస్మాక మేవ మనుష్యాణాం మధ్యే యేకేచి న్మేధావినః పురుషాయే శాస్త్రజ్ఞా ఇత్యుచ్యంతే తేషాం పరిశోధకానాం పరిశోధనా ఫలితా న్యేతాని - తదేత దనుభవ సిద్ధమేవ నస్సర్వేషాం-

ఏవ మతి ప్రాచీన కాలా దారభ్య తతస్తతః ప్రణీయ మాన మిదం శాస్త్ర వాఙ్మయం అధికా దధిక తరం జ్ఞానం ప్రయచ్ఛతి - సుఖ జీవనం చయధా స్యాత్తధా తదుపయోగి పరికర జాత మపిప్రసాదయ త్యేవన స్సర్వేషా మితి నిర్వివాదోఽయ మంశః - యద్యప్యేవం తథాపి నస్సమస్యా తథైవా వతిష్ఠతే- నపరిహృతా - కుత ఇతి చే దేతాని సర్వాణ్యపి శాస్త్రాణి సాపేక్షా ణ్యేవ న నిరపేక్ష మేక తమమపి విద్యతే తేషు - ఇతః పరం కిమితః పరం కిమస్తీతి ప్రశ్నస్యావ కాశో యత్ర- త త్సాపేక్ష ముచ్యతే - అధ ప్రతిపాదితా దర్థా దతిరిక్తస్యాకాంక్షా యత్ర నస్యా - త్తావతైవ యత్పర్య వస్యతి - త న్నిరపేక్షం భవతిశాస్త్రం -

అపేక్షాయాః కారణం కిమితిచేత్ - అనేకత్వ మేవ పదార్థానాం నాన్యత్ - తథాహి లోకే నానా విధాః పదార్థా ఉపలభ్యంతే - గృహారామ క్షేత్రాదయః ధన కనక వస్తు వాహనాదయః సన్నిహితాః - విప్రకృష్టా శ్చ సూర్యచంద్ర గ్రహ తారకాదయశ్చ - సర్వే ప్యేతే నిత్యమస్మద్ జ్ఞానగోచరత్వా ద్విషయా ఉచ్యంతే - ఏవమేత ద్విషయ విషయా శ్చ మనసి జాయమానా బహు విధా వృత్తయః ప్రత్యయా నిర్దిశ్యంతే - ఉభయ ప్రకారా అప్యేతే విషయ ప్రత్యయాఖ్యాః పదార్థాః పరస్పర

వ్యావృత్తాః - అతఏవ పరిచ్ఛిన్నా విశేష రూపా అసంఖ్యాకా భవంతి- నహి తేషాం సంఖ్యా ఏతావ తీతి నిర్ణేతుం శక్యతే - నాపి సంభావ్యతే కేనాపి - యస్మాదేవం తస్మా త్తేషాం జ్ఞాన మపి న జాతు పరిపూర్ణతాం భజతే - అసంఖ్యేయత్వాత్ - యావద్యావ దధి గమ్యతే జ్ఞానం తావత్తావ దవ శిష్యత ఏవా ధిగంతవ్యం పునరపి - అపిచ తత్త ద్విశేష రూపేణ దృశ్యమానా ఇమే సర్వేపి తేన తేన రూపేణ వాస్తవా ఏవేతి అభిమన్యంతే లౌకికా శ్శాస్త్రజ్ఞా ఉభయేపి లోకే - ఏవం సతి పూర్వోక్తా సమస్యా తథైవాను వర్తతే - నతస్యాః పరిహారో మనసా ప్యాశంసితుం పార్యతే-

కుత ఏవం - సర్వస్యాపి పదార్థ జాతస్య విషయ ప్రత్యయ భేద భిన్నస్య బాహ్యాభ్యంతరస్య వాస్తవికత్వాభిమానాత్ - వాస్త వికోయం ప్రపంచః న కే వల మైహికో దృశ్యమానః కిం త్వదృశ్య మాన ఆముష్మికోపి స్వర్గనరకాదిః - తథా ఆధి భౌతిక ఇవ ఆధ్యాత్మికోయం శరీరేంద్రియ మనః ప్రాణాది సంఘాతః - అస్య సంఘాతస్య సంబంధీనిచ జనన మరణాదీని సుఖదుఃఖాదీన్యపి - ఏవంచ సర్వాణ్యపి ఏతాని భావ జాతాని వాస్తవాన్యేవ సంపద్యంతే వాస్తవాభిమతత్వాత్ -

తథా సతి నకేవలం జ్ఞాన మేప అసమగ్రం అపితు సుఖాను భవోప్యస్మాక మసమగ్ర ఏవ భవితు మర్హతి - కథం - అనంతత్వా త్పదార్థానాం నజ్ఞానస్య పరిపూర్ణతా యథా తథా సత్యత్వాభి మానాచ్చ తేషాం జనన మరణాది భావానాం న సుఖస్యాపి పరిపూర్ణతా - ఏవం ద్వయో రపి జ్ఞాన సుఖాను భవయో రపూర్ణతాయాం సత్యాం కథం నామ పరిహార స్సమస్యాయా ఆశంసితుం శక్యతే - మన సాపి న శక్యేత -

సర్వోయ మనర్థః శాస్త్ర జ్ఞానస్య అస్మాభి రుపార్జితస్య సాపేక్షతా నిమిత్త ఏవ - సాపేక్షా ణ్యేవ ఖలు ఏతాని పూర్వోక్తాని సర్వాణ్యపి భౌతిక రసాయనాది శాస్త్రాణి నిరూపితాని - సత్యేవం యథా లౌకికం జ్ఞానం ఏవం శాస్త్ర జ్ఞాన మపి అకించిత్కర మేవ సంవృత్తం జీవిత సమస్యాయా అపాకరణే - అతఏవ కారణాత్ ఋగ్వేదా దారభ్య అద్యావధి యావత్యోవా విద్యా అధిగతా మనుష్యై స్తా స్స మస్తా అపరవిద్యా యద్వా అవిద్యా ఇతి నిర్ణీతా మహర్షిభిః - సావిద్యాయా విముక్తయే ఇతి జరత్తరాణాం ఉద్ఘోషణం - సంసార రూపాదనర్థాత్ యా విమోచనాయ కల్పతే సైవ విద్యానామ - నతు యా బంధనా దధిక తరం బంధన మాపాదయతి - బ్రూహి త్వమేవ యా సమస్యాపరిహారాక్షమా సావిద్యేతి కథమివ భణ్యేత-

భవతు - యది సమస్త మపి శాస్త్ర వాఙ్మయం నిష్ప్రయోజన మేవస్యా త్కిమన్యద్య ద్భవే ద్యదేతత్సమస్యా నిర్మూలనాయ క్షమతే - ఉచ్యతే - సాపే క్షాణి శాస్త్రాణి సర్వాణి నిష్ప్రయోజనానీతి యదా అవోచామ తదా కిముక్తం భవతి - నను యత్తద్వ్యతి రేకేణ నిరపేక్షం తదేవ కార్యక్షమం భవిష్యతీతి - అస్తి తన్నిరపేక్షం శాస్త్ర మేక మేవ యదద్వైత విజ్ఞానం - అద్వైత మితి యదా అభిధీయతే తద్దైవ తదితరాణి సర్వాణి పూర్వోక్తాని శాస్త్రాణి ద్వైత భూతానీతి న పునర్వక్త వ్యంస్యాత్ - ద్వైత త్వా దేవ నసాకల్యేన సమస్యా పనోదకాని తాని - ఏవం తర్హి అద్వైత మపి కథ మేతావతీం సమస్యాం జనన మరణాది రూపాం అతి భయానకాం పరిహర్తుం ప్రభవతీతి శంకా - సాకదాపి నకర్తవ్యా - కుతః -

అద్వైతం నామ ఏకత్వ విజ్ఞానం - సర్వేషామపి పదార్థానాం బాహ్యానాం గృహారామ వస్తువాహన పృథివ్యాది ఆకాశాంతానాం - ఆధ్యాత్మికానాంచ శరీరాదీనాం తదీయ సుఖదుఃఖ జనన మరణాదీనాంచ భావానాం - ఏతస్య కృత్స్న స్యాపి ప్రపంచస్య ఐహికా ముష్మిక భేద భిన్న స్య - ఏత త్కర్తృ రూపేణ సంభావితస్య ఈశ్వర స్య స్వరూపేణ సహ - సర్వేషాం పరస్పర విలక్షణ తయా ప్రతీయ మానానా మేకాత్మతా మేవ బోధయ తీదం ఏకమేవ శాస్త్రం - ప్రతీయ మానోయం భేద స్సర్వోపి అవాస్తవః ప్రత్యుత అభేద ఏవ తేషాం వాస్తవ ఇతి శాస్త్ర స్యైతస్య సిద్ధాంతః - ఏవం సతి న సమస్యా కాచి న్నతస్యాః పరిహార ప్రయత్నః కోపి - సర్వమిదం మిథ్యా భూత మేవేతి పర్యవసితం భవతి యథా స్వప్నప్రపంచః -

అథ స్వప్న ప్రపంచ వ దేత దితి కథం శక్యతే ప్రతిజ్ఞాతుం - స్వప్నస్తావ దవాస్తవ ఇతి సర్వేషాం నః ప్రత్యక్షం - న తథా జాగ్రదవస్థా- సర్వై రేషా జాగ్రద్దశా సాధారణ్యేన అనుభూయతే పండిత పామరైః - ఇమం జాగ్ర దనుభవ మాశ్రిత్య ప్రవర్తతే స్వప్న స్తదాతదా- అతః జాగ్రదవస్థా స్మృతి రేషా స్వప్నావస్థా న జాగ్ర దివసార్వకాలికీ - యతః స్వప్నా త్ప్రా కృశ్చాదపి సైవ జాగ్ర దనుభూయతే - అపిచ సర్వేషు కాలేషు సర్వేషు దేశేషు చ సర్వైరపి మానవై రేవ మేవ అవ్యభిచారేణోప లభ్యతే - నకేవల మిదానీంతనై రస్మాభిః కింతు అస్మదీయైః పితృభిః పితామహైః ప్రపితా మహై ర ప్యేవమేవ ఉపలభ్యమాన ఆసీత్ - న అత్ర విషయే క్వాపి కదాపి విపర్యయః ఆసీ దస్తి భవిష్యతి వా -

తస్మాత్ స్వప్న వ దితి తాత్కాలికేన స్వప్నేన నైవోప మీయేత సార్వకాలి కీయం జాగ్రదవస్థా – ఏషా జాగ్రదవస్థైవనో జీవితం – అస్మిన్ జీవిత కాల ఏవ ప్రత్యక్షేణ విస్పష్టతయా ప్రపంచోయం చిత్ర విచిత్ర రూపేణ ఉపలభ్యతే సర్వైరస్మాభి రవిశేషేణ సదా – ఏవం సర్వాను భవ సిద్ధోయం ప్రపంచః అధిభౌతికో గృహారామ క్షేత్రాది రాధ్యాత్మికశ్చ శరీరమనః ప్రాణాదిర్న వాస్తవః కింతు మిథ్యా భూత ఏవేతి కథం నామ సిద్ధాంతీ కరోషి – ఏవ మస్మాభి రనుమీయత ఇతిచేత్ అనుమానమపి హతా న్న ప్రవర్తతే – కయా హ్యుపపత్త్యా భవితవ్యం – కానా మాత్రోపపత్తిః – కోవా తదుపోద్బలకో దృష్టాంతః – నహి హేతు దృష్టాంతా వంతరేణ అనుమాన ప్రమాణ మపి ప్రతిష్ఠాం లభతే – ఇత్యేవ మాశంకా జాయతే సర్వేషా మత్ర విషయే.

తస్యా స్సమాధాన మభి ధీయతే – సత్యమేత ద్యదస్మిన్ జగతి బహవః పదార్థాః పరస్పర విలక్షణాః అసంఖ్యేయాః పరిదృశ్యంతే– అనుభూయంతే చాస్మాభిః – కింతు సమ్యగ్విచార మంతరేణ వీక్ష్య మాణే సత్యేవ మనేక ధా ఉపలభ్యతే – సమ్యక్ విచారితే సతి నేయ మనేకతా – కిం త్వేకతైవ భావానా మవశిష్యతే – తత్కథమితి చేదు చ్యతే – శ్రూయతాం సావధానేన చేతసా –

యద్యపి బహ వ ఇవ దృశ్యంతే పదార్థా స్తే సర్వేపి ద్వయో రేవ వర్గయోః పరిసమాప్యంతే – ఏక స్తయో రాత్మా అన్యస్త్వనాత్మా – అహ మస్మీతి యత్ జ్ఞానం స ఆత్మా – తస్య జ్ఞానస్య యద్య ద్గోచరీభవతి జ్ఞేయతయా తత్సర్వ మనాత్మా – ఏతావేవ జ్ఞాన జ్ఞేయావితి వ్యపదిశ్యేతే విషయి విషయా విత్యపి – ప్రకృతే సర్వోయం బాహ్యాభ్యంతరః ప్రపంచోయో బహురూపః ప్రతీయతే ఇత్యాహ భవాన్ – ససర్వోపి

అనాత్మ కోటి మేవ ప్రవిశతి - శరీరాది సంఘాతోవా భవతు - గృహారామ క్షేత్రాద్విర్వా భవతు - పృధివ్యాది రాకాశాంతోవా భవతు - అపిచ స్వర్గనరకాది రాముష్మిక ప్రపంచోవా భవతు - జనన మరణ సుఖదుఃఖాది రస్మాక మనుభవో భవతు - యద్వాతద్వా భవతు - అనాత్మైవ సర్వమిదం పదార్ధ జాతం -

కధ మేత దితి న విస్మయః కర్తవ్యః - సర్వమిదం జ్ఞానస్యైవ విషయీ భవతి - జ్ఞానేనైవ గోచరీ క్రియతే - ఏవ మేత దస్తి ఏవ మేత త్ప్రతీయతే మమేతి - అహ మస్మి స్ఫురామీతి న కస్యచి దేతేషాం పదార్థానాం స్వయమస్తి సంవేదనం - తాదృగనుభవో యది స్యాత్ నకదాచి త్కోపి జ్ఞానస్య గోచరః స్యాత్ పదార్ధః - అగోచరః స్యాత్యది జ్ఞానస్య తదాజ్ఞానమేవ స్యాత్సోపి - నైవం దృశ్యతే - తస్మా ద్యదైవం జ్ఞానేనైవ నియమేన గృహ్యతే పదార్ధ జాత మండ పిండాదికం - నాన్యథా తద్వ్యతి రేకేణ - తదా తదనాత్మైవస్యాత్ న కథంచి దాత్మా భవితు మర్హతి -

ఏతద్విపర్యయేణ ఆత్మా జ్ఞాన స్వరూపత్వాత్ స్వయమేవ స్వకీయా మస్తితాం స్ఫురత్తాంచ ప్రతిపత్తుం శక్నోతి - వస్తుత స్సత్తా స్ఫురత్తే ఏవ ఆత్మనః స్వరూపం - స్వరూపత్వా దేవ అనపాయినీ తేలక్షణే తస్య-త ఏవైతే సత్తా స్ఫురత్తే అనాత్మ ప్రపంచేపి సంక్రామతః - అన్యథా నకించి ద్వస్తులోకే అస్తీతి వాస్ఫురతీతి వా ప్రతిపత్తుం శక్యతే - అతః యాసత్తా ఆత్మనః స్సైవ అనాత్మ ప్రపంచ స్యాపి సత్తా - యాతస్య స్ఫూర్తి స్సైవా స్యాపి - న ఆత్మనః పృథ క్తే లక్షణే తేషాం పదార్ధానాం స్వాతంత్ర్యేణ విద్యేతే - నాపి సంభవతః - కస్మాత్ - జ్ఞాన సంస్పర్శ విరహాత్ - జ్ఞానే సత్యేవ.స్వతంత్రతా కస్యచిత్ - నచే త్వరతం త్రతైవ-

తస్మాదేవం పరతంత్ర తైవ అనాత్మ జగత స్సర్వస్య – ఆత్మన ఏవసత్తాం స్ఫురత్తాంచ ఉపజీవ్యవర్త మానత్వాత్ – అతః ఆత్మ స్వరూపేణైవ అయం ప్రపంచః సత్యః తతో వ్యతిరేకేణ మిథ్యాభూత ఏవ–

ఇతోపి మిథ్యాభూతః య స్మా దాత్మ నోంత రేవ ప్రతీయతే న ఆత్మనో బహిః – యథా దర్పణ స్తథా మంతవ్యో య మాత్మా – దర్పణే యత్ప్రతి బింబితం తత్సర్వం న సత్యం – కింతు మిథ్యైవ – దర్పణాంత ర్గతత్వాత్ – తథా జ్ఞాన దర్పణే ప్యయం అఖిలోపి ప్రపంచః ప్రతిఫల త్యేవ సర్వదా – నహి జ్ఞానాద్బహిః కించి దప్యుపలభ్యతే కేనాపి – నను లోకే దర్పణా ద్బహి ర్యదస్తి బింబభూతం వస్తు తదేవ దర్పణే ప్రతిబింబితం భవతి – తథా సతి యత్ప్రతి బింబితం తదస్తునామ మిథ్యా – యద్బహి రవ తిష్ఠతే దర్పణా త్త ద్బింబం కథ మివ మిథ్యా భవితుం యుజ్యతే –

సత్యం – బహిశ్చేత్కించి దవతిష్ఠతే తత్సర్వథా నమిథ్యా కింతు తథ్యమేవ స్యాత్ – కింతు నైష దర్పణః జడదర్పణః – అపితు జ్ఞాన దర్పణోయం – జడదర్పణ శ్చే త్తస్య సమంతా త్పరి ధయో భవంతి – పరిధిభ్యశ్చ బహి రవకోశోస్తి బింబ సద్భావస్య – అస్యతు జ్ఞానాత్మకస్య న తా దృశః పరిధిః కోపి విద్యతే – యత స్సర్వత్రాహ మే వా స్మీతి సంవిత్తిరాత్మనః – అతో బింబస్యా భావాత్ సర్వోయ మనాత్మ ప్రపంచః ప్రతిబింబ ఏవ జ్ఞానేనా భ్యంతరీకృతత్వాత్–

అత్రేయ మాశంకా కేషాంచిత్ అస్తి – బింబ ప్రతిబింబ న్యాయః సర్వత్ర సర్వైరభ్యుప గతః – యత్ర ప్రతిబింబం పశ్యామ స్తత్రబింబే నాపి భవితవ్యం – న బింబా దృతే ప్రతిబింబ ము దేతి దర్పణే జలేవా క్వాపిలోకే – ఇహతు త్వం ప్రతిబింబమేవ సర్వ మనాత్మ జగ న్నత

ద్బింబ స్యావకాశ ఇతి బ్రవీషి - ఏవం తర్హి లౌకికోయం సార్వత్రికో న్యాయః కథం నిర్వోఢ వ్య ఇతి -

సత్యమేవం - బింబేనాపి భవితవ్య మేవ ప్రతిబింబ స్యావతరణాయ - వయ మపి అభ్యుప గచ్ఛామ స్తం న్యాయం - కింతు జ్ఞాన దర్పణ స్యా నంత త్వాత్ బింబ స్యావకాశో న స్యాదిత్యపి అభ్యుపగంతవ్యమేవ - ఏవం సతి కా గతి రితిచే దుచ్యతే - బింబమే వాత్ర ప్రతిబింబ రూపేణ ప్రతీయతే - బింబం కిమితిచే దాత్మైవ బింబం - తదేవ అనాత్మ జగద్రూపేణ ప్రతిబింబ స్థానీయే నాపి అవభాసతే ఇతి పర్యవస్యతి - సఏవాత్మా సఏవానాత్మేతి వేదితవ్యం - న అనాత్మా నామ తదతిరేకేణ కశ్చిత్ ద్వితీయః పదార్థో విద్యతే వస్తుతః - విద్యమాన ఇవ ప్రతిభాతి కేవలం-

కుత ఏవ మధ్యవ సీయత ఇతిచే దాత్మన స్సత్తా స్ఫురత్తే ఏవ సర్వత్ర అనాత్మ ప్రపంచే అను గతే - అంతర్బహిశ్చ సర్వేషాం భావానాం త ఏవ లక్షణే నియమేన ఉపలభ్యేతే - తథాహి అయంఘటః అయంపటః అస్తి భాతీతి సర్వోపి అర్థః ఏవమేవ అనుభూయతే సర్వేణ - ననాస్తి నభాతీతి కోప్యవ గచ్ఛతి - అతోవ్యాపకోయ మాత్మా సామాన్య రూపేణ- వ్యాప్యశ్చ యోయ మనాత్మ త్వేన వ్యపదిశ్యతే విశేష రూపత్వాత్ - సామాన్య సంపర్క మపహాయ అణుమాత్ర మపి విశేషే ద్రష్టు ముపలభ్యతే అంతర్బహి ర్మధ్యం - కృత్స్నమపి విశేష స్వరూపం సామాన్యే నైవ అవష్టబ్ధ మాక్రాంతంచ నతద్వ్యతిరిక్తస్య భవితు మవకాశమేవ దదాతి- తథాహి సువర్ణేన నిర్మితా న్యాభరణాని పశ్యతు భవాన్ కటక కుండలాదీని- తేషు ఆభరణ విశేషేషు సర్వేష్వపి సువర్ణాంశం వర్జయిత్వా అన్యత్కిమపి విజాతీయ మంశం శక్నోషికిం దర్శయితుం -

ఏవ మిహాపి సువర్ణ స్థానీయ మస్తిత్వం భానంచ పృథక్కృత్య నామ రూపాదిభ్యః పదార్థేభ్యః కిమన్య ల్లక్షణం లక్షయితుం శక్నోషి - పృథక్కరణ సమనంతరమేవ స పదార్థః దష్టుమపి నోపలభ్యతే - సద్యశ్శూన్యతా ముపగచ్ఛతి - తస్మా త్సామాన్యరూప ఆత్మైవ సత్యం - తద్విశేష రూపేణ భాసమానోయం సర్వోపి ప్రపంచ స్తద్వ్యతిరే కేణ మిథ్యైవేతి నిశ్చీయతే - మిథ్యాచే త్కథమేవం ఘటః పట ఇతి తేన తేన రూపేణ ప్రతీయతే - ఏవం ప్రతీయ మానత్వా త్తావతాయం వాస్తవ ఏవేతి కుతో నభణ్యతే ఇతి పునరాశంకా - సా నకర్తవ్యా - యతో మిథ్యా శబ్దేన నవయం అనాత్మన స్సర్వశూన్యతాం వదామః - కింతర్హి- నామరూపాది సర్వం స్వస్వరూపేణ అవాస్తవం సత్ ఆత్మ స్వరూపేణ వాస్తవ మిత్యభి ప్రాయః - యథా ఘటో ఘట రూపేణ అసన్ అపి సఏవ మృత్తికా రూపేణ సన్ తథా - ఏవంచ సతి ఆత్మైవ స్వరూపేణ భాసమనః సఏవానాత్మ ప్రపంచ రూపేణాపి భాసతే - నద్వౌ పదార్థౌ తత్ర ఆత్మా అనాత్మేతి - ఆత్మైవాస్తి పరమార్థతః - సఏవానాత్మా - ఏవం ఉభయ మప్యాత్మైవేతి నిశ్చితే సతి య దన్యదివ తత స్త్వ ముత్ప్రేక్షసే తన్న వాస్తవం కింతు మిథ్యాభూత మితి భావః -

అపిచ సత్తా స్ఫురత్తే అపి నద్వౌ పదార్థౌ పరస్పర విలక్షణౌ - కిం త్వేక ఏవ - యస్మా త్సత్తయా వినాస్ఫు రత్తా నస్ఫురత్తా మంతరేణ సత్తా భవితు మర్హతః - తయోః స్ఫురత్తేతి జ్ఞానమేవ కేవలం - సత్తాచ తస్య జ్ఞానస్య స్థితిః - జ్ఞానం వినా స్థితిరుచ్యమానా కస్యేయం స్థితి రిత్యను యుక్తాన ప్రతిష్ఠాం లభతే - అచేతనత్వాత్ స్వస్య ప్రతిష్ఠాయాః ప్రమాణ మపేక్ష్యైవ సిధ్యతి - ఏవం జ్ఞానం స్వతః ప్రమాణ మపి స్వస్య జ్ఞేయ భూతాం స్థితి మపేక్షతే సర్వథా - అన్యథా కథం నామ జ్ఞాన

మప్యస్తీతి వక్తుం ప్రతిపత్తుం వా శక్యేత – తస్మా దుభయో రపి ఇతరేతర సాపేక్షత్వా దవినాభావ ఏవేతి సత్తా స్ఫురత్తయో రేకాత్మతైవ – అహమస్మీతి సర్వదా ఏవమేవ సంవేదనాత్ సర్వస్య –

అస్త్వేవం సర్వ మాత్మైవ – యన్నామ యద్రూపం యా క్రియా త్రివిధ మప్యేత దనాత్మ జగదాత్మైవ నాన్యదితి తవ సిద్ధాంతశ్చే త్తర్హి కిమిదం యన్మిథ్యా భూతమితి బ్రవీషి – యదాత్మ స్వరూప వ్యతిరేకేణా స్తీతి మన్యసే తదితి వదామః – నాస్త్యేవ ఖలు తద్వ్యతి రేకేణ కోప్యర్థః కథముచ్యతే యత్త్వం మన్యసే ఇతి – అత్రోచ్యతే నాస్త్యేవేతి సిద్ధాంతః కృతః శాస్త్రేణ – తథాపి లోకస్య తాదృగనుభవో నజాయతే – నకశ్చిత్ సర్వ మాత్మ స్వరూపేణ పశ్యతి – అతః సర్వజ్ఞతా నాస్తి కస్యచిత్ – తథా అహమేవ సర్వత్రా స్మీతి న సంవేదనా కస్యాపి – అతః ఐశ్వర్య శక్తి రపి నాస్త్యేవ – ఏవం జ్ఞానైశ్వర్యే న పరిపూర్ణే సర్వేషాం పురుషాణాం– నాపి సర్వాత్మనా తే న విద్యేతే లక్షణే – సర్వజ్ఞతాయా విపర్యయేణ అల్పజ్ఞతా తథా సర్వశక్తే ర్విపర్యయేణ అల్పశక్తతా ఇదా నీ మస్త్యేవ సర్వేషాంనః – అస్తీతి కిమత్ర నిదర్శన మితి నాను యోక్తవ్యం – యతః సర్వేవయం లౌకికాః శాస్త్రజ్ఞా అవ్యస్మాసు అల్పజ్ఞాః అల్పశక్తా ఏవేతి అనుభవసిద్ధ మేవ – యద్యపి మేధావినః కేచిదస్మాసు భవంతి తేపి తతస్తతో ధిక తరం జ్ఞాన శక్తిసంపన్నా ఇవ దృశ్యమానా అపిన పరిపూర్ణ జ్ఞాన శక్తియుక్తా ఇతి వక్తుం నాపి సంభావయితుం శక్యంతే.

ఏషైవ వస్తుతో నః సమస్యా ఆదావేవ ఉపన్యస్తా మయా – సర్వత్ర సర్వదా సర్వేషు భావేషు ఏకాత్మతాయాం జాగ్రత్యామపి సమస్యైషా కథముత్పన్నేతి మహదిద మాశ్చర్యం – అత్రకోహేతు రితిచే త్పృచ్ఛసి అయం దేహాత్మాభిమాన ఏవనాన్య ఇతి వదంతి అద్వైత

వేదాంతినః - కోసౌ దేహాత్మాభిమానో నామ - ఏష కరచరణాది సంఘాతో దేహ ఏవాహ మస్మి నాన్యో స్మాద్దేహా దితి యా ప్రతిపత్తి రస్మాకం సర్వేషాం స ఏవ దేహాత్మాభిమానః - అనేన హేతునా అఖండరూపం ఆత్మచైతన్యం ఖండశో భూత్వా అమునా దేహేన తాదాత్మ్య ముపగమ్య అత్యంత మేవ సంకుచిత మభవత్ - జ్ఞానేన సాకం శక్తిరపి ఆత్మనః సంకుచితై వాభూత్ - ఏవం సంకుచిత జ్ఞాన మేవాత్మా - తస్య సంకుచితా శక్తి రేవ ప్రాణః - ద్వయమపి సంభూయ జీవాత్మేతి వ్యపదిశ్యతే - తత్ర జీవఇతి ప్రాణః ఆత్మేతి జ్ఞాన మిత్యత స్సేయం సంజ్ఞాకృతా తస్య శాస్త్రజ్ఞైః -

తత్ర యద్యపి ఏష జ్ఞాన శక్తిభ్యాం యుక్త స్తథాపి దేహమాత్ర ఏవాహం నాతో తిరిక్త ఇత్యభిమాన వశా దస్మాద్దేహాది సంఘాతా ద్బహిరాగంతు మశక్త స్సంవర్తతే - ఏతన్నిమిత్త ఏవ సర్వేషాంనో జీవభావః - ఏవం జీవస్యాస్య బహిర్భవితు మశక్తత్వాత్ దేహాద్బహి స్సర్వత్ర తద్విలక్షణం జగదితి నామ్నా చరాచర పదార్థ జాత మభివ్యాప్య సర్వతః ప్రతీయతే - యావద్యావ జ్జీవ శ్శరీర మాత్ర పరిచ్ఛిన్న స్తావత్తావదయం ప్రపంచ స్తదీయం క్షేత్ర మాక్రమ్య అవతిష్ఠతే -

పరంతు ఏకదేశ నియంత్రితోప్యసౌ జీవః స్వస్య జ్ఞాన స్వభావం న ముంచతి - యావత్తావ దస్త్యేవా స్య జ్ఞానం - తేన జ్ఞాన స్వభావేన ఉపలభత ఏవే మం ప్రపంచ మధునాపి - ప్రపంచస్తు సర్వతః ప్రస్సృమరోపి జడ స్వభావత్వా న్నోపలభతే - కింతు అనేన జీవేనో పలభ్యమాన ఏవభవతి - ద్రష్టా జీవః దృశ్యంతు జగత్ - ద్రష్టృత్వా జ్జీవ ఆత్మా తేన దృశ్యత్వా దేత దాకాశాది సర్వమనాత్మా జగత్ -

ఇత్థం పరస్పర వ్యావృత్తావేతౌ విశేష రూపావేవ న సామాన్య భూతౌ - అనయోర్విశేష రూపయో స్సంబంధ ఏవ సంసారోయం - అపిచ దృశ్యమానోయ మనాత్మ ప్రపంచః యద్యపి ద్రష్టు రాత్మనః అపేక్షయా లక్షశః కోటిశశ్చ వైశాల్యే వర్తమానః తథాపి అచేత నత్వా న్న కామపి సమస్యామను భవతి - అనుభవ శూన్యత్వా - త్సమస్యాయదా నాస్తి తదా తత్పరి హార చింతా తస్య దూరాపాస్తా - కింతు యోసౌ జీవః ద్రష్టా సనైత జ్జగ దివ అచేతనః కింతు జ్ఞాన యుక్తశ్చేతనః - జ్ఞాన స్వభావత్వా దేవతస్య అనుభవో దుర్నివారః - వస్తుతో నిరాకారత్వాత్ జ్ఞానస్య నకయాపి సమస్యయా భవితవ్యం - నహి నిరాకారం వస్తు కేవాపి సంస్పర్శం భజతే - నఖల్వాకాశో నిరాకారస్సన్ సూర్య చంద్రాది గోళై స్తదంత రేవ వర్తమానైః స్సం సృజ్యతే లేశతోపి- తతోపి సూక్ష్మతరస్య జ్ఞానస్య నజ్ఞేయేన ప్రపంచేన సంసర్గ ఇతి కిము వక్తవ్యం-

ఏవం తర్హి కథం నామ సర్వేవయం జీవా జ్ఞాన స్వరూపా ఏవ సంతః అనేన జ్ఞేయ ప్రపంచేన సంసృజ్యామహే - తత్కృతంచ సాంసారికం తాపత్రయం సుఖదుఃఖాదికం జనన మరణాదికంచ అనుభవామః - ఉక్తోత్తర మేవైతత్ - ఏష దేహాభిమాన ఏవాత్ర కారణం అనర్థ జాతస్య - శరీరే అహ మస్మీతి యది సంవేదనా స్యాత్తదా న తావా ననర్థః ప్రాప్నోతి యథేదానీం ఘటస్యాంత ర్వర్తమానో ప్యాకాశః న తదీయేన నీలవర్ణ మాలిన్యాదినా విక్రియతే తథా వయమపి చిదాకాశ రూపా న విక్రియే మహి - కిం త్వనేన శరీరేణ త్వగ స్థి మాంస రుధిర మనః ప్రాణాది సంఘాతేన సర్వాత్మనా ఏకీ భావ ముపగతాః స్మః - యద్యైవం తదా శరీరగత మాధి వ్యాధి రూప మాధ్యాత్మికం -

ఆధిభౌతికంచ తత్సంబంధి క్రిమికీట మృగ చోర సృశం సాగ్ని వాయు విజృంభణ జన్యం తాప మవశ్య మనుభవేమైవ - న కధంచి త్తస్మా దప క్రమితుం శక్నుమః - తాదాత్మ్య దోషేణ శారీరం అధ్యాసదోషేణ ప్రాపంచిక మేత దుభయమపి ద్విగుణీ కృత రూపేణ ఉపద్రవ కారి సంవృత్తం సర్వేషాంనః -

తత్రాపి దేహతాదాత్మ్య మేవ ఆత్మనః ప్రపంచాధ్యాస నిమిత్తం - దేహతాధాత్మ్యమపి భ్రాంతి మూలక మేవ న వాస్తవికం - జ్ఞాన జ్ఞేయయో ర్నిరాకార సాకారయోః సంసర్గా నుపపత్తేః - తర్హి అవాస్తవ మపి వాస్తవ త్వేనకధ ముపలభ్యతే - వాస్తవమితి బుధ్యా గృహ్యమాణత్వాత్ - యధా గగనం నీలత్వ బుద్ధ్యా - వస్తుతో అనీల మపి తద్బుద్ధేర్నీల మేవ గగనం సంపద్యతే - ఏవం నిరాకారో ప్యాత్మా దేహ సంఘాత రూపేణ వాస్తవ స్సంవృత్తః తదభిమాన వశాత్ - కించ స్వచ్ఛస్వరూపో ప్యాకాశః యధానైల్యేన తిరోహితస్తధా ఆకాశ వ న్నిర్మల స్సర్వవ్యాపకోప్యాత్మా అనేన దేహేన నియంత్రిత స్తేనైవ ప్రచ్ఛాదితస్సం స్తావ న్మాత్ర ఏవ ఆత్మేతి ప్రతిపన్నావయం - ఏవమస్మద్బుద్ధి కల్పిత ఏవాత్మా మిధ్యాత్మా చిదా భాస ఇతి వ్యపదిశ్యతే -

తదేవం చిదాభాసం మిధ్యాత్మానం పురస్కృత్య ధర్మశాస్త్రం రంగ ప్రవేశం కరోతి లబ్ధావకాశం సత్ - కధం - పూర్వకృత కర్మ వశాదయం జీవో జాతః - ప్రారబ్ధ ఫలోపభోగం యావదయ మస్మిన్ శరీరే జీవతి- జీవిత కాలే ప్రారబ్ధ ఫల మనుభవన్నేవ సుఖదుఃఖాదికం పునః పుణ్యాపాపాది కర్మ కరోతి - ప్రారబ్ధావ సానేచ శరీర పాతేసతి అస్య స్థూల శరీర స్యాంతర్గతం సూక్ష్మశరీరం మనః ప్రాణాత్మక మన్య త్ప్రవిశ్య తదుపాధి స్సన్ లోకాంతరం స్వర్గం వా నరకంవా స్వకర్మ ఫలాను

రూపం గత్వా తత్ర తదనురూపం సుఖదుఃఖాదిక మనుభూయ పునరపి అనేక జన్మ సంచితం యదస్తి కర్మ తతః ప్రారబ్ధే కర్మణి తదను సారేణ జన్మాంతరం ప్రాప్నోతి - తత్రాపి ఏవమేవ కర్మఫల మను భవన్ పునః కర్మ కుర్వన్ ఏవం జన్మ పరంపరా మను భవత్యేవ నకదాచి దస్మాత్సంసారా దుపరతో భవతీతి ధర్మశాస్త్రస్య అను శాసనమ్-

వస్తుతస్తు ధర్మ పురుషార్థో ప్యయంలోక ఇవ అవాస్తవో మిథ్యాభూతః అస్మ ద్బుద్ధి పరికల్పితత్వాత్ - యద్య ద్బుద్ధితంత్రం తత్సర్వమసత్ బుద్ధే రేవ తథా త్వాత్ - తథాపి యావ దయం జీవ శ్శరీరాది సంఘాత మేవాహ మితి అభిమన్యతే తావదుభయ మప్యేత దిహపరాది జగదస్య సత్యత్వేన అవ భాసతే - స్వయ మసన్నపి సంత మాత్మానం మత్వాస్వతో తిరిక్తం జగదప్యేత త్సత్యత్వ బుద్ధ్యాపశ్యతి - అతః ద్వయమప్యేత ద్బుద్ధితంత్ర మేవ న వస్తుతంత్రం. వస్తు న జీవోనాపి జగత్కింతు సర్వమాత్మైవ సచ్చిదాత్మకం - కింతు తాదృగాత్మ జ్ఞానం నాస్తి మమతవచ సంప్రతి - అత ఏవా వాస్తవ మపీద ముభయం వాస్తవికం సంవృత్తం - యావ దేవం లక్షణా బుద్ధి రనువర్తతే తావ ద్వాస్తవిక మేవ సర్వం యథా స్వప్నానుభవః - స్వప్నం యావ త్పశ్యామ స్తావ త్సర్వోపి తత్ర వాస్తవ ఏవానుభవః - ధనాగమేన సుఖం వ్యాధ్యుప గమేనచ దుఃఖం యథా తత్రోపలభామహే మిథ్యాభూతమపి తద్వైత జ్జన్మాంతర లోకాంతరాదికం తత్ర సుఖదుఃఖాదికం చ ప్రతి పద్యామహే మిథ్యాభూత మ పీతి వేదితవ్యం.

అథ మిథ్యైవ సదేత త్సర్వం కథ మివ వాస్తవికం సంవృత్త మితి చేత్తస్య హేతు రస్మాకం భ్రాంతి రేవ నాన్యత్ - భ్రాంతి రవివేకః అజ్ఞాన మవిద్యేతి సర్వేప్యేతే పర్యాయాః శబ్దాః - అత్ర అజ్ఞానం హేతురిత్యుక్తే

జ్ఞాన స్యాభావః అజ్ఞానమితి న మంతవ్యం – యా వ త్తావత్ జ్ఞాన మిదానీ మస్త్యేవ నఃసర్వేషాం – న సర్వధా నాస్తి – తర్హి అజ్ఞాన స్య కోర్థః – విశేషాకారం జ్ఞానమజ్ఞాన శబ్దేన వివక్షిత మితి ప్రాగేవ వర్ణిత మస్మాభిః – తత్తు స్మర్యతాం – తస్మాత్ యద్విశేష రూపం జ్ఞానం తదజ్ఞాన మిత్యుచ్యతే – తదిదంన స్సర్వేషాం ప్రత్యక్ష మేవ – సర్వేవయం జీవాః విశేష జ్ఞానాత్మకా ఏవ – అనేన విశేష జ్ఞానేన యద్యద్గోచరీ క్రియతే నామరూపాది తదపి విశేషాత్మక మేవ జగత్ – తథాహి – అహమిదం పశ్యామి రూపం అహమిదం శృణోమి శబ్ద మితి వక్తి భవాన్ – వాక్యార్థ మేతం వివేచయ – అహ మిత్యత్ర రూప జ్ఞాన విశిష్ట ఏవాత్మా – ఏవం రూపమపి తద్ జ్ఞాన స్య గోచరం విశేష ఏవ– రూపాకారమేవ మమ జ్ఞానం న శబ్దాకారం నాపి గంధాకారం – తథా త ద్విషయం రూపమపి నశబ్దో నాపి గంధః – ఇత్యేవం ఉభావపి విశేషరూపౌ పరస్పర సాపేక్షౌ భవతః – న రూపం వినా తద్ జ్ఞాన ముత్పద్యతే – నతద్ జ్ఞానం వినారూపం ప్రతీయతే మమేతి – అయమేవ సంసార బంధహేతు రిత్యుక్తం – కుతః – అన్యోన్య వ్యతిరిక్త త్వాత్ జగదేత త్సుఖదుఃఖాదికం జనన మరణాదికంచ జనయతి – జీవస్తు తేన సదా సంతప్య మానః జీవిత మతి వాహయతి – జీవితాంతేచ అసహాయో భూత్వా మరణ మనుభవతి – మరణానంతరంచ పునర్జనన మేవ ప్రాప్నోతి తద్వాసనాయా అనపగమాత్ – ఏషైవ ఖలు సర్వేషాం నస్సమస్యా – యస్యా స్సమూల మున్మూల నాయ అద్వైత శాస్త్రం ప్రవర్తతే –

అథ కథ మేత చ్ఛాస్త్రమస్మాక ముపకరోతీతి ప్రశ్నః – అస్యోత్తర మితః ప్రాగేవ సూచిత మస్మాభిః – సర్వాణ్యపి అన్యాని శాస్త్రాణి ద్వైత

రూపాణ్యేవ - అద్వైత మేక మేవ తత్ర నిరపేక్షం శాస్త్రం - నిరపేక్ష త్వాత్సామాన్య భూతం తదుపదిష్టం జ్ఞానం విశేష భూతం సర్వ మన్య దభివ్యాప్య ఆత్మసా త్కరోతీతి అవగంతవ్యం - తత్ర సామాన్య విశేష యోస్స్వరూపం తయోశ్చ సంబంధః అదౌ సమ్యగ్విచారణీయః - సమానతయా యద్ వ్యాప్నోతి తత్సామాన్యం - యథా సువర్ణం- కటక కుండల హారకేయూరాదిషు సర్వేష్వపి విశేషేషు సువర్ణమేవ సమాన తయా ఉపలభ్యతే - కటకాదయస్తు తస్య సువర్ణస్య విశేషా ఏవ - నతే విశేషాః సువర్ణవ దన్యోన్యం వ్యాప్తుం ప్రభవంతి - న కటకః కుండల మస్తి - నవాకుండలం కేయూరః - అన్యోన్య విలక్షణా అన్యోన్య వ్యావృత్తాస్తే సర్వే - నతథా సువర్ణం - తేషు పరస్పరం వ్యావర్తమానేషు అనువర్త మానమిదం సువర్ణం దృశ్యతే - యతః కటకో భవతు - కేయూరోవా భవతు - సర్వేషు తేషు సువర్ణం అను వర్తమానం ఉపలభ్యత ఏవ - యది సువర్ణం నానువర్తతే నతే ఆభరణ విశేషా ద్రష్టు మపి శక్యంతే - సువర్ణం నతథా - తేషు అవిద్యమా నేష్వపి స్వయం సువర్ణాత్మనా భవత్యేవ - తఏవ విశేషా స్సామాన్యభూతం సువర్ణ మేత దాశ్రిత్య ప్రాదుర్భవంతి - తదేవో పజీవ్య తిష్ఠంతి పునర్విలాప్యమనా స్తస్మిన్నేవ సువర్ణే విలీయంతే - అనేన కిమవసీయతే బ్రవీతు భవాన్ - సామాన్యభూతం సువర్ణమేక మేవ తత్త్వం తద్విశేషాన్ సర్వానాక్రమ్య తిష్ఠతి - నతేవిశేషా స్తదపహాయ క్షణ మపిస్థాతుం శక్నువంతి - అతః సువర్ణ మేవ స్వరూపేణ విద్యమాన మేవ తత్తదా భరణ విశేషరూపేణాపి ప్రతీయతే - కటకాదయ స్తతో వ్యతిరేకేణ మిథ్యాభూతా ఏవేతి ఖలు పర్యవస్యతి.

అధునా సోయం సామాన్య విశేష సంబంధః న సువర్ణా భరణ దృష్టాంతే నైవ పర్యవసితః - కేవలం దృష్టాంత ఏవాయం - దార్ష్టాంతికం యావ దేష దృష్టాంతః కార్యకారణ పరంపరయా అనుగంత వ్యోస్మాభిః - కథ మివ - ఉచ్యతే - ఆభరణ దృష్ట్వా యద్యపి సామాన్యభూతం సువర్ణం న సర్వాత్మనా సామాన్య మితి భ్రమితవ్యం- యతః రజత తామ్ర కాంస్యాది లోహ దృష్ట్వా వీక్ష్యమాణే సువర్ణ మపి లోహ విశేష ఏవ స్యాత్ న సామాన్యం - సామాన్యం చే త్తాన్సర్వాన్ లోహాన్ రజతా దీన్ వ్యాప్నుయాత్ - నైవం పశ్యామః - అతస్సోపి విశేషః - ఏతేలోహా అపి విశేషా ఏవ రత్న పాషాణ మృత్తికాది దృష్ట్వా- తేషాం సర్వేషాం సామాన్య భూతా పృధివీ ఏకైవ - తత ఏవఖలు ఏతే సర్వేపి విశేషా ఆవిర్భూతాః లోహ పాషాణ రత్నాదయః పదార్థాః - ఇయ మపి పృధివీ అబ్కార్యత్వా ద్విశేష ఏవ తతో వ్యావృత్తా సతీ - తా అప్యాపః తేజః ప్రభవత్వాత్త ద్విశేషా ఏవ - తేజోపి వాయు జన్యత్వా త్తద్విశేషః - స వాయు రపి పున శ్చలనాత్మకః అచలస్య ఆకాశస్య కార్యత్వాత్ తస్యైవ విశేషః - ఏవం స్థూలా దారభ్య సూక్ష్మ పర్యంతం అనుగమ్యమానే ఆకాశోయం నిరాకార స్సర్వ జగద్వ్యాపక స్సర్వేష్వపి పదార్థేషు పరస్పరం వ్యావర్తమానేషు అను వర్తమాన స్తిష్ఠతీతి సర్వేషాం సామాన్య విశేషాణా మయమేవ పరం సామాన్య మివ ప్రతిభాతి -

అత ఏవ ఆకాశమేన మతీత్య గంతు మశక్తా మనుష్యాణాం బుద్ధి స్తత్రైవా వస్థితా - నకేవలం లౌకికానామేవ శాస్త్రజ్ఞానా మపీయమేవ దశా - తేప్యాకాశ మేవ అంతిమం మన్యమానా స్తస్య మూలమన్వేష్టు మసమర్థా స్తత ఏవ ప్రతి నివర్తంతే - సాపేక్ష శాస్త్ర జ్ఞాన మేవ సర్వస్వం మన్యమా నా యత స్తత ఏవైషా నివృత్తిః ప్రజ్ఞావతామపి - పరంతు

అద్వైత వేదాంతీ తథాన నివర్తతే - నిరపేక్ష జ్ఞాన సంపన్నత్వా దయం ఆకాశా దప్యతీతం కిమస్తీతి గవేషణాం చకార - తదన్వేషణా ఫలమేవ ఆత్మతత్త్వం - ఆత్మా ఇతికిమ్ - సర్వత్ర సర్వేష్వపి పదార్థేషు అహ మనువృత్తోస్మీతి యా స్ఫూర్తి రథవా జ్ఞానం సఏత్మానామ - నైతాదృశం జ్ఞాన మాకాశ స్యాస్తి ఇదానీం - కామ మేష ఆకాశ స్సర్వగతో నిరాకారః సర్వేషు నామరూపాదిషు పదార్థేషు అంతర్బహి రభి వ్యాప్య అవస్థితః - పరంతు ఏవ మహ మభివ్యాప్య తిష్ఠామీతి ప్రజ్ఞాతస్య నాస్తి- అతః స్వతః ప్రమాణత్వం నాస్తి తస్య - ప్రమాణా భావే ఆకాశోయ మస్తీతి వక్తుం నశక్యతే - నస్వతో నాపి పృథివ్యాదిభ్యః పరతోవా త దస్తిత్వం సిధ్యతి - సర్వేషాం తేషాం అచేత నత్వాత్ - అచేతనత్వాచ్చ ప్రమాణ విరహాత్ చేతన స్యైవ ప్రమాణత్వాత్ -

అత్రేదం రహస్య ద్వయమస్తియ దవధానేన గ్రహీతవ్యం జిజ్ఞాసుభిః - మహామేధావినోపి భౌతిక శాస్త్రజ్ఞాః గ్రహీతు మసమర్థాః పరాహతా అభవన్ - కిమువక్తవ్యం లౌకిక ప్రజ్ఞాయుక్తా న గృహ్ణంతీతి- తదిదం ప్రపంచ్యతే రహస్య ద్వయం - అహమస్మీతి యత్స్వసత్తాం స్వయమేవ అభిజానాతి సచేతనః ఆత్మా అభిధీయతే - ప్రమాణ స్వరూప ఏవాయం నకదాపి ప్రమేయ కోటిం ప్రవిశతి - ఇదమేకం రహస్యం- అన్యద్రహస్యం కిమితిచేత్ యత్తథా అహమస్మీతి స్వసత్తాం స్వయం ఉపలబ్ధుం నశక్నుయాత్ కింతు తదర్థ మన్య త్ప్రమాణ మపేక్షతే సదా తన్న ఆత్మాకింతు అనాత్మైవ భవతి - ఆత్మనః ప్రమాణస్య ప్రమేయ భూతత్వాత్ - ఏవ మాత్మా నాత్మ విభాగో జాతః పరస్పర విలక్షణః -

అనయో ర్వయంసర్వే జీవా ఆత్మాన ఏవ - న అనాత్మానః - కుత ఇతిచే ద్వయ మాత్మనః సత్తాం స్వయ మేవ జానీమః - న తదర్థే

అన్యత్ప్రమాణ మాశ్రయామః - స్వయం ప్రమాణ శీలత్వాత్ - తర్హి కిమితి ఆత్మదర్శనావశ్యకతా ఇతిచే దుచ్యతే - యద్యపి వయ మాత్మ స్వరూపా స్తథాపి తమాత్మానం శరీరమాత్ర పరిచ్ఛిన్నమేవ జానీమః - న త తోతి రిక్తం సర్వవ్యాపిన మభిజ్ఞాతుం శక్నుమః - తత్రహేతు రనాది సిద్ధ మజ్ఞానమితి దత్తో త్తర మేతత్ - తస్యా జ్ఞానస్యకో హేతు రితిచే చ్ఛరీరాది విశేషజ్ఞాన ప్రతిబంధ ఏవ - సామాన్య జ్ఞాన సంపన్నానాం అస్మాకం కథమిదం శరీరాది విశేష జ్ఞాన ముపనతమితి సచోదనీయం- సామాన్య జ్ఞానస్య సతః కోయం విశేష ప్రతిబంధః కథమేష ఆ పతితః - సామాన్య జ్ఞానశాలిన ఏవవయ మితి అప్రత్తి పత్తి రేవ కారణం- యది సామాన్య జ్ఞాన స్వభావా ఏవ వయం కథమకస్మా ద్విశేష జ్ఞానవంతః అభవామ - పూర్వమేవ సామాన్య జ్ఞానవంత ఇతి ప్రతిపత్తి ర్యద్యభవిష్యత్ తదా నాయం విశేష ప్రతిబంధః అభవిష్యత్ - కథమేత దుపపద్యతే యది ఆదితః ప్రభృతి వయం సామాన్య జ్ఞాన స్వరూపా ఏవ - న కదాచిత్ విశేష జ్ఞానాత్మకాః - అపిచ కథ మాత్మాన మేవ తాదృశం వయం విస్మృతవంతః - బాఢం- సర్వమిదం అజ్ఞానక్షేత్రే వర్త మానైరేవా స్మాభిః పర్యనుయుజ్యతే - కథ మవగమ్యతే - అన్యథా ప్రశ్న ఏవ నోదేతి - అసమగ్రం యదాజ్ఞానం తదైవ ప్రశ్నోత్తరాది కలాపః - తదేవ సమగ్రం చేన్న కింకథంకుత ఇత్యాకాంక్షా జాయతే- తదభావే న ప్రశ్నోనాప్యుత్తరం - తస్మాన్నాత్ర విచికిత్సా కర్తవ్యా - క్రియ మాణాపిన ఫలదాయినీ - సమస్యాయాః పరిహార ఏవ ఫలం విచారణాయాః - సాప్రస్తుత సమస్యాజీవితస్య కథం పరిహర్తవ్యా తస్యాః కో మార్గఇతి - నకుత ఆ గతేయ మితి - అజ్ఞాన కృతత్వా త్ప్రశ్నస్య -

అధసోయం సాధన మార్గ ఏవా ద్వైతిభిః ప్రత్యభిజ్ఞేతి నిర్దిశ్యతే - విశేష జ్ఞానా దస్మా త్పూర్వ మపి వయ మాత్మజ్ఞా ఏవ సర్వే యతః అహమహమితి అభిజ్ఞా అస్త్యేవ నః - కింతు నత త్పర్యాప్తం జ్ఞానం శరీరైక దేశ పరిచ్ఛిన్నత్వాత్ - అతః నశరీరస్యాంతః కింతు తతో బహిరప్యహమేవ అస్మీతి సార్వత్రికం సార్వాత్మికంచ జ్ఞానం నాస్తీదానీం- యద్యపి మమ తవ నాస్తీదానీం - ఇదానీ మపి అస్త్యేవ త ద్వస్తుదృష్ట్యా- వస్తుతః సదపి తత్ అస్మ ద్బుద్ధితః నాస్తీవ - అతః తత్పునః ప్రత్యభి జనీయాం - ఏషైవ ప్రత్యభి జ్ఞేతి పరిభాషా శాస్త్ర జ్ఞానాం - ప్రత్యభిజ్ఞయా సార్వత్రిక మస్మదీయ మాత్మ స్వరూపం యదా ఆవిర్భూతం తదా నామ రూపాదిషు విశేషేష్వపి సామాన్య భూతమస్మద్ జ్ఞాన మేవ అభినివిష్ట మిత్యతః అనాత్మ త్వేన సంభావ్యమాన మపి తదా సాక్షాదాత్మైవ సంవర్తతే సర్వం - తథాచ అనాత్మ ప్రపంచోనా త్మనో విలక్షణః నాపి స్వతో వాస్తవః - ఇద మేవ ప్రవిలాపనం నామ ద్వితీయా ప్రక్రియా అద్వైతినాం - ఆద్యా ప్రత్యభిజ్ఞా ద్వితీయా ప్రవిలాపనా- ఏతద్ద్వయ మేవ అద్వైతే సాధన మార్గః -

అధునా ఆద్యాసా ప్రత్యభిజ్ఞా నిరూప్యతే - దే హేంద్రియా దిభ్యః వ్యతిరేక ముఖేన పూర్వమాత్మానం పృథక్కుర్యాత్ సాధకః - కథం - నాహం దేహః దేహస్య మమ దృశ్యమానత్వాత్ - మమ జ్ఞానం ద్రష్టు తస్య దృశ్యతే దేహోఽయం కరచరణాత్మకః - యద్దృశ్యం తద్ద్రష్టు న భవతి యచ్చద్రష్టృతదపి దృశ్యం నభవతి - ద్రష్టృద్రష్టైవ - దృశ్యంతు దృశ్యమేవ - యధా చక్షుర్మమ ద్రష్టు పురోగతం పుస్తకం దృశ్యం - పుస్తకం నచక్షుః చక్షుశ్చ నపుస్తకం భవితు మర్హతి - ఏవం చక్షురా దీని ఇంద్రియా ణ్యపి దేహవ ద్దృశ్యంత ఏవ మమజ్ఞానస్య - తథా ప్రాణోపి అనుక్షణ స్పందనాత్మకః ప్రతీయత ఏవ విషయతయా మమ-

మనోపి తత్త దాలోచనాత్మకం సుఖదుఃఖా ద్యనుభవాత్మక మపి మమేయ మాలోచనా మమేదం సుఖం దుఃఖమితి మయా ఉపలభ్యత ఏవ విషయతయా - ఏవం త్వగాద్యారభ్య చిత్తవృత్తి పర్యంతం సర్వం యదా మమ జ్ఞానస్య గోచరీక్రియతే తత్కథం జ్ఞానం భవేత్ - జ్ఞానేన విషయీ కృతత్వాత్ జ్ఞేయమేవ - అర్థా దనాత్మైవ నాత్మేతి శనైశ్శనైర్భూమికా క్రమేణ జ్ఞానస్వరూప మాత్మానం జ్ఞేయా దస్మా ద్దేహేంద్రియాది వర్గా ద్వివిచ్య పృథక్కుర్యాత్.

ఏకంకృతే జ్ఞానం మదీయం నిరాకారం సంవర్తతే - నిరాకారత్వా న్నిర్వ్యాపారంచ భవతి - తాదృశ ఇదానీ మయ మాకాశః అంతర్బహి రిత్యవిశేషేణ సర్వత్ర ప్రసృతః - యద్యైవం మమ జ్ఞానమపి అంతర్బహిః ప్రసృతం భవతి తదా ప్రమేయ భూతేన తేన ఆకాశేన ప్రమాణభూత మిదం జ్ఞానమపి ఏకీభూయ ఏకాత్మతయా సంవేద్యతే యశ్చిదాకాశ ఇతి వ్యవహ్రియతే అద్వైతిభిః - అహమస్మీత్యనయో రహమితి చైతన్యం అస్మీతి తస్య చైతన్యస్య స్థితిః - నహి చైతన్యేన ప్రమాణేన వినాస్థితి రుపపద్యతే - అవిద్యమా నైవసా అప్రామాణికత్వాత్ - ఏవంస్థితిం వినా ప్రామాణిక మపి జ్ఞాన మవిద్యమాన కల్పమేవ అప్రతిష్ఠి తత్వాత్ - తస్మా దుభయో రపి చిత్సతోః పరస్పరాపేక్షా అపరిహార్యైవ - ఉభయ మిత్యనేన ద్వైత మితిపునః నశంకితవ్యం - ద్వయో ర్నిరాకారత్వా ద్వ్యాపకత్వా దేకాత్మ త్వాచ్చ నద్వైత మిదం కింతు అద్వైత మేవ - తత్ర చిదాకాశ ఇత్యస్మిన్ చిది త్యహం ఆకాశ ఇతి మదీయా స్థితి స్సార్వత్రికీ- ఆకాశ ఇతి స్థితి పర్యాయత్వేన ప్రయుజ్యతే అస్మాభిః ఆ సమంతా త్కాశతే భాసతే ఇతి వ్యుత్పత్తి మాశ్రిత్య - ఇత్యేవం మమైవ సంవేద నాజాయతే అయత్నతః - యేన నాహం అస్మిన్ శరీర ఏవ ప్రాదేశికే

కింతు సర్వత్ర సర్వదా అహమేవ చిద్రూపేణ అస్మీతి స్వకీయాం స్థితింసర్వతో వ్యాప్తాం పశ్యామి - అనేన ప్రత్యభి జ్ఞా సమాప్తా ఆద్యా ప్రక్రియా.

అథ ద్వితీయా ప్రవిలాపన ప్రక్రియా నిరూప్యతే - అహం సర్వ వ్యాప్తో స్మీత్యస్మి న్నహమితి యా స్ఫూర్తి శ్చిద్రూపా సాన జాత్వపి విక్రియాం భజతే - కింతు యా తస్యాః స్థితి ర్యద్వా సదితి భణ్యతే సాతు నిర్వికారా సవికారా ద్విరూపాపి భవతి - తత్ర నిర్వికారా ఆకాశ ఏవ సర్వతో వ్యాపీ - ఇయమేవ అసంహత రూపాస్థితిః - అన్యాతు యా సంహత రూపా సైవ దేహేంద్రియాది పృథివ్యాది విశేషస్థితిః - ఏతే విశేషా స్సర్వేపి సామాన్య రూపే ఆకాశ ఏవ అంతర్గతా దృశ్యంతే అద్యాపి అస్మాభిః - సంహతం యత్త దసం హతే సర్వధా అంతర్భవత్యేవ అసంహ తస్యైవ సంహతత్వాత్ - హిమకరకాది సంహతం రూపం అసంహత జలా దేరివ - తథాచ పశ్యతు భవాన్ - చిదాత్మ కస్యతవ చిద్రూపేణ నిర్వికార స్యైవతవ దృష్టే ర్బహిః కింకి ముపలభ్యతే పదార్థ జాతం - ద్వయ మేవ - శరీరాదే రారభ్య సమంతా ద్గృహం క్షేత్రం వస్తు వాహనాదికం పృథివీ జలం తేజోవాయురితి ఏత త్సర్వం అస్తి మమ ప్రతీయతే ఇతి విశేష రూపేణ తేషా మస్తిత్వం ప్రతీయతే - అన్యచ్చ తేషామేవ పరితః ఊర్ధ్వ మధః పార్శ్వయో రిత్య భేదేన సర్వత్ర కేవలోయ మాకాశః ప్రతీయతే - ఏవం తేతే శరీరాదయో విశేషా స్సంహత రూపేణ తేషాం సంగ్రాహకః ఆకాశోయ మసంహత రూపేణ ద్వయమేవ త్వయా ఉపలభ్యతే నాన్యత్తతో తిరిక్తం -

అనయో రుభయోః స్థితి సామాన్య మాకాశః స్థితి విశేషాశ్చ శరీర గృహ వస్తువాహ నాదయః పదార్థాః - తయో రాకాశ స్తావ దసంహత

త్వా న్మమ దృష్టి రివ సోపి నిరాకారః నిర్వికల్ప ఏవేతి నయత్నేన స ప్రవి లాపనీయః - ప్రాగేవ అస్మత్ప్రయత్నా త్స్వయమేవ ప్రవిలీనత్వాత్ తస్య - కేవలం ఇదం సర్వమాకాశ మహం వ్యాప్యతిష్ఠామీతి సంవేదనై వాలం - కింతుయే శరీరాదయో గృహాదయశ్చ విశేషాస్తే క్వచిద్ఘనీభూతాః క్వచిద్ద్రవీభూతాః క్వచి త్తత్ర తత్ర ప్రసరణశీలాశ్చ బహుధా సంలక్ష్యంతే- తానే తాన్ అస్మచ్చైతన్య రూపేణ పరివర్త్య ఆత్మస్వరూపేణైవ ప్రతిపత్తు మత్యంతం దుష్కరమివ ప్రతిభాతినః - తదపిన తథా దుష్కరం యథా వయం మన్యామహే - ఆత్మేతి కిం - నన్వహంతా స్ఫూర్తిరేవ - ఆత్మా సర్వత్రా స్తీతి యదుచ్యతే తత్సర్వత్రా హమేవాస్మీతి ఉక్తం భవతి - సర్వత్రేతి న కేవల మసంహత రూపేణ కింతు సంహత రూపేణాపి - యత్ర అసంహత మాకాశ మివ తత్ర నిరాకారత్వా దనాయాసేన భవామ్యహం - యత్రతు తత్తద్వస్తు రూపేణ సంహతం తత్రాపి తేన తేన రూపేణ సంహస్య మానః అహమేవాస్మీతి కిం సమన్యసే త్వం - సముద్రమేవ దృష్టాంతత్వేన గృహాణ - సాముద్రం సర్వం జలమేవ - జలరూపేణ భవతి - తథాతరంగ బుద్బుద ఫేన రూపేణాపి భవతి - ఉభయధాపి జలమేవ త దితి ప్రత్యభిజ్ఞా జాయతే ఏవనః -

ఏవం చైతన్య రస స్వరూపోహమేవ యత్ర అసంహతా స్థితి రాకాశవ త్తత్ర రసరూపేణ అభివ్యాప్తోస్మి - యత్రతు తరంగాదివ త్సంహత రూపేణాస్తి తత్ర తేన తేనరూపేణ ఘనీభూతోహ మితి - యత్ర ఇతస్తతో భ్రామ్యంతి పదార్థా స్తత్ర తేషాం పరిభ్రమణ రూపేణ అహమేవ పరిభ్రమామీతి - నిరుపాధికం సోపాధికం ద్వయమప్యహ మేవేతి ద్రష్టుం సర్వథా శక్యత ఏవ - కింతు సోపాధిక స్థితి విషయే తత స్తతః సూక్ష్మేక్షికయా భవితవ్యం - తావన్మాత్రమేవ - అభ్యాసే

క్రియ మాణే సర్వం సుగమ మేవ భవిష్యతి - నతథా కష్టతరం యథావయం త్ర స్యామః - ఏవం సతి సంహతాసంహత రూపా ద్విరూపాపి స్థితిః ప్రపంచస్య మదీయా స్థితిరేవ - అహమేవ చిద్రూపః ఏవం సత్సామాన్యరూపేణ సద్విశేషరూపేణ ఉభయధాపి ప్రకాశ మానః నకించి దప్యన్య న్మత్తః అంతరా వర్తతే ఇతి పరిపూర్ణాద్వైత భావ స్సదా సంవేద్యతే-

యద్యేవం కించి చ్ఛేద యితన్య మస్తి - కిమయ మద్వైతాను భవ స్సచ్చిదాత్మకః పూర్వమేవాసీ దస్మాత్ విచారణా దాహోస్వి ద్విచారణాయాః పశ్చాదిదానీ మేవ నోజాయతే - పూర్వమపి ఏతాదృశా నుభవేన భవితవ్య మేవ - యతస్సిద్ధోయ మద్వైత భావః - నసాధ్యః కదాపి - యత్నేన సాధ్యశ్చే త్సార్వత్రిక స్సార్వకాలిక ఇతినశక్యతే వక్తుం యథాద్వైతానుభవః - అతః ఆది మధ్యాంత భేదమనాదృత్య సర్వదా అస్త్యేవాయ మనుభవః - వస్తు దృష్ట్యా విద్యమానోపి కేవల మస్మ ద్బుద్ధి దోషా త్తిరోహిత ఇవా భవత్ - యదాపున స్తాదృ గద్వైత విషయా బుద్ధి రస్మాక ముత్పన్నా తదైవసా ఆవిర్భ వతి - ఆవిర్భూతైవ నత్వ పూర్వ ముత్పన్నా - ఉత్పన్నాతు బుద్ధిర్మదీయా - నతద్విషయస్య అద్వైత భావస్య కదాచి దుత్పత్తిః - తాదృ గఖండం జ్ఞానం కథం తిరోహిత మితి చేత్ విశేష జ్ఞాన వృత్తి భి రితి సమాధానం - ఇదానీం తద్విశేష జ్ఞాన మాపాస్తం సామాన్యాకార వృత్త్యేతి అపావృతం తత్సామాన్య జ్ఞానం మేఘాపాయే అంశుమానివ - తదేత త్సర్వం బుద్ధి తంత్రమేవ న వస్తు తంత్రం - వస్తు దృష్ట్యా తత్సదైవాస్తి ఏకరూపతయా- నకదాచిత్తిరో హితం న కదాచి దావిర్భూతమితి అవగంతవ్యం -

యద్యేవం ఆత్మవస్తునః అఖండరూపేణ సర్వేషు, కాలేషు సిద్ధత్వా త్కథం జీవావయం ఆదితః ప్రభృతి తదాత్మాన ఏవ సంతః మధ్యేతతః ప్రచ్యుతా అభూమ - అపిచ యద్యపీ దానీం పునః ప్రయత్న బలా త్తాం భూ మికాం ప్రవిష్టా అపి పునర్న తతః ప్రచ్యుతాః స్యామఇతి కో విశ్వాసః - ఏవం పతనోత్ప తనేనైవ కాలో నే తవ్య శ్చేత్కుదా నామ వయం సంసార బంధా త్సర్వాత్మనా విముక్తా భవేమ ఇతి మహతీయ మాశంకా - సాపి నకర్తవ్యేతి మహతా ముక్తిః - కథమితిచేత్ పూర్వం అస్మత్పరిపూర్ణ స్వరూప మజానంతో వయ మస్మిన్ సంసార సాగరే ని పతితాః - అధునాతు స్వరూపం యదా ప్రత్యభి జానీమ స్తదా అజ్ఞాన తిమిర ధ్వంసి పరిపూర్ణ జ్ఞానముత్పన్న మితి న ఇతః పరం తథైవ నిపతిష్యామ ఇతి భేతవ్యం - జ్ఞానే ప్రకాశమానే అజ్ఞానధ్వాంతస్య అనవకాశాత్-

భవత్యేవం నభీతిః - కింతు ఆత్మజ్ఞానోదయా దనంతరం తదైవ న శరీర పాతః - యావత్ప్రారబ్ధ మను షజ్యతే తావదిదం శరీర మపి భవత్యేవ - ఏవం సతి అనేన శరీరేణ శరీరా ద్బహిరనేన ప్రపంచేన సహజ్ఞానినా వ్యవహారః కథం కర్తవ్యః ఇతి పునరాశంకా - ఏవమపి న శంకి తవ్యం సాధకైః - యస్మాద్ జ్ఞాన మిదానీ మప్యస్త్యేవ న స్సర్వేషాం- సర్వేచ వయమనేన శరీరాది నా వ్యవహరామ ఏవ - కథ మేత దుపపద్యతే - జ్ఞానమితి సదా నిరాకారం విశేషరూపం వాభవతు సా మాన్యరూపంవా - జ్ఞానంతు జ్ఞానమేవ - నజ్ఞేయ ప్రపంచవ త్సాకారం - తత్రజ్ఞేయం అన్యేన జ్ఞేయేన న వ్యవ హరతి - యథా కుడ్యం కవాటేన - కవాటోవా గవాక్షేణ - నచ జ్ఞేయమిదం జ్ఞానేన వ్యవహర్తుం క్షమతే - ఏవం వ్యవహరామీతి తస్య ప్రజ్ఞా భావాత్ -

నాపి జ్ఞానం జ్ఞానాంతరేణ - ద్వయోరపి నిరాకారత్వా త్సజా తీయత్వా దేకరూపత్వాత్ - ద్వయో ర్భిన్నయోరేవ కదాపి సంబంధః నత్వభిన్నయోః - పారిశేష్యాత్ జ్ఞాన మేవ నిత్యం జ్ఞేయేన సంబధ్యతే వ్యవహరతిచ - ఉభయో ర్విజాతీయత్వా ద్భిన్నత్వాత్ - జ్ఞానస్వరూప ఏవ మహం వ్యవహరామీతి ప్రజ్ఞాల సంభవాత్.

ఏవం సతి యథా విశేష జ్ఞాన స్య సం ప్రతి శరీరాది నా వ్యవహారః అప్రతి బంధేన ప్రవర్తతే తథా సా మాన్య జ్ఞానస్యాపి ప్రవృత్తౌ కః ప్రతిబంధ ఇతి శంకతే భవాన్ - విశేషజ్ఞానస్య శరీరోపాధి నా సమ్మితత్వాత్ తదవష్టం భేన వ్యవహర్తుం న ప్రతి బంధో భవతు - ఇహతు సామాన్యజ్ఞాన మిదం సర్వతో వ్యాపి తదేవాహ మితియదా తేన తాదాత్మ్యం గతో జ్ఞానీ - సశరీరాది నా వియుక్త ఇతి కథం పునశ్శరీరాది సంబంధః - క్షుత్పిపాసాదికం ఆధివ్యాధి సుఖదుఃఖాది కం చ మమేతి ప్రతిపత్తుం శక్నుయాత్ - తద్ద్వారా బాహ్యాన బంధు మిత్రాదినా వస్తువాహనాది నా చ వ్యవహర్తుం శక్నుయా దితి శంకా తవ - శంకేయం లోకే సర్వదా కించి దాలంబ్యైవ కించి దన్యేన సంవ్యవహారః సంభవతి నాన్యథేతి భావనయైవ సంజాయతే - తమిమం న్యాయం వయంన నివారయామః - అభ్యుపగచ్ఛామ ఏవ - తథాపి న కాచి ద్విప్రతి పత్తిః - ఇతః పూర్వం య ద్యపి శరీరా లంబనోహం వ్యవహారే ప్రవృత్తః ఇదానీం శరీరాతిరిక్తః సర్వత్రా స్మీతి కేవల సదాలంబనోహ మితి సదాత్మ కస్సన్ సద్విశేషై ర్దేహేంద్రి యాదిభి ర్బాహ్యైః బంధుమిత్ర వస్తువాహనాదిభిశ్చ తథైవ వ్యవహరామీతి మన్యమానః నిరాతంకం వ్యవహర్తుం ప్రభవామ్యేవ - నకోపి ప్రతిబంధః-

ప్రతిబంధో యద్యస్తి కశ్చి త్స తేషాం రూపాణి చల నాన్యేవ నాన్యతిమపి - తస్యాయం పరిహార స్సూచ్యతే - సర్వత్రా స్మీతి అస్తిత్వమాత్మనః అసంహతం వాభవేత్ సంహతం వా - అసంహతం తత్ర ఆకాశ స్వరూపమేవ - తత్తు సర్వత్రా త్మనో భావం యదాహం ప్రతిపన్న స్తదా న కోప్యం తరాయః తధా ప్రతిపత్తేః - పరంతు తాని తాని రూపాణి కర్మాణీతి య దంతరాయత్వేన బిభేషి తదపి నభయ హేతు రితివదామః - కథం - అహమ్ జ్ఞానస్వరూప ఏవ సన్ననేన శరీరేణ సంహత రూపేణా ప్యస్మి అస్య వ్యాపారేణ అహమేవ వ్యాపృతోస్మి- ఏవం బాహ్య బంధు వర్గేణ తత్తద్వస్తు జాతేన అహమేవ తత్తదాత్మకో భూత్వా అవస్థితోస్మి - తత్తద్వ్యాపారైశ్చ నానావిధై ర్వ్యాపృతోస్మీతి- సర్వత్ర ఆత్మాను సంధాన మవిస్మృత్య వ్యహహర్తుం శక్నోమ్యేవ - యధా ఇదానీమపి అహమిమం వ్యాధి మనుభవామి ఇదం దుఃఖ మనుభవామీతి అనేన పుత్ర మిత్ర కళత్రాదినా సల్లాప మనుభవా మీతి - ఆత్మనో జ్ఞాన మాలంబ్యైవ తైస్తైః భావైర్వ్యవహారం కరోమి - తధైవ తదానీమపి సార్వత్రికం మమజ్ఞాన మవలంబ్యైవ తేనతేన వ్యవహర్తుం నకోపి ప్రతిబంధో మంతవ్యః - కింతు న కదాచి త్తధాకుర్వాణస్య తవ విస్మృతి ర్భవేదాత్మ స్వరూపస్య - నాపి శైధిల్యేన భవితవ్యం తద్ జ్ఞానస్య-

వ్యవహారే వర్తమానే స్మృతి ర్నభవేత్ - స్మృతిశ్చ దృఢా ధృఢతరా స్యాదిత్యయ మేక ఏవనియమః - సచ సదా పరిపాలనీయ స్సాధకేన- బాఢం - స్మృతిర్న శిధిలీ భవేత్ నాప్యస్తంగచ్ఛే త్సర్వాత్మనా - శ్రోతుమిదం రమణీయం సూత్రం - కింతు తస్య పరిపాలన మేవ కష్టతరం ఇతిచేత్ కష్టతర మితి న పరిత్యజ్యతాం - పరిత్యజ్య నకించి

దపి సాధయితుం సమర్థోసి - లోకేపి యది కించి త్ప్రయోజనం సాధయితవ్యం తత్ర మహాన్ పరిశ్రమః అపేక్ష్యతే - న కేవల సంకల్ప మాత్రేణ సిధ్యతి తత్ - పాకకళా మారభ్య సంగీత సాహిత్యది కళాం యావత్ యా కాచి దపి నిరంతరా భ్యాసేనైవ సఫలతాం యాస్యతి - ఫలసిద్ధా వను భూతాయాం పున స్తథా న ప్రయత్నః అవశ్యకః యథా పూర్వ మభవత్ - మధ్యే మధ్యే విరామే సత్యపి న విస్మృతా సాకళా కింతు సంస్కార రూపేణ వర్తత ఏవ నాస్తం గచ్ఛతి - విరామానంతరం యదాపునః స్మర్యతే తదైవ సా ఆవిర్భవతి యధావత్- ప్రధమం వృత్తి రనంతరం సంస్కారః - సంస్కార పర్యంతం వృత్తి రభ్యసనీయా స్యాత్- సంగీత సాహిత్యాది కళాసు సర్వేషాం ఏత దనుభవ సిద్ధమేవ నః -

ఏవ మస్మి న్నద్వైత విద్యా సాధనేపి సమాన ఏవ మార్గః - అత్రాపి అస్మదాత్మ చైతన్య మనంతరూపేణ భావయితుం యత్నమాతిష్ఠేత ప్రధమం - తదను సర్వమిదం చరాచర రూపం పదార్థ జాతం అహమేవ తథా తథా సంహతా సంహత రూపేణ అవస్థితః తత్తదుపాధి ద్వారా సకలమపి సంవ్యవహార మాచరామీతి అను సందధీత సర్వదా - ఏవం క్రియమాణే ఆత్మాకార వృత్తి రేషా అఖండరూపా దృఢీ భవతి అభ్యాసబలేన - సాచేయం వృత్తిః స్థిరత్వ ముపగతా యదా తదాసైవ తాదృశీం వాసనా ముపచినోతి - సంస్కారో వాసనేతి పరస్పర పర్యాయౌ - ఇయం బ్రాహ్మీ వాసనాయదా ప్రాప్తా తదాన భేతవ్యం జ్ఞానవతా - ప్రారబ్ధవశా త్తదా తదా లోకవ్యవహారః - కింలోక వ్యవహారేణ - శరీర వ్యవహారోపి యద్యప్యను సర్తవ్యోభవతి తథాపిన భీతిః కర్తవ్యా - సా బ్రహ్మవాసనా సురక్షితా చేత్ - సైవ సమాధాస్యతి- కథ మితిచేదుచ్యతే - మధ్యేమధ్యే యో యావాన్ వా భవతి విరామ కాల స్సోపి ఆత్మ చైతన్యస్య మమ స్థితిరేవ విభూతిరేవ - తత్తదాత్మనా

అహమేవ వర్తమానః నట ఇవ జీవిత నాటక మభినయామి మమైవ వినోదాయేతి నిర్వృత స్తిష్ఠేయం - న కదాపి సంభ్రమః కర్తవ్యః -

అస్తా మేతత్సర్వ మేవం - యావదాయు ర్జీవతి జ్ఞానీ - కింతు సోపిజ్ఞానీ జీవితాంతే మరణం ప్రాప్నుయా దేవయధా అన్యే అజ్ఞానినో లౌకికాః - తత్రైవం సతి కోనామ భేదః జ్ఞానినః అజ్ఞాని నశ్చ ఇత్యపి పునరాశంకా నః - ఇయ మాశంకా అస్మాక మేవ లౌకికానాంన జ్ఞానినాం - లౌకికావయం న ప్రయత్నమేవ కుర్వంతో జీవామః - నబ్రహ్మాకార వృత్తి ర్నాపి తద్వాసనా విద్యతే లే శతోపినః - అతో జ్ఞానినోయా స్థితి స్సాన కదాచి దవ గంతుం శక్యతే స్మాభిః - జ్ఞానిన స్సా వృత్తిర్యావ జ్జీవ మావర్త్యమానా వాసనా సంపద్యతే - సంపన్నాచ సావాసనా ప్రారబ్ధ వశాదసు వర్తమానాం తత్పూర్వ కాలీనాం అనాత్మ శరీరాదివాసనాం పరాజిత్య మరణకాలే ప్రాదుర్భవతి పూర్ణ స్వరూపేణ- నేయమనృతాభి సంధిః కింతు సత్యాభి సంధిః - అత ఏవ సచ్చిత్స్వరూప ఆత్మాయత్ర భవతి తత్రైవ తిష్ఠత్యయ మపిజ్ఞానీ - స క్వతిష్ఠ త్యాత్మా - సర్వత్ర సర్వదా సర్వ పదార్థా కారైః - ఏవ మయమపి సర్వత్ర సర్వదా సర్వపదార్ధ రూపేణ తిష్ఠత్యేవ మరణ సమయే - నకుత్రాపి గచ్ఛతి - నకిమ ప్యన్యధా భవతి -

తర్హి కస్యేదం మరణం - శరీరాది సంఘాతస్యేతిబ్రూమః శరీరమిదం పాంచ భౌతికత్వా త్సాకారం పరిచ్ఛిన్నం చేతి సర్వధా విపరిణమతే అపక్షీయతే వినశ్యతిచ - అయమపి జ్ఞానీ జ్ఞానోదయా త్పురా తదేవ ఆత్మనః స్వరూప మితి మోముహ్యమానః తేనైవ సాక మనేకేషు జన్మస్వేవమేవ విపరిణతోஉపక్షీణః వినష్ట శ్చాభూత్ - అధునా జ్ఞానాభ్యాసం కుర్వాణ స్తస్మిన్ వాసనా రూపేణ సంపన్నే అశరీరతా ముపగతః జ్ఞాన మాత్ర స్వరూపో జాతః - అతః న భవతి గచ్ఛతి-

కింతు సాక్షి రూపేణ స్థిత్వా స్వస్యయద్ సర్వత్ర గోచరీ భవతి శరీరాదికం తచ్ఛయథా విపరిణమతే యథా అపక్షీయతే వినశ్యతి చ బంధు జనైర్యథా ఉహ్యమానం శ్మశానం ప్రవిశతి - తత్ర తైః ప్రజ్వాల్యమానం యథాక్రమేణ భస్మీ భవతి - తత్సర్వం కార్యకలాపం సాక్షిరూపేణైవ పశ్యన్ తదపి ఆత్మనో విభూతిం మన్వానః స్వరూపావ స్థానా దప్రచ్యుత స్సదా వ్యోమవ దవిక్రియో వర్తత ఏవ - న మరణం న మరణా త్పశ్చా త్పున ర్జననం న తయో రంత రా సంసార నియంత్రణా చింతా తస్య- సర్వస్య తత్కలాపస్య పరిపూర్ణ జ్ఞానాగ్నినా సాకల్యేన నిర్దగ్ధత్వాత్ - ఏష సర్వాత్మ భావ ఏవ పరాసిద్ధిః పరాయణం పరమః పురుషార్థః మానవజీవితస్య యస్మా జ్జీవిత సమస్యాయా స్సర్వస్యా అపి అయ మంతిమః పరిహార ఇతి - అస్మా దన్యన్నకి మపి పురుషస్య అపేక్షితవ్య మస్తీతి వేదితవ్యం - సర్వైర్మానవై ర్లౌకికైః శాస్త్రజ్ఞైః కర్మిభి ర్యోగిభిః ఉపాసకై ర్భక్త జనై ర్మాంత్రికై స్తాంత్రికై స్సర్వైరపి భూలోకవాసిభి ర్జనై రియ మద్వైతాత్మ స్థితిరేవ సంపాద నీయా ఇతి మహతీ ఘోషణా మహర్షిణా మితిశమ్.

ద్వితీయ ద్వారమ్

అథ ప్రమాణం ప్రమేయ మిత్యేత యో ర్ద్వయో రేవ సమాప్యతే సర్వోపి సంవ్యవహారః - తత్ర ప్రమాణ మితి జ్ఞానమేవ నాన్యత్ - యత్ప్రమేయం తద్ జ్ఞేయం జ్ఞానస్య విషయ భూతం - తయో స్తు ప్రమాణ రూపం జ్ఞానమేవ పూర్వభావి - నప్రమేయం - కుతః యావత్ప్రమాణస్య న గోచరీ భవతి తావన్న ప్రేమయ మస్తీతి ప్రతీయతే- ప్రమాణే నోపలభ్యమానమేవ సంభవతి ప్రమేయం నామ - ప్రమాణ ప్రవృత్తి మంతరేణాపి ప్రమేయం స్వత ఏవ అస్తీతి యదిమన్యసే తదా చక్షుర్వినాపి మమేదం రూపం దృశ్యతే ఇతి యధా తధా పరిహాసాయైవ భవతి-

తత్ర ప్రమాణ స్వరూప ఏవాత్మా - యతోఽజ్ఞానం వినా నకి మప్యన్య ల్లక్షణం విద్యతే ఆత్మనః - యదైవం ప్రమాణ మాత్మా తర్హి యత్ప్రమేయం తదనాత్మేతి న పృధ గ్వక్తవ్యం భవతి - తధా హి ఆత్మానాత్మా నౌ నామ ప్రమాణ ప్రమేయా వేవేతి సిద్ధం - అపిచ ప్రమాణస్య జ్ఞానస్యాత్మ నో యద్య ద్విషయ రూపేణ ప్రతీయతే తత్సర్వమపి ప్రమాణ మాత్మాన మపేక్ష్యైవ సిద్ధ్యతి - నస్వతః - వయం జీవా అస్మాభి రుపలభ్యమానం ఇదం జగత్ తాభ్యాం విలక్షణ ఇవ భావ్యమాన ఈశ్వరః - ఏతే త్రయోపి సంతీతి అస్మత్సంభావ నైవ - యస్మా న్మదీయం జ్ఞాన మంతరేణ తన్నిరపేక్షాస్తే నస్వాతంత్ర్యేణ భవితు మర్హ ంతి-

ఆత్మా తు ప్రమాణ మన్య న్నాపేక్షతే జాతు స్వత స్సిద్ధత్వాత్ - కథం - జ్ఞాన స్వరూపత్వా త్సః ప్రమాణాది వ్యవహారా త్ప్రాగేవ సిద్ధ్యతి- సిద్ధే హ్యాత్మని తతః ప్రమేయ గ్రహణాయ ప్రమాణాదయః ప్రవర్తంతే-

తస్మా దణు మహద్వా యదస్తి లోకే తత్తేనైవ ఆత్మనా నిత్యసిద్ధేన ఆత్మవత్సంభవతి – ఆత్మాహి నామ స్వరూపం సర్వస్య జగతః – తదాత్మనా వినిర్ముక్త మసదేవ సంపద్యతే సర్వం – అతతే రాప్నోతే రత్తేర్వా ఆత్మేతి వ్యుత్పత్తిః – ఏవంసతి సర్వం జగదాత్మ నైవ ఆక్రాంతమేవేతి తత్రప్రవిభక్త దేశకాలం వ్యవహితం సన్నిహితం వా నకించి దన్య ద్వస్తు జాతం విద్యతే – యతః స్వరూప భూతస్యా త్మనః ప్రత్యాఖ్యానే నకించి దవస్థాతుం శక్నుయా న్నామ వా రూపంవా కర్మవా – విశేషా ఏవహి తే – విశేషాస్తు సామాన్య మంతరేణ నభవితు మర్హంతి యథా మృదో వ్యతిరేకేణ ఘట శరావాదయః –

సచ్చిత్స్వరూప ఆత్మైవ సామాన్యం – తద్విశేషా ఏవ జీవ జగదీశ్వరా స్త్రయోపి – త్రయోపితే ఆత్మనైవ ప్రమాణేన గోచరీ క్రియంత ఇతి అనాత్మకోటి మేవ ప్రవిష్టా స్సర్వే – అత ఏవ అన్యోన్య వ్యభిచారా దాత్మనో దృష్ట్యా సర్వేషాం వ్యభిచారాత్ స్వేనరూపేణ అభావ భూతాస్తే సర్వే – ఆత్మసామాన్య రూపేణైవ భావభూతాః ప్రకాశంతే – తద్విపర్యయేణ జ్ఞానాత్మ కత్వా దేక రూపత్వాచ్చ ఆత్మా అవ్యభిచారీ సదా స్వయమేవ ప్రకాశమానః అవతిష్ఠతే –

ఆత్మనోపి సుషుప్తి మూర్ఛా మరణాద్యవస్థాసు అభావ ఏవో పలభ్యతే యథా అనాత్మనః ఇతిచేన్న – అభావ ఆత్మనః కేనోలభ్యత ఇతి వక్తవ్యం – తదభావస్యాపి జ్ఞేయత్వాత్ జ్ఞానాభావే తదనుపపత్తే; న జ్ఞాన స్వరూప స్యాత్మనః అభావ శ్శక్యతే కల్పయితుం – యః కల్పయితుం యతతే తస్యైవ ఆత్మత్వాత్ – ఆత్మాకదాచి దపి న శక్యతే నాస్తీతి సంభావయితుం – సచేన్నాస్తి దేహేంద్రియాదయః బాహ్యాః భూత భౌతికాః పదార్థా స్త ద్వ్యతి రేకేణ ఉత్ప్రేక్ష్యమాణ ఈశ్వరః సర్వ ఏతే ఆత్మ గోచరత్వా

దనాత్మానః ప్రాగేవ భవితుం నశక్నువంతి – ప్రత్యుత సర్వేతే పదార్థాః ప్రత్యేక మస్తి అస్తి ప్రతీయతే ప్రతీయతే ఇత్యేవ ఉపలభ సే త్వం–

తస్మా దాత్మ చైతన్య వ్యతిరేకేణ నతే వస్తు భూతా భవం తీతి వేదితవ్యం – తత్సత్తా తిరిక్త సత్తా కత్వాభావా త్తేషాం – తదీయ స్ఫురణా తిరిక్త స్ఫురణా భావాచ్చ – వస్తు తస్తు ఆత్మైవ సామాన్య భూత స్తేన తేన విశేషరూపేణాపి అవభాసతే– యద్యాభాసాస్తే ఆత్మనః కథ ముపలభ్యంతే అయం ఘటః అయం పటః ఇతి – ఉచ్యతే– ఉపలభ్య మానో నఘటః నాపి పటః కింతర్హి – మృత్తికైవ వస్తుతో ఘట రూపేణ ప్రతీయతే – తంతు సంతాన ఏవ పటరూపేణ భాసతే – సామాన్యాద్ధి విశేషా స్సంభవంతి– న విశేషేభ్యః సామాన్యం – తత్రాపి న ఉత్పద్యంతే నాపి పరిణమంతే ఘట పటాదయః యస్మాద విద్యమానా త్కారణా త్కార్యం న కదాచి దారభ్యతే – నచ విద్యమానా త్కారణా ద్విద్యమానమేవ కార్యం పరిణమతే రూపాంతరేణ– అతః ద్వావేతా వారంభ పరిణామ వాదౌ న ప్రతిష్ఠాంలభేతే –

కథం తర్హి అదో స్య కారణ మిదం తస్య కార్యమితి లోకప్రవాదః – లోక ప్రవాద ఏవ కేవలః – కారణం యత్సామాన్యం తదేవ కారణ రూపేణ కార్యరూపేణ ఉభయధా దృశ్యతే – అయమేవ వివర్తవాద ఇతి అద్వైతినా మభిమతో వాదః – తధాహి సర్పః ఏక ఏవ సన్ కుండలా కారేణ దండాకా రేణ చ అవతిష్ఠతే – మృత్తికాచ చూర్ణ పిండ ఘట కపాలాది భేదై రుపలక్ష్యతే –

నను యధా మృద్వస్తు ఏవం పిండ ఘటాద్యపి – తద్వ త్సద్బుద్ధే రన్యబుద్ధి విషయత్వా త్కార్యస్య సతః అన్య ద్వస్త్వంతర మితి ఘట శరావాది కింన మన్యేత – న – పిండ ఘటా దీనా మితరేతర వ్యభిచారేపి

తయోఃద్వయో ర్మృత్త్వావ్యభిచారాత్ – యద్యపి ఘటః పిండం వ్యభిచరతి పిండశ్చ ఘటం తథాపి పిండ ఘటౌ మృత్త్వం నవ్యభిచరతః – మృత్తికాహి సామాన్యరూపేణ తద్వికారజాతం సర్వమపి పిండ ఘట శరావాదికం వ్యాప్నోతి – తేషామంతర్బహి ర్మధ్యం సర్వమపి మృత్తికయైవ వ్యాప్యమానం దృశ్యతే – తస్మాత్ మృదాది సంస్థాన మాత్రం ఘటశరావాదికం – ఏవం సచ్చిల్లక్షణేన ఆత్మనా వ్యాప్తమిదం సర్వం నామరూపాదికం విశేష జాతం సామాన్యభూతేన సతా – అత స్సచ్చిత్సంస్థాన మాత్రమేవ స్సర్వం జగదితి అధ్యవసీయతే–

అసదేవ తర్హి యద్గృహ్యతే రజ్జురివ సర్పాద్యాకారేణ – విశేషరూపేణ గృహ్యమాణత్వాత్ – నతథా మంతవ్యం – నామరూపాది విశేష రూపేణ గృహ్యమాణమపి సత ఏవ ఆత్మన స్తథా గృహ్యమాణత్వాత్ న కస్యచి త్క్వచిదపి అసత్త్వం వ్యవసీయతాం – సహివయం అన్యే ద్వైతినఇవ సర్వస్య నామరూప జాతస్య ఉత్పత్తేః ప్రాక్ప్రధ్వంసాచ్చ పశ్చాత్ అసత్త్వం బ్రూమః – తథాసతి అభావోభావో భావోపి అభావో భవతీతి ఉక్తవంతో భవేమ – అపితు సచ్చిద్రూప ఆత్మైవ భూత భవిష్య ద్వర్తమానేషు సర్వదా జాగర్తి – సఏవ తత్తన్నామ రూపాది విశేష రూపై రవభాసతే సర్వాస్వపి అవస్థా సు నాన్యత్తతో తిరిక్తం విశేషో నామ వస్తు సంభవతి –

నచ విశేష దర్శన మాత్రేణ వస్త్వన్యత్వం స్యాత్ – నహి బాలకః సంకోచిత హస్తపాదః ప్రసారిత హస్త పాదశ్చ విశేషేణ దృశ్యమానోపి న బాలకో భవతి – సఏ వేతి ప్రత్యభిజ్ఞానాత్ – ఏవం ప్రతిదిన మనేక సంస్థానానా మపి పిత్రాదీనాం న వస్త్వన్యత్వం – మమపితా మమ మాతా మమ పుత్త్ర ఇత్యేవం ప్రత్యభి జ్ఞానాత్ – తథాచ బాల్య యౌవన

స్థావిరేష్వపి భేద ప్రసంగః పిత్రాది వ్యవహార లోప ప్రసంగశ్చ ఆపద్యేత వస్తునః అన్యత్వం యద్యభ్యుపగమ్యతే – జన్మోచ్ఛేదయోః కథ మితిచే త్తత్రా ప్యస్తి ప్రత్యభిజ్ఞా– కింతు అస్పష్ట తయా బీజవృక్షయో రివ– కేవలం దర్శనా పత్త్యా జన్మేతి అదర్శనా పత్త్యా మరణ మితి వ్యవహ్రియతే అస్మాభిః – న తత్ర సామాన్యాభావః – సామాన్యస్యహి అభావే విశేష భూతానాం జన్మమరణా దీనా మసంభవాత్ – అపిచ సంవేష్టిత ప్రసారిత పటన్యాయో త్ర యోజ యితవ్యః – జన్మ మరణయో స్తద్వ ద్వ్యక్తా వ్యక్తరూపత్వాత్ – తస్మా దాత్మ చైతన్య మేక మేవ వస్తు తదతి రిక్తం నామరూపాది జగత్సమస్తం నవాస్తవం – కింతు తస్యైవాత్మనః ఆభాస ఏవ కేవలః ఇతి సిద్ధాంతః –

తథాపి జీవ జగదీశ్వరాణాం ఆభాసత్వం నసహంతే బహవః లౌకికా శ్శాస్త్ర జ్ఞాశ్చ – ఆత్మైవ తథా భాసతే ఇతి అద్వైతినాం సిద్ధాంతం తే నాను మన్యంతే – ప్రత్యుత సర్వేతే వస్తుత స్సంత్యేవ న ఆభాసా ఇతి తేషాం అభిప్రాయః – సోయ మభిప్రాయః కేవలం దురాగ్రహ ఏవతేషాం న సహేతుక ఇతి అద్వైతి నః పరాణుదంతి – కథమితి చేదుచ్యతే – ఆదౌ చరాచర ప్రపంచ ఏవ ఉపాదీ యతాం – ఘటాదయః ప్రాపంచికాః పదార్థా స్సంతీతి మన్యతే భవాన్ – ఉత్పత్తి మంతరేణ కశ్చిదస్తీతి నశక్యతే వక్తుం – ఉత్పత్తిశ్చనామ క్రియా – సా ఘట కర్తృ కైవ స్యా న్నకులాలస్య నాపి మృత్తికాయాః – కర్తాచ క్రియాయాః పూర్వభావీ నపశ్చాద్భావీతి న్యాయః – యథా గానా త్పూర్వమేవ గాయకః – ఏవంచ ఉత్పత్తేః ప్రాగేవ ఘటోస్తీతి అవశ్య మభ్యు పగం తవ్యం త్వయా – తథా సతి ఘటస్తదా కిం రూపః స్యాత్త్వమేవ బ్రూహి– అవశ్య మంగీ కర్తవ్యం భవతా స మృత్తి కైవేతి – సామృతి కైవ ఘటరూపేణ అవభాసతే ఇతిచ –

అనేన జగతః వాస్తవికతా ప్రత్యుక్తా - ఇదానీం జీవస్య వాస్తవికత్వం నిరాక్రియతే - శారీర ఏవఖలు జీవో నామ - శరీర సంబంధ ఏవ తావ దస్య నోప పద్యతే - ధర్మాధర్మ నిమిత్త ఇతి కర్మ మీమాంస కా వదంతి - తదసంగతం - కుతః - పరస్పర సాపేక్షత్వా ద్బీజాంకురయో రివ - శరీర సంబంధే సతి ధర్మాధర్మయో రనుష్ఠానం- ధర్మాధర్మయో రనుష్ఠానే సతి తత్ఫలభూత శ్శరీర సంబంధో జీవస్య - ఏవమిత రేత రాశ్రయత్వా జ్జన్మ కర్మణో ర్జీవభావ ఏవ న సంభావ్యతే- తస్మా త్సోపి ఆభాస ఏవ ఆత్మనః - ఆదర్శ ఇవ ప్రవిష్టః పురుష ప్రతిబింబః జలాదిష్వివ చ సూర్యాదీనాం బుద్ధ్యాద్యుపాధి సంపర్కజనిత శ్ఛాయా మాత్ర స్వరూప ఏవ జీవోనామ నవాస్తవః - బుద్ధ్యాదీవాంచ ఉపాధి భూతానాం ఘటాదీనామివ అవాస్తవ త్వమితి ప్రాగుక్త న్యాయో త్రాపి అనుషజ్యతే - యద్యేవం జీవజగతో రుభయోరపి ఆత్మా భాసత్వే నిర్ణీతే ఈశ్వరస్య తథాత్వం నపున ర్వక్తవ్యం - తదుభయా యత్తత్వా దీశ్వర భావస్య - తథాహి - ఈశ్వర ఇతి శబ్దస్య కోర్థః - ఈష్టే నియమ యతీతి ఈశ్వరః - కింవా నియచ్ఛతిసః - నను జగజ్జీవావేవ- తావేవ తావన్న సిధ్యతః - తయో రసిద్ధౌ ఈశితవ్య మితి కి ముచ్యతే- ఈశిత వ్యస్య ఆభావే ఈశ్వర ఇతి కోనామ భవేత్ - కింవాసౌ నియచ్ఛేత్- అతః ఈశ్వరోపి ఆత్మ చైతన్యస్య ఆభాస ఏవేతి తస్యాపి వాస్తవత్వ మ పాస్తం - ఏవం జీవ జగదీశ్వరా స్త్రయోపి భావా న స్వతస్సిద్ధాః కింతు ఆత్మ చైతన్యమేవ తథా తథా కేవలం ప్రతీయతే యథా సాముద్రం జలమేవ తరంగబుద్బుద ఫేనరూపేణ ఇతి అద్వైత సిద్ధాంత ఏవ నిరపవాదః ప్రతితిష్ఠతే -

అత్రేయ మాశంకా – ఆత్మ చైతన్య మితి నిరాకారం నిరవయవం– నిరవయవస్య సతః కథం తస్య జీవ జగదాది రూపేణ సావయవత్వం సాకారత్వం చ ఉపపద్యతే – తదాకారేణ చ సంస్థానమపి కథంవా సంభవతి – నైషదోషః – యథా రజ్జ్వాం సర్పాద్యవయ వాః వస్తుతః అవిద్యమానా అపి సర్పాద్యవ యవ రూపేణ పరిణతా యథా ప్రతీయంతే తద్వ దితిచే న్నాసౌ దృష్టాంత స్సంగచ్ఛతే – యతోరజ్జు స్సర్పఇతి జగత్సంబంధిన ఏవ పదార్థాః – యదా సర్వం జగదా భాస ఇత్యుచ్యతే అద్వైతి నా నతాదృశో దృష్టాంతః ప్రదీయతాం – యః కశ్చిత్ దీయ మానోపి దృష్టాంత స్సవిషమ ఏవ భవతి – కుతఇతి చేదత్ర ఆత్మా నిరాకారో నిరవయవశ్చ – తస్మా త్సాకారం సావయవం జగత్కథ మాపతితం కథం వా సఏవ జగదాత్మనా ప్రతీయతే ఇతి ప్రశ్నః – స దృష్టాంత శతేనాపి ఏష నిర్ణేతుం శక్యతే

బాఢం – న నిరాకారః ఆత్మా సాకారం జగద్భవితుం యుజ్యతే స్వతః – కింతు యద్యప్యసౌ నికారార స్తథాపి తస్యకాచి దస్తి పరాశక్తి ర్యయా సాకార స్సావయవోపి భవితు మాత్మా ప్రభవతి – అవినా భావినీ హిసా తేన – యావ దవ్యక్తా సా తావదాత్మా నిరాకారో నిరవయవ ఏవ – యదా సంకల్పో జాయతే తస్యైవం భవేయమితి తదా శక్తి స్సా వ్యక్తాం దశామాపన్నా నానా ప్రకారై రాకారైః వ్యాపారైశ్చ దరీ దృశ్యతే– యథా కస్యచి దైంద్ర జాలికస్య ఇంద్రజాల విద్యా తథా – తథాసతి నిరంకుశో స్య సంకల్పః నిర్నిమిత్త ఏవేతి రాగద్వేష దూషితోయ మితి అపప్రథాస్యాత్ ఆత్మనః – న కేవల మపప్రథా న కదా చిదపి సంసారబంధా ద్విముక్తి రపిస్యా దస్మాకం – యద్యేవం సమస్యా సమస్యైవ నతస్యాః పరిహారో మనసాపి చింతయితుం శక్యేత – పరిహార

స్యాభావే జీవిత సమస్యా తద్ధైవావ తిష్ఠతే - తథాచ అధ్యాత్మ శాస్త్రమేవ నిష్ప్రయోజనం సంపర్తతే - తస్మా న్న ఆత్మనో నిరంకుశ స్సంకల్పో భవితు మర్హతి శక్తిమతో పి - కేనాపి నిమిత్తేన భవితవ్యం తత్త ద్రూపేణ పరిణంతుం - కింత దిత్యనుయోగః -

తత్ర జీవాత్మ నా మస్మాక మవిద్యైవ నిమిత్తం నాన్య దితి అద్వైతినాం సమాధానం - సాకారాపి రజ్జుర్లోకే న స్వత ఏవ సర్పరూపం ధృత్వా త్రాస య త్యస్మాన్ - యది రజ్జు మదృష్ట్వా సర్పోయమితి న మన్యామహే- ఏవ మిహాపి ఆత్మాన మదృష్ట్వైవ సర్వేవయ మిదం జగదయం జీవః అసౌ ఈశ్వర ఇతి తమేవానే కధా వికల్ప్య పశ్యామః - తేనచ సాంసారికం తాపత్రయ మను భవామః - ఆత్మనో యదిద మదర్శనం తదేవ నిమిత్త మస్య సర్వస్యాపి అనర్థస్యేతి అద్వైతినాం సమాధానం.

నను ఆత్మానామ సర్వేషా మస్మాక మిదానీ మనుభవ సిద్ధ ఏవ- తథాహి కస్త్వమితి పృష్టే సర్వోప్యహమమహ మిత్యేవ ప్రతివక్తి - యది న జానాత్యా త్మానం - కథమేవ మహ మస్మీతి వక్తు మనుభవితుంచ శక్నుయాత్ - అస్మత్ప్రత్యయ గోచర ఏవ ఖల్వాత్మానామ - సచా స్మత్ప్రత్యయః అహ మహమితి సర్వేషాం నః ప్రత్యక్ష ఏవ- ఏవం సతి కథ మాత్మైవ సన్నహ మాత్మానం న జానీయాం - కథంచ ఆత్మనః అదర్శన మజ్ఞానం హేతురితి వక్తు ముత్సహతే అద్వైత శాస్త్రకారః - కిమిదం వచనం న విప్రతిషిద్ధ మివ ప్రతిభాతి -

సత్యం - విప్రతి షిద్ధమేవ స్యాద్యది వయ మహమితి ఆత్మానమేవ ప్రతిపద్యేమహి - నవయ మహమితి బ్రువాణా అపి ఆత్మాన మేవాహ మితి ప్రతిప ద్యామహే - యాదృశ ఆత్మా శాస్త్రేణ వర్ణిత స్తాదృశం

నాభిజానీమో వయం - కేవల సచ్ఛిద్రూప ఏవాత్మేతి నిర్దిష్ట శ్శాస్త్రేణ - కింతు వయం తమాత్మానం శరీర మనః ప్రాణాదిభి రేకీకృత్య తావతా పరిచ్ఛిన్నమేవ గృహ్ణీమః - వస్తుతః అపరిచ్ఛిన్న ఆత్మాసర్వగతః న శరీరైక దేశే నియంత్రితః యథా ఘటాకాశః - కథ ముచ్యతే శరీరే నియంత్రిత ఇతి - యతః శరీరాది సంఘాతమేవ సంప్రతి వయ మాత్మాన మభిమన్యా మహే - న శరీరేణ తాదాత్మ్య మాపన్నః కదాచిదాత్మా - ఆత్మానామ ప్రాగుక్త నయేన నిరాకార శ్చైతన్య మాత్రస్వరూపః - శరీరం తు సాకారం ఏకదేశ వర్తి - తత్తున చైతన్యం- కింతు చైతన్యేన విషయీ క్రియతే - మమేదం శరీరం - మమాయం ప్రాణః మమేదం మనఇతి - ఏవ మాత్మనో విషయభూత మిద మాత్మా కథం భవితు మర్హతి - కింకదాపి త్వం తవ శరీరా ద్బహి ర్దృశ్యమానం ఘట పటాది వస్తుజాతం అహమితి మన్యసే - నైవ - విషయ స్సర్వమిదం వస్తుజాతం విషయీతు భవాన్ - న విషయో విషయీ భవతి - విషయీ వా విషయః - విషయిణా త్వయా ఆత్మనః పృథ గుపలభ్యమాన త్వాత్ - ఏవం తవ చైతన్యేన ఉపలభ్యతే తవ శరీర మనః ప్రాణాది సంఘాతోపి - ఏవం పరస్పర విలక్షణయోః విషయ విషయిణోః కథమివ తాదాత్మ్యం సంభవతి - నకథంచి త్కదాచిదపి -

తథాపి సర్వేవయ మిదానీం లౌకికా దారభ్య శాస్త్రజ్ఞం యావదేవం స్వస్వశరీర తాదాత్మ్యేనైవ వర్తామహే యావ జ్జీవం - సర్వత్రగ మపి సంత మాత్మానం శరీరైక దేశస్థమేవ మన్యామహే - కిమత్ర నిమిత్తం భవే దజ్ఞానం వినా - శరీరాతిరేకేణ సర్వతోవ్యాప్తం చైతన్యమేవాహ మితి ఆత్మనః అనభిజ్ఞాన మేవతత్ నాన్యద్భవితు మర్హతి - అపిచాత్ర అజ్ఞాన మితి న సర్వథా జ్ఞానస్యైవాభావ ఇతి మంతవ్యం - అస్యైవ

జ్ఞానం యావత్తావ దధునా ప్యస్మాకం సర్వేషాం యతోమమేదం శరీరం మమాయం పరివారః మమ్మై తద్గృహక్షేత్ర ధనధాన్య వస్తువాహనాదీతి జ్ఞానేనైవ ప్రతిపద్యామహే - అన్యధా తదీయా స్మృతి రేవ నస్యాత్ - కింత్వేత త్సర్వమపి జ్ఞానం విశేష జ్ఞానమేవ న సామాన్య భూతమాత్మ జ్ఞానం - కస్మాత్ - శరీర పరివార గృహారామా దయోహి విశేషా ఏవ భావాః పరస్పర వ్యావృత్త స్వభావాః - తదీయం జ్ఞాన మపి మమ విశేష రూపమేవ జాయతే - న సామాన్యరూపం - అతఏవ జ్ఞాన వంతోపి వయ మజ్ఞానిన ఏవ సర్వే ఆబాల గోపాలం సామాన్య జ్ఞాన రహితత్వాత్ - భవతు నామ విశేష జ్ఞానం - కోదోష ఇతిచే న్మహానయం దోషః - శరీర మాత్ర పరిచ్ఛిన్నా స్తేనైవ తాదాత్మ్యం గతా యస్మా త్తస్మా త్తదీయం ఆధివ్యాధి సుఖదుఃఖాదికం జనన మరణాదికంచ అనర్ధజాతం సర్వమిదం మమైవాత్మన స్సంవృత్తం - కించ యదిదం మమ శరీరా త్పరితో విస్తార రూపేణ దృశ్యతే జగదితి తత్సంబం ధ్యపి అనర్ధజాతం మయ్యేవ సంక్రాంతం మద్వ్యతిరేకేణ అభిప్రేయమాణ త్వాత్- విశేషాత్మాభిమాన ఫలమిదం సర్వం సాంసారికం తాపత్రయం-

భవతు నామ - అపరిచ్ఛిన్నాత్మ స్వరూపా ఏవ వయం సర్వేపి పరమార్ధతః యధా భవా నాహ - తధా సతి కధం నామ తత్సామాన్య భూత మాత్మ చైతన్య మకస్మా ద్విశేషాత్మా సంవృత్తః - తధా సతి అద్వైత సిద్ధాంత స్యైవ హానిః స్యాదితిచే దుచ్యతే - న సిద్ధాంతస్య కదాచి దపి హానిః యతో జ్ఞానం నిరాకారం నిర వయవ మాకాశ వదితి సిద్ధాంతః కేనాపి ప్రత్యాఖ్యాతుం నశక్యేత - న చ శరీరాది విశేష జ్ఞానమేవాహమితి సర్వేషా మస్మాక మనుభవోపి అపహ్నోతుం యుజ్యతే- ప్రత్యక్ష సిద్ధత్వాత్ - కధ ముభయో స్సంప్రతి పత్తిరితి

ప్రశ్నః - తస్య పరిహారః భాష్యకారై రభిధీయతే - నహి దృష్టే అనుపపన్నం నామేతి బ్రువాణైః - కిమస్య తాత్పర్యం - లోకేయ ద్దృశ్యతే త్వయాయ త్సంవేద్యతే తత్కథం ఉపపద్యతే ఇతి న ప్రష్టవ్యం - కుతః - నోపపద్యతే చేత్కథ ముపలభ్యతే భవతా - అథో పలభ్యతే కథం తన్నోపపద్యతే -

సోయం న్యాయః అత్ర యోజనీయః - నిరాకారం సామాన్య భూతం జ్ఞానం సాకార విశేష జ్ఞానం కథం స్యాత్కథ మేత దుపపద్యతే ఇతి తవ ప్రశ్నః - సత్యం నోప పద్యేత - తథాపి తత్సామాన్యం విశేష జ్ఞాన రూపేణ సంవేద్యతే ప్రత్యక్ష మస్మాభిః - యావదేవ ముపలభ్యతే తావత్కథమితి హేతుర్న ప్రష్టవ్యః - అపిచ కోనామైవం పృచ్ఛతి కస్య బలేన పృచ్ఛతీతి కథ్యతాం - నను అహమేవ మదీయేనైవ జ్ఞానేన పృచ్ఛామి - కిమితి పృచ్ఛామి - సామాన్యాత్మకం జ్ఞానం కథం మే నాస్తి కథమహం విశేష జ్ఞానవాన్ జాత ఇతి - కేన బలేనైవం పృచ్ఛామి నను జ్ఞాన బలేనైవ - జ్ఞానేన యావ త్పృచ్ఛసి తావదజ్ఞానం కథ ముపలభ్యతే త్వయా - కి ముల్ముకహస్తేన అన్విష్యమాణం తిమిర ముపలబ్ధుం శక్యతే కదాపి - అథ విశేష జ్ఞానేన సామాన్య జ్ఞానమహం పృచ్ఛామీతి బ్రవీషి ఏవమపి పరిహాసాయైవ తద్వచనం - యస్మా త్సామాన్య జ్ఞాన భావన యైవ తద్విషయ మనుయోగం కర్తుం శక్నో షిత్వం నాన్యథా - యదాచ సామాన్య జ్ఞాన భావనా ఉత్పద్యతే మనసి తద్విరోధినీ విశేష జ్ఞానవృత్తిః కథం తవమనసి ప్రతిష్ఠాం లభతే -

తస్మాత్ కథమాత్మా సామాన్య చైతన్యాత్మకః సన్ హఠాదివ శరీరాది విశేష చైతన్యాత్మకో జాతఇతి న పర్యనుయోక్తవ్యం - యథాప్రసిద్ధం గృహ్యతా మితి భగవత్పాదానాం సమాధాన మత్ర విషయే స్మర్యతాం సర్వై రస్మాభిః - పరమార్థ తోన చైతన్యస్య ద్విధా భావః కదాపి సంభవతి-

తథాపి వ్యవహారతః సామాన్య జ్ఞానం విశేషజ్ఞాన మితి వ్యపదిశ్యతే యథా మహాకాశః ఘటాకాశ ఇతి తద్వత్ – ఘటే వర్తమానోపి యథా మహాకాశ ఏవ పరమార్థతః తథా శరీర మాత్రపరిచ్ఛిన్న స్తదాత్మనా దృశ్యమానోపి విశేషాత్మా యం సర్వగత స్సామాన్య చైతన్యాత్మక ఏవ వస్తుతః – ఏవం వ్యవహారాపేక్షయై వాయ మాత్మనో భేదః నపార మార్థిక ఇతి అద్వైతినాం పరిష్కారః –

అథైష వ్యావహారికః ఆత్మైవ జీవాత్మా నామ – యద్యపి వస్తుతః పరమాత్మైవాయం శరీరాభిమాన వశా జ్జీవాత్మేతి వ్యపదిశ్యతే – అభిమానశ్చాయ మజ్ఞాన నిమిత్త ఏవ – అజ్ఞానం చాహం పరమాత్మేతి అనభిజ్ఞానం – అజ్ఞాన మిదం అనాది కాలప్రవృత్తం – యావదిద మజ్ఞాన మను వర్తతే తావదయం జీవభావో నవినశ్యతి – భవతు నామాయం జీవభావః – తథాపి పరమార్థతోయం సర్వగతః పరమాత్మైవ– సచాస్య పరమాత్మ భావః జీవభావే సత్యపి అనువర్తత ఏవఖలు – తత్రైవం సతి జాగ్రదవస్థాయాం యద్యప్యేవ మభిమన్యామహే వయం శరీరాది పరిచ్ఛిన్న మాత్మానం – సుషుప్తి మూర్ఛాదిషు మరణావస్థా యాంచ శరీరాది ప్రజ్ఞా నాస్తీతి కథం నామ తాసుదశాసు అహం సర్వగతః పరమాత్మేతి ప్రజ్ఞానోదేతి – తత్ర విశేష రూపం సామాన్య రూపం ఉభయమపి జ్ఞానం కథం తిరోహిత మిత్యాశంకా జాయతే –

సత్యమేతత్ – విశేష జ్ఞానాభావే తదానీం సామాన్య జ్ఞానం అవశ్య ముదీయా దేవ నిత్య సిద్ధత్వా త్తస్య – పరంతు తదస్మాభి రనభ్యస్త త్వా ద్విద్యమాన మపిన ప్రకటీ భవతి – వృత్తిరూపేణ అప్రకాశమాన మపి తదా వాసనా రూపేణ తదను వర్తత ఏవ – జాగ్రత్స్వప్నయోర్వృత్తి

రూపం త న్నిద్రా మూర్ఛామరణాది దశా సు వాసనా రూప ముపాదత్తే- వాసనా రూపత్వా త్కళత్ర పుత్త్రాది మమా స్తీతి ప్రజ్ఞయా సహ. అహమస్మీతి ప్రజ్ఞాపి తదా అస్తంగతా నప్రతీయతే విశేషరూపేణ - విశేషరూపేణ అప్రతీయమానాపి సా విశేష సంజ్ఞా వాసనా రూపేణావ తిష్ఠత ఏవ - నోచే న్నప్రాదుర్భవే త్పున ర్జాగ్రద్దశాయాం విశేషాకారేణ- నిరంతరాభ్యాస వశా దేవం న జహాతి విశేషరూపా వాసనా కదాచి దస్మాన్ - తద్విపర్యయేణ సామాన్య జ్ఞాన వాసనా అత్యం త మేవా నభ్యాస హేతో ర్న జాగ్రత్కాలే వృత్తిరూపేణ నాపి సుషుప్త్యాదిషు వాసనారూపేణ ప్రకాశతే నిత్య సిద్ధాపి -

అతఏవ యథా జీవితకాలే సుషుప్తి మూర్ఛాదిషు తథా మరణ కాలేపిన సమస్యాయాః పరిహారః ఆశాస్యతే - కుతః - యావద్విశేష జ్ఞాన వృత్తిరేవా నుషజ్యతే యావత్సామాన్య జ్ఞానవృత్తిర్నాధి గమ్యతే తావత్ సంసార బంధా న్నమోక్షః - ప్రత్యుత మరణానంతర మపి తద్వాసనాయా అనువృత్తేః పునరప్యయం జీవో జన్మాంతరం లభేతైవ- అత్రైవ ధర్మశాస్త్రేణ రంగప్రవేశః క్రియతే - అనాదికాల ప్రవృత్త మస్మాక మజ్ఞాన మేవ తస్య అవకాశం ప్రయచ్ఛతి - అజ్ఞానం కిమితి చేత్తత్ప్రాగే వాభి హితం - సర్వత్రాహ మేవాస్మి కేవలం చైతన్య రూపేణ న మత్తో న్య త్కించి ద్విద్యతే అనాత్మా నామేతి స్వస్యా ఖండజ్ఞాన స్వరూపేణ అభావన మేవ ఇతి - సాచేద్భావనా అధిగమ్యతే అధిగతా చ సు ప్రతిష్ఠితా భవతి - తదా అహం శరీర మాత్ర పరిచ్ఛిన్నో జీవ ఏవేతి విశేషభావనా విశేష వాసనయా సహ నిశ్శేష ముపమర్దితా అభవిష్యత్- కింతు తాదృశం భాగధేయం నాస్తి సర్వేషాం నః పండిత పామరాణా

మిదానీం - అత ఏవ తస్య స్థానే విశేష జ్ఞాన వాసనా రాజ్యం కరోతి-యద్యపి వ్యావహారికీ -

అద్వైనాం వ్యావహారికీం స్థితి ముపాదాయ ప్రవర్తతే ధర్మ పురుషార్థ సంబంధి శాస్త్రం - వస్తుతః మిధ్యాభూత మేవ తచ్ఛాస్త్రవాఙ్మయం - తథాపి స్వప్న ప్రపంచః ఇవ ఉభయమపీదం ప్రతిష్ఠాం భజతే యద్యపి తాత్కాలికం - యధా స్వప్న దశా తాత్కాలిక్యపి తత్కాలే అనుభూయ మానా యావ దనుభవం సత్య స్వరూపైవేతి సంభావ్యతే - తద్వదయం ధర్మశాస్త్ర వ్యవహారోపీతి అవగంతవ్యం - అధికి మనేన ధర్మశాస్త్రేణ ఉపదిశ్య మాన మర్థ జాత మితిచే దుచ్యతే - జీవస్తు చైతన్య స్వరూప ఏవ వస్తుతః - తస్యేదం శరీరం త్వగస్థి మాంసాది మయ ముపాధి రేవ కేవలః - కింత్వ నేన తాదాత్మ్య మాపన్నః అవిద్యావశాత్ - ప్రారబ్ధా వసానే పతితేస్మిన్ స్థూలే సూక్ష్మశరీరం నామ మనః ప్రాణాత్మకం తథైవా వతిష్ఠతే - తదుపాధి స్సన్నయం జీవః ప్రతిష్ఠతే - మనః ప్రాణయో రతిసూక్ష్మత్వా దస్మాత్ స్థూలా ద్బహి రాగచ్ఛన్నపి సనైవ ఉపలక్ష్యతే - తత్ర యధా కర్మ యధాశ్రుత మితి శాస్త్ర నిర్దేశాత్ యద్యత్కర్మ కృతవానయం జీవః యచ్చ జ్ఞాన ముపార్జితవాన్ యావదాయు- స్తత్ఫల ముపభోక్తుం ఇమం లోకం పరిత్యజ్య లోకాంత రాన్ గచ్ఛతి - పుణ్యం కర్మ చేత్కృతం పుణ్యలోకాన్ స్వర్గాదీన్ పాపం చే దాచరితవాన్ నరకలోకాన్ గత్వాతత్ర సుఖం వా దుఃఖం వా అనుభవతి - కధమిదం సూక్ష్మం ప్రతిష్ఠతే లోకాంతరమితి న శంకితవ్యం - కర్మ జ్ఞాన వాసనాంకితం మన ఏవ మార్గం దర్శయతి లోకాంత రాయ - ప్రాణశ్చ క్రియాశక్త్యాత్మకః తదనుసారేణ జీవం తాదృశాన్ లోకాన్ నయతీతి గ్రహీతవ్యం -

అథ లోకాంతరేషు తత్త త్పుణ్యపాపఫల ముపభుజ్య తదుపభోగానంతరం పునః కర్మ శేషేణ తత్ఫల ముపభోక్తుం మర్త్యలోక మిమం ప్రత్యా గంతవ్య మేవ తేన - కింతు కర్మ వైచిత్ర్యహే తోః స్థావర జన్మ ఆరభ్య మహోజ్ఞాని జన్మ యావ ద్యత్కించి జ్జన్మ ప్రాప్నుయా దేవాయం- ఏవం జనిత్వా పునః కర్మ కరోత్యేవ పుణ్యంవా అపుణ్యంవా జీవః - కర్మ జ్ఞాన వాసనాయా అవినష్టత్వాత్ - ఏవం సంచిత కర్మణః యత్కించి త్ప్రారబ్ధం భూత్వా ప్రకృతం జన్మ లభతే - ప్రారబ్ధ ముపభుం జానః పునః కర్మ కరోత్యేవ యద్యాగామీతి వ్యపదిశ్యతే - ఇదం ఆగామి కర్మ పున స్సంచితేన మిళిత్వా తతస్తతస్త దుపచినోతి - యద్భావి జన్మనః కారణం భవతి - ఏవం కర్మ జన్మనో జన్మచ పునః కర్మణోనిమిత్తీభూయ జన్మకర్మ పరం పరేయం దుర్నివారా భూత్వా సాంసారికం తాపత్రయం నైరంత ర్యేణ ప్రయచ్ఛత్యేవ - న కదాచి దస్య విషవలయస్య నిర్భేదః స్యాత్ - అయమేవ సంక్షేపతో ధర్మ పురుషార్థః -

అత్రేయ మాశంకా నః - జీవితం నామ అస్మాకం జన్మనః ప్రభృతి మరణ పర్యంతమేవ - జన్మనః ప్రాఙ్మరణాచ్చ పశ్చా త్కిమభవ త్కిం భవిష్య తీతి న కస్యచి త్ప్రత్యక్షం - ఏవం సతి కథమిదం సర్వం విశ్వసితవ్యం - కింవా ప్రమాణ మస్య - సర్వమిదం శాస్త్రకారాణాం స్వకపోలకల్ప నైవేతి కింన మంతవ్యం - బాఢం - కల్పనైవ భవతు సర్వమిదం - యది సర్వమాత్మైవ నాన్య దస్తీతి సామాన్య జ్ఞాన మస్మాకం జాయేత - తద్దృష్ట్యా సర్వమిదం స్వప్న ప్రపంచ వత్ మృషైవ - తథైవాభిహిత మస్మాభిః ప్రాగేవ - పరంతు న తాదృశీ సర్వాత్మ భావస్ఫూర్తి రుదితా న స్సర్వేషామిదానీం - తత్ స్థానే విశేషాత్మ స్ఫూర్తి రేవాస్తి - విశేష జ్ఞాన దృష్ట్యా విశేషరూపం జ్ఞేయ జగ ద్దరీదృశ్యతే -

అనయో ర్దృగ్దృశ్యయో స్సంబంధ ఏవ సంసారః యైవ సమస్యా నో జీవితస్య - విశేషజ్ఞాన మిదం అజ్ఞానమేవ యావ త్సా మాన్య జ్ఞానం నావిర్భ వతీత్యుక్తం -

అతః అజ్ఞాన మపరిహోయైవ తస్యాం దశాయాం యత్కించి త్సందిహ్యామాన మపి న తత్సమాధాతుం శక్యతే - యధా యధా సమాధీయతే తధా తధా ప్రశ్న ముత్థా పయత్యేవ త న్న సర్వధా విరమతి- నాపి ఉపశామ్యతి - యక్షానురూపో బలిరితి న్యాయేన వ్యావహారిక సత్యమపి స్వప్నానుభవవ త్స త్యమేవ భవితు మర్హతి - కారణం వినా నకార్య ముత్పద్యతే - ప్రకృతం జన్మ కార్యం - తదేత త్కుత ఆగతమితి ప్రశ్నేకృతే కిముత్తరం - అవశ్య మితః పూర్వమపి ఏతత్కారణం జన్మ స్యాదేవ - అన్యధా జీవస్య ఆకస్మిక మేత జ్జన్మ కధం భవేత్ - అతః పూర్వ మ భావ భూతో జీవః అకస్మా దిదానీం కధం మాతృ గర్భం ప్రవిష్టః - భావ భూతః ప్రసూయేత-

తధా యావజ్జీవం భావభూతః జీవయాత్రాం నిర్వర్త్య కధం మరణకాలే తావత్పర్యంతం భావభూతః హఠా దభావతాం భజేత- నాసతో విద్యతే భావోనాభావో విద్యతే సతః ఇతి సార్వకాలికం సూత్రమిదం - నతస్య కదాపి అపవాదః - తధా సతి భావాభావయో ర్వ్యవస్థైవ విహన్యేత - యదిదానీ ముపలభ్యతే తదుపలబ్ధేః పూర్వమపి కేనచి ద్రూపేణ స్యాత్ తధా ఆగామిన్యపి కాలే కేనాపి రూపాంతరేణ విద్యేతైవ - న అంతరా విచ్ఛేద మాప్ను యాత్ - విచ్ఛిద్యతే ఇత్యుక్తి రశాస్త్రీయా - ద్రవ్యస్య రూపమేవ వ్యభిచరతి నద్రవ్యమితి శాస్త్ర సిద్ధాంతః -

తస్మాన్నాతి శంకిత వ్యోయం ధర్మశాస్త్ర వ్యవహారః - యావద విద్యా అనుషజ్యతే తావదయం సర్వోపి వ్యవహారః స్వప్న వ్యవహారవ ద్వాస్తవ ఏవేత్యభిహిత మస్మాభిః - స్వప్నమనుభవ న్నేవ అయం స్వప్నోమిధ్యేతి న శక్నోషివక్తుం - అనుభవ ఏవ భవత స్తత్సత్యత్వే ప్రమాణం - పరంతు స్వప్నా దుత్థితో భవాన్ తత్సర్వం అసత్య మితి భవానేవ నిరాకరోతి - తావంతం కాలం యత్సత్యం తప తత్క స్మా దసత్యం సంవృత్తం త వైవ - జాగ్రద్బోధ ఏవ తత్ర నిమిత్త మితి సర్వేవయం జానీమః - ఏవం వివిచ్య అవధార్యతా మిహాపి - అనాది కాల ప్రసుప్తా అద్యాపి వయం సర్వేపి పారమార్థిక జ్ఞాన శూన్యా వ్యావహారిక జీవనమాత్ర తుష్టా ఏవ వర్తమహే - స్వప్న దృశ ఇవ ఇద మేవ వాస్తవం మన్యామహే - జాగ్రదివ య ద్వాస్తవం పారమార్థికం తదేవాస్మ త్స్వరూప మితి న సంవేదయా మహే - తస్మా దస్యామేవ అవస్థాయాం స్థిత్వా కుత ఇద మాగతం కిమస్య ప్రమాణం కుతోవా విశ్వసితవ్యమితి నప్రష్టవ్యం - పృచ్ఛ్యమానం వాన సమాధాతుం పార్యతే ప్రశ్న ప్రతివచనయో ర్ద్వయోరపి అవిద్యా క్షేత్రానతి క్రమణాత్-

తస్మా త్సమస్యాయాః ఆత్యంతికం పరిహార మేవచే దిచ్ఛసి తర్హికుత ఏత దాగత మితి న ప్రష్టవ్యం - తస్య తిలాంజలిం దత్వా కథ మేతస్మా త్సం సార బంధనా ద్విముక్తా భవే మేతి గవేషణా కర్తవ్యా - కుత ఇతి అతీత కాల సంబంధినీ విచారణా - తద్విపర్యయేణ కథమితి ఆగామి కాల సంబంధినీ - వర్తమాన కాలే వర్తామహే వయం - అతీత కాలసంబంధినీం సమస్యా మనుభవామః - తస్యాః పరిష్కారః ఆగామి కాలసంబంధీ న అతీత కాలికః - సచాసౌ విమోక్ష ఏవ సంసార బంధాత్ - అతః కథ మేష సాధయితవ్య ఇతి విచారణా కర్తవ్యా - న

చర్విత చర్వణ వ దతీత చింతా - అతీత మతీత మేవ - న త చ్చింతనయా కించి త్ఫల ముపనమతి - ప్రత్యుత చింతైవ తంతన్యమానా భవిష్యతి-

అతః కథమితి విచారణా ఫలదాయినీ స్యాత్ - అధ కథమేషా కర్తవ్యేతిచే న్నిరూప్యతే సా ప్రక్రియా - ఆదౌ సమస్యేయం కథమా గతేతి వివేక్తవ్యం - తదను తస్యాః పరిహారః సుఖేన కర్తుం శక్యతే - యధా రోగ నిదానం కిమితి నిర్ధార్య - తదను తస్య చికిత్సా క్రియతే తద్వత్ - ఇహ కీ దృశీ సమస్యా ప్రాణినాం కధ మాగతాసా - విశేష దృష్టి రేవ సమస్యా - బాహ్య ప్రపంచ స్సర్వోపి విశేషాత్మకః - తథా అంతః ప్రపంచోపి - తయోర్బాహ్యం రూపమితి ఆంతరం నామేతి భణ్యతే - శరీరా ద్బహిర్యే దృశ్యంతే స్థావర జంగమాః పదార్థాస్తే సర్వే రూపశబ్దేనోచ్యంతే - శరీరాదారభ్య అహంకారం యావ త్సర్వేతే నామ శబ్దేన వ్యపదిశ్యంతే - యద్వా తద్వా భవతు - సర్వేతే విశేషా ఏవ బాహ్యాభ్యంతరాః పదార్థాః - విశేషాణాంచ అయం స్వభావః య దన్యోన్య వ్యావృత్తత్వం - తథాహి బాహ్యమేవ పశ్యతు భవాన్ - న గృహం కవాటః కవాటో న కుడ్యం - కుడ్యం న వృక్షః - వృక్షో న పర్వతః పర్వతో న పత్తనం పత్తనం నమనుష్యః మనుష్యోన జంతుః - నకళత్రం పుత్త్రః నపుత్రో బంధు జనః న బంధు ర్ధన కనకాదయః - నతే పృధివీ - నపృధివీ జలం - న జలం తేజో న తేజో వాయుః - న వాయు రాకాశ ఇత్యేవం సర్వం రూపజగ దన్యోన్య విలక్షణత్వేన ప్రతీయతే - ఏవమాంతరమ్ - న శరీరం ఇంద్రియాణి నేంద్రియం ప్రాణః నప్రాణోమనః - న మనోహం కారఇతి సర్వమిదం నామ జాతం

పరస్పర వ్యతిరిక్తమేవ సంలక్ష్యతే - నామైవ జీవ ఇతి రూపమేవ జగదితి సంజ్ఞాంతరం -

ఏవ మాంతరా దహంకారా ద్బాహిర మాకాశం యావ న్నామరూపాత్మకం యద్వా జీవజగదాత్మక మిదం సమస్తం విశేష జాత మేవ - తయో రేతయో ర్యోజీవః స ద్రష్టా దృశిమాత్ర స్వరూపః- తేన యద్యద్య ద్విషయీ క్రియతే తత్సర్వం దృశ్య భూతం జగత్ - తత్ర ఏవంసతి దృశ్య మిద మస్తీతి యదాద్రష్టా మనుతే తదాతద్గో చరీభవతి ఆహోస్విత్ దృశ్యం యదా గోచరీ భవతి తదాద్రష్టా త దస్తీతి మన్యతే - కింతయోః పూర్వం కి మపరమతి నకథంచన నిర్ణేతుం శక్యతే - యధా బీజవృక్షయోః - కిం బీజా ద్వృక్షోజాయతే కింవా వృక్షా ద్బీజ ఇతికః శక్నుయా దవధారయితుం - పరస్పరా పేక్షత్వా త్తయోః - న బీజం వినా వృక్షః న వృక్షం వినా బీజమితి బీజవృక్షయో రితరేతర సాపేక్ష త్వాన్నతయోః పౌర్వా పర్యం నిర్ణేతుం శక్యతే - పౌర్వా పర్యే అసతి కార్యకారణ భావ స్తదాయత్తో నసంభవతి- కార్యకారణా భావే న తద్ద్వయ మపి భవితు మర్హతి - అర్థాన్న అన్యతర దుత్పద్యతే - అనుత్పన్న మేవ తత్కధ ముపలభ్యతే అయం బీజోయం వృక్షఇతి లోకే - తయోర్య దధిష్ఠాన భూతా పృధివీ సైవ బీజరూపేణ వృక్షరూపేణ ఉభయధాపి ప్రతీయతే ఇతి వక్తవ్యం - పృధివీతి సామాన్యం- నాసౌ బీజవృక్షా వివ విశేషః - సామాన్య రూపత్వా న్నిరపేక్షా సాపృధివీ - తస్య చసామాన్యస్య ఇదం లక్షణం యత్తదీయం విశేష జాతం సర్వమభివ్యాప్య తదాత్మనా ప్రకాశతే - తధా విశేష రూపేణ ప్రకాశమాన మపి తద్వ్యతి రిక్తేన స్వేన రూపేణ తస్య సర్వస్య అధిష్ఠాన మపి భవతి -

అథైష సామాన్య విశేష న్యాయః అత్రాపి జీవజగ ద్విషయే యోజయితవ్యః – జీవో జగదితి ద్వావపి విశేషా వేవ – న జీవస్య జ్ఞాన మంతరేణ జగతి కశ్చిత్పదార్థః గోచరో భవతి – న పదార్థోయావత్ర్పతి ఫలతి జీవ చైతన్యే తావదసా వస్తీతి ఉపలభతే జీవః – విశేషయోరేతయో రన్యోన్య సాపేక్షత్వా త్కార్యకారణ భావో నోప పద్యతే ద్వయో ర్జీవ జగతోః – తదనుప పత్త్యాన జీవో నాపి జగద్వావపి అవిద్యమానా వేవ– తర్హికథ ముపలభ్యతే అయమహం జీవః ఇదం మయా జ్ఞాయతే జగదితి– న తయో రస్తిత్వం తత్ర హేతుః – కింతు యత్సామాన్య భూతం చైతన్య మాత్మస్వరూపం సర్వగతం తదేవ తయో రధిష్ఠానం పృథివీవ – ఏవమధిష్ఠానం స త్త దేవ ఆత్మ చైతన్యం ఏకత్ర జీవ రూపేణ అన్యత్ర జగద్రూపేణ ఉభయ మపి అభివ్యాప్య ఉభయధా అవభాసతే కేవలం– సామాన్య రూపత్వాత్ – అపి చేద మాత్మ చైతన్యం న పృథివ్యాది సామాన్య వదపి అవగంతవ్యం – కింతు మహాసామాన్య మిదం యత స్సర్వమపి నామరూపాది విశేష జాతం తత్తత్సామాన్య జాతేన సహ సమంతతో వ్యాప్య సర్వస్య చరాచర ప్రపంచస్య ఏకాధిష్ఠాన రూపేణ వర్తతే–

సచ్చిల్లక్షణ మిద మాత్మ సామాన్యం – అస్య సత్తైన సర్వేషాం విశేషాణాం సత్తా – నతేషాం పృథక్సత్తా విద్యతే – యత స్తస్యైవ సత్తా ముపజీవం తి సర్వే విశేషాః – అతో యత్ర యత్ర విశేషః ప్రతీయతే అంతర్బహిర్వా తత్ర సర్వత్ర ఆత్మ సామాన్య మిదం నియమేన సన్నిహితం తేనా వినాభూతం భవత్యేవ – కింతు తస్య చి దంశః ప్రాపంచికేషు పదార్థేషు అవ్యక్త రూపేణ భవతి – సదం శస్తు వ్యక్తరూపేణ ప్రకటీ భవతి – జీవా నా మస్మా దృశానాం విషయేతు చిదంశః ప్రకటీ భవతి

సదం శేన సాకం ఇతి విశేషః - అత ఏవ వయం సర్వే చేతనా ఇతి అస్మాభి రుపలభ్యమాన మిదం చరాచర జగ ద చేతసమితి విభాగో జాతః - విభాగేస్మిన్ అచేతనం జగ ద చేతనేన అన్యేన న గృహ్యతే - అచేతనం చేదం న చేతనం మాం గ్రహీతుం శక్నుయాత్ - చేతనశ్చాహం మామేవ చేతనం గ్రహీతుంన శక్నోమి - త్రిష్వప్యేతేషు పరాస్తేషు చతుర్థోయః పక్షః సచేతనోహ మచేతనం జగదేత ద్గృహ్ణీయా మేవ సర్వదా - అతఏవ జీవో ద్రష్టా జగదేత త్తస్య దృశ్యమితి ఉభయో రేవ గ్రాహ్య గ్రాహక రూప స్సంవ్యవహార స్సమవర్తత - అనువర్తతేచ సర్వదా-

ఏవం సతి సుఖదుఃఖ జనన మరణాది స్సాంసారికః క్లేశః న జగత స్సంభవతి అచేతనాంశ ప్రాబల్యాత్ - చేతనాంశస్య చ ప్రచ్ఛాది తత్వాత్ - కింతు జీవానా మస్మాకం చేతనాంశస్య ప్రాకట్యా త్తాపత్రయ స్యానుభవో దుర్నివారోజాతః - సర్వదా చేతన మేవ సుఖదుఃఖా ద్యనుభవతి - న అ చేతనం - అతఏవ జగతోన సమస్యా - అచేతనత్వాత్ - చేతనత్వా దస్య జీవస్యైవ సంసార క్లేశః - స్వయ మనుభవ శూన్యో ప్యయం ప్ర పంచః సర్వ ప్రకార మనుభవం ప్రయచ్ఛతి జీవస్య - నను చేతనోపి జీవః కథ మనుభవతి తాపత్రయం - నిరాకారం చైతన్యం - అపరిణామ శీలం - తస్య కథ మనుభవః ఇతి చే దుచ్యతే- బాఢం - చేతన స్యాపి నానుభవః యథాజడస్య - పరంతు జీవోయం న కేవలం చైతన్యే నైవ కింతు అచేత నాంశేనాపి యుక్తః - శరీరేంద్రియ ప్రాణ బుద్ధ్యాది సర్వమచేతన భాగః - యథా బాహ్యాః ఘటాపటాదయః పదార్థాః - తమప్య చేతనాంశం స్వకీయేన చేతనాం శేన మేలయిత్వా చిదచితో ర్గ్రంథి ర్జాతోయం జీవః - న కేవలం చిత్స్వరూపః నాపి కేవల మచిత్స్వరూపః - చిదచిదంశాత్మక ఏవాహ మితి అభిమన్యతే సదా -

జడప్రచంచస్య సర్వమప్యచిద్భాగం అహ మితిన మన్యతే ఇదం త్వజ్మాంస మనః ప్రాణాది సంఘాత మాత్రం తదేక దేశ మేవా హంతయా అభిమన్యతే - తదతిరిక్తం బాహ్యం సమస్త మపి చరాచరా త్మకం జగ- న్మత్తోన్యదితి పృథక్పశ్యతి స్వస్య విషయతయా-

ఇదమేవ అజ్ఞానం నామస్వస్య సచ్చిదాత్మకం స్వరూపం దేహేయధా తధా దేహాద్బహి రపి సర్వతో వ్యాప్త మితియ దసంవేదనం- త దేవాజ్ఞానం నాన్యత్ - అనేన హేతునా దేహమాత్రాత్మాభిమానేన వస్తుతః స్వరూప మపీదం సకలం జగత్తస్య అన్యదివ స్వేన రూపేణ వాస్తవ మివ ప్రతీయతే స్వస్యైవ - యస్మాత్స్వతో వ్యతిరిక్తమతో విరుధ్యతే తేన - జడప్రపంచోయం న కంచి త్తాప మనుభవతి జడత్వా దేవ - కింతు తాపత్రయ కారీజీవస్య సంవృత్తః - జీవస్తు తేనోపనీతం తాప మసహాయతయా అనుభవ త్యేవ సర్వదా చేతనత్వ దోషాత్ - జీవ జగతో రేష సంవ్యవహార ఏవ సంసార బంధః - ఉక్తహేతోర్జ నన మరణాది సంసార బంధోయం జీవస్యైవ గళగ్రహోభూత్వా న వర్తమాన జన్మన్యేవ ఇతః పూర్వ జన్మసు ఇతః పశ్చా దుత్తర జన్మ స్వపి అనుధావ త్యేనం బేతాళ ఇవ - స్వేన రూపేణా విద్య మానోపి విద్య మానతాం గతోస్య అవిద్యా దోషాత్ -

ఏతావతా గ్రంధేన సంసార వ్యాధే ర్నిదానం కింకీ దృశమితి నిస్తరశో నిరూపితం - యదా వ్యాధిః ప్రదర్శిత స్తదా కర్తవ్యంకి మస్మాభిర్జ్ఞైః - ననుతస్య నిర్మూలన మార్గః క ఇత్యన్వేషణీయః - అతస్సా ప్రక్రియా గురుభిర్యాదృశీ నిర్దిష్టా త దమ సారేణ ప్రపంచ్యతే సంప్రతి - శ్రూయతాం - దేహాత్మాభిమాన ఏవఖలు వ్యాధే ర్మూలకారణం- అతః ఏతస్మా ద్దేహాత్ప్రథమ మాత్మానం పృధక్కుర్యాత్-

యద్యపి ఆత్మన స్సర్వ వ్యాపకత్వా దయం దేహో ప్యాత్మైవ - తథాపీదం సూక్ష్మ మధునా సఙ్జ్ఞాయతే అస్మాభిః - తద్విపర్య యేణ దేహమాత్రమేవ ఆత్మేతి ప్రతిపద్యా మహే వయం సర్వేపి - తస్మాదాత్మా వస్తుతః కః కీదృశ ఇతి ప్రతి పత్తయే తత్ప్రతి బంధభూతా ద్దేహా దస్మా ద్వ్యతి రేకేణ స పృథక్కర్తవ్యః - యథా సౌవర్ణేభ్యః ఆభరణేభ్య స్సువర్ణం-

కథమేషా ప్రక్రియేతిచే దుచ్యతే - నాహం దేహః త్వఙ్మాంస రుధిరాస్థి మయః మయా దృశ్యమానత్వాత్ - నాహ మింద్రియాణి చక్షురాదీని మమోపకరణ ప్రాయత్వాత్ - నాహం ప్రాణః ఉచ్ఛ్వాసాది రూపేణ జీవన ధారణ రూపేణ చ మయా ఉపలభ్యమానత్వాత్ - నాప్యహం చిత్తవృత్తి సమూహః మయైవ తస్య సర్వస్యాపి వృత్తి సముదాయస్య సంవేద్య మానత్వాత్ - ప్రత్యుత తేషాం ఆకార వ్యాపార జాతం మమ జ్ఞానేనైవ ఇదమిద మితి ఉపలభ్యతే ఇత్యనేన వివేచ నేన సాక్షిభూత మాత్మానం విభావయే దనిశం - తదా మ మాత్మా జడాంశం మనః ప్రాణదేహాది సంఘాతం దూరీకృత్య తతో విలక్షణేన కేవల చిన్మాత్రరూపేణ పృథగ్భూతః మయైవ పరిశుద్ధః ప్రత్యభిజ్ఞాయతే - ఇతః ప్రాగప్యేవ మేవస న్నచిదంశేన దేహాదినా తాదాత్మ్య మాపన్నో న సమ్యగ్వివిక్త రూపేణ జ్ఞాతః - ఇదానీం వివేచనే కృతే సఏవ పరిశుద్ధ రూపేణ పునః జ్ఞాయతే ఇత్యతః ప్రత్యభిజ్ఞేతి నిర్దిష్టేయం ప్రక్రియా - అత్రో దాహరణం కంఠ గత చామీకరం - కంఠే ధృతోపి హారః అజ్ఞాన వశా ద్విస్మృతః కేనచిత్ - సఏవ పునః స్మారితః కేనాపి ప్రత్యభి జానాతి మమైవ కంఠే అస్తి నకుతశ్చి దానేతవ్య ఇతి - ఏవ మిహాపి మమాత్మా చిన్మాత్ర స్వరూపః మమైవ సకాశే మదభిన్న ఏవ వర్తతే సదా - సఏవ దేహేంద్రియాది వ్యవధాన వశా ద్విస్మృతః స్వేన విశాలరూపేణ -

తావతా దేహాదినా పరిచ్ఛిన్న స్సంకుచితో దృష్టః - ఇదానీం సఏవ దేహాది సంఘాతా ద్వివిచ్యయదా విజ్ఞాత స్తదా సంకుచితం తస్యరూపం పరిత్యజ్య దేహాతిరిక్తం సర్వతో వ్యాపీతి ఆత్మనః స్వరూపం పునః స్మృతి పథ మాగచ్ఛతి - ఏవం పునః స్మరణమేవ ప్రత్యభిజ్ఞేతి అద్వైతిభి ర్నిర్దిశ్యతే-

అస్త్వేవం - ప్రత్యభిజ్ఞయా కిమభవత్ - ఆత్మా నః న కేవలం దేహమాత్ర పరిచ్ఛిన్నః కింతు యథాదేహే తథా దేహా ద్బహిరపి సర్వత్ర జగతి ప్రసృమరః దృశ్యతే - కుతః - యతో దేహాది కం సాకారం సవ్యాపారంచ సంత్యజ్య నిరాకార స్సంవృత్తః - నిరాకారో యదాతదైవ నిర్వ్యాపార స్సర్వత్ర అప్రతిబంధేన వ్యాప్నుయా దేవ యథా యమాకాశః ఇదానీం - కింతు ఆకాశోయం సర్వగతోపి న చేతయతే అహమేవం సర్వవ్యాపీతి - జడత్వాత్ అనాత్మా ఆకాశః - అయంతు నతథా జడః నాపి అనాత్మా - కింతు చేతనః - చేతనత్వా దేవాత్మా - అతః జడాకాశ వన్న ప్రమాణ మన్యదపేక్షతే - చేతనత్వా దాత్మత్వాచ్చ స్వయమేవ స్వస్య ప్రమాణం - ఏవం స్వప్రమాణత్వా దేవ సర్వత్రాహ మస్మీతి ఆత్మనః అస్తిత్వం సర్వతో వ్యాప్తం సంవేద యితుం ప్రభవతి -

యదైవం తదా తస్యాత్మనో విస్తార ఏవ దేశ కాలౌ ద్వా వ్యంతర్భవతః - కథం - అహమేవ సర్వత్రాస్మీత్యనే నోపలంభేన దేశః సర్వదా అహమేవాస్మీతి భూతభవద్భవిష్య ద్భేదేన ఉత్ప్రేక్ష్య మాణః కాలః ఉభావ ప్యేతేన ఆత్మనా వ్యాప్తౌ యదా తదా ద్వయోర్నిరాకారత్వా దాత్మనైవ కబళీకృతౌ ఆత్మన్యేవ అస్తం గచ్ఛతః - నైతావదేవ - దేశకాలయో ర్వర్తమానా స్సర్వేపి చరాచరాః పదార్థాః అస్మచ్ఛరీ రాది సంఘాతేన సహ తస్మిన్నేవాత్మని అంతర్భవేయుః అనంత తయా ఆత్మ

సత్తాయాః - అపిచ సైవాత్మన స్సత్తా తేషా మపి సత్తా నా న్యా త ద్వ్యతిరిక్తా భవితు మర్హతి - అత స్సర్వేతే ఆత్మవ్యతిరేకేణ మిథ్యాభూతా ఏవ భవంతి పదార్థాః - మిథ్యేతి కోభిప్రాయః - స్వేనరూపేణ నసంతీతి- తర్హి అసంత ఏవ కథం ప్రతీయంతే - ప్రతీతి ర్నతేషాం - కింతు య త్స్వరూపేణాస్తి తస్య - కింతత్ - కింవా అన్యదాత్మాన మంతరేణ - అతః ఆత్మైవ తేన తేన వస్త్వాకారేణ సంహతో భూత్వాదరీ దృశ్యతే - ఇతి వేదితవ్యం -

ఏవంచ సత్తా నామ ఆత్మన ఏవ సత్తా ఆకాశ వ ద సంహతా సర్వవ్యాపినీ - తస్యా మంతర్భూతాః చరాచర పదార్థా ఇతస్తతో ధౌకమానాః - తస్యాఏవ ఆత్మ సత్తాయా స్సంహతా వర్తమానా స్త ద్విభూతి రేవేతి గ్రహీతవ్యం - కిముక్తం భవతి - ఆత్మా చిద్రూపః కేవల స్సర్వవ్యాపీ - తస్య వ్యాప్తి రూపా యాస్థితిః తస్యాఃస్థితే రసంహత రూప ఆకాశః సంహత రూపా శ్చరా చర పదార్థా ఇతి - తత్ర చితి స్థిత్యో రసంహ తత్వా దనా కారత్వాచ్చ ఏకరూప తైవ - కింతు స్థితే స్సంహత రూపాయే చరాచరాః పదార్థా స్తేతు సఏవాత్మా స్వతో నిరాకారస్సన్నపి తేనతేన రూపేణ తథాతథా దృశ్యత ఇతి సంహతా సంహతో భయరూపః ఆత్మైవ నాన్యదితి పర్యవస్యతి - ఆత్మస్వరూపేణ నిరుపాధి రేవసన్ తత్తత్పదార్థ రూపేణ సోపాధిరపి ప్రతీయతే ఇతి సర్వమాత్మైవ - ఆత్మైవ స్వసత్తా మభివ్యాప్య సద్రూపేణ - సర్వమిదం చరాచరాత్మకం జగదభి వ్యాప్య సద్విశేషణఇతి ప్రకాశతే కేవలం -

కింత్వ త్రేయ మాశంకా - యద్యపి చిత్సతో రేకాత్మతా ద్వయోరపి అసంహతత్వా త్సంవేదయితుం శక్యతే కథమిదం సంహత రూపం స్థావర జంగమాత్మకం జగదపి తదేకా త్మతయా భావయితుం శక్యతే

ఇతి - నైవం శంకితవ్యం - ఇదానీమపి తా దృగనుభవో స్త్యేవనః సర్వేషాం - సర్వేవయ మాత్మనః శరీరచ్ఛాయా మాతపే పృధగివ దృశ్యమానా మపి శరీరాత్మనైవ పశ్యామః నాన్యదివ - ఆదర్శత లేచ అన్యదివ దృశ్యమాన మనన్య మేవ పశ్యామః - తదిద ముభయం యధా సంహతం సాకారమపి శరీరైకాత్మతయా పశ్యామ స్త ధేహాప్యవ గంతుం కః ప్రతిబంధః - నను శరీరమిదం సంహతం తస్మా త్తత్ప్రతిచ్ఛా యాపి సంహతత్వా త్తథామంతుం శక్యతే - కింతు అత్ర మమ జ్ఞాన మసంహతం తస్యచ జ్ఞేయ భూతం జగత్సంహతం - కథం నామ సంహత మేత దసంహతం మమ జ్ఞానమేవేతి శక్యం ప్రతిపత్తుం - ఇతి చేత్సమాధీయతే - ఇదమేవం స్థూల రూపేణ దృశ్యమాన మేవ జగద్యదా మనసి ప్రవిష్టం ఆలోచనా రూపేణ - తదాతన్న తాదృక్ సంహతం యాదృగ్బహి ర్దృశ్యతే - ప్రాయేణ అసంహతమేవ తత్ - జ్ఞాన సాగరాత్తరంగా ఇవతే ప్రాదుర్భవం తోపి పునరస్తంగతా భావాః - నిరాకార మసంహతంచ జ్ఞానమేవ సంపద్యంతే - ఏవమేవ ప్రతిక్షణం అస్మాక మనుభవః - అతః ఏష ఏవ న్యాయః అత్రాపి అఖండ జ్ఞాన విషయే యోజ్యతాం - అత్రాపి అఖండ రూపేణ సాగర వ త్సర్వతో వ్యాప్తా దాత్మ చైతన్యాత్ప్రతిక్షణ ముత్థితా స్తరంగా ఏవైతే చరాచరాః పదార్థా ఇతి కింన మన్యేత - అపిచ తరంగా యధా సాగరజల స్య సంహత రూపా స్త ధైవాత్రాపి చైతన్య రసస్య సంహత రూపా ఉచ్ఛూనా ఘనీభూతా స్తత్ర తత్ర ద్రవీభూతాః ప్రసరంతీతి సంవేదయితుం న కోపి క్లేశః - అనభ్యాస హేతో రేవం విచికిత్సా బహూనాం - నిరంతరా భ్యాసే సతి సా క్రమేణ విలీయతే - ఇయమేవ ప్రవిలాపనం నామ ద్వితీయా ప్రక్రియా యేన పరి సమాప్యతే సాధన మార్గః -

అత్రాన్యాపి కాచి దస్తి ప్రక్రియా యాఽప్రాచా మభిమతా - అధ్యారోపాపవాద న్యాయ మేవతే మోక్ష సాధనం మన్యంతే - అధ్యారోపో నాన్యః ప్రత్యభి జ్ఞాయాః - తథా అప వాదోపిన అతిరిక్తః కోపి ప్రవిలాపనాత్ - కేవలం శబ్దాంతరమేవ తద్ద్వయ మితి వేదితవ్యం - సోపి మార్గః కించిదివ ప్రస్తూయతే - ఆదౌ జగతః సృష్టి ర్జీవస్య శరీర ప్రవేశశ్చ ఆరోప్యతే ఆత్మని బుద్ధిపూర్వం శాస్త్రేణ - కుతః - జగజ్జీవయో స్తథా ఆధ్యారోపితయో రపవాదాయైవ కేవలం - కథం - జగదాత్మనోః కార్యకారణ సంబంధం పరికల్ప్య కారణాత్కార్య మనన్యదితి బోధయిత్వా జగద్భావం నిరాకరోతి - ఏవం జీవస్యాపి బుద్ధౌ ప్రవేశం వర్ణయిత్వా తదపి ఘటాకాశవ న్మహాకాశ ప్రతిపత్తయే ఏవకేవల మితి య అధ్యారోపితో జీవభావ స్తమపి నిరాకరోతి - ఏవ ముభయో రాత్మనః అన్యత్వ సంభావనాం సహేతుకం అపోద్య పరిశుద్ధ మాత్మానం సర్వ వ్యాపినం భంగ్యం తరేణ ఉపదేష్టు మేవేయ మపి ప్రక్రియా అధ్యారోపా పవాద లక్షణేతి అవధారణీయం వివేచనాశీలై స్సాధకైః -

అధాన్యాపి కాచి దాశంకా విద్యతే బహూనాం - ఏవ మఖండాత్మాకారా కేవలం వృత్తిరేవ మనసి జాయమానా సాధకస్య - మానస్యేవ సా న భౌతికీ - యథా హిమాలయా కారా వృత్తిః కస్యచి న్మనసి జాయతే - న తావతా సా వృత్తిరేవ హిమవత్పర్వత ఇతిశక్యతే ప్రతిపత్తుం - కేవలం హిమవదాకారా భావనైవసా - హిమవత్పర్వతస్తు ఉత్తరస్యాం దిశి వస్తురూపేణ విద్యతే అన్యో భావ నాయాః - కథం తర్హి పర్వత భావనైవ పర్వతో భవితు మర్హతీతి - ఉచ్యతే - భావనైవ పర్వత ఇతి అద్వైత సిద్ధాంతః - న పర్వతో నామ పరమార్థతః అస్తిలోకే తదాకారాయా భావనాయాః పృథక్ - కథ మితిచే దుచ్యతే - ఉత్తరస్యాం

దిశి హిమాలయో నామ పర్వతోస్తి స్వేన రూపేణ ఇతి మన్యతే భవాన్-సోపి భావనైవ - తత్రగత్వా దృశ్యమానోపిస పర్వతః న సాక్షా త్తథైవ బుద్ధిం ప్రవిశతి తే - తదాకారా వృత్తిరేవ మనసి జాయతే - తదాపి తద్బలేనైవ బహిః పర్వతోస్తీతి ప్రతిపద్యసే - యావన్న జాయతే సావృత్తి స్తావత్పర్వతో బహిరపి విద్యత ఇతి నశక్యతే వక్తుం - అప్రామాణి కత్వాత్ - ప్రమాణం తు సర్వదా తవ జ్ఞానమేవ - జ్ఞానే అసతి పర్వతో వా పట్టణం వా యత్కించి దస్తీతి న కశ్చి ద్వక్తు మర్హతి - తస్మా త్సర్వ మిదం జగ దంతర్భవతు బహిర్వా భవతు - న కోపి విశేషః - అస్మ ద్భావనైవ సర్వం నాన్యేతి సిద్ధాంతః -

అథాన్యా ప్యాశంకా భవతి కేషాంచిత్ - విశేష జ్ఞానరూప స్త్వాత్మా ఇదానీం సంసార దశాయాం శరీరాది సంఘాత మిమ మాలంబ్య తిష్ఠతి వ్యవహరతి చ లోకే - కింతు సామాన్య రూప స్త్వాత్మా శరీరాది నిరపేక్షః అస్తి సఏవ పారమార్థిక ఆత్మా తవేతి ఫక్తి భవాన్ - తథైవ సిద్ధాంతం కరోతి - ఏవంచ సతి స ఆత్మా నిరాకారః శరీరం విహాయ బహిరాగత్య కుత్రావ తిష్ఠేత - కింవా తస్య అధిష్ఠానం యదాలంబ్య ప్రతిష్ఠాం లభేత - తాదృగాత్మనా అహం సర్వత్రాస్మీతి కథం జానీయాం కథం వా నిరాకారాం తాం స్థితిం మమైవేయ మితి అనుభవేయ మితిశంకా- సాపి నకర్తవ్యా - దేహ ఏవాత్మేతి అనాదికాలా త్ప్ర భృత్యేవం సాకారా శ్రయ స్యైవ పరిచితత్వా త్తతో నిర్గత్య నిరాకార తయా ఆత్మనః స్సత్తాం భావయితు మశక్య మివ ప్రతిభాతి తే - వస్తుత స్సత్తేతి యద్వ్యపదిశసి సైవాత్మనః ఆశ్రయఇతి జ్ఞాయతాం - సాకార స్య జ్ఞాన స్య సాకార శ్చే దాశ్రయః నిరాకారస్య కోవా భవే న్నిరాకార మాశ్రయం వినా - నిరాకార ఆశ్రయ ఏవ సత్తా నామ - తథాచ అహమస్మీతి

ఖలు మన్యతే భవాన్ - తత్ర అహమితి జ్ఞానం - అస్మీతి తస్య సత్తా- అహంతా భాగ శ్చిదితి ఇదంతా భాగ స్సదితి వివేక్తవ్యం - తథాసతి చిద్రూపేణ అహం ప్రమాణ మితి సద్రూపేణ అహమేవ మమ ప్రమేయమితి ద్వయోరేకా త్మతాపి అవసీయతే - స్వసం వేదనీ యత్వా దయ మర్థో నాతిశంకనీయః - అతఏవాయం భూమా క్వప్రతిష్ఠిత ఇతి నారదేన పృష్టః సనత్కుమారః స్వమహిమ్నీతి ప్రత్యువాచ - మహిమా చ ఆత్మనః స్వస్య విస్తార స్సర్వతో ముఖః - తస్య సత్తైవ తస్య ఆధార ఇత్యర్థః - కిమనేన- ఆకాశ మేవ సంప్రతి పశ్యతు భవాన్. ఏష ఆకాశః క్వాస్తీ తి కిం పృచ్ఛసిత్వం - పృథివ్యాది గోళాస్తు ఆకాశమాలంబ్య అవస్థితా దృశ్యంతే- ఆకాశ ఏవ తావత్ కిమాలంబ్య తిష్ఠతీతి యది కశ్చిత్పృచ్ఛతి కిం దదాసి త్వ ముత్తరం - స్వేనైవ స్వతో భవతీతి కిల వదసి - యద్యేవ మచేతన స్య ఆకాశస్యైవ ఆధారో నాపేక్ష్యతే చేతనస్య ఆత్మనః కావా భవ త్యపేక్షా - వస్తుతస్తు ఆకాశ స్యాపి సఏవా ధారః - యతోఽ చేతనస్య జగతశ్చేతన ఆత్మైవ అధిష్ఠానం భవితు మర్హతి - తథా జడ ప్రపంచస్య ఆకాశేన సహ సర్వస్య యదా చైతన్యమాశ్రయో భవతి తస్య కథ మాశ్రయాంత రాపేక్షా - అశ్రయాంతరస్యై వాసం భవాత్-

అత్రా పరాప్యస్తి కాచి దాశంకా సర్వేషాంనః - సా కీదృశీతి నిర్దిశ్యతే- సర్వమిదం పూర్వోక్తం త్వయా శ్రోతు మతి రమణీయం ప్రతిభాతీతి న సందేహః - కింతు సిద్ధాంత రూపేణ శ్రోతుం యథా ఏవం కిం దృష్టాంత రూపేణ అస్మాభి రనుభవితుం శక్యతే ఇతి మహతీయం శంకా - కుత ఏవం శంక్యతే - శరీరాది సంఘాతస్య విద్యమానత్వాత్ - శరీరం చేద మస్మాకం ఆమరణా దను వర్తత ఏవ-

యద్యపి వయ మస్మా న్నిష్క మ్య సర్వత్ర సచ్చిద్రూపేణ భవామ ఇతి ప్రతిపద్యామహే - సా ప్రతిపత్తి శ్శరీర మిదం సర్వాత్మనా నజహాతి - తస్యామ ప్యవస్థాయాం శరీరాది చింతా స్యాదేవ - న కేవలం స్నానపాన భోజ నాదయో విధయః - కళత్ర పుత్ర బాంధ వాదినా గృహారామ క్షేత్రాదినా చ బాహ్య ప్రపంచేన సంవ్యవహారోపి అనివార్యః వర్తతే - తదానీ మవశ్య మియం సర్వాత్మ భావ ప్రతిపత్తి ర్వి పరిలుప్యేత - శరీర మాత్ర పరిచ్ఛిన్నా భవే మావశ్యం - అన్యథా తత్తద్విధీనాం అనుష్ఠానం నశక్యతే నిర్వర్తయితుం - యదిన నిర్వర్త్యతే భోజనాది వ్యవహార స్తావ ద్దూరే తిష్ఠతు - ప్రాణనాది వ్యవహారోపిన స్యాత్ - నైతావదేవ - ఆధివ్యాధిశతైః పీడ్యమాన మిదం శరీరం - శరీర మేవ తథా పీడ్యతే న మమాత్మేతి తదుపేక్షితుం నైవ కస్యచిదపి సామర్థ్య మస్తి - యద్యపి జ్ఞాన వా నసౌ అసమర్థ ఏవతత్కాలే - ఇదమసా మర్థ్యం మనసి కృత్వైవ అద్వైతినః జీవన్ముక్తి మంగీ కృత్యాపి తస్య జీవన్ముక్తస్య పునః ప్రారబ్ధకర్మోప భోగ మప్యంగీచక్రుః - అన్యథా అద్వైత సిద్ధాంతః దైనందిన వ్యవహారేణ న సంవదేత - ఏవం స్థితే కః పరిహార స్సమస్యాయాః - గజస్నానవ త్సర్వ గతత్వ మాత్మనః సంవేదయ మానోపి జ్ఞానీ పునః శరీరాత్మ భావమపి అనుభవత్యేవేతి-

ఉచ్యతే - సావధానైః శ్రూయతాం సాధకై స్సర్వైః - యస్మాదేవం తస్మాదేవ జీవన్ముక్తి ర్న సర్వాత్మనా ముక్తిః - విదేహముక్తి రేవ వస్తుతో ముక్తిః - దేహ సంబంధో యావదస్తి తావ త్ప్రారబ్ధ మప్యస్తి - అథవా ప్రారబ్ధాను భవో యావ దస్తి తావ ద్దేహ సంబంధో నశామ్యతి - ఏవం ప్రారబ్ధ కర్మణి ప్రవర్తమాన ఏవ అయం సాధకః సర్వాత్మతా మాత్మనో భావయతి - సాపి ఆత్మాకారా వృత్తిః ప్రారబ్ధవశా దేవోత్పద్యతే ప్రయత్న

రూపా - అపిచ తేనైవ సహ సుఖ దుఃఖాద్యపి ప్రారబ్ధ వశా దుపనీత మనుభవతి తదా తదా - యదా ప్రయత్నో లబ్ధాంతర స్తదా శరీరా దీన్యపి ఆత్మభావన యా పశ్యతి సాధకః - యదాపునః ప్రారబ్ధం విజృంభతే తదాసా ఆత్మభావనా శరీరా ద్యనాత్మ భావనా సంపద్యతే - న తావతా నిర్వేధః కర్తవ్య స్సాధకేన - అనాత్మ భావనా సమనంతర మేవ పునరాత్మ భావనాం కర్తు ముత్స హేత - ఏవం పతితోత్థిత స్సన్ సర్వాత్మ భావనా మపరిత్యజ్యైవ జీవయాత్రాం నిర్వర్తయేత్- అయమేవార్థః గౌడపాదై రద్వైత సంప్రదాయ ప్రవర్తకై 'శ్చలాచల నికేత' ఇతి వాక్యేన సునిపుణ ముప దిష్ట మాసీత్ -

భవతు - యద్యేవ ముభయోః ప్రయత్న ప్రారబ్ధయోః పంచా స్యోరణయో రివ నిరంతర సంఘర్షణే సతి కదా వయ మస్మా ద్విషవ లయా న్ముచ్యే మహి - అపిచ యావద్దేహపాతం ప్రారబ్ధాను భవో దుర్ని వార ఇతి మరణ సమస్యాయాః కోవా పరిహారః - నచే త్పరిహారః అద్వైత మితి కేవలం సిద్ధాంత జ్ఞానమేవ న జాతు అనుభవ పదవీ మవతరతీతి సర్వేషాం జ్ఞానసాధకానాం మహతీ భీతి రుపజాయతే - నైవం భేతవ్యం సాధకైః - యథా ప్రారబ్ధస్య తథా ప్రయత్న స్యాప్యస్తి అవకాశః - యతః కర్తా భోక్తా చ జీవో నామ - తత్ర అతీత జన్మ కర్మఫలం భోక్తృత యాను భవతి - తత్ర ప్రారబ్ధం రాజ్యం కరోతి - నప్రయత్నః పదం నిధత్తే - అనాగత జన్మ ఫలానుభవాయ పునః కర్తృ స్వభావా త్ప్రయత్న మా చరతి - తత్ర తు ప్రారబ్ధస్య నలేశతో ప్యవకాశః - ప్రయత్న స్యైవ పట్టాభిషేకః - ఏవం ద్వయోరపి దాయవిభాగే సతి కిమిత్యేపం బిభేతి మానవః - పురాకృత కర్మఫల మేకతః అనుభవన్నేవ భావి మోక్ష ఫలాయ యత్న మాస్థాతుం కోవా ప్రతిబంధః - నకోపి -

ప్రారబ్ధ ప్రయత్నా వు భావపి యుగ నిబద్ధౌ వృషభావివ **జీవిత శకట** యాత్రాం నిర్వహత ఏవ - తస్మా త్ప్రారబ్ధ వశా న్నామరూప వ్యవహారే అపరిహార్యేసతి ప్రయత్నవశా త్తయో రంతర్యదస్తి సచ్చిదాత్మకం **తత్త్వం** తదేవాహ మస్మి ఇదంతు నామరూపాది బహిర్దృశ్యమానం శరీరేణ సహమమైవ విభూతి రితి అనుక్షణం చింతయితు మనుసంధాతుంచ శక్యత ఏవ -

ఏవం అవిచ్ఛేదేన దేహపాతం యావత్ అనుసంధీయ మానే బహు జన్మ పరంపరా మారభ్య యాప్రవృత్తా నామరూపాది విశేష వాసనా సా అనయా నిరంతర మభ్యస్య మానయా బ్రహ్మాత్మ వాసనయా నిశ్శేషం ప్రతిహన్యతే - పారమార్థికీ బ్రహ్మవాసనా యది బద్ధమూలా భవేత్తదా కథం నామ తత్ప్రతిపక్ష జీవ జగద్వాసనా మూలచ్ఛిన్నా నస్యాత్- వాసనాయా వాసనైవ భేషజం - వరంతు బ్రహ్మ వాసనా జీవితాంతం యావ దను వర్తేత - యద్యను వర్తేత తదా తదాకారా వృత్తి రనుక్షణ మావర్తయితవ్యా స్యాత్ - వృత్తి రేవాభ్య స్యమానా వాసనా రూపేణ పరిణమతే - తత్రయథా పురాకృత కర్మ వాసనా ప్రకృత జన్మనః కారణమభూత్ ఏవం ప్రకృత జన్మని బ్రహ్మాకార వృత్తిః బ్రహ్మవాసనా భూత్వా అవసానే జన్మ రాహిత్య కారణం భవిష్యతి - సర్వమిదం మహద్భాగ్యం నిశ్శ్రేయసాఖ్యం యావజ్జీవం అస్మాభిః అభ్యస్యమానాం బ్రహ్మాకార వృత్తి మపేక్ష్య సిధ్యతి - సాచే ద్వృత్తి ర్బలీ యసీ యదిస్యా త్తదా తత్ప్రతి పక్షభూతా నామరూపాది విశేష వృత్తిః అవశ్యం క్షీయమాణా దుర్బలా భవతి - నచే త్సైవ ప్రాబల్యం భజమనా బ్రహ్మవృత్తిం బలహీనాం తనోతి - తథాసతి యద్యప్యస్మిన్నేవ జన్మని తన్మ హాభాగ్య మస్మా న్న వృణుతే జన్మాంతరే అపశ్యం బల ముపచిత్య ప్రాపంచికీం

వృత్తిం వాసనయా సహా పాకరిష్యతి – అనేక జన్మ సంసిద్ధ ఇతి భగవతా ప్యయమేవార్థః అభిహితః – అపిచ కియంతి జన్మాని ప్రాప్తవ్యాని స్యురితి భీతి రపిన కర్తవ్యా జిజ్ఞాసుభిః – తతస్తతః అభ్యాసే క్రియమాణే ద్విత్రిస్త్రిభిర్జన్మభి రేవ బ్రహ్మాభ్యాస ప్రయత్నో యం సర్వధా ఫలిష్యతి – మహాఫలం నిః శ్రేయ సంచ అవశ్య మవాప్స్యతే ఇతి నాత్ర కాచిద ప్యాశంకా – తస్యాంచ అవస్థాయాం కీదృశో ముక్తస్య అనుభవః ఇతిచే త్తదప్య భిధీయతే ఆచార్యైః – ముక్తస్య జ్ఞానినః చిన్మాత్ర రూపేణ సర్వత్ర సర్వదా అవస్థానం స్వరూపమితి – తదవినాభావేన వర్తమాన మిదం సర్వం సామాన్యరూపేణ తస్యైవ సన్మాత్ర రూపాశక్తిః – సద్విశేష రూపేణ ప్రతీయ మానమిదం నామరూపాది జగత్తస్యైవ సచ్చిదాత్మకస్య స్వరూపస్య మమ విభూతి రితి మహత్యేషా అనుభూతి ర్భవిష్యతి శాశ్వతీ– యేన జనన మరణాది సమస్యాపి నిశ్శేషేణ నివర్తతే – తయోరపి విశేష రూపయోరహ మేవ సామాన్య స్వరూపేణ సన్నిహిత స్సదా భవామీతి – ఏవం పురుషార్థస్య పరిసమాప్తి రితి వేదితవ్యం అనర్థ నివృత్తేః –

తృతీయ ద్వారమ్

జ్ఞాతా జ్ఞేయ మితి ద్వా వేవ పదార్థౌ - తత్ర జ్ఞాతా జ్ఞాన స్వరూప ఏవ కేవలః - జ్ఞాన మేక మపహాయ న తస్య అన్య త్కిమపి సంభావ్యతే లక్షణం - అహమిత్యేషా స్ఫూర్తిరేవ జ్ఞానం నామ - తస్యైతస్య జ్ఞానస్య యద్గోచరీ భవతి తత్సర్వం జ్ఞేయ మిత్యుచ్యతే - కిం తద్య త్తథా గోచరీ భవతి - తత్త ద్వస్తు రూపేణ య దుపలభ్యతే బహిః - భావ రూపేణ యత్ర్ప తీయతే మనసి - తదేత త్సర్వం జ్ఞాన గోచర మేవ - అపిచ అస్మదీయ మేత చ్ఛరీరం ప్రాణః - ఇంద్రియాణి మనశ్చ - ఏతదపి జ్ఞానస్య గోచర మేవ - నకేవల మేత దేవ - యోసా వీశ్వర ఇతి లోకాతి శాయిత్వేన వితర్క్యతే సోపి అస్మత్ జ్ఞాన గోచర ఏవ - ఏవం జ్ఞాన గోచరత్వా దేత త్సర్వమపి జ్ఞేయ కోటి మేవ అనుప్రవిశతి - యది బహిశ్శరీరా ద్వస్తుజాతం యది శరీరాది సంఘాతః యది వా తదతీతత్వేన విచింత్యమాన ఈశ్వరః - న తత్ర తారతమ్యం - సమస్త మపి జ్ఞానస్య విషయః - జ్ఞాన విషయ త్వాచ్చ జ్ఞేయం - అతో జ్ఞానం జ్ఞేయ మితి ద్వావేవ విభాగౌ న తృతీయో విభాగః ఉపపద్యతే -

నచాసౌ విభాగః శాస్త్రజ్ఞకృతః - కింతు లోక ప్రసిద్ధ ఏవ అయం- తథాహి - సర్వోపి లోకే అహమిద మిత్యేవ సర్వదా వ్యవహరతి సర్వేష్వను భవేషు - అహ మిదం పశ్యామి అహమిదం శృణోమి ఇత్యేవం- తత్ర అహమితి స్వకీయం జ్ఞానం వ్యపదిశతి - ఇద మితి తేనోపలభ్యమానం జ్ఞేయ భూతం వస్తు - తత్ర అహమితి ఇదమితి

పృథ గనిర్దిశ్య నకోప్యనుభవో జాయతే - ఏవమే వానుభవ స్సర్వస్య లోకస్య సపండిత పామరస్య - ఇమ మేవ లోకానుభవ మనూద్య ప్రవర్తతే శాస్త్రజ్ఞోపి - న అభినవాం కామపి ప్రక్రియాం రచయతి స్వాతంత్ర్యేణ-

భవతు - అనువదతి చేల్లోకానుభవం శాస్త్రజ్ఞః కథం శాస్త్రజ్ఞ ఇతి ప్రథాం లభతే - కథ ముపకరోతి వా లోకస్య - య దేవ లోకే ప్రసిద్ధం తదేవాను క్రియతే తేనాపి - తథా సతి కోవి శేషః - విశేషస్య అభావే ఉన్మత్తస్యేవ చర్విత చర్వణైవ శాస్త్ర ప్రవృత్తి రితిచే త్స మాధీయతే-

సత్యం - అనువాద మాత్రం చే న్ని రర్థక మేవ శాస్త్రం - కింతు నాను వాద ఏవాయం కేవలః - విశేషోస్తి అస్య అనువాదస్య - విశేష ప్రతిపాదనా యైవ వస్తుతః సర్వోపి శాస్త్రజ్ఞః అనువదతి లోక విషయం- సచ విశేషోత్ర క ఇత్యపేక్షాయా ముచ్యతే - లోకే తావ త్సర్వోపి అహమిదం పశ్యామీతి జ్ఞేయ జ్ఞానయోః పార్థక్యేన వ్యవహరతి సర్వదా- తథైవ స్వానుభవ మావిష్కరోతి- నతా వుభావపి ఏకీకృత్య వ్యపదిశతి అహమేవేతివా ఇద మేవేతి వా - ఏవం వ్యవహరతోస్య జ్ఞానం సదైవ జ్ఞేయ సంసర్గాత్ పరిచ్ఛిద్యతే - పరిచ్ఛిద్య మానం తచ్ఛరీర మాత్ర మాశ్రిత్య తదేవాహ మితి అభిమన్యతే - సోయమభిమాన ఏవ జీవ భావో జ్ఞానస్య - యద్యైవం తదా సదా తత్సాంగత్యస్య అపరిహార్యత్వాత్ సాంసారికం తాపత్రయ మస్యాను షజ్యతే - జ్ఞానాత్మకత్వాత్ క్లేశోయం దుర్నివారః తస్యైవ- నతుజ్ఞేయ ప్రపంచస్య - తస్య జ్ఞానా భావాత్ - యతో జ్ఞానే సత్యవానుభవః - నాన్యథా.

సాంసారి కోయం క్లేశః పరిహర్తవ్యః వ్యాధి రూపత్వాత్- యథా వ్యాధి ర్లోకే కుతశ్చిత్కారణా దుత్పన్నః నోపేక్ష్యతే - అవశ్యం చికిత్స్యత

ఏవ ఆరోగ్య మిచ్ఛతా పురుషేణ - తథా సంసార రూపోయ మపి వ్యాధి స్సర్వథా నిరాకర్తవ్య స్సంసారా దస్మాన్మోక్షం కామయమానేన సర్వేణాపి - అథ కథమసౌ నిరాకర్తవ్యః - కావా తస్య చికిత్సా - సర్వాపి చికిత్సా వ్యాధే ర్యన్మూలం తదున్మూలనా యైవ ప్రయతతే ఇహాపిస ఏవాను సరణీయో మార్గః - కీదృగత్ర వ్యాధిః - జ్ఞానస్య అనేన జ్ఞేయ ప్రపంచేన అభిభవః - యావద్ జ్ఞేయం భవతి తావదయ మభి భవోస్య నాపయాతి - అతః జ్ఞేయ మితియో ద్వితీయో విభాగ స్స నిశ్శేష ముపమర్దనీయః స్యాత్ - తదుపమర్దో యథా స్యాత్తథా తముపాయ ముపదేష్టుమేవ అయం లోకాను వాదః శాస్త్రస్య-

భవతునామ - శాస్త్రస్యైషా లోకహితైషిణీ ప్రవృత్తి స్సర్వథా శ్లాఘనీయైవ - తథాపి నైవాసౌ సంపాదయితుం శక్యతే - కుతః - యతో విభాగోయం జ్ఞేయ జ్ఞాత్రో స్సర్వై రుపలభ్యత ఏవలోకే - యస్సర్వ సాధారణోనుభవః సకదాపి అన్యథా కర్తుంన పార్యతే - అనుభవా పహ్నవోనామ దోషస్సః - నకశ్చి దనుభవ మపహ్నుయాత్ - అపహ్నుతో నాసౌ ప్రణశ్యతి - ప్రత్యుత ప్రకాశత ఏవ - తస్మాత్ జ్ఞేయ లక్ష ణోయం సంసారః న కథంచి ద్దూరీకర్తుం నాపి వితథీ కర్తుం శక్యతే శాస్త్ర జ్ఞేనాపి - తథా కుర్వత స్తస్యాపి జ్ఞేయో పలంభో దుర్నివార ఏవ - తస్మాత్ జ్ఞేయ ప్రపంచోన్మూలన మితి మనోరథ మాత్రం-

అత్రాభిధీయతే - జ్ఞేయ మిత్యయం విభాగ శ్చే ద్వస్తుతో భవతి- భవ త్వసౌ మనోరథః కేవలః - న త్వేతత్ వస్తుత స్సం భవతి జ్ఞేయం నామ - జ్ఞేయం జ్ఞేయమితి కేవలం వ్యపదిశ్యతే సర్వైః - న తేన వ్యపదిశ్యమానం తత్ర వస్తురూపేణ విద్యతే - తథాహి వంధ్యాపుత్త్ర ఇతి వా శశశృంగ ఇతివా మరీచ్యుదక మితివా వ్యపదిశ్యతే

అస్మాభిః - వంధ్యాపుత్త్ర ఇతి శబ్దః ప్రయుజ్యమానోపి స శబ్ద ఏవకేవలః - న తేన కశ్చి దప్యర్థః ప్రతీయ మానో దృశ్యతే లోకే - నఖలు వంధ్యాపుత్త్ర శబ్దమాలంబ్య అన్వేషణం కుర్వాణేన మయా త్వయాపి కదాచి త్కుత్రచి త్స పుత్త్రః ఉపలబ్ధుం శక్యతే - యథా పుత్త్ర వత్యాః పుత్త్రః -

యథాయం దృష్టాంతః తద్వ దత్రాపి వంధ్యా పుత్త్ర సదృకోయం జ్ఞేయ ప్రపంచః - నాయం వస్తుతః విద్యతే - కథ మేవ మవసీయతే- యతో జ్ఞానాన్న వ్యతిరిచ్యతే - యద్ జ్ఞేయ మితి పశ్యతి భవాన్ త దస్తీతి స్ఫురతీతి జ్ఞానేనైవ నిశ్చీయతే భవతా - జ్ఞానమేవ హి ప్రమాణం సర్వస్య భావ జాతస్య - తచ్చేన్న స్యాత్ నకించి దస్తీతి వక్తుం శక్యతే ప్రమాణా భావాత్ - ప్రమాణాధీనాచ ప్రమేయస్య సిద్ధిః - అస్తీతివా నాస్తీతి వా ప్రమాణ బలేనైవ యుజ్యతే నిర్ధారయితుం - నకించి దప్రామాణికం వస్తు సంభవతి - తథా సతి చక్షుషః అభావేపి పురః స్థితం గృహాదిక ముపలభ్యేత - ఉపలభ్యతే ఇత్యుక్తిః పరిహాసాయ భవతి-

తచ్చై తత్ ప్రమాణం సర్వత్ర జ్ఞానమేవ యది ప్రత్యక్షం యది చానుమానం యది వా అన్యత్కిమపి - సర్వత్ర తత్త ద్విషయ జ్ఞాన ద్వారేణైవ వస్తూపలభ్యతే - జ్ఞానేనైవ నిశ్చీయతే తదస్తిత్వం - అతః ఆలోకేనేవ జ్ఞానేనైవ వ్యాప్యమానత్వా త్తేనైవ నిశ్చీయ మానత్వా చ్చ జ్ఞానా న్న విశిష్యతే జ్ఞేయం నామ.

అత్రేయ మాశంకా బహూనాం పండితానామపి - జ్ఞానం కిమస్మాక మేవకేవలం - అస్మ ద్గోచరస్యతత్త ద్విషయ స్యాపి కుతో నభవేత్ - యథా తవ జ్ఞాతు స్తథా తస్య జ్ఞేయస్యాపి స్యా దేవ జ్ఞానం- యేన మమజ్ఞాన మంతరే ణాపి త దేవ వస్తు తస్య స్వయమేవ స్ఫురతు-

కోఽత్ర దోషః ఇతి – ఏవం న కదాచి దాశంకి తవ్యం – కస్మాత్ – జ్ఞానం చే త్త స్య వస్తునోపి అభ్యుప గమ్యతే తదేవ జ్ఞానం తద్వస్తునోస్తిత్వే ప్రమాణ మితి వదామః – ఏత దుక్తం భవతి – యది భవతః జ్ఞాతుః యదివా తస్య జ్ఞేయస్య సర్వధాపి జ్ఞానమేవ ఉభయత్రాపి ప్రమాణం భవతి తస్యవస్తునః సద్భావే–యద్యేవం కుతోఽయ మాగ్రహో భవతః – జ్ఞానం న సర్వా త్మనా యతః ప్రత్యాచష్టే భవాన్ – యద్యేక త్ర ప్రత్యాచష్టే అన్యత్ర అంగీకరోత్యేవ – నచేదంగీ క్రియతే జ్ఞానేన సహ జ్ఞేయ మపి నాస్తీతి అవశ్య మాపతతి – కస్మాత్ – జ్ఞేయస్య సద్భావ నిరూపణాయ జ్ఞానేన అవశ్యం భవితవ్యమేవ – తధాచ జ్ఞానస్య భావే భావా దభావేచ అభావాత్ న సంభవతి జ్ఞేయం నామ కదాచిదపి స్వతంత్రతయా–

యద్యప్యేవం తధాపి కాచి దన్యా శంకా న జహాతి న స్సర్వాన్ – యధా జ్ఞానం వినాన సంభవతి జ్ఞేయం ఏవం జ్ఞేయం వినా జ్ఞానమపి న సంభవతి – తధాహి లోకే అనుభవః – సర్వమపి జ్ఞానం మనసి జాయమానం తత్త ద్వస్తు సంబంధ్యేవ జాయతే – నకించి దపి వస్తు అనాశ్రిత్య జ్ఞానం నామకస్యాపి మనస్యుదేతి – తత్త దాకారాకారిత మేవ సర్వమపి జ్ఞానం – సచేదాకారః పరాస్తః నకించి దవశిష్యతే మనసి జ్ఞానం నామ – శూన్యమేవ తదానీం భవతి మనో యధా సుషుప్తే – అతో జ్ఞేయస్య యధా జ్ఞానాపేక్షా ఏవం జ్ఞాన స్యాపి జ్ఞేయాపేక్షా అపరిహార్యా లక్ష్యతే – ఏవముభయోః పరస్పరా పేక్షాయాం సత్యాం జ్ఞానా ధీనా జ్ఞేయ సిద్ధి రతో జ్ఞానాత్ నాతిరిచ్యతే జ్ఞేయ ప్రపంచ ఇతి కధం ప్రగల్భతే భవా నితి ప్రశ్నః –

తస్యోత్తరం దీయతే – పరస్పరాపేక్షా జ్ఞేయ జ్ఞానయో రితి యద్బ్రవీతి భవాన్ న తద్వయం ప్రత్యాచక్ష్మహే – కింతు తత్ర యాదృశం జ్ఞాన మభి ప్రైతి భవాంస్తా దృశం న ప్రతిపాదయామో వయం – వృత్తి

రూపం జ్ఞానం జ్ఞానమి త్యభి మన్యతే భవాన్ – వృత్తయశ్చ బహురూపా బహుసంఖ్యాకాశ్చ భవంతి – తత్ర సర్వాపి వృత్తి స్తత్త ద్వస్త్వాకారేణ ఆకారితా మనస్యుత్పద్యతే – వస్త్వనా దృత్య నజాయతే కాపి వృత్తిః – నాపి వృత్తి మనాలంబ్య వస్తుకిమపి – తథైవ ప్రతీయ మానత్వాత్ – నచేద్వస్తు నజాయతే వృత్తిః – నచే ద్వృత్తి ర్న ప్రకాశతే వస్తు – అత ఏవ ద్వయో రపి పరస్పరా పేక్షేతి అభిహితం ప్రాగస్మాభిః – పరస్పరాపేక్షా యత్ర తత్రో భయోరపి న సిద్ధి రితి సిద్ధాంతః – కుతః – ఇదం పూర్వ మదోఽపరమితి వినిగమనా నస్యాత్ – యది తయోరేకం పూర్వం భవితు ముత్సహతే అన్యదపి తథైవ భవితుం ప్రయతతే – ఏవం ద్వయో రపి తుల్య బలత్వా దన్యతర స్యాభిషేకః కర్తుం నశక్యతే –

యద్యేవ మన్యతరస్యాపి తయోఃన పూర్వభావిత్వం – పూర్వభావిత్వే అసతి కస్యాపి కారణత్వం నస్యాత్ – కారణస్యైవ పూర్వ భావిత్వాత్ – అసతిచ కారణే కార్యం నసంభవేత్ – కారణా పేక్షత్వా త్కార్యస్య – ఏవం కార్యకారణయో రుభయోరప్య సంభవే కథం నామ తయో స్సిద్ధిర్భవిష్యతి – అర్థా దసిద్ధి రేవ – బీజాంకురయోరివ–

అసిద్ధి ర్యది కథ ముభయం ప్రతీయతే ఇతి పున రాక్షేపః – నహి సర్వాత్మనా య ద సిద్ధం తదుపలభ్యతే కుత్రాపి – కిం శశ శృంగః గగన కుసుమం వా క్వాపి గోచరీ భవతి – అత్ర తూపలభ్యత ఏవ ద్వయమపి – కిం తద్ద్వయమితి చేస్మానసీ వృత్తి ర్బాహ్యాః పదార్థః – పరస్పరాపేక్ష తయా అసిద్ధ మప్యేత దుపలభ్యత ఏవ ప్రత్యక్షతః సర్వత్ర సర్వైరపి ప్రాణిభిః – తత్కథ ముపపద్యతే ఇతి పర్యను యోగః –

అత ఏవ వృత్తి జ్ఞానా త్పృథ క్తతోతిరిక్త మన్యత్ జ్ఞాన మస్తీతి నియమేన అభ్యుపగంతవ్యం – యదేతాంవృత్తిం వృత్తి ప్రకాశ్యం వస్తుజాతం ద్వయ మపి అభివ్యాప్య వర్తతే – తన్న వృత్తి జ్ఞానవ

ద్విశేషరూపం కింతు సాక్షి జ్ఞానమితి వ్యవహ్రియతే సామాన్యరూపం- సాక్షిరూపేణ కేవల మవతిష్ఠ మానతయా - ఇదం వృత్తి జ్ఞాన మివన జ్ఞాతృత్వేన ప్రవర్తతే - నచ వస్తు ప్రపంచవత్ జ్ఞేయరూపతయా ప్రతి భాసతే - ఏవ ముభయ మప్యనా శ్రిత్య వర్తమానత్వా న్నసాపేక్ష మిదం చైతన్యం కింతు నిరపేక్ష మితి బోద్ధవ్యం - నిరపేక్ష మిదం జ్ఞాన మాశ్రిత్యైవ సాపేక్షం తదుభయ మపి ప్రతిష్ఠాంలభతే.

తత్కధ మితిచే దత్ర సాముద్రం సలిల మేవనో దృష్టాంతః - సాముద్రం యజ్జలం తన్నిర పేక్షం వస్తు - నత త్తరం గో న ఫేనం నాపి బుద్బుదం అపేక్ష్య సిద్ధ్యతి కదాచిత్ - స్వత ఏవ సిద్ధంత జ్జలం- తత్ర యస్తరంగ రూపేణో దేతి - యత్తస్యో పరిఫేన రూపేణ లక్ష్యతే - తదుభయం న తధా స్వత స్సిద్ధం - సాగర జల మాశ్రిత్యైవ ప్రతిభాతి తత్ - జలస్యా భావే న తరంగో నవాఫేనం - జలే సత్యేవా స్పదభూతే తరంగో వహతి ఫేనం - ఫేనం చోహ్యతే తరంగేణ - ఏవం వోఢృ వోఢవ్య భావేన వర్తమానయో స్తయో ర్బహిరంత రభివ్యాప్య సాక్షితయా తత్సలిలం కేవల మవతిష్ఠతే - నప్రవర్తతే - నాపి ప్రవర్త్యతే-

కిం త్వత్ర కశ్చి చ్చమత్కారో విద్యతే - సకీదృశ ఇతిచేత్ - యత్తత్రో చ్యతే తరంగః ప్రవర్తతే ఫేనం ప్రవర్త్యతే ఇతి - న స తరంగః న ఫేనం వస్తుతః - తరంగ రూపేణ యత్ప్ర వర్తతే తజ్జలమేవ - తథాఫేన రూపేణ యత్ప్రవర్త్యతే తదపి జలమేవ - జలమేవ స్వతః అప్రవర్తమాన మపి ప్రవర్తతే - అప్రవర్త్యమాన మపిచ ప్రవర్త్యతే - అత్ర స్వతః ఇతి నిరపేక్షం - తదేవ ప్రవర్తతే ప్రవర్త్యతే ఇతి సాపేక్ష మేక మేవ వస్తుజలం-

ఏవ మత్రాపి దార్ష్టాంతికే గ్రహీతవ్యం - అత్రాపి యద్వృత్తిజ్ఞానం గ్రాహక రూపేణ వర్తతే యచ్చ భావ జాతం గ్రాహ్యరూపేణ ప్రతీయతే-

తదుభయమపి సముద్ర జలవ త్సర్వ వ్యాపక మేక మేవ చైతన్యం వృత్తి రూపేణ వస్తు రూపేణ గ్రాహ్య గ్రాహకాత్మనా భూమికా ద్వయం ధృత్వా తథా తథా ప్రతిభాతీతి వేదిత వ్యం - స్వతో నిరపేక్ష మపితత్ సాపేక్షత యాపి దరీ దృశ్యతే - ఏవంచ సాపేక్షం నామ పరమార్థతో నకించి త్తతో తిరిక్త మన్యద్విద్యతే - యస్మాత్త దేవ చైతన్యం సాపేక్ష భూమికా మపి ప్రవిశ్య నరీనృత్యతే నర్తక ఇవ-

తస్మాత్కిం జ్ఞాన మపేక్ష్య జ్ఞేయం - కింవా జ్ఞేయ మపేక్ష్య జ్ఞాన మిత్యేషా విచికిత్సా న కర్తవ్యా - జ్ఞాన మితి వృత్తి జ్ఞానం చేద భిప్రేయతే- తద్వైషా విచికిత్సాస్యాత్ - నత్వత్ర తాదృఙ్నిర్దిశ్యతే జ్ఞానం - కింతర్హి - యదుభయోరపి క్షేత్ర మతీత్య వర్తతే తత్సాక్షి చైతన్యమేవ ఉద్దిష్ట మస్మాభిః - తచ్చ సాక్షి త్వాదేవ నిరపేక్షం - నిరపేక్షత్వా దేవ స్వత స్సిద్ధం - నకేవలం స్వతంత్రం - కింతు యత్పర తంత్రతయా వర్తతే జ్ఞేయం జ్ఞానమితి తదుభయమపి ఆత్మసా త్కృత్వా ఏకాత్మ రూపతయా ప్రకాశతే - యథా సాముద్ర మంభః తరం గాదికం ఫేన బుద్బుదాదిక మభివ్యాస్య ఏక రూపేణ వర్తతే తథా-

ఏవంచ జ్ఞేయ రూపపేత జ్జగత్ - తద్ జ్ఞానరూపశ్చ జీవః నైవ సత్తాం లభతే - అవస్తుత్వాత్ - వస్తుతో యదస్తి త త్కేవలం చైతన్యమేవ- తదేవ జ్ఞాతృరూపేణ జ్ఞేయరూపేణ చకాస్తి - అహమిదం జానామి యద్వా గృహ్ణామీతి యదాప్రవర్తతే త చ్చైతన్యం - తదాతద్ జ్ఞాతృరూపం భజతే - యదా చ జ్ఞాయతే గృహ్యతే ఇతి ప్రతీయతే - తదా జ్ఞేయ భావ మాపద్యతే - న తస్మా చ్చైతన్యాత్ జ్ఞానం నామ కించిదస్తి - నాపి జ్ఞేయ మితికించి త్సంభవతి. ఏవం విచార్య మాణే జీవ జగతో రుభయో రపిభావః అభావ ఏవ పరిణమతే - ఉభయో రభావే అఖండాత్మకం జ్ఞాన మేక మపహాయ న జ్ఞాతృ జేయరూపం విభాగ ద్వయం ప్రాగుక్తం

కదాపి ప్రతిష్ఠాం లభతే - అర్థాత్ ద్వైత ప్రపంచాయ తిలాంజలిః ప్రదత్తః - తద్విపర్య యేణ అవిభక్త రూప మఖండ చైతన్యమేవ రాజ్యే అభిషిక్తం స్యాత్ -

తదేత దేవం భూతం చైతన్యం జ్ఞాతృ రూపం జీవ భావం జ్ఞేయరూపం జగద్భావం తదతీత్య భావ్య మనం తృతీయ మీశ్వర భావం త్రితయ మప్యాత్మన్యేవ నిమజ్య ఏకమేవ అద్వితీయ చైతన్యరూపేణ ఉన్మజ్జ దను భూయతే - పరం త్వను భూయతే ఇత్యత్రా కాంక్షా జాయతే - కేనాను భూయతే కథమను భూయతే ఇతి - స ద్వితీయ మత్ర తత్త్వాంతరం విద్యతే - తథా సతి కథ మనుభవః - నఖలు తేనైవ తదను భూయతే చైతన్యేన - అపిచ అనుభవస్య రూపమేవ చైతన్యం నామ - తత్రాపి పరిపూర్ణం త చ్చైతన్యం న తత్రావకాశోస్తి అనుభవి త్రనుభావ్యయోః ప్రవేశాయ - తర్హి కథ మనుభవ స్సంభవతి- అనుభవ ఇతి చైతన్య లక్షణం - తదేత చ్చైతన్య మిదానీ మస్మాకం సర్వేషా మస్త్యేవ మనుష్యాణాం - తథాహి - అహ మస్మీత్యేవ సర్వోమన్యతే ననాహస్మీతి - అతః స్వాభావిక ఏవాయ మహ మితి ప్రత్యయో నాగంతుకః-

అస్త్వయం స్వాభావిక స్సర్వేషాం - తథాపి నపరిపూర్ణ తయా అనుభూయతే ప్రత్యయః - కథ మివ - అహ మస్మీతి యథా అనుభూయతే ఇద మస్తీత్యపి ఉపలభ్యతే మయా - అహమితి జ్ఞానం చేదిద మితి జ్ఞేయం - అయమేవ ద్వితీయో విభాగ ఇతి ప్రాగభిహితః - ఏతస్మిన్నేవ శరీర ప్రాణాది సంఘాతః స్థావర జంగమాత్మకో విషయ ప్రపంచః ఈశ్వర ఇతి తదన్యః కిమపి తత్త్వాంతరం - సర్వమేత త్క్రోడీ కృతం వర్తతే - సఏష విభాగో యావ దనువర్తతే తావన్న చైతన్యం పరిపూర్ణ మితి వక్తుం శక్యతే - ప్రత్యుత

తావతా పరిచ్ఛిన్నం స ద పరిపూర్ణ మేవ భవతీతి న సందేహః - ఏవ మపరిపూర్ణం చైతన్యమేవ ఇదానీం మమ తచచ శరీరేషు వర్తమానం జీవచైతన్యం - యదేవ వృత్తి జ్ఞాన మితి ఏతావతా ప్రపంచేన ఉపవర్ణిత మాసీత్-

ఇదంతు జైవం జ్ఞానం శరీర మాత్ర మాశ్రిత్య వర్తమానం తతో బహి రాత్మన స్సత్తా మనుప లభమానం తద్విపర్యయేణ తదేవ జ్ఞేయరూప తయా పశ్యతి - యావ దేవం పశ్యన్ వర్తతే తావ దనేన జ్ఞేయ ప్రపంచేన అభిభవో జ్ఞా నస్య నపరిహర్తుం శక్యతే ఇతి ప్రాగేవా భిహిత దుస్మాభిః - యస్మా దేవం తస్మా త్సమ స్యాయా ఏతస్యాః పరిహారాయ మహాన్ ప్రయత్న ఆస్థేయః సర్వై రస్మాభిః - పరిమిత జ్ఞానాః పరిమిత శక్తయశ్చ సర్వేవయ మిదానీం స్మః - యతః శరీరం-ప్రాణః ఇంద్రియాణి మనః ఇత్యంతః - ఘటః పటః గృహం క్షేత్రం - నదీ పట్టణ పర్వతాది కంచ బహిః - బహుధా యం జ్ఞేయ ప్రపంచో దృశ్యతే - తేనచ జ్ఞానమేత దస్మాకం పరిచ్ఛిద్యతే - కలుషీ క్రియతేచ-ఏవంచ ద్వైతాను భవ ఏవ అనువర్తతే నః - న అద్వైత రూపః పూర్ణానుభవః -

యావ దేష అద్వైతాను భవో నజాయతే తావ దస్మా త్సంసారక్లేశా త్కథం నామ మోక్షః ఆశంస్యతే - అద్వైతానుభవ శ్చ కథ ముత్పద్యతే-యదా ద్వైతాను భవ స్సర్వాత్మనా వినశ్యతి - కథం తస్య వినాశః అత్రోచ్యతే - నద్వైతం నామ వస్తుతః కించి దస్తి కుత్రాపి - ద్వైత దృష్టి రేవద్వైత సృష్టిః - దృష్ట్యైవ కేవల ముపస్థాప్యతే తత్ - న వస్తు సత్ - వస్తు స దద్వైత జ్ఞానమేవ - తదేవ అన్యథా విభావ్యమానం ద్వైత ప్రపంచ వ దవ భాసతే - యథారజ్జు స్సర్పాకారేణ - న తత్ర సర్పోనామ జాయతే - నాపి నశ్యతి - రజ్జురేవ తథా తథా ప్రతీయతే - యదుత్పద్యతే

తద్రజ్జుః యద్వినశ్యతి తదపి రజ్జుః – న తత్ర కదాప్యుత్పన్న స్సర్పః నాపివినష్టః – యది భవాన్ సర్పరూపేణ అపశ్యన్ రజ్జుం రజ్జు రూపేణైవ ద్రష్టు మభ్యస్యతి తదాబుతే సర్పాది విక్రియా రజ్జురేకైవ తత్రా వ శిష్యతే –

ఏవ మిహాపి న జీవో నేశ్వరో న జగదేత దుత్పద్యమాన మపక్షీయ మాణం వా వస్తు విద్యతే – మిధ్యా భూత మేవ సర్వమిదం ద్వైత జాతం – కేవల మవిద్యా దృష్ట్యైవ తథా తథా ఉత్ప్రేక్ష్య మాణం రజ్జు సర్పవ దవభాసతే – యావదయ మాభాసః అనువర్తతే తావ జ్జీవః శరీర మాత్ర మాత్మ త్వేన అభిమన్యమానః ఆత్మనః పృధగేత దనాత్మ ప్రపంచోప్యస్తీతి తేన వ్యవహారం కుర్వాణ స్తత్కృతంచ సుఖదుఃఖాదిక మనుభవతి – తస్మా దపక్రమితుం చేదిచ్ఛా – కృత్స్నమేత ద్వైత జాతం చైతన్య రూపేణైవ కేవలేన అనుసందధ్యాత్ – వస్తుతః పరిపూర్ణ చైతన్యరూపో ప్యయం పురుషః శరీర మాత్ర పరిచ్ఛిన్న మాత్మానం అభిమన్య మాన స్తత్రైవ పరివర్తతే – అత శ్శరీర మర్యాదా మతిక్రమ్య సర్వత్ర వ్యాప్తు ముత్సహేత – యావత్సర్వ మిదం దేశకాల వస్త్వాదిక మేకీభూయ చైతన్య రూపేణ పరిణమతే – కధ మేత దేవం పరిణమతే ఇతిచే దుచ్యతే –

దృష్టా దదృష్ట మనుమీయతే సర్వదా – దృష్టం కి మ ధునా – మనసి జాయమానా స్తా స్తా వృత్తయః – తాసు వృత్తిషు ప్రతిఫలితా స్తేతే పదార్థా శ్చ – ఏవం గ్రాహ్య గ్రాహక రూపేణ వర్తమాన మిదమేవ దృష్టం న స్సదాజీవితే – తత్ర యా మాన స్యో వృత్తయః తాస్సర్వా అపి అస్మద్ జ్ఞానా దేవోత్పద్యంతే – జ్ఞానసాగరా దుద్భూతా స్తరంగా ఏవ తే సర్వేపి ప్రత్యయాః – జ్ఞానం సాగర ఏవస్థాయి భూతః సదా – తదేవ నిర్విశేషం యద్వా సామాన్యరూపం జ్ఞానం – తతో యోయః

ప్రత్యయో జాయతే స సర్వోపి తస్య సామాన్య జ్ఞానస్య విశేషరూపః - యదాయదా విశేషా ఏవ ముత్పద్యంతే తదా తానేవ నః స్వరూప మిత్యభిమన్యా మహే వయం - సోభిమాన ఏవ జీవో నామ - చిద్విశేషో జీవః - అర్థాత్ చైతన్య మేవ తత్త ద్విశేష రూపమాపన్నం జీవఇతి నిర్దిశ్యతే -

ఏవం చిద్విశేషే జీవే సతి తస్య నిత్యం ప్రతీయ మానం యన్నామ రూపాది వస్తుజాతం తత్సర్వం సద్విశేష ఇతి మంతవ్యం - కథం - య దస్తితా మాత్రం సామాన్య భూతం తదేవ ఘట పటాది తత్తద్విశేష రూపేణ ఉపలభ్యతే కేవలం - తథాహి - అయం ఘటోస్తి అయం పటోస్తి ఇతి సర్వత్రా స్తిత్వ మేవ సామాన్య భావేన వర్తతే - న తేన వినా కించి దపి ఉపలబ్ధుం శక్యతే - అస్తిత్వేన వివర్జితం తన్నాస్తిత్వమేవ ప్రతిపద్యతే వస్తు - అతః సద్విశేషా ఏవ సర్వే నామరూపాది పదార్థాః - సదేవ సర్వత్ర సద్విశేష రూపేణ ఘట పటా దినా ప్రతీయత ఇతి-

తదేత త్సామాన్య భూతం సత్ ఇదానీం సమం తతో దృశ్యమాన ఆకాశ ఏవ నాన్యత్ - ఆకాశస్య నకశ్చి ద్విశేషో నిసర్గతః నామ రూపం వా క్రియావా - నామరూప క్రియాది విశేష వర్జితోపి నాసౌ నాస్తిన వాన గృహ్యతే అస్మాభిః - అపిచ యేషాం నామ రూపాద యస్సంతి తేతే విశేషా స్సర్వేపి భూత భౌతిక పదార్థాః - తే సర్వే నిరాకారస్య సర్వవ్యాపకస్య తస్యై వా కాశస్య గర్భా దుత్తిష్ఠంతి - తత్రైవ ప్రతిష్ఠితాః తస్మిన్నే వ ప్రలీయమానా భవంతి - అణుమాత్ర మపి తస్మా దపక్రమి తుం తతో వ్యతిరేకేణ భవితుం వాన శక్నువంతి - ఇత్యతః ఆకాశ ఏవ సత్సామాన్యం ఇతివేదితవ్యం-

ఏవంచ అంతర్గతా భావా శ్చిద్విశేషాః బహిర్గతా శ్చ సద్విశేషా ఇత్యవగంతవ్యం - ఆద్యో జీవ భావః అపరో జగద్భావః - ఇతి తయోరేవ నామాంతరం - యద్వా తద్వా భవతు - ఏతద్ద్వయ మేవ సంసార కారణం - తయో ర్విశేష భాగ శ్చేత్పరి హ్రియతే తదా సత్సామాన్యం చిత్సామాన్యమితి సామాన్య మేక మేవ అవశిష్యతే - ఏవమపి సచ్చిదితి ద్వైత భేదః అస్త్యేవేతి చేన్న - సామాన్య దశాయాంతావ న్నభేదః కిం త్వ భేద ఏవ భవతి - భేదహేతో ర్విశేషస్య అభావాత్ - విశేషాః సర్వే తత్త త్సామాన్యే ప్రలీనా భవేయు ర్యథా సముద్ర జలే తరంగ బుద్బుదాదయః - తథాహి మనస్యు దీయమానా నానా విధాః ప్రత్యయా శ్చి త్సా మాన్యే ఉపశామ్యంతి యదా తదా చైతన్యమాత్రం సామాన్యరూపేణ అవశిష్యతే - ఏవం ఘట పటాదయో బాహ్యాః పదార్థా యదా సర్వమస్తి అస్తీతి సత్సామాన్యే ప్రలీయంతే తదా సన్మాత్ర మేవ సామాన్య రూపేణ పరిశిష్యతే - సాచ స్థితి రచేతనత్వా న్న స్వాత్మానం సంవేద యితు మలం - అత స్తత్సంవే దనాయ చిత్సామాన్యమేవ ప్రమాణ త్వేన ఆవశ్యకం భవితు మర్హతి - తత్తు చైతన్యం స్వభావా దేవ ఆత్మానం తథా తాం సత్సామాన్య రూపాం స్థితి మపి గ్రహీతుం శక్నుయాత్ - నప్రమాణ భూతాం చితి మంతరేణ ప్రమేయభూతా స్థితి రవగమ్యతే - నచ స్థితి మంత రేణ స్వతః ప్రమాణ మపిచితిః అస్తీతి భావ యితుం శక్యతే. అతః ప్రమాణ ప్రమేయ యో స్తయో ర్ద్వయో రపి పరస్పరా పేక్షా విద్య త ఏవ - సత్యామ ప్యపేక్షాయాం నిరాకారత్వా ద్వ్యాపకత్వా చ్చ ద్వయో రవినా భూతయో రేకాత్మతైవేతి అద్వైత భావస్య నకాపి క్షతి రితి రహస్యం-

ఏతా వతా కిముక్తం భవతి – సదేవ చిత్ చిదేవ సత్ న తయో ర్లేశతో ప్యంతరం స్యాత్ – అర్థా చ్చిద్రూపః అహ మేవ సర్వదా సర్వత్ర సర్వప్రకారేణా స్మీతి ఆత్మనః సత్తాం సంవేదయ మానో భవామీతి ఫలితం– కింత్వత్ర బహుభి రేవ మాశంక్యతే – విశేషాణా మ భావే ఖల్వేతా దృశీ దశా ప్రాప్యతే – విశేషా ఏవ తే కథ మభావ గ్రస్తా భవేయురితి – అత్ర యద్వక్తవ్యం తత్ప్రాగేవ అస్మాభి స్సూచితం – విశేషా ఇతి స వ స్త్వంతరం కించిత్ – సామాన్య మేవ తథా తథా భాసమానం విశేష ఇతి సంజ్ఞాం భజతే – తస్మా ద్విశేష రూపేణ దృశ్యమాన మపి సర్వం తత్సామాన్యమేవ – న కేవలం సిద్ధాంతో యం కింతు ప్రత్యక్షత ఏవోపలభ్యతే – విశేషరూపేణ యన్మన్యతే భవాం స్తత్ సామాన్యమేవ తథా మన్యతే – కిం బహునోక్తేన – కటక కుండలాదిరితి యద్దృశ్యతే తత్సువర్ణ మే వేతి కిమత్ర ద్రష్టుం న శక్నోషి- ఏవ మాంతరం సుఖదుఃఖానుభవ మారభ్య బాహ్యం గృహారామ క్షేత్రాదికం యావత్ సర్వమిదం విశేషజాతం యథా గృహ్ణాసి తథాన గృహ్ణాసికిం తత్సర్వ మభివ్యాప్య వర్తమానం త దస్తిత్వం – ఏవంచ యథా విశేషానుభవ స్తథా విశేష సత్తానుభవోపి సుఖేన సంపద్యతే తవ – వ తత్ర కోపి క్లేశః –

కింతు అవధానేన తద్ గ్రహీత వ్యం స్యాత్ – ఏషైవ ప్రత్యభి జ్ఞేతి సంకీర్త్యతే అద్వైతిభిః – కిమిదం ప్రత్యభిజ్ఞానం నామ – ఇతః పూర్వం యద్ జ్ఞాతం తథాపి మధ్యే విస్మృతం – తదేవ యది పునః స్మృతి పథ మాయాతి తదేవో చ్యతే ప్రత్యభి జ్ఞానమితి – జ్ఞాత మేవ చే ద్వస్తు జ్ఞాతుం ప్రవర్తతే కశ్చి త్తత్ర విస్మృతి రేవ హేతుః – అయ మనుభవ సిద్ధ ఏవ సర్వేషాం నః – ఆదౌ కించిద్ జ్ఞాత్వా మధ్యే ప్రమాద వశా

ద్విస్మరామో వయం - పునస్తదేవ కాలాంతరే స్మరామః - యధా కంఠస్థమేవా భరణం మమకంఠే అస్తీతి విస్మృత్య పునః తదేవ కరేణ పరామృశ్య అభిజానీమః కంఠ ఏవాస్తీతి తధా - అత్రాయం క్రమో వేదితవ్యః - యదా కించిత్ వస్తు దృష్టి పధ మాయాతి తదా త ద్విషయా వృత్తి ర్మన స్యుప జాయతే - అంతరా సావృత్తి రన్య విషయాభి ర్వృత్తిభి రపహ్నూయ మానా విస్మర్యతే - విస్మర్య త ఏవ కేవలం - న సాన విద్యతే తదాపి - విద్యమానైవ సావృత్తి ర్న ప్రతిభాతి తదాత్వే - తధా తిరోహితా సా కాలాంతరే స్మర్యమాణా ప్రత్యవ భాసతే - అత్ర విస్మరణస్య హేతు రన్యా వృత్తయ శ్చేత్ పునః స్మరణస్య హేతు స్తాసాం మనః క్షేత్రా న్నిస్సరణ మేవ - తాస్సర్వాః ప్రకృత వృత్తేః ప్రతిబంధికా యదా నిర్గచ్ఛంతి తదా ప్రకృత వస్త్వాకారా వృత్తి స్తత్రైవ అంతర్లీనా యతస్తతో ఝుడిత్యేవ బహిరాగచ్ఛతి - తదా విస్మృతం తద్వస్తు పున ర ప్రతి బంధేన స్మృతి పధమాయాతి - ఏషైవ ప్రత్యభిజ్ఞానస్య ప్రక్రియా.

అధ కధమేషా ఆత్మ విషయే సంగచ్ఛతే ఇతి విచార్యతే - అధునా వయం సర్వేపి స్వాత్మానం కేవల శరీరమనః ప్రాణాది సంఘాత రూపేణైవ పశ్యామః - అయం ప్రత్యక్ష సిద్ధ ఏవార్థః - అశరీర రూపేణ సర్వత్రాస్మీతి ఆత్మన స్సత్తా మతి విశాలాం విస్మృతా వయ మిదానీం - భవ త్వియం విస్మృతిః కంఠాభరణా ద్యనాత్మ విషయేషు ఉపపన్నా - అత్రతు నాయ మనాత్మ విషయః - కింత్వాత్మ విషయః - కధ మాత్మైవ సంతోవయ మాత్మానమేవ విస్మృతాః ఇతి ఆశంకా - అస్యాః పరిహారః ఉచ్యతే - నవయం ఆత్మానం సర్వాత్మనా విస్మృతాః - స్మరామ ఏవా హ మస్మీతి - శరీరాది రూపేణ అస్మీతి ఇదానీమపి సర్వస్యాపి ఆత్మస్మృతి ర స్త్యేవ- యద్యపి స్మృతి రస్తి - తధాపి సా సంకుచితాత్మ స్మృతిరేవ -

న అఖండాత్మ విషయాస్మృతిః - సాచ అఖండాత్మతా మయా త్వయా చ విస్మృతా ఇతి విస్మృతి రుచ్యతే -

అఖండాత్మాపి అహమేవా స్మీతి కథం సోపి ఆత్మామయా విస్మృతః ఆత్మైవ సన్నితి పునశ్చోదనా - నైవ మపి చోదయితవ్యం - నహి దృష్టే అనుపపన్నం నామేతి సూత్ర మత్ర అనుసంధేయం - అఖండా త్మ విస్మృతిః యదా ప్రత్యక్షతోస్మాభి ర్దృష్టా తత్ర కథమితి ప్రశ్నః నోపపద్యతే- తథాపి విస్మృతేః కోహేతు రితి ఆపేక్షాయా ముచ్యతే శరీరా ద్యభిమాన ఏవేతి - తత్ర ఘటాకాశో దృష్టాంతః - ఘటాకాశో న ఘట జాతీయః- ఘటే వర్తమానోపి వస్తుతః ఆకాశ జాతీయ ఏవ - యో ఘటస్యాంతర్బహి రపి ప్రసృతః - ఏవం చిదాకాశ రూపో మమాత్మా అస్మిన్ శరీరే వర్తమానోపి న శరీరస్య భావః - కింతు తద్విలక్షణ స్సర్వవ్యాపకః అఖండ చిద్రూప ఏవ - ఏవం తర్హి శరీరస్థోపి సర్వగత ఏవేతి కథ మాత్మాన మేవ సంత మహం నజానీయా మితిచే దుచ్యతే- శరీర స్థో హం జానీయా మేవాత్మానం న న జానామి - తావతా ఆత్మస్మృతి రస్త్యేవ మమ - కింతు శరీర మాత్ర పరిచ్ఛి న్నా సాస్మృతిః - న శరీర స్య అంతర్బహిరపి విస్మృతోహమితి అపరిచ్ఛిన్నా స్మృతిః - కస్మా దపరిచ్ఛిన్నోపి వస్తుతః విస్మృతస్స భావః ఆత్మైవ సన్నితి చే త్తత్ర నిమిత్త మిదం శరీర మేవ - యథా ఘటాకాశ స్య ఘట ఏవోపాధిః న ఆకాశ స్వభావః - ఏవ మిహాపి శరీరాది సంఘాత ఏవోపాధి ర్యేన బందీకృత ఇవాత్మా! పరిచ్ఛిన్నవ దుపలభ్యతే - నచైవం మంతవ్యం శరీరోపాధిః పరమార్థత ఏవాస్తీతి - శరీరాభిమాన ఏవాత్మనః శరీరోపాధిః - సచే దభిమానః అపాక్రియతే ఆత్మా అప్రతి బంధేన సర్వత్ర ప్రసృమరః ప్రత్యభి జ్ఞాయతే - యథా ఘటోపాధి నిరాసే ఘటాకాశః -

ఏతావతా కః ఫలితార్థః - వస్తుతః అవిద్యమా నస్యాపి శరీరాది సంఘాతస్య సంబంధిన్యోయా వృత్తయ స్తాభిః ప్రతిబధ్యమా నత్వాదేవ తద్విలక్షణా ఆత్మాకారా వృత్తి ర్నమన స్యుత్పద్యతే - తాశ్చే దశేషా మనః క్షేత్రా దపోహ్యంతే తదా పరిశుద్ధే తస్మి న్నఖం డాత్మాకారా వృత్తి రవశ్య మావిర్భవ త్యేవ - కథ మావి ర్భవే ద్యదా అనాత్మ శరీరాద్యాకారా వృత్తయ ఏవ అవిచ్ఛేదేన ప్రవర్తమానా స్తాదృశ్యా వృత్తే రవకాశ మేవ నప్రయచ్ఛంతి - అనిచ్ఛతోపి మమ ప్రపంచాకారా వృత్తయ ఏవ పుంఖాను పుంఖరూపేణ మనః కదర్థీకుర్వంతి - కథంతా అపా క్రియేరన్ ఇతి పునరాశంకా - ఆశంకా త్వేషా సహేతుకైవ - కుత ఇతి చే త్ప్రపంచాకారా వృత్తయో యావ న్మనో వశీకుర్వంతి తావదాత్మాకారా వృత్తిర్నోదేతు మర్హతి - యావ దాత్మాకారా వృత్తిర్నోదేతి తావ దనాత్మాకారా న నిర్గచ్ఛంతి - విచార్యమాణే అన్యోన్యా శ్రయరూపోయం దోషః దుష్పరిహర ఇవ ప్రతిభాతి-

ఇద మత్ర సమాధాన మాశంకాయాః - సామాన్య విశేష సంబంధో త్రన విస్మర్తవ్యః అస్మాభిః - విశేషేషు సర్వేష్వపి సామాన్యభూతం తత్త్వం తేషు సర్వదా అనువర్తత ఏవ - న కదాపి వ్యావర్తతే - వ్యావర్తతే యది తే విశేషా ఏవ అస్తం గచ్ఛేయుః యథా సువర్ణ స్యాభావే సౌవర్ణా న్యాభరణాని - అభరణాని యదా దృశ్యంతే తదా తదం తర్గతం సువర్ణమపి దృశ్యత ఏవ - ఏవ మిహాపి శరీరా ద్యనాత్మ సంబంధినీషు విశేష వృత్తిషు జాయ మానాస్వపి న భేతవ్యమస్మాభిః సాధకైః - కుతః- సామాన్యరూపా ఆత్మాకారా వృత్తిరపి తాసు విద్యత ఏవ - న కదాచి దస్తంగతా నాప్యుదేతవ్యా - కింతర్హి - కేవల మస్తీతి సావధానం నిభాలయితవ్యా - యథా ఆభరణేషు సువర్ణరూపం - తథా నిభాలయతా

మస్మాకం అవశ్య మేవ తత్సామాన్య రూపమాత్మ తత్త్వం ఝడి త్యావిర్భూయ మనస్తదాకారేణ ముద్రితం భవతి - యద్దైవ ఆత్మాకారా ముద్రా జాగర్తిమనసి తద్దైవ తద్వ్యతిరిక్తా అనాత్మా కారా విశేష వృత్తయ స్తత్ర అలబ్ధాంతరాః స్వయమేవ అపహస్తి తాభవంతి - ఇద మవధానేన నిరీక్షణ మేవ ఆత్మనః ప్రత్యభిజ్ఞేతి జోఘుష్యతే అద్వైత మతాచార్యైః -

పరమార్ధ తస్తు న విశేషానామ క్వాపి కదాపి విద్యంతే - సామాన్య మేవ పరమార్ధతో విద్యమానం వస్తు యధా సువర్ణం - తదేవ సామాన్యం స్వరూపేణ విద్యమాన మేవ స్వశక్తి వశా త్తత్త ద్విశేషాకారైరపి భవితు ముత్సహతే యధా సువర్ణం సువర్ణమేవ స త్తత్త దాభరణ రూపైః - ప్రకృతే ఆత్మైవ న స్సచ్చిత్సామాన్యరూపేణ సర్వత్ర అస్తి వస్తుభూతం నేదం శరీరం నప్రాణో నమనః నాపీదం బాహ్యం జగత్ - కింతు తదేవ సర్వ వ్యాపక మాత్మ చైతన్యం సామాన్య రూపేణ విద్యమాన మేవ స్వకీయేన శక్తి ప్రభావేణ తేన తేన శరీరాది విశేష ప్రపంచ రూపేణాపి దరీదృశ్యతే కేవలం - ఏవం దృశ్యమానే ష్వ ప్యేతేషు విశేషేషు తదేవ సామాన్య రూప మాత్మతత్త్వం ప్రత్య వయవం అభివ్యాప్యైవ వర్తతే యధాసువర్ణ మాభరణాదిషు - తస్మాన్న భేతవ్య మస్మాభిః కదాపి ఆత్మనో విలక్షణః కోప్యన్యో విశేషభూతః శ్శరీరాది పదార్థో స్తీతి తేనచాత్మా అభిభూయత ఇతి - వస్తుతః న ద్వౌపదార్థౌ అత్రవర్తేతే ఆత్మా అనాత్మేతి- అనాత్మా ప్యాత్మైవ - ఆత్మైవ ఆత్మరూపేణ అనాత్మ జగద్రూపేణ ఉభయధా ప్యస్తీతి - ఏవంచ సతి యః ప్రాగస్మాభి రుదాహృతౌ ఆత్మా అనాత్మే తి ద్వౌ విభాగౌ - నతౌద్వావపి విద్యేతే వస్తుతః - కింత్వేక ఏవాత్మా అఖండరూపః అస్తీతి వేదితవ్యం -

ఏవమాత్మన ఏవ సామాన్య రూపస్య సత్తాం సర్వత్ర విశేషరూపేణ దృశ్యమానేషు శరీరాది ష్వపి పదార్థేషు యదా అభిజానీమ స్తదా తత్రప్రత్యభిజ్ఞా బలేన విశేషరూపా స్సర్వేపి శరీర మనః ప్రాణ గృహారామ క్షేత్రా దయః అనాత్మ పదార్థా ఆత్మచైతన్య రూపేణైవ పరివృత్య సర్వమపి అండపిండాదికం అనాత్మ జగదాత్మ రూపేణైవ సంవేద్యతే ఇతిన సంశయః – అత్ర విశేషేషు సర్వేష్వాత్మ సామాన్య విభావనం ప్రత్యభిజ్ఞేతి– తదాత్మనా సర్వమేత దనాత్మ జగత్పరి వర్త్యదర్శనం పునః ప్రవిలాపన మితి అద్వైత శాస్త్ర పరిభాషా–

పరంతు పరిభాషైషా యావ త్సిద్ధాంత రూపేణైవ అధిగమ్యతే తావన్నకించి త్ప్రయోజనం సిద్ధ్యతి – ప్రయోజనంతు సంసారబంధా దస్మాద్విమోక్ష ఏవ – తత్ర బంధోయథా అపరోక్షేణ అనుభూయతే అస్మాభిః – తత్పరిహారో మోక్షోపి అపరోక్షేణైవ అనుభూయేత – నపరోక్ష రూపేణ సిద్ధాంత జ్ఞానేనైష ఆసాదయితుం శక్యతే కదాపి – తస్మా త్సమస్యాయాః పరిహారంచే దిచ్ఛసి కిమిదం కథమితి ప్రశ్నప్రతి వచనాభ్యాం న అమూల్యః కాలః క్షేప్తవ్యః – వర మాకాశ రోమంథా త్కార్యరంగ ప్రవేశః యేన గంతవ్యం స్థానమాసాద యితుం ప్రభవేమ– తత్క థ మితిచే దుచ్యతే – ఆదౌ ముంజా దిషీకా మివ శరీరాది సంఘాతా దాత్మానం పృథక్కుర్యాత్ – న కేన చి ద్బాహ్యేనో పకరణేన – కింతు వివేక బుద్ధ్యా – నాహమిదం శరీరం – ఇదంతయా దృశ్యమానం కథమహం భవేయం – నఖలు యద్ద్రష్టు తద్దృశ్యం భవతి. దృశ్యంవా యత్త ద్ద్రష్టుకదాపి – ఏవం మద్వ్యతిరేకేణ ప్రతీయామాన మిదం సర్వం కథ మహం భవేయం తేషాం దృశ్యానాం ద్రష్టా –

ఏవం ద్రష్టారం మాం దృశ్యవర్గా ద్విలక్షణం భావయేయం - తథా సతి ద్రష్టాహం కేవలం జ్ఞానస్వరూప మాత్రేణ అవశిష్టో భవామి- తచ్చ జ్ఞాన మాకాశ ఇవ నిరాకారం నిరాకార త్వాదేవ ఆకాశ వద్వ్యాపకం భవిష్యతి - తదా నకేవలం శరీరే అపితు యధా శరీరే ఏవం శరీరా ద్బహిరపి అవస్థితోహ మితి ప్రజ్ఞా అవశ్యముదేతి మమ - సాచ ప్రజ్ఞా ఆకాశ వ న్నిరాకారే త్యుక్తం - నిరాకారత్వా న్న శరీరే సమ్మాతు మర్హతి- ఘటాకాశ ఇవ ఘటే - కింతు ఆకాశఇవ సాప్యహంతా స్ఫూర్తి రాకాశీభూయ చిన్మాత్ర రూపేణ శరీరపరిధి మతి క్రమ్య బహిరాగచ్ఛత్యేవ సర్వధా - యతస్సాకార మిదం శరీరం నిరాకారస్యతస్య ప్రసరణ ముపరోద్ధుం న శక్నుయాత్ - వస్తుతః చైతన్యస్య ఆకాశస్యచ నాంతరం కించిత్ ద్వయో న్నిరాకారత్వాత్ - తస్మా న్నిరాకార ఆకాశో యధా బహిరపి శరీరా ద్దృశ్యత ఇతిమే స్ఫూర్తి రిదానీం - తధా మే ఆత్మ చైతన్యమపి ఆకాశేన మిళిత్వా యధా అంతస్తధా శరీరా ద్బహిరపి వర్తత ఇతి కుతోన శక్యతే సంభావయితుం - సంభవతి చైవం మమ యా అహంతా స్ఫూర్తి స్సైవ ఇదంతా స్ఫూర్తి రూపేణ ఏకీభూయ సర్వతో వ్యాపినీ సంవేద్యతే - తథాచ అహమస్మీతి యదహ మాత్మానం ప్రతిపద్యే తత్ర అహమితి యా అహంతా స్ఫూర్తి స్సా అస్మీ తీదంతా స్ఫూర్తిరేవ - తయో రహమితి చితిః అస్మీతి తస్యాఏవ స్థితి రవగంతవ్యా- స్థితి రేవేయ మస్మాభి రాకాశ శబ్దే నాభిప్రేయతే - స్థితి స్సదాకాశ ఇత్యా నర్థాంతరం- మమస్థితి ర్మత్తో నభిద్యతే ఇత్యతః చిత్సతో ర్ద్వయో రేకాత్మతైవ యతస్తే నిరాకారే వ్యాపికే చేతి -

యద్దైవం సర్వత్ర అహమేవ చిద్రూపేణ అస్మీతి మే ప్రత్యయ స్తదా నకేవలం సర్వత్రైవ కింతు సర్వదా ప్యేవ మేవాస్మీతి న పున

ర్వక్తవ్యం– కథం – భూతకాలే ప్యహ మేవం చిద్రూపేణాసం – భవిష్య త్యపి ఏవమేవ భవిష్యామి యథా వర్తమానే – ఇతి కృత్వా త్రిష్వపి కాలేషు అవిశేషేణ సచ్చిద్రూపతయా అవస్థిత ఏవేతి సంప్రత్యయో జాయతే అవశ్యం – తథాచ దేశకాలౌ ద్వావపి చిదాత్మనా వ్యాప్తౌ తస్మా త్పృథగవ స్థాతుం నశక్నుతః – ఇతః పూర్వం శరీరమాత్ర రూపోహమితి కృత్వా శరీరోత్పత్తేః పూర్వం తద్వినాశస్యపశ్చా న్న భూతోహం నభవిష్యామీతి బిభేమి – న తథా భేతవ్య మిదానీం – కుతః – నశరీర మాత్ర పరిచ్ఛిన్నోహ మిదానీం కింతు శరీర సీమానం అతీత్య చిదాకాశ రూపేణ బహిరపి అవస్థాతుం శక్తోస్మి – తస్మాచ్ఛరీరోత్ప త్తేరితి తద్వినాశా దనంతర మితి న కాల స్యావధిః – పుర్వాపరరూపః కాలస్సర్వోపి దేశేన సహ ఆత్మ సాత్కృతః –

యద్యైవం సర్వం దేశం సర్వమపి కాల మహమేవ అభివ్యాప్య తిష్ఠామి – చరాచర రూపం సమస్త మేత ద్వస్తు జాతం క్వభవేత్తదా – క్వవా అన్యత్ర భవేత్ – మయ్యేవ సర్వవ్యాపకే సచ్చి ద్రూపే చిదాకాశే ప్రవిష్ట మితస్తతో ధౌకమానం మేఘ మండల మివ సంలక్ష్యేత – తథా లక్ష్యమాణ మపిత న్న మత్తో వ్యతిరిక్తం భవితు మర్హతి – యతో మదీయా యాస్థితి స్సైవ తస్యాపి నామరూప భేద భిన్నస్య జగతః – యదా చైవం తదా అనాత్మ వ ద్దృశ్యమాన మపిత ద్వస్తుతః ఆత్మైవ – యద్యపి తేషాం పదార్థానాం ఆకారా అనేక ప్రకారా ఉపలభ్యంతే తథాపితే వతేషా మాకారాః – ప్రత్యుత ఆత్మన ఏవ మమ – అహమేవ తేన తేన పదార్థా కారేణ భాసమానో నటఇవ అభినయం కరోమీతి అనుసంధా తవ్యం మయా –

అనేన చరా చరాణాం పదార్థానాం వస్తుత్వ మపగచ్ఛతి - తస్య స్థానే ఆభాసతా సంక్రామతి - అభాసతేయం కస్య సంబంధినీ - యస్యతే గోచరీ భవంతి తస్య మమాత్మన ఏవ - ఆ భాసరూపేణ అహమేవాస్మి యస్మా త్తస్మా త్స ఆభాసోప్యహ మేవేతి ఏకాత్మ త్తైవ యధాచ్ఛాయా పురుషయోః - కిం త్వత్ర దేశకాలాపేక్షయా వస్తుజాతస్యైవ ఉపమర్దనే ప్రయాసః - దేశకాలౌ తావత్ నీరూపత్వా చ్చైతన్య రూపతయా అనుసంధాతుం న తథాక్లేశ మావహతః - చైతన్యస్యాపి నీరూపత్వాదహ మేవ సర్వత్ర సర్వదా అస్మీతి యోజయితుం శక్యత ఏవ - శరీరాదేః పృథక్కృత్య తస్మాద్బహిరపి ఆత్మనస్సత్తాం ప్రసార్య సంవేదన మేవ తత్ర ప్రయత్నేన సాధయి తవ్యం - తత్తు అయం ఘటః మమపురో దృశ్యతే మత్తః పృథక్ తస్మాచ్చ అహం పృథగ్భూయ తం పశ్యామీతి యథామమ ప్రత్యయః - తథా ఇదం మమ శరీర మపి ఘట ఇవసాకారం మమజ్ఞానా త్పృథగేవ దృశ్యతే అహంతు తస్మా త్పృథగేవ భవామీతి వివేకేన గృహ్ణనస్య సిద్ధ్యత్యేవ -

పరంతు వస్తువిషయే న తథా ప్రయాసం వినా ప్రవిలయ స్సిధ్యతి- తత్ర హేతు ర్వస్తున స్సాకారతా - యావ దాకారః ప్రతీయతే తావ దిదంతా భావః అనుషజ్యత ఏవ - నాసౌ అహంతా రూపేణ అనుసంధాతుం శక్యతే - జీవన్ముక్త స్యాపీయం దుర్నివారే త్యుక్తే కిము వక్తవ్య మస్మా దృశానాం సాధకానాం - అత ఏవ న రూపోపమర్దనే యతితవ్యం సాధకేన - యత్యమాన మపి నత త్సర్వాత్మనా ప్రవిలీయతే- తర్హి కథ మద్వైతానుభవ ఇతిచే దుచ్యతే - వస్తురూపేషు ప్రతీయ మానేష్వపి నతే మత్తో వ్యతిరిచ్యంతే మదీయా ఛాయై వైతే ఆకారాః - అహమేవ నిరాకారతయా సాకారత యాపి ద్విపాత్రాభినయం కరోమీతి

సదాచింత యే యం - యేన తత్రాపి అహమేవ మమ ప్రతిచ్ఛాయాం పశ్యేయం యధా దర్పణే -

అపిచ ఆనాత్మ ప్రపంచస్య ఆత్మని ప్రవిలాపనం నామ సువర్ణ ఘనస్యేవ నసాక్షా త్ప్రవిలాపనం మంతవ్యం - తాదృశమేవ ప్రవిలాపనం పరిచితం యస్మాత్తస్మా త్తదేవ అత్రాపి ప్రక్రియేతి మోముహ్యంతే - న ప్రాకృతా ఏవజనాః - పరం శాస్త్రజ్ఞా అపి అనేకే - స తేషాం కేవలం భ్రమః - ప్రవిలాపనం ద్వేధా భవతీతి విద్యాత్ - తయో రేకతరం సర్వేవయం జానీమః ప్రసిద్ధతరంలోకే - అన్యతరంన తథా ప్రసిద్ధం- ప్రసిద్ధంతు అద్వైత దర్శన పారంగతానాం - త దేవోదాహ్రియతే సాంప్రతం- ప్రవిలాపనం యధా భౌతికం తథా అభౌతిక మపి వర్తతే- అభౌతికం నసువర్ణాదివ ద్బాహ్యం - కింతు మానసికం - మనసి కాపి దృష్టిరితః పూర్వమారూఢా న స్సర్వేషాం - సాచ నాన్యా - నామరూప విషయైవ సా - తయాదృష్ట్యా వీక్ష్యమాణ మిదం జగ ద్ద్రష్టుర్మమ పృథ గ్వస్తుభూత మివ ప్రతీయతే - కేవలం దృష్టి సిద్ధమేవ న వస్తు సిద్ధం - అతోన వస్తు ప్రవిలాపయితవ్యం యధాసౌవర్ణ మాభరణం - ప్రత్యుత దృష్టిరేవ తాదృశీ పరివర్తితవ్యా - సాచే త్సచ్చిద్రూపేణ పరివర్త్యతే - తయా విభావ్య మాన మిదమేవ జగ న్నామ రూపాత్మకతాం విహాయ పున స్సచ్చిదాత్మ స్వరూపేణ సంవేద్యతే- ఇదమేవ ప్రవిలాపన మత్ర శాస్త్రేణ అభిప్రేయతే.

అధ పూర్వస్మా దస్య కో విశేషఇతి చేదస్తి మహత్తరో విశేషః - ఆద్యే దృశ్యమానం వస్త్వేవ ప్రవిలాపయి తవ్యం ఘృతపిండ మివ - ఇహ తు ద్వితీయే నదృశ్యం కింతు తద్విషయా దృష్టిః ప్రవిలాపనీయా- నను అత్రాపి దృష్టి రేవ ప్రవిలీయతే దృశ్యం తు తథైవా వతిష్ఠతే తస్య

కా గతి రితి శంకా నకర్తవ్యా – పూర్వోక్త నయేవ సర్వమిదం దృశ్యజాతం నామరూపాది దృష్టి సిద్ధమేవ న వస్తు సిద్ధం – వస్తు కేవల మాత్మ చైతన్యమేవ – తదేవ అవిద్యాకృత దృష్టి దోషా జ్జగదివ ప్రతిభాతి – యథారజ్జు స్సర్ప ఇవ – న సర్పోనామ వస్తుతః విద్యతే తత్ర – య దస్తి వస్తు సారజ్జురేవ – సైవ సర్పరూపేణ భాతి భానమేవ తత్ – తదపి దృష్టికృతం – అతో దృష్టి శ్చేదపా క్రియతే తన్ని మిత్త స్సర్పో ప్య పాక్రియతే– నిమిత్తాపాయే హి నైమిత్తి కాపాయః – ఛత్రాపాయే ఛాయేవ– ఛత్ర నిమిత్తైవసా ఛాయా – ఛత్రే సంకోచితే సా వినశ్యతి – ఏవ మిహాపి ప్రపంచ దృష్టిశ్చే త్పరివర్జ్యతే పరివర్జితో భవతి వస్తు ప్రపంచ స్సర్వోపి – మానసికత్వా త్సర్వస్యాపి వస్తు జాతస్య–

భవత్వేవం – మాన సత్వా న్మనసైవ ప్రవిలాపయితవ్య మిత్యుక్తం– కీదృశేన మనసా ఇతి వక్తవ్యం – సంకల్ప వికల్పాత్మకం మనః – తత్ర సవికల్పేన మనసా ఆత్మై వానాత్మ రూపేణో పలభ్యతే – యావద్వికల్పా జాయంతే మనసి తావ త్తత్త ద్వస్త్వాకారా వృత్తయోన శామ్యంతి – యావత్తా నశామ్యంతి తావ జ్జగదేతన్న విలీయతే – అతస్తా స్సర్వాత్మనా మనః క్షేత్రా నిష్కాసయితవ్యాః – నిష్కాసనంచ న నిర్వికల్పాం వృత్తి మంతరేణ సంపద్యతే – నహి కించి దనాలంబ్య వస్తుకించి దన్య దపోహితుం శక్యతే – నిర్వికల్ప త్వాదేవ స్వప్రత్యర్థి భూతానాం సవికల్ప వృత్తీనా మపహస్తనే సా సమర్థా భవతి – కాసా – ఆత్మాకారైవ వృత్తిః– అస్తితామాత్ర విషయా సా సామాన్యభూతా – తస్యా మాశ్రితాయాం తదస్తిత్వ విశేషాకారాః శరీరేంద్రియ గృహారామ క్షేత్రాది సంబంధిన్యః స్వస్వవిశేషాకృతిం పరిత్యజ్య ఏకధైవ సంవేద్యంతే – అపిచ తావం తం కాల మనువర్త మానా ప్రత్యభిజ్ఞా త దానీం ఝుడితి ప్రవిలాపనా రూపేణ పరివర్తతే –

అపి చైషా ప్రక్రియా ద్విప్రకారాపి అపూర్వ మభ్యసనీయా ఇత్యపి నభ్రమితవ్యం – ఆత్మా నః సర్వదా సిద్ధ ఏవ అఖండ రూపః – సర్వదా ప్రాప్తోపిసః అనా ద్యవిద్యయా విస్మృతోస్మాభిః – తస్మా ద్విస్మృతకంఠ చామీకర న్యాయేన ప్రాప్తోపి పునః ప్రాప్తవ్యో భవతి – అతః తత్ప్రాప్తయే స్మరణమేవ ప్రయత్నః నాన్యత్కిమపి కరణం – యధా అన్యేకర్మిణో యోగినః ఉపాసకాశ్చ మన్యంతే – జ్ఞానం మానసమేవ నానుభవః – తస్మా దనుభవ సంపాదనాయ బాహ్యమాంతరం వా కించి దనుష్ఠాత వ్య మితితేషాం వాదః – భ్రాంతి మూలకోయం వాదః కేవలః – ప్రాపంచికేన జ్ఞానేన పారమార్థిక మిదం జ్ఞానమేకీ కృత్య సర్వేతే భ్రాంతి ముపగతాః – పారమార్థికస్య జ్ఞానస్య న క్రియాంతరాపేక్షా కాచిత్ – ఆత్మ జ్ఞాన మేవాను భవోత్ర – కిమత్ర జ్ఞానం నామ – అంతర్బహి స్సర్వత్ర నామరూపాదికం అభివ్యాప్య ఆత్మైవాస్తి చిద్రూపేణ నతతోణు మాత్రమపి తదతిరిక్తం విద్యతే ఇతి దర్శన మేవ ఖలు జ్ఞానం నామ – ఏవం దృష్టే కిమన్య దవశిష్యతే ద్రష్టుం కర్తుంవా జీవితే – ఏవం సర్వస్యాపి భావ జాతస్య తాదృశేన జ్ఞానేనా వరుద్ధత్వాత్ తదవస్థ ఏవ అనుభవోపి – అనుభవాయ కుతో యత్నః – బలా త్క్రియ మాణోపి పునరనాత్మ భూమికా మవతారయతి అస్మాన్ – సచ మూలోచ్ఛేదీ సంపత్స్యతే –

నన్వేవం జ్ఞానమేవ చే దాత్మానుభవః – యద్యైవ సచ్చిద్రూప ఆత్మేతి అభిజానీమః తదైత దనాత్మ భూతం జగన్నదృశ్యేత – జ్ఞానమాత్ర మవశిష్యేత– కింతు జ్ఞానే జాయ మానేపి అయం ఘటోయంపటః – ఇదం సుఖమదో దుఃఖమితి ప్రాపంచికా భావాః ఉపలభ్యంత ఏవ – యావదేష ఉపలంభో ను వర్తతే తావత్సర్వమాత్మేతి కధ మాశ్వసి తవ్యం

మయా – బాధం సాచోపలబ్ధిః జ్ఞానస్యా దృఢత్వాదితి బ్రూమః – యథా యథా దృఢీ భవతి జ్ఞానం తథా తథా ప్రపంచోప లంభ శ్శిథిలీ భవతి– శనైశ్శనై ర్విశేషాస్తే విశేషరూపం విహాయ సామాన్య రూపతాం భజంతే– అత ఏవ శ్రవణాది భూమికాత్రయ ముప దిష్టం శాస్త్రేణ – శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాసి తవ్య ఇతి –

శ్రవణం నామ ఆదౌ అనాత్మాన మేవ పశ్యతః ఆత్మాభిముఖీ ప్రవృత్తిః – తదను అనాత్మాపీదం వస్తుతః ఆత్మైవేతి హేతు దృష్టాంతా భ్యా మాలోచనం మననం – తతః పశ్చా త్పూర్వవాసనావశా దనాత్మ ప్రత్యయేషు జాయ మానేషు తేషా మాత్మ ప్రత్యయరూపేణ పరివర్తనం నిదిధ్యాసనం నామ – ఇదమేవ ప్రవిలాపన ముచ్యతే – తచ్చ అనాత్మ భావనాయా ఆత్మా కారత్వేన చింతనం నాన్యత్ – ఏవ మిదం భూమికాత్రయ మభ్యస్య మానం యదా పరిపాక ముపయాతి తదాన జ్ఞేయం నామ జ్ఞానా దతిరిక్తం కించి దుపలభ్యతే – తద ప్యాత్మైవ సంపద్యతే –

అత్రేయ మాశంకా – నను నిదిధ్యాసనం నామ మానసీ దృష్టి రాత్మైక విషయా – తయా దృష్ట్యా కియంతం కాలం స్థాతవ్యం సాధకేన– యావంతం కాలం స్థీయతే స భవతు సమాధిః – యదా పునస్తస్మా దుత్థితో భవతి – ఉత్థాయ లోకేన సహవ్యవహరతి అవశ్యమేవ తదా అనాత్మ చింతా ఆపతేత్ – అన్యధా వ్యవహార ఏపన స్యాత్ – తిష్ఠతు తావ ల్లోకయాత్రా – శరీర యాత్రాపి న సంభవత్యేవ – నఖలు క్షుత్పి పాసాప నోదనాయ నాసౌన భుంక్తే నాసౌ నపిబతి – యదా భోక్తుం పాతుం చోపక్రమతే ఇదమన్న మిదం మేముఖ మనేనే దం భక్షయా మీతి ద్వైత స్ఫూర్తిః కథం నామ నాస్తీతి శక్యతే అపహ్నోతుం.

అతః అనాత్మ ప్రవిలయః సమాధి కాలే యథా కథం చి త్సంభవతి చే ధ్భవతు నామ – త త్పూర్వోత్తర కాలయోస్తు న కథంచి దుపపద్యత, ఇతి పునరాక్షేపః – అస్యాపి పరిహారః అభిహిత శ్శాస్త్రేణ – కింతు సూక్ష్మేక్షికయా తదవ ధాతవ్యమ్ – సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వ భూతానిచాత్మ నీతి అత ఏ వోక్తం గీతాను – తత్ర సర్వభూతాని ఆత్మనీతి సమాధి కాలః – సర్వభూతస్థ మాత్మా న మితిచ వ్యవహార కాలః – ఆత్మదృష్టి మవలంబ్యైవ వ్యవహారః కర్తవ్య ఇతి గీతాకారస్య ఉపదేశః– తత్కథం నిర్వర్తయి తవ్యమితి పృచ్ఛాయా ముచ్యతే సా ప్రక్రియా– మూషానిషిక్త మివ సువర్ణరసం సకల మపి వస్తుజాతం తత్క్రియా కలాపంచ ఆత్మ చైతన్య మేవ తేన తేన ఆకారేణ ఘనీభూతం ద్రవీభూతం చేతి భావయే త్సాధకః – తథాహి – గృహాదికం దృష్ట్వా చతురస్ర రూపేణ – పర్వతాదికం దృష్ట్వా త్రికోణ రూపేణ – నదీనదం దృష్ట్వా రేఖాకారేణ – వృక్షాదికం దృష్ట్వా ధ్వజాకారేణ – ఘట శరావాది పాత్రచయం దృష్ట్వా పిండాకారేణ – మదీయం చైతన్య మేవం మూర్తీభూతం దృశ్యత ఇతి విభావయేత్ – యథా బాహ్యం వస్తుజాతం ఘనీభూతం ఏవ మాంతరం భావజాతం ప్రవాహరూపేణ ద్రవీభూతం పశ్యేత్ – ఏవం విభావ్యమాన మస్మచ్చైతన్య మేక మేవ స త్క్వచి త్సంహతవ త్క్వచి దసంహత వ త్క్వచిత్ స్థితం క్వచిద్గత మివ దరీదృశ్యతే– ఏవం పశ్యత శ్చైతన్యమేవ ద్రష్టు చైతన్యమేవ దృశ్యమపి సంపద్యమానం – స్వరూపేణ యద్ద్రష్టు తదేవ విభూతితః దృశ్యత ఇతి సంవేదనా అవశ్యం జాయతే – యత శ్చైత న్యస్యైవ విభూతి స్సా తత స్త ద్వ్యతిరేకేణ త దనన్య దితి దృగ్దృశ్యయో రేకాత్మతైవ అనుభూయతే– ఇదమేవ ప్రవిలాపన మనాత్మ ప్రపంచస్య ఇతి వేదితవ్యమ్ –

అనేన సమాధి ర్వ్యవహార ఇతి భేదో విగళిత ప్రాయో భవిష్యతి- తథాచ కృత్స్నోపి జీవితకాల స్సమాధి కాలఏవ పరిణమతే జ్ఞానినః - సమాధౌసతి ఏకపాత్రాభినయమివ వ్యవహారే సతి ద్విపాత్రాభి నయమివచ కరోతి సః - ఏకపాత్రాభినయః ప్రత్యభిజ్ఞాయా ఏవ నామాంతరం - ద్విపాత్రాభినయస్తు ప్రవిలాప నస్యైవ సంజ్ఞాంతరం- పూర్వాపేక్షయా అయ ముత్తర ఏవ పక్ష స్సావ ధానేన అను సంధాతవ్యః - స్నానం పానం భోజనం భాషణం యద్వా తద్వా చరతు భవాన్ - తత్త దాత్మ నోవ్యతిరిక్తం కర్మేతి నపశ్యతు - కథం తర్హి - స్నానకాలే కలశం జలే నిక్షిప్య జలపూర్ణం తముత్థాప్య జలం శిరసి వికిరన్ తేన శరీర మాప్లుతం పశ్యన్ - సర్వస్యామపి ద శాయాం ఆత్మ సత్తామేవ తాంతాం దశా మాపన్నాం తేన తేన రూపేణ భాసమానా మనుశీలయ త్వం - ఏవమేవ భోజనే పానే భాషణే సర్వేషు దైనం దిన వ్యాపారేషు పరిపాటీ యోజనీయా - కింతు సర్వాసు భూమికాసు అవహితేన భవితవ్యం త్వయా - అవధాన మేత త్సర్వథా ఏవమేవ భవ తీతి న శక్యతే వక్తుం- ప్రయాణేషు వివాహేషు - ఉద్యోగేషు వినోదేషు వివాదేషు కింబహునా - ఆధివ్యాధి సుఖదుఃఖాద్యనుభవేషు ప్రాక్తన వాసనా ప్రాబల్యా త్సర్వథా విక్షిప్యతే ఆత్మనిష్ఠా - ప్రపంచ వాసనయా సుదూర మపసార్య మాణా సా కథం నామ ప్రత్యానేతవ్యేతి విచారః -

అథైవం కర్మసు సాతత్యేన ప్రవర్తమానేష్వపి ఆత్మజ్ఞాన పరిపాలనాయ విద్యత ఏవ ఉపాయః - సచ ద్వి ప్రకారః - ఏక స్తావ త్కర్మణాం తనూకరణం - యాన్యేవ అపరిహార్యాణి ఆవశ్యకానిచ తాన్యేవా నుతిష్ఠే న్ముముక్షుః - తానిచ ప్రాయేణ దేహయాత్రా

మాత్రోపయోగిని అన్న వస్త్ర నికేతనాదీని - తదతిరిక్తాని యానిశాస్త్రీ యాణి లౌకికాని వాసంతి కర్మాణి తాని దూరతః పరిత్యజేత్ - యతస్తాని వినాపి జీవితయాత్రా అప్రతి బంధేన ప్రవర్తతే - ఏవం కర్మణాం న్యూనతా పాదనేన నతేషాం ప్రాబల్యం జ్ఞాన వృత్తిం ప్రతిబద్ధుం క్షమతే- ప్రత్యుత తదుపరమేణ భూయిష్ఠ మవకాశో లభ్యతే జ్ఞాన సంతానస్య- అపిచ కర్మణాం బాహుళ్యేన అకరణా త్సమాజా ద్దూరీభవేమ స్వార్థ పరా ఇతి పరిగణితాః స్యామేత్యపి చింతా నకర్తవ్యా - ఆవశ్యకం కర్మ ఆచరామఏవ - కేవల మనావశ్యక మేవ పరిహరామః - తత్ర కఇవా క్షేపః- తథాపి లోకాపవాదో భవతీతి చే ద్భవతు నామ - యథా యథా లోకై రుపేక్ష్యా మహే తథా తద్భూషణ మేవనో నదూషణం - లోకమపి ఆత్మకారేణైవ వీక్షా మహే యతః - అపిచ అత్రైవ సన్న్యాసోపి చరితార్థో భవతి - అయమేవ సన్న్యాసః యదతి రిక్తకర్మాచరణ పరిత్యాగః - నకాషాయ కమండల్వాది ధారణం - నాపి కుటుంబం పరిత్యజ్య క్వాపి పలాయనం - కేవలం మానసిక ఏవ సన్న్యాసో నామ న బాహ్య రూప ఇతి అవగంతవ్యం -

వర్ణితః ప్రథమ ఉపాయః - అధ ద్వితీయః నిర్దిశ్యతే - న్యూనతా పాదనేన కర్మణా మాత్మ జ్ఞాన నిష్ఠా అప్రతిహతా భవతీతి సత్యం - తథాపి న తాని సర్వాత్మనా పరిత్యక్తాని - సంత్యేవ యానికాన్యపి కర్తవ్యాని కర్మాణి అన్న పాన శయనాదీని అధివ్యాధి శతాని - తన్ని వారణ ప్రయత్నా దీని చ- తాస్వేతాసు అవస్థాసు తాని ఆత్మ జ్ఞాన ప్రతిరోధ కాని భవంత్యేవ కర్మాణి ఇతిచేన్న భేతవ్యం - త్రిషు ధామసు తైలవ దాసేచ్య మితి శివాద్వైతినో వదంతి - అనాత్మనా వ్యవహారో భవతు నామ త దానీం - తథాపి ఆత్మదృష్టిః న సర్వథా ప్రలయం గతా -

తిరోహితాపి సతీ అంతర్వ్యాహి నీవ వర్తత ఏవ తదాపి - కింతు జ్ఞానేన రహితా సాదశా తత్తత్క ర్మణా సహితా భవతి - భవత్వేవం - తధాపి యదా తత్కర్మ సమాప్తిం గచ్ఛతి తదా కర్మణా రిక్తం తదంతరాళం జ్ఞానేన పునః పూర్ణం భవిష్యతి - కథం - యతస్సిద్ధ మేవ తత్తిరోహిత మపి - అతః స్మర్య మాణమేవ సద్యః ప్రాదుర్భ వతి - ఆత్మ జ్ఞానేకిం- ప్రతి దిన వ్యవహారేపి ఏషారీతిః ప్రత్యక్షేణ ఉపలభ్యత ఏవ - పశ్యతు భవాన్ - అతీతాయాం రాత్రౌ అహ మస్వాప్సం - సుప్తేః పూర్వమయ మహమితి మమాయం పరివార ఇతి ప్రతిపత్తి రాసీ న్మమ - సఏవాహం యదా సుప్త స్తదా నష్టమివ తద్జ్ఞానం పున రద్య ప్రభాతే స్వాపా త్ప్రతిబుద్ధోహం యదా తదైవ అయమహం ఇదం మమ కుటుంబ మితి అయత్నేనైవ జాయతే ప్రజ్ఞా -

అధునా త దంత రాళః కిమభవత్ - అస్తివానవా - పూర్వేద్యుర్యోహ మాసం సఏవే దానీమితి యదా మే ప్రజ్ఞాజాతా - తదా వర్తమానా స్ఫూర్తి రతీతా మపి స్ఫూర్తి మాశ్లిష్య ఏకీభవతి - తదేకీ భావే తయో రంతరాళః కబళీకృత ఏవ తాభ్యాం తద్రూపేణైవ పరిణమతే - ఏవంచ పూర్వేద్యు రారభ్య ఏతావంతం కాల మవిచ్ఛేదేన అహమస్మ్యేవేతి ఆత్మ విషయా స్మృతి రనుస్యూతా భవతి వాన వేతి త్వమేవ బ్రూహి -

అథైష ఏవ న్యాయః కర్మాచరణ కాలేపి సర్వదా యోజనీయః - యద్యపి తత్కాలే అనుపలభ్య మానాపి స్మృతి స్స మనంతర మేవ ప్రతీయతే - తైలధారావత్ ఆత్మ విషయా స్మృతి రేవ మంతరాంత రా ఉత్పద్య మానాని చ్ఛి ద్రాణి పూరయిత్వా ఏకతానతాం ప్రతి పద్యతే - తస్యాంచ క్రమేణ పరిపాకం గతాయాం సర్వదా సర్వత్ర అహమే వాస్మి

న జాతు న భవామీతి ఐకాత్మ్య జ్ఞాన నిష్ఠా నిత్య సిద్ధా అనుభూయతే - ఏత దర్ధమేవ శ్రవణాద్యభ్యాసః అపేక్షితః - ఏత దేక పరత్వమేవచ బ్రహ్మాభ్యాసోనామ - నాన్యత్కిమపి కర్మవా యోగోవా మంత్రోవా జపోవా ఉపాసనావాపి - సర్వంత దత్రైవ అంతర్భూతం - ఆత్మైక దృష్టిరేవ కర్మ స ఏవ యోగః - సైవోపాసనా వస్తుతః -

ఏవం సు నిర్మితేపి రాజమార్గే పురో గంతుం నోత్సహంతే బహవో జనాశ్శాస్త్రజ్ఞా అపి - తస్యహేతు మపి కథయంతి ప్రారబ్ధే జాగ్రతి సతి కథ మభ్యాసః శక్యతే కర్తుమితి - సర్వమపి జీవితం మనుష్యాణాం ప్రారబ్ధ కర్మాధీనం యదాతదా ఆత్మ జ్ఞానస్య క్వాస్త్యవ కాశః ఇతి ప్రయత్న మకుర్వాణా ఏవకాలం నయంతి - కింతు నతే జీవిత రహస్యం జానంతి - సత్యం ప్రారబ్ధాధీనం జీవితమితి - తత్తు ప్రారబ్ధం కథ ముత్పన్నం- నను పూర్వజన్మ ని కృతస్య ప్రయత్నస్య ఫలమేవ తదిదానీం ప్రారబ్ధం భవతి - ప్రయత్నమంత రేణైవ కథమస్యాగమః - తత్ర పూర్వ ప్రయత్నస్య ఫల మస్మిన్ జన్మని యథా ప్రారబ్ధం స్యాత్తథా అస్మిన్ జన్మని క్రియ మాణః ప్రయత్నః భావికాలే ప్రారబ్ధం భవిష్యతీతి కిం నమన్యతే భవాన్ - అపిచ జీవోనామ కర్తాభోక్తేతి వర్ణయంతి శాస్త్రవిదః - తథాసతి యథా ప్రారబ్ధ ఫలభోక్తా ఏవం ప్రయత్న స్యాపి కర్తాస్యా దేవ - నచే త్సర్వం జీవితం ప్రారబ్ధా ధీన మేవేతి నజన్మ శతైరపి మోక్షం ప్రత్యాశా మనుష్యాణాం - తస్మాన్న ప్రారబ్ధమితి భేతవ్యం- కర్మఫలాను భవాయైవ తదస్తి - అనుభవం దత్వా వినశ్యతి తత్ - న పునః ప్రయత్న మపి నిరోద్ధుం శక్నుయాత్ - భూతకాల సంబంధ్యేవ ప్రారబ్ధం నామ న భావికాల సంబంధి - తస్మా ద్భావి ఫలాను భవాయ శ్రవణాది ప్రయత్న మాచరితుం సదైవా స్త్యవకాశః -

అపిచ ద్వయోస్సంగమ క్షేత్రమిదం జీవితం – యథా ప్రారబ్ధ మను భవామః ఏవం ప్రయత్న మపి కుర్వాణా ఏవ భవామః – ఏవం సతి కిమర్థం నకరోషి ప్రయత్న మాత్మ జ్ఞానాయ – యద్యంత రాంతరా ప్రారబ్ధవశా ద్విచ్ఛేదో జాయతే తదా తదర్థే ప్రయత్నం తీవ్రతరం కుర్వితి వేదాంతినా ముపదేశః – తన్న విస్మర్తవ్యం కదాపి – ప్రయత్నేచ కాష్ఠాంగతే అస్మిన్ వర్తమాన ఏవ జన్మని మోక్షఫలం అవశ్యం ఆస్వాదయిష్యతి సాధక ఇతి నిశ్చప్రచం–

మోక్ష శ్చాయం ద్వివిధః పరిగణ్యతే వేదాంతిభిః – జీవన్ముక్తి ర్విదేహ ముక్తిరితి – అద్వైతినా మేవేయం పరిగణనా నాన్యేషాం ద్వైతవాదినాం – జీవ త ఏవ కథం నామముక్తిః స్యాదితి తే అధిక్షిపంతి– జీవతః శరీరా ద్యుపాధి రస్త్యేవ – శరీర సంబంధినశ్చ క్షుత్పి పాసా సుఖదుఃఖా ద్యనుభవా అపిదుర్నివారా ఏవ భవేయుః – తథాసతి కానామ ముక్తిరితి తేషా మాశయః – మైవం శంకితవ్యమితి అద్వైతినో వదంతి – కుతః – జీవన్ముక్తి శ్చే దనభ్యుపగతా జ్ఞానాధి గమాన్న ముక్తిః కింతు శరీర పాతా దనంతర మేవేతి ప్రకృతస్య జ్ఞానస్య అనర్థక్యం స్యాత్ – కించ జీవతః కస్యాపి నముక్తిశ్చేత్ మరణా త్పశ్చాద్భవిష్యతీతి కానామ ప్రత్యాశా – కథంచ తద్విశ్వసితవ్యం – కింవా తత్ర ప్రమాణ మితి వి చికిత్సా దుర్నివారా స్యాత్ – ఏవంచ న గురో ర్నశిష్యస్యాపి ఆ శరీరపాతా దాత్మాను భవః సంభవతీతి కేవలం పరోక్ష జ్ఞాన సంపాదనాయైవ వేదాంత శాస్త్రం న ప్రత్యక్షాను భవాయేతి శాస్త్రమేవ నిష్ప్రయోజనం సంపద్యతే – తస్మాజ్జీవన్ముక్తి రవశ్య మం గీకర్తవ్యా – యస్యాత్మైవ సర్వం ఆత్మేతరం నకించి త్ప్రతీయతే ససర్వోపి జీవన్నేవ

ముక్తః బంధ హేతో రనాత్మ ప్రపంచస్య ఆత్మరూపేణైవ పరిణ తత్వా దితి –

ఏషా దశా ముహు స్మహు రనుశీల్యమానా ఆమరణా దను వర్తత ఏవ – అంతే చ ప్రారబ్ధే ఉపభోగేన క్షయ ముపగతే శరీరేచ పతనోన్ముఖే సైషా ఆత్మనిష్ఠారూపా స్థితి రభౌతికత్వాన్న పతిష్యతి యథా భౌతికం శరీరం – కింతు తతః ప్రాగేవ శరీరా ద్బహిర ప్యాకాశవ దేక రూపతయా ప్రసృతత్వాత్ తథైవా చలతయా అవతిష్ఠతే – అర్థా దహమేవ శరీర మిద మానాశ్రిత్య సర్వతో గత శ్చిదాకాశ రూపేణ తిష్ఠామి – తిష్ఠన్ చిదాకాశ రూపేణ విస్మృతేమయి నిశ్చేష్టమిదం పతితం శరీరం బంధు మిత్రాదిభిః పితృవణం నీత్వా దహ్యా మానంచ సాక్షీవ పశ్యామి – యథా కశ్చి ద్విహం గమః శుకః పికోవా కమపి వృక్ష కోటర మాశ్రిత్య కంచి త్కాలం తత్ర ప్రతి వసతి – కదాచి ద్దైవ వశాత్తస్మిన్ వృక్షే దావాగ్నినా దహ్యమానే తత్రస్థాతు మశక్నువన్ ఝడిత్యేవ తం విహాయవృక్షం పక్షౌప్రసార్య ఆకాశ ముత్ప తతి – తత్ర స్థిత్వా అధస్తా ద్దహ్యమానం వృక్షం తత్ర త్య మాత్మనః కులాయంచ అనాసక్తః సాక్షితయా పశ్యతి – న తత్రైవ లగ్నో నిధన ముపైతి –

ఏవమయం జీవన్ముక్తోపి శరీర మిదం అతిథి గృహ మివ ఆశ్రిత్య పక్షీవ తస్మాదాత్మానం పృథగేవ మన్యమానః అనాసక్త ఏవకాలం నీత్వా యదా అంతకాల ఉపస్థిత స్తదా స్వస్య ఆత్మనః శరీరా ద్బహి స్సర్వత్ర ద్రష్టు మభ్యస్తత్వాత్ ప్రాగేవ తద్విహాయ స్వకీయే చిదాకాశే పక్షీవ పక్షాభ్యాం జ్ఞానవిజ్ఞానాభ్యా ముడ్డీయ తస్మిన్నేప అవస్థితః శరీరస్యాస్య అంతిమ యాత్రా మవలోకతే యథాకస్యచి దన్యస్య మృతస్య వయ మిదానీ మీక్షామహే –

పరం త్వత్రేద మవధేయం - అంతకాలే తాదృగాత్మ బలంచే దాకాంక్ష్యతే తావం తం కాల మనుక్షణం ఆత్మాకారా వృత్తి రవిస్మరణేన ఆవర్తయిత వ్యైవ - ఆవృత్తి రభ్యాస ఇతి అనర్థాంతరం - అ భ్యాసే సతి వృత్తి ర్ధృఢీభూయ జ్ఞానినం నజహాతి - ప్రత్యుత స్పర్శవేధీవ సర్వం శరీరాదిక మాత్మ చైతన్య రూపేణైవ పరివర్త్య దర్శయతి - సత్యేవం ఆగామిని మరణ సమయేపి న చలిష్యతి సా వృత్తిః తత్సంస్కార బలాత్- కింతు తథైవా వస్థితా భవతి యథా తత్పూర్వం జీవితకాలే - అవస్థితాయాం తస్యాం న మే శరీరం న బంధు మిత్రా దయో నమాం పరితో గృహక్షేత్రాదికం - న తేషాం పుత్రకళత్రాదీనాం రోదనాది - నమే శరీర స్య యాత్రా - న తస్య దాహో నభస్మీ భావః - నకించి దుపలభ్యతే - తదఖిల మపి చిద్రూపేణ సంవేద్యతే - సైషా స్థితి ర్మరణా త్పూర్వమివ మరణా త్పశ్చాదపి భవిష్యతి - పూర్వం సా జీవన్ముక్తిః- పశ్చా ద్విదేహ ముక్తిః - దేహ భావస్య దేహ పాతస్య చతస్య దృష్టే రవిద్యమానత్వాత్ తత్సీమాకరణ మపి మృషైవ -

తదేవం మరణ మర్యాదాయా అసత్వాత్ జీవన్ముక్తి రేవ తంత న్యమానా భవతి ఏకరూపా - యేన సర్వదా అహం భవామ్యేవ - నాహం కదాపి పూర్వం నా భవం - నాపి అపూర్వ ఇవ భవిష్యామి - కింతు సదైవ త్రిష్వపి కాలేషు అహంతా రూపేణ అస్మ్యేవ - యన్మదతిరిక్త మన్యదస్తీవ తదప్యహ మేవాస్మి - యదన్య ద్భాతీవ - తదప్యహమేవ భామీతి ఆత్మాన మాత్మన్యేవ ప్రతిష్ఠితం పశ్యన్ నాన్యత్కిమపి పశ్యన్ అన్యత్సర్వం మదీయాం స్థితి మథవా శక్తిమేవ సంభావయ≡ - ఆత్మనా ఏకాకీ ఆత్మశక్త్యా అనేకాకీ సర్వాదా సర్వత్ర సర్వథా అహమేవాహమితి సర్వాత్మ భావరూపోనుభవః మమ - ఏతేన జనన మరణాది సంసార

క్లేశస్య సర్వస్యాపి శాశ్వతః పరిహారోపిస్యాత్ – సర్వేషు తేషు అహమేవ సన్నిహితో యతః – మమైవ సా విభూతిరితి నసా కేనాపి ప్రకారేణ మాం ఖిలీకుర్యా ద్వినాశయేద్వా – యధా మమైవ శరీరచ్ఛాయా మదీయం శరీరం న పీడయిష్యతి – ద్వయోరేకాత్మ కత్వాత్ – భేదేహి సతి తప్యతాపక భావః – సత్వభేదే కదాపి – అపిచ ద్వయోర్వస్తు త్వేసతి అన్యతర స్యాన్యతరేణ పీడా భవతి – ఇహాతు ఆత్మైవ వస్తుసన్-అన్యత్సర్వం జనన మరణ సుఖదుఃఖాది క మవస్త్వేవ – వస్తునో మమ చైతన్యస్య ఆభాస ఏవ – అహమేవ తత్త ద్విశేషరూపేణ భాసమానో యతః మమ విభూతి రేవత త్సర్వం – అత ఏవ సర్వదాహం ముక్త ఏవ నకదాపి సంసార రూపోబంధః ఇతి పురుషార్థః పరిసమాప్త ఇతి సర్వ మవదాతమ్.

చతుర్థ ద్వారమ్

అథ సామాన్యమేవ మూల భూతం వస్తు - తత ఏవ విశేషా భవంతి - న విశేషే భ్య స్సామాన్యం - తథాహి - సముద్ర స్సామాన్యం తరంగ బుద్బుదాదయో విశేషాః - తే సర్వేపి సముద్రా దేవ ఉత్పద్యంతే- న తద్విపర్యయేణ తరంగాదిభ్య స్సాముద్ర మంభః -

తర్హి క స్సంబంధ స్తయో స్సామాన్య విశేషయోః - న తయో ర్వస్తుతః సంబంధః కోపి సంభవతి - యత స్సవిశేషో న వాస్తవః - ఆభాసో హిసః - సామాన్యమేవ వస్తుసత్ - తదేవ తేన తేన విశేషాకారేణ భాసతే - విశేషరూపం ధృత్వా తదేవ ఆవిర్భవతి - ఆవిర్భూతో యదా తదా సవిశేషః సామాన్యా న్మూల భూతా ద్వస్తునః అన్య ఇవ అతిరిక్త ఇవచ ప్రతీయతే - తథా ప్రతీయ మానోపి నాసౌ వస్తుసన్ - కింతు సామాన్య స్యైవ తథా సంస్థితత్వాత్ సామాన్య మేవ కేవలం సవిశేషః - యధాజలమేవ తరంగాది రూపేణ సంస్థిత మితి వస్తుతో జలమేవ తరంగాది సర్వం -

తస్మాద్విశేష ఇతియః ప్రతీయతే న తత్ర విశేషో నామకోపి అన్యః పదార్థ స్తథా ప్రతీయతే - కింతు సామాన్యమేవ సామాన్యరూపేణ విశేష రూపేణ ఏకమేవ వస్తు ఉభయధా ప్రతీయతే - తయోర్ద్వయోః సామాన్యం సత్యం - విశేషస్తు అనృతం - సోపి సామాన్యరూపే ణైవ సత్యం - న విశేషరూపేణ - విశేష రూపేణ చే దనృత మేవ న సత్యం- తథాపి సత్యస్య ఉపాధి ర్భూత్వా స త త్సామాన్యం జ్ఞాపయతి- లక్షణం భూత్వా త ల్ల క్షయతి - ఉపాధి ర్లక్షణ మితి విశేష స్యైవ నామాంతరే-

కథం జ్ఞాపయతి లక్షయతి వా ఇతి అభి ధీయతే - సర్వేష్వపి విశేషేషు సామాన్య మేవ అనుగతం భవతి - నకశ్చి దంశోస్తి విశేషే య స్సామాన్యేన న వ్యాప్యతే - తథాహి - మృత్తికాయా విశేషో ఘటః- ఘటే ప్రత్యవయవం యథా యథా పరామృశ్యతే - తథా తథా సామాన్య భూతా సా మృత్తికైవ అనువర్తమానా ఉపలభ్యతే - నతతో తిరిక్తో ఘట ఇతి కోపి పదార్థ శ్శక్యతే గ్రహీతుం - కేవలం ఘట ఇతి నామఘట ఇతి రూపమేవ తత్ - నతే నామరూపే తర్హి ఘటస్య - కింతు మృత్తికాయా ఏవనామ ఘటః - తస్యా ఏవ రూపం ఘటః - అర్థాత్ మృత్తికైవ ఘటనామ్నా ఘట రూపేణ చ గోచరీ క్రియతే -

అత్రేదం రహస్య మవధార ణీయమ్ - య త్సామాన్యభూతం వస్తు తదేవ తత్త ద్విశేష రూపేణ సంహన్యతే - యథా మృ ద్ఘటరూపేణ- యథాచ జలం తరంగరూపేణ - తథా సంహతత్వా దేవ న చిరాయా వ తిష్ఠతే - కంచి త్కాల మవతిష్ఠ మానోపి యదా కదాచి ద్విహన్యే తైవ పునః - సంహతమేవ విశీర్యతే నత్వసంహతం కదాపి - అత ఏవ జలం వ వినశ్యతి - నాపి మృత్తికా - తదేవ పునః తరంగ ఘటాది రూపేణ సంహతం సత్ వినశ్య దుపలక్ష్యతే -

అత్ర య త్సంహననం సా సృష్టిః - యత్తథా అవస్థానం సా స్థితిః - యచ్చ పున ర్విఘటనం సతస్య వినాశః - ఇదం సూత్రం సర్వస్యాపి ప్రపంచస్య అపరి హార్యమితి న పృథ గ్వక్తవ్యమ్ - అనుభవ సిద్ధ మే వైతత్ - తథాహి - సర్వోయం ప్రపంచః విశేషాత్మక ఏవ - కోయం ప్రపంచో నామ - చరాచరాణాం పదార్థానాం సమాహార ఏవ ప్రపంచ నామ్నా వ్యవహ్రియతే - మనుష్య పశు పక్ష్యాదయః చర పదార్థాః - గృహారామ క్షేత్ర నదీ పర్వత సముద్రాదయశ్చ అచరాః -

సర్వేప్యేతే యథాస్వం విశేష రూపా ఏవ - దేశతో వస్తుతః కాలతశ్చ పరిచ్ఛిన్నాః - న మనుష్యః పశుః - న పశుః పక్షీన నదీ పర్వతః - న పర్వతః పత్తనం - నపృథివీ ఆకాశః - నా ప్యాకాశ స్సూర్యః - న సూర్యశ్చంద్రః నఖలు చంద్రో నక్షత్రాదయః - పరస్పరం వ్యావృత్త స్వభావా ఏవ ఏతే సర్వేపి పదార్థాః - అత ఏవ యథా స్వం పరిచ్ఛిన్నాః- పరిచ్ఛేదకాశ్చ ఏతేషాం యే దేశకాలాదయో భావా స్తేపి పరస్పర వ్యావృత్తత్వా త్పరిచ్ఛిన్నా ఏవ స్యుః -

ఏవం పరిచ్ఛిన్నత్వా దేవ విశేషా స్సర్వే - న కేవలం బాహ్యాఏవ పదార్థాః అపితు యే ఆధ్యాత్మికాః శరీరా దారభ్య మనోభూమి కాం యావ త్సర్వేపి విశేషా ఏవ దరీ దృశ్యంతే - తథాహి త్వఙ్మాంస రుధిరాస్థి మజ్జామేద శ్శుక్రాదయో ధాతవః పరస్పర విలక్షణాః - ప్రాణోపి విలక్షణ ఏవ తేభ్యః - మనసి యేయే భావాః ప్రతిక్షణ ముత్పద్యంతే తేపి అన్యోన్య వ్యతిరిక్తాః - ఏవం నైతేషు భావేషు కస్యాపి కేనచి త్తాదాత్మ్యం సంభావ్యతే- తస్మా దేవం నిశ్చీయతే యద్బాహ్యం బ్రహ్మాండ మారభ్య ఏత త్పిండాండ పర్యంతం కృత్స్నమిదం జగత్ చరాచరాత్మకం విశేషరూపా న్నాతిరిచ్యతే -

కుత ఏత దేవ మితి న విస్మయః కార్యః - ప్రాగేవాభిహిత మస్మాభిః- సామాన్య మేవ సంహతం భూత్వా తత్త ద్విశేషాకారేణ విభావ్యత ఇతి - అణు మారభ్య ఆకాశం యావత్ సర్వోపి పదార్థ స్సంహత ఏవ - పశ్యతు భవాన్ - వనలతా పాషాణ నదీ సముద్ర సూర్యచంద్ర గ్రహ నక్షత్రా దయ స్సర్వేపి బాహ్యాః పదార్థా స్తై స్తై రవయవై స్సంఘటితా ఏవ తథా తథా ప్రతీయంతే - ఆంతరా అపి శరీరాదయ స్తథైవ సంహతాః - ప్రాణోపి చలా చల రూపస్సంహత ఏవ - వాక్చ

ధ్వని సమూహాత్మికా సంహతైవ - యన్మన స్తదపి వృత్తి పరం పరా రూపేణ సంహతమేవ - సంహతత్వాదేవ విశేషా ఏతే సర్వేపి పదార్థాః - యది బాహ్యా విషయాః యదివా అభ్యం తరాః ప్రత్యయాః -

ఏవం సర్వేయది విశేష భూతా ఏవ బాహ్యాభ్యంతరాః పదార్థాః - కిం నామ తత్సామాన్యం యస్మా దేతే సర్వేపి విశేషా ఆవిర్భూతాః - కేనాపి భవిత వ్యమ్ సామాన్యేన - అన్యథా విశేషా ఏవతే న సిద్ధ్యంతి- కిం తదితి ప్రశ్నః - అస్య ప్రశ్నస్య ఉత్తర త్వేన యత్కించి ల్లౌకికం సామాన్యం నోదాహర్త వ్యం జల మృత్తికాదికం - సామాన్య విశేషాత్మకః సర్వోయం లోకః యదా విశేష స్థానీయః - తదా తద్వ్యతిరిక్తే నైవ కేనాపి భవితవ్యం సామాన్య స్థానీయేన - తత్కీదృశ మితి యుజ్యత ఏవ పర్యనుయోగః -

తచ్చ ఏతస్మా త్పరిదృశ్యమానా దాకాశా న్నాన్య ద్భవితు మర్హతి- యస్మా దాకాశ ఏవ సర్వే జాగతికా స్సామాన్య విశేష భూతాః పదార్థాః పరమాణు మారభ్య సూర్యచంద్రాదికం యావ దశేషా అంతర్భవంతి- అండపిండాదిక మఖిలం విశేష జాతం సర్వతో వ్యాప్య అయమేవా వతిష్ఠతే - నకేవలం బహిః పదార్థానా మంతరాళేపి తేషా మాకాశ ఏవ అనుగత స్తిష్ఠతి - ఇదమేవ లక్షణం సామాన్యస్య యద్విశేష జాతం సర్వమంతర్భావ్య పునస్తదంత ర్భవనం - అయం నియమః మృత్తికాదిషు లౌకికేషు సామాన్యేషు దృష్ట మస్మాభిః - అల్పతరేషు తేష్వే వ సామాన్యేషు యదాయం నియమో వర్తతే తదా కిము వక్తవ్యం తదపేక్షయా మహా సామాన్యస్య ఆకాశస్య ప్రసంగే-

అథైష ఆకాశ ఏవ నిరాకార స్సర్వవ్యాపక స్సదిత్యుచ్యతే – యదస్తి తత్సత్ – అస్తీతి న కస్మించ్చిత్ దేశే నకస్మింశ్చి త్కాలే – నాపికస్మిం శ్చిదేవ వస్తుని – తథాసతి విశేష ఏవ భవతి సోపి న సామాన్యం – దేశకాలా ద్యనా దృత్య సర్వత్ర సర్వదా భవేత్ – సర్వప్రకారేణాపి – ఏవం లక్షణ ఏవ ఖల్వాకాశోయ మిదానీం సంలక్ష్యతే – సద్రూపోయ మాకాశ స్సర్వత్రాస్తి – సర్వదా ప్యస్తి – సర్వేషు చ పదార్థేష్వపి అవిశేషేణ దృశ్యతే – తథాహి సర్వం వస్తు ఘట పటాది – లతా వృక్షాది మృగమనుష్యాదివా అస్తి అస్తీ త్యేవ గృహ్ణీమోవయం – నకించి న్నాస్తీతి– నకేవలం బాహ్యమేవ వస్తు జాతం – కింతు శరీరేంద్రియ ప్రాణ చిత్తాదిక మాభ్యంతర మపి సర్వమస్తీ త్యేవ ప్రతిపద్యామహే ననాస్తీతి కిమపి – అయమస్తి ప్రత్యయాస్పద ఆకాశ ఏవ – యస్సామాన్య రూపేణ సర్వత్రాను వర్తతే – సర్వంచ జగత్పరస్పరం వ్యావర్తమాన మపి తేన ఏకరూపేణ అభివ్యాప్యతే –

ఏవంచ సతి పూర్వోక్త న్యాయేన సామాన్య రూపాత్సద్రూపా దేతస్మా దాకాశా న్నకశ్చి త్తదంతర్వర్తీ సన్ పదార్థ శ్చరాచరాత్మకః తస్మాత్పృథ గ్భూత ఇతిశక్యతే వక్తుమ్ – యతస్తే సర్వేపి విశేషా ఏవ – విశేష స్సామాన్యా దన్యో న భవతీతి ప్రాగేవ నిర్ణీత మస్మాభిః – అతో విశేషా ఏతే భూత భౌతికాదయః పదార్థాః స్వస్వరూపేణ అనృతాః ఆకాశరూపేణైవ సంతీతి బలా దభ్యుప గంతవ్యంస్యాత్ – ఆకాశ ఏవ వస్తుత స్తేన తేన దేహేంద్రియాదినా గృహారామక్షేత్రాదినాచ తత్త ద్విశేష రూపేణ సంహన్యమానః మూర్తీభూయ అన్యాన్య ఇవ అవభాసతే – అర్థా దాకాశ ఏవాస్తి సద్రూపః సర్వదా – నాన్యే అండపిండాదయః పదార్థా విశేష రూపేణ భాసమానా అపి–

యద్యప్యేవం తథాపి అపరిహార్యోస్తి కశ్చిద్దోషః అస్య ఆకాశస్య-సచ తత్ర చైతన్యస్య అభావ ఏవ కేవలః - కామమేష ఆకాశో నిరాకార స్సర్వ గత స్సర్వాంతర స్సర్వమపి విశేషజాతం బహిరంతః ఆక్రమ్య తిష్ఠతి - తథాపి ఏవ మహా మేత త్సమస్తం అభివ్యాప్య తిష్ఠా మీతి ప్రజ్ఞా తస్యన దృశ్యతే - సర్వవ్యాపకోపి జడ ఏవాయం నచేతనః - చైతన్య మేవ స్వత స్సిద్ధః పదార్థః - న అచేతనమ్ - అచేతన స్య న స్వత స్సిద్ధతా అహమస్మీతి ప్రత్యయా భావాత్ - యస్త్వహ మితి మన్యతే స చేతనః - యస్తథాన మన్యతే స అచేతనః - చేతన స్య ప్రమాణాం తరా పేక్షాన స్యాత్ స్వత ఏవ ప్రమాణ త్వాత్ - అహమితి ప్రజ్ఞైవ ప్రమాణం నామ - అచేతనస్యతు ప్రజ్ఞా విరహా త్ర్పమాణాపేక్షా ఆవశ్యకీ-ప్రమాణ మపేక్ష్యైవ సిధ్యతి న తన్నిరపేక్షం స్వతస్సేద్ధు మర్హతి - ప్రకృతే ఆకాశ ఏవం భూతః - అతస్సన స్వతస్సిద్ధః యతోన స్వతః ప్రమాణః -

అథ కోసౌ చేతనః పదార్థః య స్స్వత స్సిద్ధ ఇతి బ్రవీషి - సచ ఆత్మైవ నాన్య ఇతి ఆచార్యైః ప్రతిపాదితః - కోయ మాత్మానామ - ఆత్మా క ఇతి న చోదయితవ్యం - అహ మహమితి యా స్ఫూర్తి స్స ఏవాత్మానామ - సోయ మహం ప్రత్యయ స్సర్వేషా మప్యస్మాక మస్త్యేవ ఇదానీం - తథాహి సర్వోప్యస్మాసు అహ మిత్యేవ ఆత్మానం పరామృశతి-కస్త్వమితి పృష్టే అహమిత్యేవ ప్రతివక్తి - ననాహ మితి విస్మరతి కదాచి దప్యాత్మానం - ఏష అహం భావ ఏవాత్మా నామ నాన్యః కోపి-

ఏవ మహ మహ మితి స్ఫురణా దేవాయం చేతనః ఆత్మా- న జడః యథాయ మాకాశః - యస్మా దాకాశస్య అహమితి స్ఫురణం న సంభవతి - తచ్చ స్ఫురణ మాత్మన ఏవ స్వాభావికం - ఏతస్య నిదర్శన

భూతా వయమేవ - సర్వేషాం నః అహమితి స్ఫురణ మస్త్యేవ - అహ మాత్మా చైతన్యం స్ఫురణ మితి సర్వే పరస్పర పర్యాయ భూతాశ్శబ్దాః - అత ఏవ స్వతః ప్రమాణా భావ హేతో రాకాశో యద్యపి సామాన్య భూత స్సర్వేషా మన్యేషాం భూత భౌతికానాం విశేషాణాం పరిగణితః స ఆపాతత ఏవ - సోపి సామాన్యాంతర మపేక్ష్యైవ ప్రతిష్ఠాం లభతే నాన్యథా - స్వతః స్ఫురణా భావాత్ - తచ్చ సామాన్యాంతర మిదానీ మాత్మైవ నిర్ధారితః - తస్యస్వతః స్ఫురణ సద్భావాత్ - తత ఏవచ సామాన్యాంతరాపేక్షా నాస్త్యస్య ఆకాశస్యేవ - సామాన్యాంతరం నాపేక్షత ఇతి కృత్వా అస్య మహా సామాన్య మితి అన్వర్థా సంజ్ఞా కృతా బృహదారణ్యకే - ఆత్మైవ మహాసామాన్యం నాన్య దాకాశాది - ఆకాశాదిషు భూత భౌతికేషు సర్వేష్వపి పదార్థేషు అయమేవ అనువర్తతే యథా ఘట శరావాదిషు మృత్తికా - మృత్తికాహి ఘట రూపం సర్వమాక్రమ్య తిష్ఠతి - ఏవ మయ మాత్మా సర్వమపి నామరూపాత్మకం జగదంతర్బహి రభివ్యాప్య అవతిష్ఠతే - ఏషై వా స్య అభివ్యాప్తి ర్య దఖిల మపి జగదేత దస్తీత్యేవ సర్వదా ప్రతీయతే - యా పదార్థానా మస్తితా స్ఫూర్తి స్సా ఆత్మన ఏవ స్ఫూర్తిః - అర్థాదయ మాత్మైవ అనాత్మ జగద్రూపేణ అవభాసతే - నాన్య జ్జగదితి తతో తిరిక్త మణుమాత్ర మపి సంభవతి - ఇతి ఫలితార్థః -

తత్కథమితి న విస్మయః కర్తవ్యః - ప్రాగుక్త ప్రకారేణ విచార్యమాణే ద్వే లక్షణే ప్రతీయేతే ఆత్మనః సదితి చిదితి - తత్ర సదితి సత్తా మాత్రం - స్థితి రితి యావత్ - సచ ఆకాశ ఏవ నాన్యః - తథాచ సచ్చిదితి లక్షణ ద్వయే సదిత్యాకాశ భాగః - తదతిరిక్తో యోన్యో భాగః చిత్ సైవ వస్తుతః ఆత్మా - చిదాత్మనః తస్యస్థితి ర్యాసత్తా స

ఏవాకాశః - పారిశేష్యా దేత దుక్తం భవతి - చిదాకాశ ఏవాత్మేతి - స్థితిం వినా నచితి రస్తీతి శక్యతే వక్తుం - తథా చితిం వినాపి న స్థితిః ప్రతిష్ఠాంలభతే ప్రమాణా భావాత్ - అత్రచితిః ప్రమాణం తస్యాః ప్రమేయ భూతా స్థితి రితి ద్వావ ప్యేతౌ పరస్పర సాపేక్షౌ - ద్వావిత్యనేన నద్వైత ప్రసంగ శ్శంకనీయః - యతో నిరాకారౌ వ్యాపినౌ చేతి ద్వయమితి ఉచ్యమాన యో రప్యేకాత్మ తైవ తయోరితి వేదితవ్యమ్ - ఇయ మేకాత్మ తైవ మహో సామాన్య మితి నామాంతరేణ వ్యపదిశ్యతే -

భవతు నామ - సోయం చిదాకాశరూప ఆత్మా క్వాస్తి కథమేష అవగంతవ్య ఇతి ప్రశ్నః - ప్రశ్నోయం న చోదయితవ్య ఇతి ఆచార్యాణా ముక్తిః - కుతః - అహమితి యః ప్రత్యయః స ఏవ ఖల్వాత్మా నామ- సచాహం ప్రత్యయ స్సర్వేషాం నశ్చేతనా వతా మనుక్షణ మనుభవ సిద్ధ ఏవ న కుతశ్చి దాహర్తవ్యః - తథాహి కస్త్వమితి పృష్ట స్సర్వో జనః అయమహ మితి అయత్నే నైవ ప్రతి వచనం దదాతి - అననుభూతే తస్మిన్ కథమేవం ప్రతిబ్రూయాత్ - తస్మాత్ స్వాభావికోయ మాత్మా యథా అగ్నేః ప్రకాశః - నజా త్వాగంతుక ఇతి నిరూపిత మేవ అధస్తాత్-

ఆస్తా మేతత్ - న అనిరూపిత మితి వదామః - స్వాభావిక శ్చేదయమాత్మా స క్వాస్తీతి ప్రశ్నః కథ ముత్తిష్ఠతే మమ తవచ - అతః ప్రశ్నోత్థాప కేన కేనాపి శంకాలవేన భవితవ్యం - కోసా వితి అన్వేషణాయాం అయం శరీరాది సంఘాత ఏవ నాన్యః కశ్చిదితి నిర్ణీత మాచార్యైః - శరీర మితి న కేవలం చర్మాస్థి మేదో మాంసాదికం అపితు త దంతర్గతః ప్రాణేంద్రియ మనోవ్యాపారోపి - సర్వేప్యేతే అంశా మిళిత్వా సంఘాత ఇతి వ్యపదిశ్యతే - అనేన నిత్య మావృత స్స అహం ప్రత్యయ రూపః ఆత్మా- నచ ఆవరణ మాత్ర మపిత్వేనం

సంఘాత మేవా హమితి ప్రతిపద్యతే స ఆత్మా తా దాత్మ్య భావేన - యద్యపి కేవల చిద్రూపః - శరీరాది సంఘాతేన నియంత్రితత్వా దేవం శరీరదేశా దన్యత్ర న కుత్రాప్యహ మస్మి - కేవల మే తచ్ఛ రీర రూపేణ శరీర మాత్ర పరిచ్ఛిన్న ఏవాహమితి అభిమన్యతే -

తదేత దనర్థ ద్వయం సర్వేషాం నః ప్రత్యక్ష సిద్ధమేవ సాంప్రతం- తథాహి - అహమితి నిర్దిశ౯ సర్వోపి స్వస్య శరీర మేవ నిర్దిశతి - త్వగాదిక మారభ్య మనో భూమికాం యావ త్ప్రాదేశ మాత్ర మిమం సంఘాతమేవాహ మితి వ్యపదిశతి ఆత్మనో దృశ్యమాన మపి - నరేఖా మాత్ర మపి తతో బహిరాగత్య అత్రాప్యహ మస్మీతి వక్తుం శక్నుయాత్- శరీరేణ ఆచ్ఛాదితోహ మితి ఏతన్మాత్ర ఏవ చే త్సం ప్రత్యయః నతావతీ హానిః - కస్మాత్ - యదైవ బహిరాగంతు మిచ్ఛా తదా తదావరణం హిత్వా శక్నో త్యాగంతుం నట ఇవ ప్రతిసీర మపనీయ - అత్ర తున తథా - శరీరేణ నకేవల మాచ్ఛాదితః కింతు తేన సర్వాత్మనా తాదాత్మ్య మాపన్నః ఇద మేవాహమితి - తేన బహిర్భవితుం న పారయతి - శరీర మిదం మమేతి వ్యవహరతః తతో నిర్గమ స్సంభవతి - యథా అపవరక మధ్యే వర్తమానస్య అపవరకా ద్బహి ర్నిర్గమ స్తథా శరీరా త్పృథ గాత్మానం మన్య మానస్యైవ ఏవం స్యాదవకాశః - న శరీరమేవా హమితి మన్య మానస్య - యథా అపవరకా దినా ఏకీభూతస్య కాష్ఠ కుడ్య కవాటాదేః -

ఏవ మేకీ భూతా స్సర్వేవయ మనేన శరీరాది సంఘాతేన - అహ మేవేద మిద మేవాహ మితి ప్రతిక్షణ మభిమన్యమానాః - యద్యపి మమేదం శరీరం మమ ప్రాణః - మమైవే మాని చక్షురాదీ నీంద్రియాణీతి తదాతదా వ్యవహరామః వాఙ్మాత్ర మేవ తత్ - క్షుత్పిపాసాదినా ఆధివ్యాధి

నా సుఖదుఃఖాదినా చే దభిభూతా స్తత్ క్షణ ఏవ మమతాం దూరీకృత్య అహంతా మేవ ప్రతిపద్యామహే - ఏవం శరీరేణా వృతత్వం తదభి మానా ధ్భహి రాయాతు మశక్తత్వ మితి ఏత దనర్ధ ద్వయం సర్వథా న జహాత్యేవ నః కదాపి - తేనైవ నిమిత్తేన ఆధ్యాత్మికాది తాపత్రయ మనుభవంతో జీవయాత్రాం నిర్వర్తయామః - అనేనైవ సంసార బంధోయ మవిచ్ఛేదేన ప్రవర్తతే - జీవజగ త్సంబంధ ఏవ సంసారో నామ - కోసౌ జీవః - నను దేహమాత్ర పరిచ్ఛిన్న శ్చైతన్యాంశ ఏవ - తేనచ జీవభూతేన చైతన్యాంశేన యోను భూయతే ఉచ్చావచ స్సుఖదుః ఖాది స్తదేవ జగన్నామ -

పరంతు ఉభయ మప్యేత దన్యోన్య వ్యావృ త్తత్వా ద్విశేష కోటి మేవ ప్రవిశతి - న అన్యతర దపి సామాన్యమ్ - విశేష భూతం జగత్ విశేష భూతో జీవః - తత్ర చిద్విశేషో జీవః - సద్విశేష శ్చ జగత్ - జగదితి న చరాచరాత్మకం బాహ్యమేవ - అపితు దేహేంద్రియ మనః ప్రాణాదిక మాంతర మపి జగదేవ - బాహ్యం యది బ్రహ్మాండ రూపం ఆంతరం పిండాండ లక్షణం - ఉభయ మప్యేత ద్విశేష రూపం న సామాన్యం అన్యోన్య పరిచ్ఛేద్య పరిచ్ఛేద కత్వాది త్యుక్తం - ఏవం సతి విశేష స్సామాన్యా దనతిరిక్త ఇతి కృత్వా మనోవృత్తి మాదాయ త్వక్పర్యంత మేష విశేషరూప స్సంఘాతః మహాసామాన్య రూపా దాత్మనోన వ్యతిరిచ్యతే వస్తుతః - అర్థా దాత్మైవ చిద్రూపః మనః ప్రాణాది విశేష రూపేణ కేవల మాభాతి - న స్వతోమనః ప్రాణాదిరయం సంఘాత స్సంభవ తీతి సిద్ధం -

యద్యేవం చిద్రూప ఆత్మైవాస్తి వస్తుతః నాన్య శ్శరీరాది స్సంఘటతే బాహ్య ప్రపంచేన సార్ధం - తథాసతి ఆత్మైవా ద్వితీయః - ఏక ఏవ

జాగర్తి - తత్కృతోయం శరీరాది నిర్బంధ స్తస్య - నను శరీరాది రేవ నాస్తి వస్తుతః - యన్నాస్తి వస్తుతః తత్కథ మావృణోతి ఆత్మానం - కథం వా తం పరిచ్ఛినత్తి - అసతిచ తస్మిన్ కథం చ ఆత్మా సద్రూపో బందీకృతః - బంధ ఏవయదా నోపపద్యతే కథమివ తద్వశా దుప స్థితం సుఖదుఃఖాదికం సాంసారిక మనుభవత్యాత్మా అవిద్యమానమేవ- విచార్య మాణే సర్వమిదం కవి కల్పిత మాఖ్యాన మివ అసత్య మసంగతం చ ప్రతిభాతి -

సత్యమేతత్ - సర్వమేత ద సంగత మేవ సమ్య గ్వి చార్యమాణం- వస్తు సిద్ధమేత ద్యత్సర్వ మాత్మైవ నాన్య చ్ఛరీరాదిక మస్తీతి - ఏవం వస్తుసిద్ధ మప్యేత దస్మద్బుద్ధి వృత్తే స్తథా న ప్రతీయతే - వస్తుత స్త్వాత్మ చైతన్యమే వాస్తి సర్వవ్యాపక మితి తదేవ సదిత్యత్ర నసందేహ గంధోపి- అపిచ రజ్జుస్థానే సర్ప ఇవ తస్యాత్మనః స్థానే శరీరాదికం జగదవ భాస మాన మప్యవిద్యమానత్వా దసదేవేతి న సందేహః - తథాపి మమ తవచ బుద్ధి విలాసోయం యదవి ద్యమాన మపి రజ్జు సర్పమివ ఏత ద్విశ్వ ముపలభతే - అతోవస్త్వపేక్షయా అసంగత మప్యేవ మస్మ ద్బుద్ధ్య పేక్షయా సంగత మేవ - నకించి దత్ర అసంగతం - యథా పురః స్థితా రజ్జు రంధకారే అహిరితి బుద్ధ్యా వీక్ష్యమాణా అహిరేవ సంవర్తతే వస్తుతో రజ్జురేవ సతీ - ఏవ మిహాపి వస్తుతః ఆత్మైవ సన్ దేహాది దృష్ట్యా గృహ్యమాణో దేహాది విశేష రూపేణైవ ఉపలభ్యతే - సుఖదుః ఖాదికం తజ్జన్య మనుభూయతే - ఇత్యతో నకించి దసంభావ్యమితి అభిజ్ఞానాం వచనం - తదేత త్సం క్షిప్యోక్తం భగవత్పాదైః 'నహిదృష్టే అనుపపన్నం నామే'తి సూత్ర ప్రాయేణ - అయమస్యార్థః - దృష్టే దేహాది విశేషజాతే ఉపలభ్యమానే కథ మేతదితి ఉపపత్తి రత్ర న ప్రష్టవ్యా-

అనుపపన్నంచే త్కథ ముపలభ్యతే - అథో పలభ్య మానం స త్కథం నోపపద్యతే - తస్మా ద్వస్తు దృష్ట్యా యదృష్య నుపపత్తి ర్బుద్ధి దృష్ట్యా సర్వముపపద్యత ఏవేతి సమన్వయః కృత స్సిద్ధాంత దృష్టాంత యోర్ద్వయో రప్యాచార్యైః-

ఏవం సమన్వయే కృతేపి న ఆశ్వాసః ప్రేక్షా వతాం - కుత ఇతి చేత్ - అస్మద్బుద్ధ్యపేక్షయా ఇతి ఏత ద్వచనం న ఘటనా మంచతి - ఆత్మే తి య ఉచ్యతే సోహమేవ - న మత్తో భిన్నః కశ్చి త్పదార్థః - అహమేవ యదాయ మాత్మా అహమేవ మహాసామాన్య రూపేణ సర్వత్రా స్మీతి కథం న ప్రతిపద్యే మమ స్వరూపం - కథమిదం మమ దృశ్యమానం శరీరాదిక మకస్మా దావిర్భూతం - ఇదమేవాహ మితి కథం చాహం ప్రతిపన్నోస్మి - అపిచ సామాన్య మేవ యదస్తి తదేవ విశేషరూపేణ భాతీతి ఖలు భనానాహ - తథాసతి అహమేవ దేహాది రూపేణ భామీ త్యాపతితం - చిదాత్మా సన్నహం తథా రూపాంతరం భజామి - తస్మి న్నియంత్రితో భవామీతి సంకల్పో మమ నస్యాత్ - యది నామచ వినోదార్థం తథా భవితు మపి సంకల్పో జాయతే - తథాపి సర్వజ్ఞత్వా త్సర్వ సమర్థత్వాత్చ దేహాది రూపేణ భాసమాన మపి స్వమాత్మానం న విస్మరేయం - విశేష జ్ఞానవాంశ్చే ద్విస్మరే యమపి- నాహం విశేష జ్ఞానవాన్ - కింతు సమగ్ర జ్ఞాన వానేవ - తథా భూతస్య కథం నామ విస్మృతి స్సంభవేత్ -

ఆత్మనః ఇచ్ఛా వశేన యదా శరీరాది రభవత్ ఇచ్ఛా వశేనైవ పునస్తస్మా దప సర్తు మపి శక్నుయాత్ - అపసరణాయ యదా న కల్పతే తదాయం సమగ్ర చైతన్య రూపః ఆత్మైవ నస్యాత్ - అహం ప్రత్యయ ఏవ ఖల్వాత్మా నామ - అహం కి మిదానీ మాత్మానం ఇచ్ఛా

వశా ద్దేహాదికం భజమాన మిచ్ఛయైవ తత్ర పరివర్తమానం పునరిచ్ఛయా తతో నిష్క్రామంత మభిజానామి - నైవ జానామి లేశతోపి - ప్రత్యుత సర్వదా బద్ధమేవ భావయామి శరీర కారాగృహే - శుకమివ పంజరాభ్యంతరే స్వమాత్మానం - ఏవం స్థితే కథం కార మహం చిన్మాత్ర రూప ఆత్మాభవేయం సామాన్య లక్షణః - కింతు విశేష జ్ఞాన లక్షణః జీవ ఏవ భవేయం పరాధీనః - న స్వతంత్రః - చిద్రూప ఏక ఏవాత్మా అహ మద్వితీయ ఇతి యదా వ్యవసితం తదా సర్వం తతో న్య దుచ్యమానం స్వప్న ప్రలపిత మసంగత మేవ భవతీతి నిర్వివాదం-

అపిచ ఆత్మనోన్య దితి కిముచ్యతే - నను బుద్ధిరేవ నాన్యా - బుద్ధిః కిమాత్మనః పూర్వభావినీ - ఉత పశ్చాద్భావినీ - ఆత్మనః పూర్వమిత్యుక్తి ర్నసంగచ్ఛతే - యతః అప్రామాణి కీ సా నోపపద్యత ఏవ - ఆత్మైవ స్వతః ప్రమాణ ఇత్యుపపాదిత మధస్తాత్ - తస్మా దవశ్య మభ్యుపగంతవ్యం యద్బుద్ధి ర్వా అన్య ద్వా యత్కించి త్కల్ప్యమాన మాత్మనః పశ్చాదేవ కల్ప్యేత నపూర్వం - సత్యేవం పశ్చాదుత్పన్నా బుద్ధి వృత్తిరాత్మన ఏవ ఖలూత్ప ద్యేత - కథమి వాత్మైవ సతీ సా బుద్ధి స్తద్వి రుద్ధా తస్మా ద్బహిరాగంతుం ప్రభవేత్ - తయాచ బుద్ధ్యా తత్పూర్వభావీ ఆత్మా దేహాది విశేష రూపేణ కథం వికల్ప్యేత - బుద్ధి రేవ తావ ద్వికల్పరూపిణీ - తత్ర వికల్పయితా క ఇతి పృష్టే కం నామ నిర్దిశతి భవాన్ - న న్వాత్మాన మేవ - ఆత్మాచ త్వమేవ నాన్యః - ఏవం త్వమేవ త్వాం బుద్ధి రూపేణ కల్పయిత్వా తయైవాహ మేవం బుద్ధిరూపేణ పరిణత ఇతి త్వామేవ మన్యసే - అద్యాపి అనుత్పద్యమానా బుద్ధిరతః ప్రాచీన మాత్మానం కథ మేవం మంతు మపి క్షమేత - కిమేత త్సర్వమసంగత మపహాసా స్పదంచ న ప్రతిభాతి తే - వరమేవ మాకాశ తాండవోపక్రమా న్మౌన మాలంబ్య అవస్థానమితిచే దుచ్యతే ఆచార్యైః -

బాధం సర్వమేత దూరీ కృత మేవ అస్మాభిః - నహ్యాత్మా బుద్ధి వికల్ప భాక్కదాపి - న చాత్మాన మపహాయ అండపిండాత్మక మనాత్మజాతం క్వచిత్కదాచి త్ప్రతిష్ఠాం లభేత - న గోచరీ క్రియేత కిమపి వస్తు తద్వ్యతిరిక్తం - తథాపి జగదితి జీవఇతి దేహఇతి విశేష జాత మిదం తతోన్య దుపలభ్యత ఇతి యదుచ్యతే తత్కథ ముప లభ్యతే ఇతి ప్రశ్నః - అస్మద్బుద్ధి వృత్త్యైవేతి తస్య ప్రశ్న స్యోత్తరం దాతవ్యం - న గత్యం తర మస్తి మమ తవచ - యావత్ప్రశ్నః క్రియతే తావ త్ప్రతి వచనం దీయతే - ప్రశ్నోత్తరే ద్వే అపి బుద్ధే రేవ వృత్తీ - యద్యపి అన్యదస్తివా నవేతి సందేహః బుద్ధి స్తావ దస్తీతి న సందేహః - బుద్ధి రేవనః ప్రమాణం సదసతో ర్యాథాత్మ్యా వగమే ఇతి భగవత్పాదై స్సమ్యగే వాభిహితం - అతః ప్రమాణ భూతా బుద్ధి వృత్తిః - తదధీనాచ ప్రమేయ సిద్ధిః - ఆత్మైవ భవతు - అనాత్మైవ వాభవతు - అయ మాత్మా అస్తి- అయంచ అనాత్మా అస్తీతి కథ ముపలభతే భవాన్ - నను బుద్ధి బలేనైవ- అతః అనుభవ సిద్ధత్వా ద్బుద్ధిః కావా క్వవా స్తీతి నచోదయితవ్యం - సా చోదనాపి బుద్ధివృత్తి రేవ -

తస్మా ద్యద్యపి ఆత్మా అస్తీతి న ప్రత్యయః స యస్యాః ప్రతీయతే సా బుద్ధి రిదానీ మస్మాకం సర్వేషా మస్త్యేవేతి నాత్ర విప్రతి పత్తిః కస్యాపి - ఏషాచ బుద్ధి ర్విశేషాకారా చేత్ విశేష రూపం దేహేంద్రియాదిక మనాత్మ జాత ముపలభ్యతే - సైవ పునర్నిర్విశేషా సామాన్యాకారా యది సామాన్య లక్షణః ఆత్మైవ ఉపలభ్యతే సన్మాత్రః - త్వమేవ తావత్ సర్వా అప్యా లోచనాః పరిత్యజ్య క్షణ మాత్రం తూష్ణీం భవసి యది ప్రత్యక్షీ భవతి సత్యమిదం - తస్మిన్ క్షణే దేహేంద్రియ గృహారామ పుత్ర కళత్ర ధనధాన్యాది విషయా కాచి దప్యాలోచనా న స్యాత్ -

సాచేదా లోచనా నాస్తి నప్రతి ఫలతి కించి దపి నామరూపాది మనో యవని కాయాం - తదా కేవలం నిరాకారా నిర్విశేషా సదాఖ్యా బుద్ధి రేవ వ్యోమవ ద్వ్యాపినీ అవతిష్ఠతే - సేయం దశైవ బుద్ధే రాత్మేతి నిర్దిశ్యతే శాస్త్ర జ్ఞైః నాన్యః కోపి అపూర్వః పదార్థః -

బుద్ధే రేతే వృత్తీ స్వానుభవ సిద్ధే ఏవ సర్వేషాం నః - ఏత ఏవ సంకల్ప వికల్పనామ్నా వ్యవ హ్రియేతే సవికల్ప నిర్వికల్ప నామ్నాచ - సామాన్యా కారా వృత్తి స్సంకల్పః అథవా నిర్వికల్పః - విశేషాకారాచ వికల్పః - వికల్ప ఏవాయం సంసార స్సకలోపి - య స్సంకల్ప స్సన సంసారః - సాయుజ్య మేవ తత్ - యా ముక్తి రితి అఖ్యాయతే- నామరూపక్రియా రూపా ద్విశేష జాతా త్సర్వస్మా దపి వ్యావృత్తా బుద్ధి స్తదానీం - తస్యాః స్థానే కేవల చిదాకారా ఏవ వృత్తి ర్దేదీప్యమానా వర్తతే - అహ మేవాస్మి నాన్యత్కిమపీతి సంవేదనాత్ - నకేవలం చిదాకారా సదాకారాపి సైవ భవతి - అహ మితి చిదాకారా అస్మీతి చ సదాకారా- ద్వయోరపి నిరాకారత్వా త్సామాన్యరూపేణ వ్యాపకత్వా దేకైవ సా వృత్తిః -

అయమేవ ఆత్మేత్యతః ఆత్మా కుత్రేతి న ప్రశ్నః క్రియతాం - నాపి యత్నేన తస్యోత్తరం దీయతాం - కుతః - యథా శరీరా ద్యనాత్మాకారా వృత్తి రనుభవ సిద్ధా న తత్ర పర్యను యోగః క్రియతే కేనాపి - ఏవం సచ్చిద్రూపా ఆత్మాకారాపి వృత్తి రనుభవ సిద్ధైవేతి ప్రశ్నోత్తర లక్షణ స్తర్క స్సమస్తో ప్యత్ర స్వయ మేవోపశామ్యతి -

భవతు - తర్క స్యావ సర ఏవాత్ర న సంభవతి - పరంతు అత్రాపి కించి త్ప్రష్టవ్యమే వేతి నః ప్రతిభాతి - విశేషాకారా వృత్తి రివ సామాన్యాకారా వృత్తి ర్యదా తదాచి న్న జాయతే - యతో విశేషా

దేహేంద్రియాదయః అనేకా అసంఖ్యాకా శ్చ - అనేకత్వా దేవ ఏకస్యా ఉపరమే అన్యా ఉపతిష్ఠతే - తాభి రాకృష్య మాణా బుద్ధి స్తత్ర తత్రైవ పరివర్తతే - న తాభ్య స్సర్వాభ్యో వ్యావృత్య సామాన్యరూప మాత్మానం భావయితుం క్షమతే - అపిచ సర్వా అపితా స్సాకారా స్సవ్యాపారా వృత్తయః - నైవ మాత్మా సాకారః కింతు నిరాకారో నిర్వ్యాపారశ్చ - నిరాకారే న బుద్ధిః ప్రవర్తతే యథా సాకారే - సోప్యస్తి దోషోఽత్ర - అతఏవ మమ తవ చాయ మనాత్మ ప్రపంచ ఏవ శరీరాది ర్గృహారామాదిశ్చ సంజ్ఞాయతే - న సచ్చిదాకార ఆత్మా కదాచిత్ - యదినామ ప్రయత్న వశా జ్జాతుచి త్ప్రతీయతే తథాపి సా క్షణి కైవ ప్రతీతి ర్న సార్వకాలికీ -

అథ క్షణికాపి సా ముక్తి రేవేతి న సంతోష్టవ్యం - సాచేన్ముక్తి స్తర్హి సుషుప్తి దశాపి ముక్తిః స్యాత్ - తస్యా మవ్యవ స్థాయాం నఖలు నామరూపాది విశేషా ఉపలభ్యంతే - యదైవం విశేషాకారా వృత్తయః అస్తంగతా స్తదా సామాన్య వృత్త్యుదయస్య న కశ్చి త్ప్రతిబంధః - అసతిచ ప్రతిబంధే కిమితి సావృత్తి ర్నోపజాయతే- యద్యస్తి తదాసా అవశ్య ముపలభ్యే తైవ అప్రతిబద్ధా సతీ - కింతు నోపలభ్యతే - నా యం సిద్ధాంతః పరంతు ప్రత్యక్ష సిద్ధ ఏవ న స్సర్వేషాం - సుషుప్తస్యైవ యదాయం వ్యవహారః కిము వక్త వ్యం మూర్ఛా మరణాదీనాం - అనుభవ మేవ యది ప్రమాణీకరోషి న శైశవే నవార్ధకే నావసానే న మరణే - సర్వాస్వప్యేతాసు దశాసు సమానోవ్యవహారః - న తాసు కస్యాంచి దవ్యవస్థాయాం ఆత్మా మమ సంవేద్యతే ఇతి శక్నోషి వక్తుం- జాగ్రత్స్వప్నయో ర్విశేషాకారాభి ర్వృత్తిభి రాచ్ఛాదితో యథాన పరిస్ఫురతి సుషుప్త్యాదిషు విశేషై రవిక్షిప్తోపి అభావ గ్రస్త ఇవ నైవ ప్రతీయతే -

నన్వాత్మా నామ చిత్స్వరూపః - సచనిత్య సిద్ధ ఏవేతి ఖలు తవాభిప్రాయః - తధా సతి కస్మా దేష స్వరూపేణ న సంవేద్యతే సర్వదా అన్యస్మిం స్తదుపరోధకే అవిద్యమానే - అధాపి న సంవేద్యతే న తర్హి వస్తు సిద్ధోయ మాత్మేతి వక్తవ్యం - అపిచ సర్వ జనానుభవ సిద్ధోయ మర్థః నాస్తీతి నిరాకర్తు మపి నశక్యతే త్వయా - నాపి యుజ్యతే -

ఏవం విచార్యమాణే మహతీ భీతి రుపజాయతే ప్రాణ భృతా మస్మాకం - న వయం కేవల మన్న పానాది సేవమానాః పశుతుల్యా జీవామః - అపితు శ్రవణ మననాది సాధనం కుర్వాణా జీవిత గమ్య మాసాదయితుం ఆర్జవేన ప్రయతామహే - ఏవం కృతోద్యమానా మస్మాదృశామేవ యదా అస్మిన్నర్థే సంశయో నాపైతి - కా కధా ఇత రేషాం ప్రాకృత బుద్ధీనాం జనానాం -

సంశయస్తు పూర్వోక్త ఏవ - నాన్యః - విశేష వృత్తయ ఇవ సామాన్య వృత్తి రపి విచ్ఛిద్య విచ్ఛిద్య ప్రవర్తతే - వృత్తి ద్వయ వతీ బుద్ధి రపి అస్తం గ చ్ఛతి తాసు తా స్వవస్థాసు - శరీరంతు యద్యపి జడం తదను వర్తత ఏవ యావ జ్జీవం - తేన సహ ప్రాణ వృత్తి రపి జడా అనువర్తతే ఆ శరీరపాతం - చేతన త్వేన అభిమత ఆత్మైవ నానువర్తతే- మూర్ఛా మరణాది ష్వేవం దృష్టత్వాత్ - అతో జడ ప్రకృతి రనాత్మైవ సార్వకాలికః - చేతన స్వభావోపి ఆత్మైవ కాదా చిత్కః - యదాబుద్ధి ర్వ్యాప్రియతే తదా ప్రాదుర్భ వతి - యదా న వ్యాప్రియతే తదా అస్తం గచ్ఛతి - యేన బుద్ధ్య ధీన ఇత్యవగమ్యతే ఆత్మా - సాపి బుద్ధిః ప్రాణాధీ నైవ దృశ్యతే - ప్రాణే సత్యేవ సక్రియత్వాత్ - ప్రాణోపి దేహాయత్తః దేహాదన్యత్ర అనుపలభ్య మానత్వా దిత్యేవం కస్మా న్నోప సంహ్రియేత- అనుభవ రీత్యా పరిశీల్యమానే సహేతుక ఏవాయ ముపసంహారః న నిర్హేతుకః - నఖలు సిద్ధాంత శతేనాపి స్వానుభవః శక్యతే అపహ్నోతుం-

యద్యేవం నిర్ణీయతే తదా నకాచి దాశా కస్యచి త్కదాచిత్ - యథా అన్యే జంతవ స్తథా విచార శీలః పురుషోపి అన్నపానాది నైవ కాలమతి వాహ్య యదాకదాచి న్నేత్రే నిమీలయే దేవ - తథాసతి కోవిశేషో మనుష్య జన్మనః - కేన వాహేతునా సిద్ధాంతో యం ప్రవర్తితః జ్ఞానవద్భి రాచార్యైః - అపిచ యది నిర్నిమిత్తా నిష్ప్రయోజనై వేయం జీవికా - సైషా నకస్య చిదాశ్వాస ముపజనయతి వివేచనా శీలస్య పురుషస్య- నహి నిష్కారణేన నిరర్ధకేనచ భవితవ్యం జీవితేన - న జీవితం మరణాయైవ కేవలం - నచోన్మత్త ప్రేరిత పాషాణ తుల్యేయం సృష్టిః- సృష్టి రితి కార్యం - కార్యస్య కారణేన భవితవ్యం సదా - తచ్చ న ప్రత్యాఖ్యాతుం శక్యతే దృష్టత్వాత్ - అథ కీ దృశం స్యాత్త త్కారణం- కార్యా ద్విలక్షణం స్యాత్ - సలక్షణం చేత్తదపి కార్యమేవ స్యా న్న కారణం- యథా ఘటస్యన ఘట ఏవ కారణం - కింతు మృత్తి కైవ తద్వి లక్షణా - ఏవ మత్రాపి జగత్కార్య విలక్షణ ఏవ స పదార్థః - కీదృశ స్స భవిష్యతి -

విశేష రూపోయం ప్రపంచ ఇతి యదా సంవేద్యతే తదా తద్విలక్షణ స్సామాన్య లక్షణ ఏవ సభవేత్ - సామాన్యమితి కిం - నిరాకారం నిర్విశేష మేకం వ్యాపకమేవ తత్త్వం - తచ్చపునః క్వాస్తీతి అన్విష్యమాణ మాత్మైవ భవేత్ నాన్యత్ - అన్యత్ చేత్పున స్తస్య విశేషరూపేణైవ ప్రతీయేత - అతః అహమహ మితి శుద్ధ సంవిద్రూపో యః పదార్థః స ఏవ విశేషరూపస్య సర్వస్యా ప్యస్య జగతః మూలభూతం తత్త్వం - దేహేంద్రియాది సంఘాత మాదాయ చరాచరాత్మక స్య సర్వస్యాపి జగత స్సాక్షిభూతం - నిరాకారత్వా చ్చిన్మాత్ర రూపత్వాత్ స్వయ మవ్యభి చారి సత్ప్రతిక్షణం తేన తేన రూపేణ వ్యభిచరతోస్య సర్వస్యాపి సర్వం

వ్యాపారజాతం సాక్షితయా స్థిత్వా పశ్యత్యేవ – సచ అహంతా రూపేణ మమ తవ చాప రోక్షత్వాత్ నిత్యమను భవరూఢ ఏవ అస్మాకం సర్వేషామి దానీం – కింతు బాల్య వార్ధకాదిషు మూర్ఛా మరణాదిషుచ అవస్థాసు న ప్రతీయతే ఇతి మహతీయ మాశంకా నః – సాన కర్తవ్యా – కుత ఇతిచే దుచ్యతే –

బాల్యాదయ స్సుషుప్తి మూర్ఛాదయ స్సర్వా అపి వ్యభిచరం త్యేవ అవస్థాః – నజాతు ఏక రూపేణ అవస్థితాః – అపిచ త్రిగుణాత్మికాస్తా స్సర్వా అపి అచేతనాశ్చ – మరణావస్థాపి అచేతనైవ – చైతన్యస్య విషయ భూతత్వాత్ – కింబహునా – యద్య దను భూయతే తత్త ద్విషయ భూతం – విషయత్వేన అనుభూయ మానత్వాత్ – అనుభూయ మాన త్వాదేవ తస్య అనుభావకేన విషయిణా కేనాపి భవితవ్యం తదన్యేన– అన్యథా అనుభవ స్యైవ అర్ధరహితత్వాత్ – నఖలు సుఖం సుఖ మను భవతి – దుఃఖం వా దుఃఖం – ఏవం సుషుప్తిం న సుషుప్తి ర్మరణంచ న మరణ మనుభవితు మర్హతి – అన్య ఏవానుభవః అన్యశ్చానుభవితా – సచ అనుభవితా చేతన ఏవ సర్వదా – నా చేతనః – అచేతనః అనుభవః ఇతి విప్రతిషిద్ధం – అత ఏవ కారణా చ్చైతన్యం బలాదభ్యుప గంతవ్యం – తచ్చ ఆత్మైవ – ఆత్మనోన్య చ్చే దనుభూయతే ఏవ నానుభవితా – తస్మాచ్చిద్రూపో హం సర్వదా భవేయం న జాతు న భవేయం – అభవతి మయ్యను భావకే అఖండా త్మానుభవో దూరే తిష్ఠతు– అధునాపి నకదాచి త్కిమపి అనుభవ పదవీ మవతర తీతి శక్యతే వక్తుం – నాపి సంభవతి – ఏవంచ సతి యది సుషుప్తి ర్యదివా మరణం యాకాచి ద్దశా భవతు – తాం తాం దశా మను భవితు మహ మపి చైతన్యరూప ఆత్మాభవేయ మేవ తయాసాక

మవస్థయా – యద్యేపం కధమాత్మా సుషుప్తే మరణే వా నాస్తిన సంవేద్యతే ఇతి సిద్ధాంతీ కరోషి –

అస్తునామ – తధాపి తస్యాం దశాయా మహా మస్మీతి సంప్రత్యయో మమ నభవ తీతి చేత్ – బాధం – సంప్రత్యయ స్తవ తదానీం న తధా స్పష్టతయా స్యా ద్యధా స్వప్న జాగరితయోః – నతావతా నాస్త్యే వేతి యుజ్యతే వక్తుం – స్పష్టతయా అస్పష్టతయా వేతి కో దోషః – నఖలు అత్యంత మేవా భావ ముపైతి ఆత్మా – అత్యంతా భావేచ పున రుత్థానమేవ న సంభవతి సుషుప్తేః – కించ సుషుప్తే సుఖ మనుభూయతే – అజ్ఞానంచ – తదేత ద్ద్వయం జాగ్రతి ప్రత్యభి జ్ఞాయతే– సుఖ మహా మస్వాప్సం నకించి దవేదిష మితి – ఏతదేవ నః ప్రమాణం సుషుప్తే ప్యాత్మా అస్తీతి – బుద్ధి వృత్తే స్తదా లీనత్వా న్న ప్రకాశతే కేవలం – బుద్ధి వృత్తే రప్రకాశోపి స్వయం ప్రకాశత ఏవ తదానీం – అన్యధా తస్యా అవస్థా యా ఉపలబ్ధి రేవ నస్యాత్ – అత స్సాక్షిరూపేణ ఆత్మా జాగర్త్యేవ – కదాచి త్ప్రకటీ భవేత్ – కదాచిన్న – ఏవం ప్రకటా ప్రకటయో రేవ భేదో న వస్తునః –

ఆత్మైవ సన్నాత్మనః కథం నామ న ప్రకటీభవే దితి న చోదయి తవ్యం – క ముపాలభే మహి యద్యాత్మా ఆత్మనా నోపలభ్యేత – ఉపలంభ స్వరూపత్వా త్సర్వదా ఉపలభ్యేతైవ సః – తధాపి నోపలభ్యతే ఇతి బ్రవీషి – కిమత్ర కారణం భవేదితి స్వయమే వాలోచయ – అజ్ఞాన మేవ కారణం నాన్య దితి బలా దంగీ క్రియేత – అజ్ఞానం నామ జ్ఞానస్యా భావః – కస్య – ఆత్మనః – ఆత్మా అస్తి సోహ మేవ ఇతి ప్రతిపత్తే రభావ ఏవ అజ్ఞానం – అత ఏవాత్మా న స్ఫురతి తదానీం – బుద్ధే రేవ నస్ఫురతి – న స్వతః – జాగ్ర త్స్వప్నయో ర్బుద్ధే రపి

స్ఫురతి- తస్మా త్తయో రవస్థయో రాత్మా అస్తీతి అస్మాకం విశ్వాసః - సుషుప్తి మరణయో స్త్వావ ద్బుద్ధి వృత్తి ర్విలయం గతా - మరణేతు ప్రాణ వృత్తిరపి ఉపరతా - అతఏవ నవిశ్వాసో జాయతే ఆత్మా తదానీ మస్తీతి - పరంతు బుద్ధే రభావేపి తత్సాక్షితయా అస్త్యేవ ఆత్మేతి ప్రత్యేతవ్యం - కుత ఇతి చేత్ యధా భావస్య తధా అభావస్యాపి సాక్షిచైతన్యేన భవితవ్య మేవ - అన్యధా స అనుభవః కస్యేతి ప్రశ్నో దుర్నివారః - నకస్యా పీతి చే దభావః అప్రామాణికః స్యాత్ - అభావ స్యాభావే భావ ఏవ ప్రతిష్ఠాం లభతే -

తస్మా దహంతా రూపః ఆత్మా అవస్థా త్రయు మవిశేషే ణైవాభివ్యాప్య వర్తతే - న కేవల మవస్థాత్రయం జనన మరణే అపి వ్యాప్నో త్యేవ - దేశతః కాలతశ్చ వ్యాపకత్వా జ్జననాత్ప్రా జ్మరణా దపి పశ్చా దనువర్త మాన ఏవ భవతి - అర్థా దహం సర్వేషు కాలేషు సర్వా స్వప్యవస్థాసు అస్త్యేవ న జాతు నాస్మీతి నిత్య మాత్మాన మను సందధీత సాధకః పుమాన్ - నా స్మీతి భావయితు మప్యహం స్యామేవ చిద్రూపేణ యతః -

అత ఏవ శ్రవణ మననాది సాధనజాత ముపదిశ్యతే శాస్త్రేణ - సర్వస్మిన్ విషయ జాతే సతి వా అసతివా అహమేవ విషయి రూపేణ తత్త ద్విషయ రూపేణ ఉభయధా ప్యస్మీతి సిద్ధాంత మాదా వా కలయేత్- పశ్చా దయం విషయ ప్రపంచః ఆత్మ చైతన్యమేవ తధా తధా అవ భాసతే అతస్తత్సర్వ మాత్మైవ నాన్యదితి హేతు దృష్టాంతాభ్యాం మంతవ్యం - అనంతరం శ్రుతస్య మతస్య చార్థస్య నిది ధ్యాసనా కర్తవ్యా - కథం - సుషుప్త్యా ద్యవస్థా సు యద్యప్య య మాత్మా అభావ ముపగచ్ఛ తీవ విజాతీయాం తా మభావ వృత్తిం పరిత్యజ్య

తాస్వపి దశాసు అహ మస్మ్యేవేతి సజాతీయాం వృత్తింభావ యిత్వా ఆత్మనః నద్భావం సర్వదా సంస్మరే దేవ - ఏవం ఆత్మాకార వృత్తి రభ్యస్యమానా తద్విస్మృతిం దూరీకృత్య సద్యస్సంస్మృతి మేవాపా దయంతీ సాధక స్యోప కరోతి -

ఏవ మభ్యాసం కుర్వాణస్య అభ్యాస పరిపాక వశా దచిరేణైవ జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తావస్థాసు తిసృష్వపి అవిచ్ఛిన్నా ఆత్మాకార వృత్తి రవతిష్ఠతే - యేన తత్రప్రతి పక్ష భూత మజ్ఞానం సర్వాత్మనా నాశ ముపగచ్ఛతి - అజ్ఞానే వినష్టే ఆత్మజ్ఞాన ప్రకాశః యధా జీవితే తధా మరణ కాలేపిన ప్రవిలుప్యతే - ప్రత్యుత ప్రవిభాసతే ఏవ తదాపి - అపిచ యదా జ్ఞాన ప్రదీపో జాజ్వల్య మాన స్తిష్ఠతి కుతోవకాశః మరణరూప ధ్వాంత ప్రవేశస్య - అర్థా దమృతత్వ రూపో మోక్షః కరామలకవ దయత్నే నైవ ఉపస్థితో భవిష్యతి - ప్రేత్యాస్మా ల్లోకాదమృతా భవంతీతి ఔపనిషదం వచనం - ప్రేత్య వ్యావృత్య - కస్మాత్ - దేహేంద్రియాది సంఘాతాత్ - కథం - ఇదం సర్వమహ మేవ సచ్చిద్రూపః మహాసామాన్యం నమత్తః కశ్చి దన్యో విశేషః ఇతిద్వైత భావా దపక్రమ్య - సర్వదా ఆత్మ రూపేణైవ అవస్థానా దనాత్మ తాదాత్మ్య రూపం మృత్యుం ప్రవిలాప్య ఆత్మావస్థానరూప మమృతత్వం ప్రాప్తా భవేమేతి తాత్పర్యం -

ఏవం శ్రవణ మనన నిది ధ్యాస నాఖ్యే సాధనే కృతే తత్ఫల భూత మమృతత్వ మవశ్యం భవిష్యతి - న జన్మాంతరే కింత్వస్మిన్నేవ వర్తమానే జన్మని - వర్తమాన మేవనః ప్రమాణం - నభావి - భావి జన్మ అస్తి వా నవేతి నజ్ఞాయతే - నాపి ప్రామాణికం తత్ బుద్ధి తంత్రత్వాత్ - వర్తమానమేవ తావ ద్బుద్ధికల్పితం జన్మ - కా కథా

భావి జన్మనః - బుద్ధ్యాయ దుత్ప్రేక్షితం త త్సర్వం మిథ్యాభూతమేవ సాపేక్షత్వాత్ - తద్విపర్యయేణ నిరపేక్షత్వా ద్వస్తుతంత్ర మస్మదాత్మ స్వరూపమేవ సత్యం - స్వతః ప్రమాణత్వాత్ - అతో బుద్ధే ర్భావే అభావేపి అహ మహంతయా అస్మ్యేవేతి స్వానుభవేనైవ అవతిష్ఠేత - ఆత్మని ఆత్మనా ఆత్మానం పశ్యేది త్యుపనిష దాదేశః -

ఏతావతా కిం సిద్ధం భవతి - ఆత్మా అస్త్యేవ సర్వదా సర్వాస్వవ స్థాసు - యద్య ప్యనాత్మ ప్రపంచో వ్యభి చరతి ప్రతిక్షణం తత్సాక్షిత్వేనాత్మా అనువర్తే తైవ - కింతు సుషుప్తి మూర్ఛా మరణాదిషు సోప్యాత్మా వ్యభిచరన్నివ లక్ష్యతే యది - లక్ష్యత ఏవ కేవలం న సర్వాత్మనా విలుప్తః - యది న విలుప్తఃకుతో నలక్ష్యత ఇతిచే దనాత్మ ప్రపంచ సంబంధి విశేష జ్ఞాన వాసనా వశాదితి వేదితవ్యం - నామరూపాది విశేష వృత్తయో యావజ్జీవం ముహుర్ముహు ర్భావితా విశేషవా సనా రూపేణ సంచితా భవంతి - తతస్తతో దృఢీ భూతాభి స్తాభిర్మూర్ఛా మరణాద్యవస్థాసు సామాన్య రూపా ఆత్మాకార వృత్తి రభిభూయ మానా న సంలక్ష్యతే - అత ఏవ నాస్త్యాత్మా తదానీ మస్తం గత ఇతి సంభావ్యతే అస్మాభిః - సంభావనై వైషా - న పరమార్థతో వినష్ట ఆత్మా - వినష్టే తస్మిన్న కోప్య నుభవో భవితు మర్హతి తదా స్పదత్వా త్సర్వాసా మనుభూతీనాం -

యస్మాదేవం తస్మా దప్రమత్తేన భవితవ్యం సాధక జనేన - అద్వైత సిద్ధాంత జ్ఞానం నతావన్మాత్రేణ పర్యవస్యేత్ - పరోక్ష జ్ఞాన మేవహి తత్ - పరోక్ష జ్ఞాన మపరోక్ష భూతాయా స్సమస్యాయాః పరిహారాయన భవతి - అతః పరోక్ష జ్ఞాన మపరోక్షీ కుర్యాత్సాధకః - న మనస్యేవ కేవలం - అపితు వ్యవహార కాలేపి - కథం -అనాత్మ దర్శన కాలే

అహ మాత్మ రూపేణ అనాత్మ జగ(ద్రూపేణాపి భవామి యథా బింబరూపేణ ఆదర్శాత్ బహిః - ప్రతిబింబ రూపేణ పున రా దర్శా భ్యంతరే ఏకమేవ మమ శరీరం యథా దృశ్యతే - తథా విభావయేత్ ఉభయథా- అదర్శన కాలే పునరహ మాత్మ రూపేణైవ కేవలేన సర్వగతేన అవస్థితో స్మీతి చింతయేత్ - ఏవ ముభయ థాపి పరమార్థతో వ్యవహారతశ్చాపి సర్వత్ర సర్వదా ఆత్మన ఏవ బహిరంత స్సాన్నిధ్య మనుభవంత స్సర్వే వయం ముముక్షవః జీవిత కాలం నయంతః మధ్యే మధ్యే ప్రారబ్ధ వశా దాగతాని కష్టాన్యుపలభ మానా అపి నిదిధ్యాసనా బలేనానేన నిగృహ్ణానా ఆత్మాను సంధానం న విస్మరేమ - నచ పరిత్యజేమ -

అపిచ రహస్య మేక మిహన విస్మర్తవ్య మస్మాభిః - సైషా బ్రాహ్మీ స్థితి ర్న మయా త్వయా చ అపూర్వ మధిగమ్యతే - అధిగత పూర్వైవసా- యత స్సిద్ధో య మాత్మా న సాధ్యః కదాపి - యథా కంఠ గత చామీకరః - నాపి ప్రాపంచిక స్థితి రపీయం అపూర్వం పరిహర్త వ్యా- పరిహృత పూర్వైవసా - సదా మిథ్యారూప త్వాత్ - యథా మదీయా దేహచ్ఛాయా సూర్యాతపే - అత ఏవ అభిజ్ఞానా ముక్తిః 'ప్రాప్తస్య ప్రాప్తిః పరిహృతస్య పరిహార' ఇతి సర్వదా శిరోధార్యా - నిత్యప్రాప్త ఆత్మా నః - నిత్య పరిహృతః అనాత్మ ప్రపంచః దేహేంద్రియాదిః - ఏవంచ ఏకాత్మ భావ రూపోమోక్షః కరతలామలకవ న్నిత్య సిద్ధ ఏవ సంపద్యత ఇతి సర్వమవ దాతం -

పంచమ ద్వారమ్

సిద్ధాంత స్సాధనం సిద్ధిరితి త్రివిధా శాస్త్రస్య ప్రవృత్తిః - తత్ర సిద్ధాంత స్సాధనే సాధనంచ సిద్ధౌ పరిసమాప్యతే - న సిద్ధే రనంతరం కించి దాకాంక్షి తవ్య మస్తి - యద్యా కాంక్షా స్యాత్సా సిద్ధిరేవ నస్యాత్- సిద్ధిః ఫలం ప్రయోజనమితి పర్యాయాః - సాచ సిద్ధి రత్ర మోక్ష ఏవ, నాన్యా - మోక్షోనామ బంధా న్నివృత్తిః - బంధశ్చ ఆత్మనః అనాత్మ ప్రపంచా న్నా న్యస్మాత్ - యద్యపి సర్వ మాత్మైవ వస్తుత స్తథాపి అనాద్యవిద్యా వశా దాత్మనో వ్యతిరేకేణ జగదితి జీవఇతి ఈశ్వర ఇతి త్రయ మప్యేత న్నిత్య ముపలభ్యతే - తేన ఆత్మా పరిచ్ఛిన్నో భూత్వా తన్నిమిత్తం సుఖదుఃఖాది జనన మరణాది కం చ ప్రతిక్షణ మనుభవ న్నాస్తే - అయమేవ సంసార రూపో బంధ ఆత్మనః - బంధం కోనామ అభిమన్యతే సచేతాః పురుషః - అతస్సర్వోపి తస్మా దపక్రమితు మేవేచ్ఛతి సర్వాత్మనా - అయ మపక్రమ ఏవ మోక్షః ఇతి నిర్దిశ్యతే -

కింతు సర్వమిదం వ్యావహారిక మేవ వర్ణనం - పరమార్థతో విచార్యమాణే న బంధోన మోక్షః - అద్వైత విద్యా సంప్రదాయ విద్భి ర్గౌడ పాదై రుద్ఘోషితం యథా

నవిరోధో నచోత్పత్తి
ర్నబద్ధో నచ సాధకః
నముముక్షు ర్నవైముక్తి
రిత్యేషా పరమార్థతా 'ఇతి

ఏవమేవ మహావాక్యరత్నా వళ్యామపి ఉపోద్బలిత మేత న్మతం- నమోక్షో నభసః పృష్ఠే నపాతాళే నభూతలే.

వాసనా సంక్షయో య స్సమోక్ష ఇత్య భిధీయతే ఇతి - యద్యప్యేత చ్చమత్కార భాషిత మివ ప్రతి భాతి సత్యమే వైతత్ - కధమితిచే దద్వైత మితి ఏకత్వ ముచ్యతే జీవ జగదీశ్వరాణాం త్రయాణా మపి ఆత్మస్వరూపేణ ఏకరూపత్వాత్ - ఆత్మా తు నిర్వికల్పో న సవి కల్పః కదాపి - వస్తుతః నిర్వికల్పోపి అస్మద్బుద్ధ్యా జీవ జగదాది రూపేణ వికల్ప్యతే కేవలం - వికల్పోయం పురుషబుద్ధి తంత్రత్వా త్సర్వధా అనృత ఏవ - యధారజ్జు రేవ సర్పబుద్ధ్యా వికల్పితా - తత్ర రజ్జురేవ సత్యా వస్తుతంత్ర త్వాత్ - సర్పస్తు మిథ్యైవ భవితు మర్హతి బుద్ధి తంత్ర త్వాత్ - తస్మాదేక మేవ స దాత్మ చైతన్యం బంధో మోక్ష ఇతి యదా వికల్ప్యతే కథం తత్సత్యత్వేనా ధ్యవసాతుం శక్యేత - అపితు అనాది కాలప్రవృత్తయా అవిద్యయా కల్పితైషా బంధ ముక్త్యా ద్యవస్థా ఆత్మన ఇతి బంధ నివృత్తి ర్మోక్షప్రాప్తి రితికేవల ముపదిశ్యతే శాస్త్రేణ వ్యవహార దృష్ట్యా - అతో నిత్య సిద్ధా మోక్షా వస్థా న స్సర్వేషాం -

యది నిత్య సిద్ధా నస్యాత్ పూర్వం బంధా వస్థా తదపగమా త్పశ్చా న్మోక్షావస్థా స్యాదితి వక్తవ్యం - తధాచ బంధావస్థా అనాది రంత వతీచ స్యాత్ - ఏవం మోక్షావస్థాపి ఆదిమతీ అనంతా చ భవేత్- తచ్చ ప్రమాణ విరుద్ధం వచనం - యదాదిమ త్తదనంతం నభవేత్- కింతు సాంతమేవ భవితుం యుజ్యతే - ఏవం చ సతి మోక్షః బంధానంతర ముత్పద్యత ఇతి స అనంతః కధం భవిష్యతీతి ప్రశ్నో దుర్నివారః - బంధోపి అనాదిః కథం నామ సాంతో భవతి - అనాది త్వా దనంత ఏవ భవితు మర్హతి - తధా సతి మోక్షః కదాపిన ప్రాప్నోత్యేవ- ప్రాప్నోతీ త్యాశైవ నస్యా త్కదాచన - తస్మా ద్బంధ మోక్షయో రవస్థా భేదో నసిద్ధ్యతి - అస్మి న్న సిద్ధే న బంధో నాపిమోక్షః- సర్వస్యాపి ద్వంద్వస్య పరస్పరా పేక్షత్వాత్ - సాపేక్ష స్యచ

మిధ్యాభూతత్వా దితి సర్వమిద మసంగతమేవ – తస్మాత్సర్వాత్మ దర్శినో విదుషః న మోక్షో నామ విశిష్య అధిగంతవ్యః – తస్యాపి భావస్య తదంతర్గత త్వా త్తతోవ్యతి రేకేణా భావాత్ – వ్యతిరేకేచ సతి అద్వైత సిద్ధాంత స్య హానిరేవ భవిష్యతి.

తత్రైవం సతి స్వకీయాం మార్ఖతా మపరిత్యజంత ఏవ ఆ పండిత పామరం లోకే స్వస్వబుద్ధి వశా త్తత్త దుత్ప్రేక్షమాణా యధా యధం సిద్ధాంతీ కుర్వంతి – కేచి త్పండిత మ్మన్యా ఏవం మన్యంతే – మూర్ధన్యయా నాడ్యా ఉత్క్రమ్య ఆదిత్యాది ద్వారేణ బ్రహ్మవిత్ సదాత్మానం గచ్ఛతీతి ఆహుః – తదేత దసత్ – కుతః – దేశకాల నిమిత్త ఫలాభి సంధానేన గమన దర్శనాత్ – నహి సదాత్మైకత్వ దర్శినః సత్యాభి సంధస్య దేశకాల నిమిత్తాద్యనృతా భి సంధిత్వ ముపపద్యతే – విరోధాత్– అవిద్యా కామ కర్మణాంచ గమన నిమిత్తానాం సదాత్మ విజ్ఞాన వహ్నినా నిశ్శేషం విప్లుష్టత్వాత్ గమనానుపపత్తిరేవ – నను సాకాష్ఠా సాపరా గతిరితి మోక్షోభివర్ణితః – గతిశ్చేదాగత్యాపి భవితవ్యం – నైషదోషః – సర్వస్యా ప్యాత్మ స్వ రూపత్వా త్తదవగతి రేవ గతిరి త్యుపచర్యతే – తథా 'సోధ్వనః పారమాప్నోతీ' త్యత్రాపి అప్నోతేర్న కర్మభూతం కించి దస్తి సర్వస్యాత్మ రూపత్వా ద్దేశ కాలాదేః – కింతు స్వాత్మాన మేవ ప్రత్యభి జానాతీ త్యర్థః ఆప్నోతినా లక్షణయా అభిధీయతే –

అపిచ బ్రహ్మణ స్సర్వాత్మ కత్వేన తస్య గంత వ్యతా న కదాచి దుపపద్యతే – నహి గత మేవ గమ్యతే – అన్యోన్య ద్గచ్ఛతీతి ప్రసిద్ధం లోకే – న తదేవతత్ – ననులోకే గతస్యాపి గంతవ్యతా దేశాంతర విశిష్టా దృశ్యతే యధా పృధి వీస్థ ఏవ పృధి వీం దేశాంతర ద్వారేణ గచ్ఛతి – తథా అనన్యత్వేపి బాలస్య కాలాంతర విశిష్టం వార్ధకం స్వాత్మభూత మే వ గంతవ్యం దృష్టం – తద్వ ద్బ్రహ్మణోపి గంతవ్యతా

స్యా దితిచేన్న - బ్రహ్మణః ప్రతిషిద్ధ సర్వవిశేషత్వాత్ న దేశకాలాదియోగః శక్యతే కల్పయితుం - భూవయసోస్తు ప్రదేశావస్థా విశేష యోగా దుపపద్యతే దేశకాల విశిష్టా గంతవ్యతా - నతథా బ్రహ్మా కేనచి ద్దేశకాలాదినా విశిష్టమితి గంతవ్యత్వ మపాస్తం తస్య -

అన్యేచ కర్మానుష్ఠాన పరాయణాః కర్తృభోక్తృ లక్షణ మేవ ఆత్మతత్త్వం మన్యమానాః సర్వాత్మ భావ మజానంతః అస్తి పరలోకః అనేన సత్కర్మా చరణేన తన్మమ సిద్ధ్య త్యవశ్యమితి శాస్త్రోక్త కర్మసు ప్రవర్తంతే యావజ్జీవం - స్వర్గాది ఫలస్పృహాం అపహాయ నతేషాం ఈశ్వర స్పృహాపి విద్యతే కిముత బ్రహ్మాత్మ జ్ఞానం - ఏతే స్వర్గాది రివ మోక్షోపి కర్మణః ఫలం యథా స్వర్గాదిస్తథా మోక్షోపి మరణానంతర మధిగమ్యతే - ఇతి భ్రాంతి ముపగచ్ఛంతి - జ్ఞానం వినైవ సర్వం కర్మఫలత్వా త్ప్రయత్న సాధ్యమేవ ఇతి తేషాం భ్రాంతిః - తస్యచ కారణం ఇహలోక పరలోకాది ర్మోక్షేణ సార్ధం సర్వోపి వాస్తవ ఏవ కశ్చి త్పదార్థః దేశకాలయోః కుత్రా ప్యన్యత్ర ఆత్మనోవ్య తిరేకేణ అస్తీతి మిథ్యా మనోరథ ఏవ తేషాం నాన్యః -

అపరే పున స్తతోపి ప్రబుద్ధతరా ఈశ్వరో మద్వ్యతి రేకేణ అన్యః కోపి కుత్రాపి లోకే నివసతి - తేనై వైత జ్జగ త్సృష్ట మండపిండాత్మకం- సచ సర్వజ్ఞ స్సర్వశక్తి సంపన్నః నత్వహం జీవః తథాభూతః - శరీరమాత్రా భిమానీ సుఖదుఃఖీ చాహం - అతఏవ సాంసారికం తాపత్రయ మనుభవామి - అస్య సంసార స్యోపరమః ఆశంస్యతే యది తమే వేశ్వరమహం నిరంతర ధ్యానేన యోగేన వా ప్రసాద్య తదనుగ్రహేణ యథాతత్త ల్లోకాంతర సుఖోప భోగం తథా మోక్ష సుఖమపి తదనుగృహీత మేవ భోక్ష్యామీతి దివాస్వప్నమివ పశ్యంతః అగాధే మోహా సాగరే మజ్జనోన్మజ్జనం కుర్వంతి - తద్వైవాత్మనో మత ముపన్యస్య అన్యానపి సమాన జాతీయాన్ తస్మిన్నేవ సాగరే పాతయంతః కాలం నయంతి.

సర్వేప్యేతే కర్మిణో యోగినః ఉపాసకాశ్చ – నజ్ఞానినః – జ్ఞానినశ్చే దాత్మనోన్యం ఈశ్వరం వా జగద్వా నమన్యంతే – సర్వమాత్మాన మేవావ గచ్ఛంతి – తథా నావగ చ్ఛంత్యేతే సర్వేపి – ప్రత్యుత ఈశ్వరం తదీయాం సృష్టించ ఆత్మనో వ్యతిరేకేణ సంభావయంతి – ఏవం మన్వానానాం మోక్షస్తావ ద్దూరే తిష్ఠతు – ఈశ్వరోపి నతేషా మనుగ్రాహకః ప్రత్యుత భయహేతు ర్భవిష్యతి – సృష్టిస్తు తదీయా నకదాపి ఉపరమేత – వాస్తవత్వా దన్యత్వాచ్చ – నహి వాస్తవాత్సర్పా ద్విముక్తిః రజ్జుదర్శినోపి– కింతు యదా రజ్జురేవ సర్పరూపేణావ భాసతే తదా త దా భాసరూపా త్సర్పాన్ముక్తి రవశ్యమేవ స్యాత్ – ఏష న్యాయః జీవ జగదీశ్వరాది విషయేపి యోజ్యతాం – అత్రాపి వాస్తవాశ్చే త్తేత్రయః తేభ్యోన కదాపితే మోక్షః – అతో మోక్షమేవ చేదిచ్ఛసి నవాస్తవాః కింత్వా త్మనస్తే ఆభాసా ఇత్యేవ మంతవ్యాః –

తస్మాన్న కదాపి కేనాపి అత్రమోక్ష విషయే భ్రమితవ్యం – మోక్షస్తు ఏకరూప ఏవ – న బహుప్రకారః – బహుప్రకారశ్చే త్స మోక్ష ఏవన భవితు మర్హతి – నానాత్వస్య ద్వైతరూపత్వాత్ – ద్వైతం యావ దనువర్తతే తావత్సంసార ఏవ నామరూపాత్మకః – నామరూపాదిభ్యః అపక్రమణ మేవ ఖలు మోక్షోనామ – జీవ జగదీశ్వరాది భావా నామరూపాత్మకత్వా ద్బంధ నాయైవ – కథమివ తే మోచనాయ స్యుః – తథాచ ఈశ్వరావ లంబినాం ఘట్ట కుటీప్రభాత న్యాయ ఏవాపతతి – న అభీష్టార్థ సిద్ధిః–

ఏతావతా సర్వవిశేష ప్రత్యస్తమయ రూపః సర్వాత్మ భావ ఏవ మోక్షః – సచ ఆత్మ స్వరూపత్వా దద్యాపి సిద్ధ ఏవనః సర్వేషా మా బాల గోపాలం – యథా అయం సంసారః ఇదానీం ప్రత్యక్షః నపరోక్షః కస్యాపి – ఏవం మోక్షోపి సర్వేషా మపరోక్ష ఏవ – అతో నకేనాపి

ప్రయత్నేన వాచికేవ కాయికేన బాహ్యేన వా ఉపకర ణేన సాధయితవ్యః - న మనసాపీతి జ్ఞాతవ్యం - తర్హి మనసాను ద్రష్టవ్యః మన సైవాప్తవ్యః ఇతి శ్రుతి వాక్యానాం కాగతి రితి చేదుచ్యతే - ద్విరూపం హిమనః - సవికల్పం నిర్వికల్పమితి - బ్రహ్మాత్మ భావ రూపో మోక్షః నిర్వికల్పః - తత్ర నామరూపాది ప్రపంచస్య నాస్తి అనుప్రవేశః సవికల్పకత్వాత్తేషాం - అత స్సవికల్పేన మనసా నాసౌ అవాప్తుం శక్యతే- అర్థాత్ తదేవ మనః యదా న కించి ద్వికల్ప్య కేవలం నిర్వికల్పయావృత్త్యా అవతిష్ఠతే తదా నిర్వికల్పం బ్రహ్మ నిష్ప్రత్యూహ మవగమ్యతే - సైవ ముక్త్యవస్థా నామ -

అతః న ప్రయత్న సాధ్యో మోక్షః - నను నిర్వికల్పా చిత్త వృత్తిః ప్రయత్న ఏవ మానసికః - న - మనః కేవల మభివ్యనక్తి న సృజతి బ్రహ్మాత్మ భావం - మనసి నామరూపాది సర్వవికల్పనా రహితే పరిశుద్ధే సతి బ్రహ్మాత్మ భావః స్వయమేవ తత్ర ఆవిర్భవతి - న మానసీ వృత్తి స్తం కుతశ్చి దానీయ ప్రదర్శయతినః - యధా దర్పణ స్తథా మనః - దర్పణః కదాపి వస్తుజాతం నోత్పాదయతి - నాపికుత శ్చిదానీయ అంతర్భావయతి - పరిశుద్ధి మాత్ర మపేక్షతే దర్పణః - పరిశుద్ధే సతి తస్మిన్ స్వయమేవ సమస్తం వస్తు కుడ్యకవాటాది తత్ర ప్రకటీ భవతి తతః పూర్వ మపి విద్యమానం - ఏవం మసృణీ భూతే మనసి దర్పణ ఇవ బ్రహ్మచైతన్యం స్వతోవిద్యమానమేవ ప్రకటతా ముపగచ్ఛతి- న అపూర్వ ముత్పద్యతే ఉత్పాద్యతేవా - తస్మాన్మన స్సవికల్ప మ శక్తం- శక్తం తు నిర్వికల్పమితి శాస్త్రస్య వచన మేవం వివేకేన గ్రహీతవ్యం - అన్యధా విప్రతి షిద్ధ మివ ప్రతిభాతి - బ్రహ్మస్వరూపం సర్వధా వస్తుసిద్ధం న కమపి ప్రయత్న మపేక్ష్య సిధ్యతి - అద్యాపి సర్వత్ర ఉపలభ్య మానత్వాత్ ఆకాశ ఇవ -

తత్కథమితి న విస్మయః కర్తవ్యః - అస్మదంత ర్బహిర్వా యః కశ్చి త్పదార్థ ఉపలభ్యతే ఘటః పట ఇతి తత్ర సర్వస్మిన్ ద్వా వంశౌ విద్యేతే- ఏక స్సామాన్య రూపః - అన్యో విశేషరూపః - తథాహి - ఘటే మృత్తికా సామాన్యాంశః - ఘటాకారస్తు పృథుబుధ్నోద రాది ర్విశేషాంశః - ఏవ మనుగమ్యమానే సర్వస్మిన్ జగతి సత్తారూపం సామాన్యం - తదతి రేకేణ నామరూప క్రియాత్మకా స్సర్వే విశేషాంశాః - సామాన్య విశేషా వేతౌ న పృథ క్కింతు సమ్మిళితా వేవ ప్రతీయేతే సర్వత్ర - కింతు సామాన్యరూపా సత్తా సర్వైరస్మాభి ర్విస్మృతా- కేవలం తదన్యో యోనామ రూపాది ర్విశేషః తమేవ శరీరాదికం స్వరూప మాత్మనోమత్వా తస్మాద్బహి ర్దృశ్య మానేన అపరేణ విశేషాంశేన బంధు మిత్ర వస్తు వాహనాది ప్రపంచేన వ్యవహరంతః కాలమతి వాహయామః - అనేన వ్యవహారేణ ద్విగుణీకృతా వినష్టి రుపనతా - సామాన్యరూపాయా ఆత్మ సత్తాయా స్సుదూర మపకృష్టాః వస్తుభూతాయాః - అపిచ అవస్తు భూతాయా ఆభాసాత్మికాయా అనాత్మ సత్తాయాః కబంధ హస్తే ని పతితాః - అయమేవ సంసారబంధో నామ అనాది కాల ప్రవృత్తా సమస్యా నః సర్వేషాం.

అస్యా స్సమస్యాయా నివృత్తి శ్చే దపేక్ష్యతే తర్హి ఆత్మన స్సత్తాం సర్వవ్యాపినీ మాదౌ ప్రత్యభి జానీమ - యేన ప్రత్యభి జ్ఞానేన అనాత్మ ప్రపంచః అయత్నేనైవ తదాత్మ సత్తాయాం ప్రవిలీయతే - ప్రత్యభిజ్ఞా ప్రవిలాపన మిదం ద్వయమేవ సాధన మద్వైత బ్రహ్మాధి గమాయేతి ప్రాగేవాభిహిత మస్మాభిః - తత్రాపి న క్రియారూపం సాధన మిదం - కేవలం భావనారూపం - భావనాపి నా పూర్వా కింతు పూర్వ సిద్ధస్యైవ ఆత్మస్వరూపస్య స్మృతిః - ఇయం స్మృతి రేవ ప్రత్యభిజ్ఞా - ప్రత్యభిజ్ఞాయాం సత్యాం ప్రవిలయోపి స్వయమేవ సిద్ధ్యతి - అతః

సర్వగతస్య ఆత్మనః స్వరూపం యదస్తి త దభి జ్ఞాతవ్యం సర్వత్ర తదేవాస్తి నాన్యదితి -

ఏవం తర్హి అస్మా చ్ఛరీరా త్సముత్థాయ పరంజ్యోతి రుపసంపద్య స్వేన రూపేణ అభినిష్పద్యతే' సఏవ మోక్ష ఇతి కస్మా దుద్ఘోషితం శాస్త్రేణ- నహి శరీర ఏవ అస్తి ఆత్మా - కింతు సర్వత్రా స్తీతి నిర్ణీతం శాస్త్రేణ - తత్ర శరీరా త్సముత్థాయేతి పరంజ్యోతి స్సంపద్యేతి వచనం కథం కారం సంగచ్ఛతే - అపిచ స్వరూప మాత్రేణచే దభినిష్పత్తిః త త్పూర్వమప్యస్త్యే వ స్వరూపం - అభినిష్పత్తేః కావా అపేక్షా ఇత్యాక్షేపః- తస్యేదం సమాధాన ముచ్యతే - అస్మాచ్ఛరీరా దుత్థాయ ఇతి వచనస్య శరీరాత్మ భావనాం పరిత్యజ్య ఇత్యర్థః - నత్వాసనాదివ కుతశ్చి త్సముత్థాన మిహ వివక్షితం స్వేన రూపేణ ఇతి విశేషణాత్ - నహి అన్యత ఉత్థాయ స్వరూపం ఆసాదయితవ్యం. స్వరూప మేవ తన్న భవతి ప్రతిపత్తవ్యం చేత్ స్యాత్ - ప్రాగేతస్యా; స్వరూప సంపత్తే; దేహమేవ అపరం రూపం ఆత్మత్వేన ఉపగతా వయం సర్వే - తదపేక్షయా ఇద ముచ్యతే స్వేన రూపేణ ఇతి - అశరీరతాహి ఆత్మనః స్వరూపం- కించ పరంజ్యోతి రుప సంపద్య ఇతి న తేజోరూపం ఆత్మనో భిన్నం కించి త్కుత్రాప్యస్తీతి అభిప్రాయః శాస్త్రస్య - పరంతు చైతన్య ప్రకాశ ఏవ తజ్జ్యోతిః - తచ్చన సూర్యచంద్రాది జ్యోతిర్వ దాత్మనో భిద్యతే - కింతు ఆత్మ చైతన్య స్వరూప మేవేతి మంతవ్యం - తర్హి కుతస్తత్ప్రా ప్తవ్య మిత్యుచ్యతే - ప్రాప్తమపి త దవిద్యావశా ద్విస్మృతం - అతః పునస్తత్ స్మరణమేవ ప్రాప్తి రత్ర - న అపూర్వతయా క్వచి ద్గమన మాసాదనంవా - గమనాత్పూర్వ మేవ సిద్ధత్వా దాత్మనః - సర్వగతత్వాచ్చ -

తస్మాద్యథా రోగనివృత్తౌ రోగీ అరోగః అభినిష్పద్యతే ఇత్యుచ్యతే తద్వ దిహాపి బోద్ధవ్యం - అరోగతైవ సహజా నః న రోగితా - తథాపి

రోగేణ కే నచి దాగంతుకేన తిరోహితాసా దశా - సైవ పునశ్చికిత్సా దినా రోగే నివృత్తే సతి అభివ్యజ్యతే కేవలం - అవ్యక్తా సతీ వ్యక్తా వస్థాం గతా సా ఆరోగ్యదశా - నపున రభూతా సతీ అకస్మా దిదానీ మావిర్భూతా - యస్మా'న్నాసతో విద్యతే భావో నాభావో విద్యతే సతః ఇతి న్యాయేన నకదాచి దభావ రూపం వస్తు భావరూపతాం భజతే - తథాసతి భావాభావయో ర్వ్యవస్థైవ లోకే సర్వాత్మనా విలుప్యేత - తస్మాత్ స్వం రూప మాత్మనః పూర్వసిద్ధ మపి స్వేన రూపేణ అభినిష్పద్యతే ఇతి తదీయా అభినిష్పత్తి రుచ్యమానా కంఠ చామీక రవత్ ప్రాప్తస్యైవ ప్రాప్తి ర్యథా అవగమ్యతే తథా అత్రాపి అవగమ్యతాం - ఇయ మేవ ప్రత్యభి జ్ఞానామ విస్మృత స్య పునః స్మరణ రూపా-న అపూర్వ జనన రూపేతి అద్వైతినా మభ్యుపగమః

స్థిత మేతత్ - ఇదానీం కి మాత్మా నిర్విశేష ఏవ సర్వదా - తథాహి శాస్త్రమపి నేతి నేతీతి సర్వవిశేష ప్రతిషేధే నైవ తం ప్రదర్శయతి- తథా సతి ద్వౌ ప్రశ్నౌ ప్రతివక్తవ్యౌ భవతః - నిర్విశేషశ్చే త్కేవల సచ్చిదాత్మక ఏవ స్యాదాత్మా - తదానీ మస్య సమంతా ద్దృశ్య మానస్య అచేతనస్య ఆకాశస్య తస్యచ కోభేదః - యథా ఆకాశః శక్తి శూన్యః కేవలం వ్యాపకత్వేనైవ స్థితః తస్మాదతిరేకేణ కించి త్కర్తుంన సమర్థః - ఏవం ఆత్మా చైతన్య స్వరూపోపి అకించిత్కర ఏవేతి కిం న మన్యేత - అయమేకో దోషః - అన్యస్తు తాదృశ ఆత్మా సర్వవ్యాపీనః సర్వేషాం స్వరూపమితి ప్రతిపత్తవ్యః ఇత్యుపదిశ్యతే శాస్త్రేణ - సచ ప్రయత్నేన కథంచి త్ప్రతి పన్నోపి కథ ముపకరోతి నః - కింవా ప్రయోజనం నిష్పద్యతే - ప్రయోజన మనుద్దిశ్యన మందోపి ప్రవర్తతే ఇతిలోక ప్రవాదః - యద్యేవం లోకేపి యత్కించి న్న్యూనం అధికం వాకర్మ కుర్వాణః తస్యకర్మణః ఫలమపేక్షతే - అపేక్షితం ఫల ముపభుజ్య ధన్యమాత్మాన

మ్మన్యతే - తర్హి కిము వక్తవ్యం సర్వాత్మక మాత్మానం **అనుభవతః** ఫలేన సర్వోత్కృష్టేన భవితవ్యమితి - అన్యథా సర్వాత్మ భావ**రూపో** మోక్షోపి నిష్ప్రయోజన ఏవ భవిష్యతి - ఏవం దోషద్వయ **ప్రాప్తిః** కథం పరిహర్తవ్యేతి పర్యనుయోగః -

అధునా తదేత త్సమాధీయతే - సత్యం మోక్షః ప్రాప్తోపి నిరర్థక ఏవస్యా ద్యద్యాత్మా సర్వగతోపి అకించిత్కరః స్యా దాకాశ ఇవ - కింతు నాయ మాత్మా అకించిత్కరః - చైతన్యేన సహ తస్య సర్వక్రియా నిర్వర్తన సామర్థ్యమపి స్వయమేవ భవిష్యతి - కి మనేన - ఇదానీ మపి వయం జ్ఞాన స్వరూపా ఏవ - శరీర మాత్ర పరిచ్ఛిన్నానా మప్యస్మాకం తేన జ్ఞానేన సహ యావ తీ తా వతీ వా శక్తిరపి విద్యత ఏవ- న సర్వథా శక్తిహీనా వయం - మనసా యత్సంకల్ప యామః తదనుసారేణ తత్తత్కార్యమపి ప్రాణ బలేన నిర్వర్తయామః - మనో జ్ఞానాత్మకం ప్రాణస్తు క్రియాత్మకః - ఏవం అల్పాల్పం జ్ఞాన మేవ యదా తావన్మాత్ర శక్తియుక్త ములపభ్యతే కిముత పరిపూర్ణ స్య సర్వగతస్య సర్వాత్మ కస్య ఆత్మజ్ఞానస్య తాదృశీ సర్వ క్రియా సమర్థా శక్తి రుపజాయతే ఇతి - యక్షా నురూపో బలిరితి న్యాయేన యా దృశం యావత్పరి మాణం జ్ఞానం తాదృశీ తావన్మాత్రైవ శక్తిరపి తస్య అవినాభావినీ స్యాదేవ-

సైవేయం పరాశక్తిః ప్రకృతి ర్మాయేతి బహుధా సంకీర్త్యతే శాస్త్రేణ- మీయతే అనయేతి మాయా - ప్రకర్షేణ కరోతీతి ప్రకృతిః - ఆత్మచైతన్య స్యాంత ర్యా గుప్తరూపేణ వర్తతే నామరూపాదికం గర్భీకృత్య ఐంద్రజాలికస్యేవ ఐంద్రజాలికీ శక్తిః - సైవ యదా స్వాశ్రయ **భూతస్య** చైతన్యస్య సంకల్పో భవతి తదా తదను సారేణ నామరూ**పాత్మికా** అభివ్యజ్యతే - న స్వతంత్రా సా జడ రూపత్వాత్ - అపితు ఆత్మచైతన్య స్యాధీనా తదిచ్ఛాను వర్తినీ ప్రకటీ భవతి పునస్తది చ్ఛయైవ అంతర్భవతి-

శక్తి రితి పరిగణితాపి సా నిరాకారైవ యథా తదాశ్రయభూత మాత్మ చైతన్యం - వ్యాపినీచ యథా చైతన్యం సర్వవ్యాపి - అతః ఉభయోరపి ఏక రూపత్వాత్ శక్తి శక్తి మతోరభేద ఏవేతి న అద్వైత సిద్ధాంతస్య కాపిహానిః - ఏవం శక్తి సద్భావా దాత్మనః మోక్షావస్థా న ఆకాశవ జ్జడాత్మికా - శక్తేశ్చ వివిధరూపేణ పరిణామ శీలత్వాత్ న నిష్ప్రయోజనా మంతవ్యాసా ముక్తిః - అనేన ప్రా గుత్ప్రేక్షితస్య దోషద్వయ న్య పరిహృతత్వాత్ మోక్షః పరమ పురుషార్థః పరమానంద దాయక ఇత్యత్ర నకాచి త్సందేహ కణికా -

భవత్వేవం - తథాప్యస్తి కశ్చి దాక్షేపః - కోసావితి చేదుచ్యతే - సర్వశక్తి యుక్తం పరంబ్రహ్మేతి వర్ణితం - కింతు తాదృశీ శక్తి రస్మాక మిదానీం జీవాత్మనాం నవిద్యతే - జీవాశ్చైతే యావజ్జీవం నానా విధాన్ సాంసారికాన్ క్లేశానను భవంతో జీవంతి - అంతేచ సర్వమాత్మీయం స్వశరీరేణ సహ విహాయ అసహాయా స్సంతో మరణం ప్రాప్నువంతి - పశ్చాత్క్వ గచ్ఛంతి కిం భవిష్యం తీతి నైవ జానంతి - సర్వమిదం పరమాత్మ శక్త్యైవ క్రియతే ఇతి పరమాత్మా రాగద్వేషాది దోషవాన్ స్యాదితి పర్యవస్యతి - యతశ్శక్తి స్సర్వాపి తస్యైవ వశేవర్తతే నజీవస్య - తస్యోక్తి ముత్తర మితిచే దభిధీయతే -

శక్తి సద్భావేపి న పరమాత్మా దుష్యతి రాగద్వేషా భ్యాం - నాసౌ స్వత స్సాక్షా దిమాన్ జీవాన్ సృజతి - నాపి నిగృహ్ణాతి - అవిద్యాకృతోయం జీవ భావ ఇత్యుక్తం - న కర్మ వినా జన్మ నజన్మ వినాకర్మేతి పరస్పర సాపేక్షత్వా ద్బీజాంకురవ న్న జీవభావః కదాపి ఉపపద్యతే - సాపేక్షయోః భావయో స్సదా నిరపేక్ష మేవ ఆస్పదం - స్వాస్పదభూతాం పృథివీ మంత రేణ న బీజం నాప్యంకురః సత్తాం లభతే - ఏవం పరమాత్మ చైతన్యా దతిరిక్తో న జీవో నాపి జగదితి

అద్వైతినాం సిద్ధాంతః – యద్యైవం కథ మయం జీవః ప్రతిష్ఠాంలభతే– తథాపి యది జీవఇతి కశ్చిత్సంసార సుఖదుఃఖాదిక ముపలభమాన ఇవ ప్రతీయతే తత్ప్రతీతి మాత్రమేవ – న యధార్థః – తత్ర న పరమాత్మనః కోప్యపరాధః – యదిరజ్జుః సర్పవ దవభాసతే – తత్రరజ్జ్వాః కిమమరాధః స్యాత్ – కేవలం తాం తథాయః పశ్యతి ద్రష్టా ననుతస్య సర్పద్రష్టు రేవ– ఏవం అత్రాపి పరమాత్మైవ సన్నయం జీవః తమేవ శరీరాదినా వస్తువాహ నాదినా వికల్ప్య అజ్ఞాన వశా దన్యథా అన్యథా పశ్యతి – ఏవం విపరీత ద్రష్టు ర్జీవ స్యైవ దోషోయం –

అస్త్వేవం – తథాపి పరమాత్మ క్షేత్రాంతర్గత స్తే నావినాభూత ఏవ ఖలుజీవో నామ – నాన్య స్తస్మాత్ – తథా సతి పరమాత్మన శ్శక్తి రేవం జీవరూపేణ కుతః పరిణతా– నచే త్పరిణతా జీవ ఏవ తావ న్నకోపి ఉపపద్యతే – కింతు జీవం పశ్యామో వయం – ప్రత్యక్ష సిద్ధత్వా త్స నాస్తీతి న శక్యతే వక్తుం – తథాచ ఈశ్వర శక్తి పరిణామ వశా దేవాయ ముపపన్న ఇతి సాశక్తి రేవా పరాధినీ – నజీవస్య కోపి దోషః – శక్తి పరాధీనత్వాత్ – యధా రజ్జు స్సర్పాకార పరిణామినీ యది నస్యాత్ సర్పద్రష్టా సర్పంన పశ్యత్యేవ – కింతు రజ్జుమేవ పశ్యతి – ఏవం చైతన్య శక్తి ర్జీవ జగద్రూపేణ నచే త్పరిణతా నజీవోనాపి జగ దీశ్వర చైతన్యమేవ ఉపలభ్యేత సర్వత్ర – ఇతి చే త్ప్రత్యుచ్యతే –

బాఢం – రజ్జ్వా స్సర్పాకారేణ పరిణంతుం యధా తథా పరమాత్మనోపి జగద్రూపేణ పరిణంతు మస్తిశక్తిః – కింతు యావ దయం జగద్ద్రష్టా జీవః పరమాత్మానం జగద్రూపేణ నపశ్యతి తావ త్పరమాత్మనః శక్తి ర్జగ దాత్మనా నైవ పరిణమతే – అవ్యక్త రూపేణైవా వతిష్ఠతే – న వ్యక్తా భవతి సాశక్తిః – యధా రజ్జు స్సర్ప జనన శక్తి యుక్తాపి యావన్న కశ్చిత్తథా పశ్యతి తావ ద్రజ్జురూపేణైవ ఉపలభ్యతే

న సర్పాది రూపేణ తథా - అత్ర దృష్టాంతే రజ్జు శ్శుక్తి స్సర్ప స్సర్ప ద్రష్టేతి చతుష్టయస్యాపి అవకాశోస్తి - దార్ష్టంతికేతు ఆత్మచైతన్యమే వాస్తి కేవలం స్వకీయయా శక్త్యా సంవలితం సదా - యద్భవాన్ మన్యతే జీవో జగదితి తద్వ్యతిరేకేణ న తస్య కశ్చిదవకాశః కదాచిత్ - సర్వాత్మకత్వా దాత్మ చైతన్యస్య - అతః జీవ ఏవనాస్తి తావత్ - యద్యస్తీతి త్వం మన్యసే తత్కేవల మవిద్యయైవ - అవిద్యాప్యేషా విద్యాయా అభావ ఏవ - విద్యా చేజ్జాయతే అవిద్యా న లేశతోపి శక్యతే ద్రష్టుం ఆలోకే సతి తిమిరమివ - అథ కేయం విద్యా ఇతి చేత్ అహం న జీవః నేదం మమ దృశ్య మానం జగత్ సర్వమిద మహంచ కేవలం చైతన్య మేవ సర్వవ్యాపకం ఇతి ప్రత్యభిజ్ఞైవ - అద్యాపిసా అస్త్యేవ వస్తుతః - కింతు బుద్ధి దోషా ద్వికల్పితా సాజీవ జగద్రూపేణ భాసతే - అవికల్పితా పున స్సర్వ మాత్మ చైతన్యమేవ, సంవేద్యతే -

తస్మాన్నాతి ప్రష్టవ్యోయ మర్థః - యతః అజ్ఞాన క్షేత్రే వర్తమానైవ తే బుద్ధి రేవం ప్రశ్న పరంపరా మభ్యూహతే - సమాధానంచ అపేక్షతే సర్వదా - యది సర్వమిద మాత్మైవేతి నిశ్చితం తదా కస్త్వం జీవః కోవా ప్రశ్నః కశ్చాన్యః త్వయా పృష్ట స్సమాధాతుం - సర్వం స్వప్న దశాయా మివ దుర్ఘట మపి సుఘట మివ ప్రతీయతే - యావ జ్జాగ్రన్న స్యా త్తావ దేషైవ స్థితిః - యదైవ ప్రబోధః స్యాత్తదా న ఘటనా ఘటన విచారణా- సర్వస్యా అపి తిలాంజలిం దత్వా సర్వత్ర సర్వదా ఆత్మాన మేన పశ్యతి భవా నాత్మాన మేవా నుభవతి - నతతో తిరేకేణ ద్రష్టుమపి శక్నోతి జీవం వా జగద్వా - ఇతి సర్వ మవదాత మద్వైత దర్శనే -

నను సయది పితృలోక కామో భవతి సంకల్పా దేవ పితరస్స ముత్తిష్ఠంతే - జక్ష త్క్రీడన్ రమ మాణో భవతి - యద్యైవేచ్ఛా తదా సర్వాన్ లోకాన్ పర్యటతి సర్వాంశ్చకామా నాప్నోతి - గతాయుషోపి

పితృపితా మహాద్యా అస్యసంకల్పమాత్రేణ ప్రత్యక్షీ భవంతి – తైస్సహ సల్లాప సహవాసాదిక మను భవతి ముక్తః – ఇతి ఉద్ఘోషయతి శాస్త్రం– తత్కథ ముపపద్యతే – సర్వాత్మ భావోహి మోక్షోనామ – నతత్ర ఆత్మానం విహాయ అన్యస్య పిత్రాదే ర్లోకాదే స్తత్ర సుఖాదే ర్వా కోప్యవకాశః సంభవతి– యద్యస్యా మప్యవస్థాయాం పితృ దర్శన లోక సంచారాది చాపల్యం స్యాన్ముక్తస్య సా ముక్తిరేవ నస్యాదితి చే దుచ్యతే –

సత్యం నకించి దాత్మ స్వరూపా దన్యత్సంభవతి ముక్తౌ – తథాపి న కేవలం స్వరూపమేవ తత్ర – తేన సహ అపృథగ్భూతా శక్తిరపి విద్యతే ముక్తస్య వశవర్తినీ – జ్ఞాన స్వరూపశ్చే దాత్మా సాపున రిచ్ఛా క్రియా ఫలానుభవ రూపిణీ స్యాత్ – తయాచ వశీకృతయా యద్య దిచ్ఛతి ముక్తః తత్త త్సంపాదయితుం తేన సర్వ ముపభోక్తుమపి శక్నోత్యేవ– అపిచ యదా నిర్గుణో నిరుపాధికో భవతి తదా న కస్యా ప్యన్యస్య ఉపలంభః – యదాపున స్సగుణ స్సోపాధికశ్చ భవతి తదా సర్వమస్య ఉపలభ్యత ఏవ – శక్తికృత మిదం సర్వం – శక్తి రవ్యక్తా సతీ నకించి ద్దర్శయతి – సైవ వ్యక్తా సతీ సమస్త మాపాదయతి– యథా ఐంద్రజాలికస్య శక్తిర్లోకే తద్వైవేయ మపి మాయాశక్తిః – ననుసా మాయా పరమేశ్వరస్య – న – ముక్తోపి పరమేశ్వర సాయుజ్యం గతస్త స్మా దవిశిష్ట ఏవేతి మాయా ముక్తస్యాపి వశవర్తినీ స్యాత్ – కిమిదం చాపల్యం నస్యాన్ముక్తస్య – పిత్రాది కామస్యచ విద్యమానత్వాత్ కథం సాముక్తి రితి శక్యతే అభ్యుపగంతుం – నైషదోషః – సర్వస్యాపి మాయా మయత్వా న్నపారమార్థికోయం పితృలోక కామాద్యుపలంభః – తదను భవశ్చ –

కిం బహునా – యథా స్వప్నస్తథా మంతవ్యోయం పరలోక వ్యవహారః – స్వప్నేవయ మాత్మానం విస్మృత్య తత్త ద్దృశ్యజాతం

పశ్యామః - అత ఏవ స్వప్నమపి జాగ్రన్మన్యామహే - ఇహతు ముక్త స్తథాన పశ్యతి- ఆత్మ జ్ఞాన సంపన్నత్వాత్ సర్వమిదం స్వప్న తుల్య మిత్యేవ ద్రష్టు మలం - అతశ్చ నిరభిమానత్వాత్ పిత్రాది లోకాది ప్రమేయజాతం పశ్యన్నపి త్రైస్పహ వ్యవహర న్నపి న లిప్యతే లేశతోపి- న కేవలం సుఖేన దుఃఖే నాపి నోపలిప్యతే - యద్యత్పశ్యతి శృణోతి స్పృశతి భునక్తి వా తత్సర్వం మన్మాయాశక్తి జన్యమేన - మద్వ్యతిరే కేణ న కించి దత్ర ఘటనా మంచతి - మదీయా విభూతి రేవ - అహమేవ సదాత్మనా వర్తమానః సద్విశేష రూపేణాపి అహమేవ మమ ఏవం ప్రతి భాసమానః కేవలం వినోదం కరోమితి సర్వధా ప్రత్యవ మర్శా న్న అద్వైతాత్మ భావా త్కదాపి ప్రచ్యుతిః - అతఏవ నిర్గుణం గుణభోక్తృ' చేత్యత్ర పరమాత్మనః ద్విపాత్రాభినయో వర్ణితః గీతాయాం- ముక్తోపి పరమాత్మైవేతి తస్యాప్యయం స్వభావోన పర్యను యోక్తవ్యః - అపిచ రామ కృష్ణా ద్యవతార రహస్యమపి ఏవమేవ అవగంతవ్య మస్మాభిః **తథాహి** '

అజోపి సన్నవ్యయాత్మా భూతానా మీశ్వరోపిన్'

ప్రకృతిం స్వామధిష్ఠాయ సంభవా మ్యాత్మమాయయా

ఇత్యపి స్వయమేవాత్మనో జన్మకర్మాది రహస్యం ప్రకటీ కరోతి భగవా నితి నాత్ర కిమపి చోదయితవ్యం సంభవతి - కుత ఇతిచే త్సర్వ మన్య దుపలభమా నోపి ఆత్మా తదాత్మనోన్యదితి న పశ్యతి - కింతు తత్సర్వ మాత్మత్వేనైవ అవగచ్ఛతి - అత్ర ఆత్మనః సర్వ గతత్వ స్మృతిః ప్రత్యభిజ్ఞేతి తదతిరిక్తం సర్వమాత్మైవేతి దర్శనం ప్రవిలాపన మితి వేదితవ్యం - తేదేత దద్వైత సూత్ర ద్వయం కదాపిన విస్మర్తవ్య మస్మాభిః -

ఏతావతా ముక్తావస్థా వర్ణితా - తస్యాః ప్రాప్తయే ముముక్షూణాం యా సాధకావస్థా సా ఇదానీం చింత్యతే - ముముక్షుణా బ్రహ్మాజ్ఞాన

మేవ సంపాదనీయం నకర్మన ఉపాసనా నయోగో నచ మంత్ర తంత్రాది రుపాయః – కుత ఇతిచేత్ నిత్యసిద్ధ స్సర్వగతశ్చ ఆత్మా – కథమత్ర కర్మణోవకాశః – కర్తృక్రియా కారక ఫలాది భేద బుద్ధి మాశ్రిత్య కర్మ ప్రవర్తతే – సర్వమాత్మైవేతి నిర్ధారితే క్వ కర్తా క్వ కారకం క్వచ తదతిరిక్తం ఫలం – అపిచ సర్వం కర్మ ఉత్పాదకం వాస్యాత్ ప్రాపకంవా స్యాత్ – నిత్య సిద్ధత్వా న్నోత్పద్యతే ఆత్మా – సర్వగతత్వా న్నయత్నేన ప్రాప్యతే – అతో నకర్మ సాధనం –

ఏవముపాసనాపిన సంగచ్ఛతే – నను ధ్యానమేవ ఉపాసనా – ధ్యాతా ధ్యేయమితి ద్వయో స్సంబంధ ఏవ ఖలు ధ్యానం నామ – ఆత్మా అత్రధ్యేయః తవ – సచ నత్వత్తో విలక్షణః కింతు త్వమేవ – విలక్షణశ్చే ద్ద్వయో ర్వి శేష రూపత్వా దన్యోన్య వ్యావృత్తత్వం – తథా సతి స సంసార ఏవ – కథం మోక్షః స్యాత్ – తస్మా న్న ఉపాసనా ఘటతే ఉపాస్యోపాసకయో రన్యత్వాత్ –

ఏవమేవ యోగాభ్యాసోప్య కించిత్కరః – యోగోనామ చిత్తవృత్తి నిరోధ ఇతి యోగినో వదంతి – చిత్తం నఏకం – యా వంతో మనుష్యా స్తావంతి చిత్తాని – తత్ర పరశ్శతాః పరస్సహ స్రాశ్చ వృత్తయః ప్రతిక్షణం జాయంతే పరస్పర విలక్షణాః – తాః కేన నిరోద్ధవ్యాః – క్వయాంతి తాః – సర్వత్ర ఆత్మ చైతన్య మేవయదా చకాస్తి – బహిర్యాతా అపి ఆత్మన్యేవ అంతర్భవేయుః – తర్హి ఆత్మత్వేనైవ తాః కుతో న నిరీక్ష్యేరన్– శత్రవఇవ కిమితి నిరాక్రియేరన్ – యథా తరంగ బుద్బుదాదయః సర్వేపి జలాకారేణైవ ద్రష్టవ్యా ఏవమాత్మా కారేణైవ ద్రష్ట వ్యా వృత్తయోపి– సఏవ తేషాం నిరోధః నాన్యః – యథా యోగినో మన్యంతే – ఆత్మనో న్యత్వ భావనాయా అనపాయాత్ ఇతి.

మంత్ర తంత్రాదిక మప్యేవ మేవ నిరాకర్తవ్యం – సర్వమేత దాత్మైవ స ద విద్యా వశా దనా త్మవ దవభాసతే – ఉపాసనాదిః సర్వోయం

కలాపః భేద బుద్ధి మా(శిత్యైవ ప్రవర్తతే - న ఆత్మైక త్వ లక్షణా మభేద బుద్ధిం - తస్మాత్ సర్వం నామరూపాదిక మాత్మైవేతి బ్రహ్మాత్మ జ్ఞాన మేకం ముక్త్వా నకించి దన్యదేవం రూపం మోక్షప్రాప్తయే ఉపకరోతీతి వేదితవ్యం - తచ్చద్ద్వివిధం జ్ఞానం నిర్గుణం సగుణ మితి - త యో ర్నిర్గుణం బ్రహ్మాత్మ జ్ఞాన మేవ సద్యో ముక్తి హేతుః - న సగుణ జ్ఞానం- తచ్చ సగుణం క్రమముక్తయే భవతి - అతః జ్ఞానాంతర ముచ్యతే తత్- జ్ఞానాంతరేషు చ తాదృగ్విధేషు ఐశ్వర్యాది ఫలేషు తత్త ద్దేవతోపాసనాత్మకేష్వపి ఆసక్తాః స్యుః మహర్షయః కేచిత్ - తే పశ్చా దైశ్వర్య క్షయా న్నిర్విణ్ణా స్సంతః పరమాత్మ జ్ఞానం నిర్గుణాత్మకం ప్రాప్య త త్ర పరి నిష్ఠితాః కైవల్యం ప్రాప్నువంతి - తావంతం కాలం సగుణోపాసనాయా మేవ రతాస్తే తంతం మహిమానం ప్రదర్శయంత స్తావన్మాత్రేణ పరితుష్టాః కాలం నయంతి - పూర్వకృత సుకృత లేశవశా త్తఏవ సగుణ మార్గం విహాయ నిర్గుణ ముపాశ్రితా యది జీవంతి జీవితకాల ఏవ నద్యోముక్తిం లభంతే - నచే జ్జీవేయు ర్న పునః కర్మ భూమౌ జాయంతే యధా అన్యే కర్మిణో లౌకికాశ్చ - కింతు బ్రహ్మోపాసనా పరిపాక జన్య సమ్యగ్ జ్ఞానేన ఇహైవ వా ముచ్యంతే - న చే త్తత్పరిపాక సిద్ధయే సత్యలోకం యావ త్ప్రయాతాః త త్రైవ తత్పరి పాకం శిక్షితా బ్రహ్మణా సహ తత్రత్యా ఏవ సర్వే ముక్తిం లభంతే -

ఏతావతా సద్యోముక్తిః క్రమముక్తి రితి ముక్తిర్ద్విధా వర్తతే - సద్యోముక్తిరపి ద్విప్రకారా - జీవన్ముక్తి ర్విదేహ ముక్తి రితి - జీవన్నేవ యో ముచ్యతే జ్ఞానీ స జీవన్ముక్తః - జీవన్నేవ కథం ముచ్యతే ఇతి శంకా బాహుళ్యేవ సర్వేషాం లౌకికానాం శాస్త్ర జ్ఞానామపి - కింతు అద్వైత వేదాంతే జీవన్ముక్తి రప్యభ్యు పగతా విదేహ ముక్త్యా సహ- తేషామయ మాశయః పరై రధి క్షిప్యతే - యావదయం శరీర మనః

ప్రాణాది సంఘాతః అనుషజ్యతే తావంతం కాల ముపాధి నిమిత్తేన క్షుత్పిపాసాదినా అధివ్యాధి సుఖదుఃఖాదినాచ అభిభూయతే జ్ఞానవానపి- తధా సతి బంధ ఏవసః కథం ముక్తిః స్యాదితి - తదేత దద్వైతి నా ప్రత్యుచ్యతే - జీవత ఏవ జ్ఞానినో ముక్తి ర్నస్యా ద్యది మరణా దనంతరం భవిష్యతీతి కాప్రత్యాశా - సర్వే జనా యదాకదాపి మ్రియమాణా ఏవ దృశ్యంతే - తత్ర బద్ధ ఏవ మ్రియతే న ముక్త ఇతి కోనామ వినిగమః -

అపిచ ఆచార్యవాన్ పురుషో వే దేతి శాస్త్రవచనం నిరర్ధకం స్యాత్- నైతావదేవ - జ్ఞానాత్కైవల్యమితి యదా జ్ఞానోదయ స్తదాన ముక్తిర్భవేత్- శరీరపాతం యావత్ప్రతీక్షా కర్తవ్యా - తతః పశ్చాదేవ సాభవిష్యతీతి - ఆత్మ జ్ఞానస్య నిష్ప్రయోజనత్వ మప్యాపద్యేత తదా - అపిచా చార్యస్యాపి యావచ్ఛరీర పాతం ముక్తే రభావాత్ తాదృ గాచార్యః కథ ముపకరిష్యతి సా ధకానాం ముముక్షూణాం - స్వయం తీర్ణః పరాంస్తారయతీతి మహతా ముక్తి ర్మనోరథ మాత్రైవ నయాధార్థ్య ముపగచ్ఛతి - జ్ఞానమేవ ప్రాప్యతే జీవితకాలే నమోక్ష ఇతి చేదద్వైత విజ్ఞానేన జీవిత సమస్యా కథం పరిహృతా భవతీత్యపి ప్రశ్న ఉదేతి - అతో జీవన్నేవ ముక్తి సుఖ మాస్వాద యేత్ ఆత్మ జ్ఞానీ - ఇతి అద్వైతినాం వాదః

ఏవం తర్హి సదాత్మ సంపత్తి ర్యదా స్యాత్తదైవ శరీర పాతోపి స్యాదేవ జ్ఞానినః సర్వోపాధి ప్రవిలయాత్ - కథం తర్హి శరీరాదిక ముపలభ్యతే తస్యయావ జ్జీవం ఇతిచే దుచ్యతే - యద్యపి జ్ఞానా గ్నినా సంచిత మాగామి ద్వివిధ మపి కర్మ దగ్ధం ముక్తస్య - ప్రారబ్ధ మేక మవ శిష్యతే తస్య - అస్మిన్జన్మని జ్ఞానోదయా త్పూర్వమేవ కార్యరూపేణ ప్రవృత్త త్వాత్ జ్ఞానాపేక్షయా బలీయస్త్వమ్ - అతః తదుపభోగ సమాప్తి ర్యావ త్తావద్ జీవన్ముక్తేన ప్రతిపాలనీయం - కుత ఇతి నచోదనీయం -

యతః కర్మణై వేదం శరీర మారబ్ధం – కర్మక్షయా దేవక్షీయతే – నతతః పూర్వమితి – నను వస్తుబలేనైవ అయ మ కర్త్రాత్మావ బోధః కర్మాణి సర్వాణి క్షపయతి– తత్ర కాని చిత్ క్షపయతి కానిచి దుపేక్షతే ఇతికథం విశ్వసితవ్యం ఇత్యపిశంకా – సా పరిహ్రియతే –

త్రివిధేషు కర్మసు య దనాగతం తదద్యాపి న ఉత్పన్నం – యదతీతం సంచితం తదుత్పన్న మపి న ప్రవృత్త మద్యాపి – ద్వయోర్మధ్యే య దస్తి ప్రారబ్ధ సంజ్ఞం తృతీయం తదేవ కార్యకర మిదానీ మనుభూయతే అస్మాభిః – తన్న కేవలం సుఖదుఃఖా ద్యుపభోగ ప్రదమేవ నః – కింతు ప్రయత్నోపి పున స్త స్మాదేవ ప్రవర్తతే నః – సచ శ్రవణ మనన నిది ధ్యాస నారూపః ఆత్మ తత్త్వస్య – ఏకతః ప్రారబ్ధ ఫలో పభోగ స్సంసారః అన్యత్ర ప్రయత్న ఫలానుభవః పరమార్థః ఇతి ప్రారబ్ధమాత్రిత్యైవ ద్వయ మప్యుప పద్యతే – ఏవంసతి ప్రారబ్ధం పరమార్థో పకారి క్వచి దంగీకృత్య క్వచి దన్యత్ర ప్రాపంచిక క్లేశ కారీతి కి మాక్షిప్యతే త్వయా – బ్రహ్మాను భవబలేన తదుపేక్ష్యతాం – అపిచ త దస్య బ్రహ్మాను భవస్య స్థిరత్వ మస్తి వా నవాస్య ముక్తస్యేతి పరీక్షా ప్రకృతే రితి కిమితి నమన్యేత భవాన్ – అపిచ బాధిత మపి మిథ్యా జ్ఞానం ద్విచంద్ర జ్ఞానవత్ సంస్కారవశాత్ కంచి త్కాల మనువర్తేత – సోపి సంస్కారః నచిరాయా నువర్తతే – యత్కించి త్కాల మేవేతిన విస్మర్తవ్యం– తావతా ఇయం బ్రహ్మాకార వృత్తిరపి సంస్కార మాపద్య అవసానకాలే తం ప్రాపంచికసంస్కారం తత్ క్షణే దుర్బలతాం గతం పరాజిత్య యద్వైవ శరీరం పతతి తద్వైవ అశరీరతాం మోక్షాఖ్యాం అవాప్స్యత్యేవ – అతో నాతి శంకితవ్య మిదం విజ్ఞానం – ప్రత్యుత ప్రశ్నోత్తర వ్యసనం పరిత్యజ్య తతస్తతో నిదిధ్యాస నాయాం ప్రయత్న శీలై ర్భవిత వ్య మస్మాభి స్సర్వై ర్ముముక్షుభిః – శారీరం సామాజికంచ

కర్తవ్యం కుర్వాణై రేవ సా బ్రహ్మాకార వృత్తిరపి మధ్యే మధ్యే తిరోహితాపి పునః పున రను సంధాతవ్యా తద్వృత్తి సంతాన కరణేనేతి నకించి దసాధ్యం సాధన మార్గే ప్రవర్తమానస్య -

అతఏవ స్వాధ్యాయ ప్రవచనాభ్యాం స ప్రమదితవ్య మిత్యత్ర తదవిస్మరణార్థ మిత్యుక్తం భాష్యకారైః - గౌడ పాదైరపి చలాచలని కేతత్వ మాత్మ జ్ఞాన స్యాంగీకృత్యైవ సాధన మార్గో వర్ణితః - అతోన నిర్వేదః కార్యః కదాపి సాధకేన - లోకేపి నిర్విణ్ణేన నకించి త్సాధయితుం శక్యతే సంగీతం సాహిత్యంవా యత్కిమపి - కిముత అధ్యాత్మ విజ్ఞానం- లౌకికా భావా యద్యేకత్ర విద్యంతే అన్యత్ర నభవంతి - ఏకస్మిన్ కాలే వర్తమానా అన్యదా న వర్తంతే - కింతు ఆధ్యాత్మకోయం భావః నతథా- నదేశేన కాలేనవా పరిచ్ఛిన్నోయం - కింతు సర్వత్ర సర్వదా దరీదృశ్యతే ఆకాశవత్ - తథాహి యత్ర యత్ర శరీరాదికం వా వస్తువాహ నాది వా విశేష రూపేణ దృశ్యతే - తత్ర సామాన్యరూపమపి అస్తిభాతి ఇతి తేనైవ సహ విశేషణో ఉపలభ్యతే - అన్యదా అస్తిత్వేన భానేనచ వినాకృతం తన్నైవ ప్రతీయతే - ఇదం శరీర మిదం గృహ మయం బంధు జన ఇతి - తయో స్సామాన్య విశేషయో ర్దృశ్యమానయోః కిమర్థ మ్ వయం సర్వే సామాన్యం సచ్చిదాత్మకం అనాదృత్య తద్విశేష రూపాణి శరీరాదీన్యేవ పశ్యామః - తైరేవ వ్యవహారామః - క్షణ కాల మాలోచయత - తత్ర కారణం సామాన్యమేవ విశేషరూపేణ పశ్యామః న విశేషం సామాన్య రూపేణ - కస్తత్ర హేతురితి చింతయత -

అస్తి సూక్ష్మాతి సూక్ష్మః కశ్చి దత్ర హేతుః - యః సద్విశేషః పదార్థః సవ్యక్త రూపత్వా దింద్రియేణ గ్రహీతుం శక్యతే యథా శరీరం- గృహం ఆసనం కుడ్యమితి - కింతు నతథా వ్యక్తం గృహ్యతే తేషాం అస్తిత్వం స్ఫురణంచ - అయ మేవ హేతురితి చే త్సోపిన

విశ్వసనీయః - యతః రూపాదిహీన మవ్యక్త మపి సుఖదుఃఖాదికం భావజాత మను భూయత ఏవాస్మాభిః - అపిచ రూపాదే రపి సన్నిహి తోయం సుఖాద్యనుభవః - బాహ్యాస్తు పృధి వ్యాది ర్యథా తథా అమూర్తోపి అకాశః సమంతా ద్దృశ్యత ఏవాస్మాభిః చక్షుషైవ - ఏవ మాత్మాపి సచ్ఛిద్రూపః సర్వత్ర విద్యత ఏవ వస్తుతః - కింతు అనవధాన వశా ద్విద్యమానోప్యసౌ న సంవేద్యతే - అవధాన మేవ అత్ర ప్రయత్నః - ఏతా దృశం ప్రయత్న మంత రేణైవ దృశ్యంతే సంప్రతి సర్వేపదార్థా విశేషరూపాః - తద్దర్శిన్యో విశేషాకారా వృత్త యోపి మనసి జాయంతే- కింత్వియం విశేష దృష్టిః సామాన్య దృష్టి విరహితా సంసార బంధాయైవ న మోక్షాయ - మోక్షస్తు సామాన్య దృష్ట్యా విశేషాన్ సర్వాన్ పరివర్త్య సంవేదన మేవ - న సామాన్యం విశేష దృష్ట్యా పరివర్త్య దర్శనం - తదిదానీమే వాస్తినః ప్రయత్నా దృతే - తస్మా త్సామాన్య రూపేణైవ సమస్తం నామరూపాది ప్రపంచం భావయే త్సర్వదా - యేన ఆత్మా అనాత్మేతి విభాగః ప్రవిలాపితో భూత్వా సర్వమాత్మై వేతి పూర్ణాను భవం ప్రయచ్ఛతి విదుషః -

అపిచ తదా తదా ప్రారబ్ధ వశా త్పునర్విశేష రూపేణ ప్రతీయ మానమపి అప్రమత్తై రనుపద మేవ సత్సామాన్య రూపతా మాపాద్య తదాత్మనైవాను సందధ్యాత్ - యేన అనాత్మ ప్రపంచ భావా జీవన్ముక్త మపవాహయితుం నశక్నుయుః - తథాచ భగవతా స్వయమేవోక్తం 'నైవ కించి త్కరోమీతి యుక్తో మన్యేత తత్త్వవిత్ - కదా మన్యేత - నకేవల మకరణ కాలే - కింతు పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్ర న్నశ్న న్నితి తత్త దింద్రియ వ్యాపారేషు విశేషాకారేణ ప్రవర్తమానే ష్వపి - తదేత న్మనసి కృత్య భగవత్పాదై రపి వర్ణితం శతశ్లోక్యాం తత్త్వవిదాం చరితం జీవన్ముక్తానాం - 'ఆత్మాంభోధే స్తరం గోస్మ్యహ మితి గమనేఇతి'

'యావాన్పిండో గుడస్యేతి' చ శ్లోకద్వయేన - తదేత త్త్రి పంచ్యతే సంగ్రహేణ - చతస్ర ఏవావస్థా స్సంతి జీవిత కాలే - ప్రదేశా త్కుతశ్చి చ్చలిత్వా కుత్ర చిదన్యత్ర గమనం - తత్ర తత్ర కంచిత్కాలం ఉపవేశనం- కేనచి త్సజాతీయేన మనుష్యేణ విజాతీయేన వస్తుజాతేన వా వ్యవహరణం - రాత్రౌచ నిద్రాయాం నిమజ్జన - మిత్యేతావత్య ఏవ దైనందినావస్థాః - తా ఏవ పునః పున రా వర్త్యమానా జీవితం సర్వమా కలయంతి - న అన్యాకాచి త్పంచమీ - ఏవ మేతాసాం విశేష రూపేణ ప్రవర్తమానానాం యత్సామాస్య మాత్మ తత్త్వం తత్ప్రత్యభి జ్ఞాయ తదేవ తత్తదవస్థా రూపేణ భవతీతి గ్రహీతవ్యం - కథమితి చేదుచ్యతే - గమనే తావదాత్మ చైతన్య సాగరాదుత్థిత స్తరంగ ఏవాయం దేహః తస్మిన్నేవ స్థానాత్ స్థానాంతరం గచ్ఛతీతి - స్థితి కాలే తదేవ చిన్మాత్ర సూత్రేణ బద్ధం నిషీద తీతి - వ్యవహారకాలే ఆత్మైవాత్మనో దర్పణే ప్రతిరూప మివ దృశ్యత ఇతి - నిద్రాయాంచ ఆత్మసాగ ర ఏవ అహం నిమజ్జనం కరోమీతి భావయే త్సాధకః -

ఏవమేవ యథా గుడ పిండ స్సర్వోపి మాధుర్యమయః మాధుర్యాత్తత్ర నకశ్చి ద్గుడో నామ - యథా కర్పూర పిండః ప్రజ్వాలిత స్సర్వోపి పరిమళ ఏవ తతోనైవా తి రిచ్యతే - తథా సర్వమిదం స్థావరజంగ మాత్మకం జగ దాత్మ చైతన్య మేవ తథాతథా పిండీకృతం ప్రతీయతే కేవలం జగదితి - యస్మా దంతే మమ చైతన్యే నైవేదం గృహ్యతే- చైతన్యేన అమూలాగ్ర మాక్రమ్యతే - ఇదమివ ప్రతీయ మానమపి అహమితి సంవేదనా న్మయ్యేవ అస్తంగచ్ఛ తీతి అనుసంధీయతే - ఇత్యేవం ప్రకారేణ జీవన్ముక్తః ఆత్మ స్వరూపమేవ సర్వత్ర పశ్యన్ ఆత్మాతిరిక్తతాం సర్వత్ర అపశ్యన్ శరీర యాత్రాం నిర్వహే దాప్రారబ్ధ పరిసమాప్తే రితి భగవత్పాదానా ముపదేశః-

అస్తామేవం - జీవన్ముక్తా అపిలోకే ద్విప్రకారా భవంతి - కేచి దాత్మారామాః అన్యే అధికారిక పురుషా ఇతినిర్దిశ్యంతే - ప్రధమే ఆత్మన్యేవ రమమాణాః న బాహ్యేషు లోక వ్యవహారేషు సజ్యంతే - శారీరం కేవలం కర్మ కుర్వాణాః యధా కాలం - తత్రాపి అహం కరోమితి అభిమాన వర్జితాః జనసంగం వర్జయిత్వా గిరి గుహాదిషు చైత్యారామాదిషుచ ఏకాకినః ఆత్మాను సంధానేనైవ కాలం నయంతి - గోవింద భగవత్పాదా ఇవ తే న జన బాహుళ్యే దృశ్యంతే - ఏకాంతే నివసంతి కేవలం - తాదృశాన్ ప్రకృత్యోక్తం భగవతా 'యస్త్వాత్మరతిరేవ స్యాదాత్మ తృప్తశ్చ మానవః ఇతి - అతస్తే న కేవలం ప్రాకృతస్య కింతు న జిజ్ఞాసోరపి జనస్య ఉపకుర్వంతి - కిమిదం పరాజ్ముఖత్వం కాఠిన్యమితి నాక్షేపణీయాస్తే - సర్వమాత్మాన మేవ పశ్యం తస్తే నకంచి ద్ద్విషంతి - నచ కంచి దభిమన్యంతే - కింతు కేవల ముదాసీనా స్తిష్ఠంతి - యధా పరమాత్మా సాంప్రతం - కిం తా వతా పరమాత్మాన మధిక్షిపతి భవా నకించిత్కర ఇతి - తధా తేపి పరమాత్మ సదృశా ఏవేతి నకంచిదపి పక్ష మవలంబ మానా స్సర్వమాత్మన్యేవ ప్రవిలాపయంతో భవంతి -

అథా పరే జీవన్ముక్తా అధికారికాః వ్యపదిశ్యంతే - ఏతే న ఆత్మారామవ దేకాంతినః - అపితు సర్వత్ర సంచరంతః సర్వైరస్మాభిః దృశ్యమానాః ఏవ సర్వసామాన్యేన జీవ యాత్రాం కుర్వంతి - తధా కుర్వంత ఇవ బహిః ప్రతీయ మానా అపి అంత స్సర్వాత్మ దృష్టి మపరి జంతః సర్వం జగత్త ధైవ పశ్యంతః ఏవం లక్షణా ఇతి కేనాపి అనభిజ్ఞాయ మానా వ్యవహరం త్యేవ సర్వైః - కుత ఏవమితి చేత్పరమేశ్వరేణ ఏతేభ్యః కశ్చి దధికారో దత్తః - అధికారో నామ నియోగః - ఏవ మాచరి తవ్యం యుష్మాభిరితి - తదపి ప్రారబ్ధవశాదేవ నాన్యథా - అతోయావ త్ప్రారబ్ధ క్షయ స్తావంతం కాలమధికార

మనుపాలయంతః కాల మతివాహ యంతి – లోక సంగ్రహ ఏవతేషా మధికారః – లోకస్య ఉన్మార్గ ప్రవృత్తి నివారణం లోక సంగ్రహః – అమార్గా న్ని వర్త్యతాన్ సన్మార్గే ప్రవర్తయితుం యధాశక్తి ప్రయతంతే– కథమివ – తత్త్వోపదేశేన తాదృగ్గ్రంథ ప్రణయనేన అద్వైత జ్ఞాన ప్రచార మాచరంతి – తత్రాపి న ప్రాచుర్యేణ సర్వేషాం – నాపియస్య కస్యచిత్ ప్రకాశ యేయః – పరంతుయే తద్విజ్ఞానార్ధ మాశ్రయంతి శ్రద్ధాళవః తానేవ సంగృహ్ణీ యుః – తథైవోక్తం 'తద్విజ్ఞానార్థం స గురుమేవాభి గచ్ఛే'దితి– అన్యథా యస్య కస్యచి దుపదిశ్య మాన మపి నిష్ఫలం భవతి జ్ఞానం అయోగ్యత్వా దనవధాన శీల త్వాచ్చ – యస్తు శ్రద్ధావాన్ అత్యంత సూక్ష్మమపి వస్తుగ్రహీతుం సమర్ధః తంప్రతి యద్య దుపదిశ్యతే తత్త త్సఫలతా ముపగచ్ఛతి – యేన ఉభయ తారకస్స ఉద్యమో భవతి– ఇమ మర్థం మనసి నిధాయైవ భగవతా ప్రోక్తం' లోకసంగ్రహ మేవాపి సంపశ్యన్ కర్తు మర్హసీ'తి శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞాన' మితి ఆచార్య మంతేవాసిన ముభా వపి అభిప్రేత్య.

ప్రత్యక్ష ఫలత్వాచ్చ జ్ఞానస్య ఫల విరహాశంకా నుపపత్తిః – కర్మ ఫలేహి స్వర్గాదౌ అనుభవా నారూఢే స్యాదాశంకా భవేద్వా నవేతి – అనుభవారూఢంతు జ్ఞానఫలం యత్సాక్షా దపరోక్షా దితి శ్రుతేః – తత్త్వ మసీతిచ సిద్ధవ దుపదేశాత్ – నహి తత్త్వమ సీత్యస్య వాక్యస్య తత్త్వం మృతో భవిష్యసీతి ఏవం వ్యాఖ్యాతుం యుజ్యతే – తద్దైత త్పశ్యన్ ఋషి ర్వామదేవః ప్రపేదే అహం మనురభవం సూర్య 'శ్చేతి సమ్యగ్దర్శన సమకాలమేవ తత్ఫలం సర్వాత్మ భావం దర్శయతి శాస్త్రం – తస్మాదై కాంతికీ విదుషః కైవల్య సిద్ధిరితి .ఆచార్య స్సర్వధా జీవన్ముక్త ఏవేతి నసందేహః – తేనచ బోధ్యమానః శిష్యోపి. కుశల బుద్ధిశ్చే త్తాదృగేవ భవిష్యతీత్యపి విశ్వసితవ్యం –

అధేదానీం జీవన్ముక్తో విద్వాన్ ప్రారబ్ధ భోగావ సానే మరణ మనుభవతి నవేతి చింతా - కుతఏషా విచారణేతి చేదుచ్యతే - సంసారిణో యో మరణక్రమః సఏవా స్య జ్ఞానినోపి దృశ్యతే - శరీర మత్రైవ నిపత త్యుభయో రపి - తథాహి శ్రుతిః వర్ణయతి - అస్యపురుషస్య ప్రయతః మ్రియమాణస్య వాఙ్మనసి సంపద్యతే - అథ తదాహుః జ్ఞాతయః నవదతీతి - మనః పూర్వకోహి వాగ్వ్యాపారః - వాచ్యుప సంహృతాయాం మనసి మనోమనన వ్యాపారేణ కేవలేన వర్తతే- మనోపి యదా ఉపసంహ్రియతే తదా మనః ప్రాణే సంపన్నం భవతి సుషుప్త కాలఇవ - తదాపార్శ్వస్థా జ్ఞాతయః న విజానా తీ త్యాహుః - ప్రాణశ్చ తదా ఊర్ధ్వోచ్ఛ్వాసీ స్వాత్మ న్యుపసంహృత బాహ్యకరణః హస్తపాదా దీన్ విక్షిపన్ మర్మస్థానాని నికృంతన్నివ ఉత్సృజన్ క్రమేణ ఉపసంహృతః తేజసి సంపద్యతే - తదాహుః జ్ఞాతయో నచల తీతి - మృతోనేతివా విచికిత్సంతః దేహమాలభ మానాః ఉష్ణంచ ఉపలభమానాః దేహ ఉష్ణః జీవతీతి - యదా తదౌష్ణ్య లింగం తేజ ఉపసంహ్రియతే తదా తత్తేజః పరస్యాం సదాఖ్యాయాం దేవతాయాం (శక్త్యాం) ప్రశామ్యతి- ఇత్యేషా ప్రాయణ విషయాశ్రుతిః - సేయ ముత్క్రాంతిః కిం విద్వద విదుషో స్సమానా కింవా విశేష వతీతి చింతా స్వభావేనై వోదేతి సర్వేషాం నః -

సర్వేషాం అవిశేషే ణైవ శరీర పాతః స్మృతి లోపశ్చ ఇత్యాది కార్య మవసానే సర్వై రస్మాభి శ్శరీర ధారిభి రుపలభ్యతే ప్రత్యక్షమేవ - అతఇయ మాశంకా సర్వేషా మపరిహార్యా - అపిచ యది విద్వదవిదుషో రుభయోరపి సమానం శరీరపాతాదికం స్మృతిలోపాదికంచ తర్హి జీవన్ముక్తస్య విదుషః లౌకికా దవిదుషః కో విశేషః - ముక్తే ర్మృతేశ్చకో భేదః - ఇతి మహతీ భీతి రప్యుప జాయతే - సత్యేవం అద్వైత విజ్ఞానం

కేవలం విజ్ఞానాయైవ నకస్మైచి త్పురుషార్థాయ ఇతి పరోక్ష జ్ఞానేనైవ యావజ్జీవం సంతోష్టవ్యం – న మోక్షః కేనాపి జీవిత సమస్యాయాః మనసాపి ఆశంసితుం శక్యతే ఇతి నాస్తిక వాద ఏవ విజయతే తరామితి కుతోనా ధ్యవసితవ్యం ప్రేక్షావద్భి ర్మానవైరితి పర్యనుయోగస్య కిం సమాధానమ్ భణ్యేత –

అత్ర ఉచ్యతే శ్రూయతా మవధానేన – జ్ఞానీ ఉపాసకో లౌకిక శ్చేతి మనుష్యా స్సర్వే త్రి ప్రకారా వర్తంతే – తేషాం సర్వేషా మపి మరణ దశా అపరిహార్యైవ – సర్వేషా మపి శరీర మత్రైవ మృతం నిశ్చేష్ట మకించి త్కర ముపలభ్యత ఏవ సాక్షా దస్మాభిః – తావన్మాత్రే నకాపి విప్రతిపత్తిః ప్రత్యక్షత్వాత్ – కింతు శాస్త్రేణాత్ర వివేకః క్రియతే– యో లౌకిక స్స శరీర మిదం స్థూల ముత్సృజ్య మనః ప్రాణాత్మకం సూక్ష్మ శరీర మాదాయ స్వకర్మానురూపం లోకాంతరం జన్మాంతరం చ ఆసాద్య పునః సంసార దశాం ప్రాప్నోతి – కర్మణా జన్మ జన్మనాచ కర్మేతి ఏషా సంసార యాత్రా నకదాపి తస్య ఉపశామ్యతి –

అథ య ఉపాసకః ద్వితీయః స నిర్గుణం బ్రహ్మ ఆత్మరూపేణ అవగంతు మశక్తః తదేవ సగుణ రూపం ధ్యాయన్ అంతకాలే సంప్రాప్తే సోపి స్థూల మేత దుత్సృజ్య సూక్ష్మ శరీరం ప్రవిశ్య స్వభావనా బలేన బ్రహ్మ లోకమేవ గత్వా తత్ర సగుణం నిర్గుణ భావనయా నిర్గుణమాపాద్య తదప్యాత్మ స్వరూపేణ అవగమ్య సర్వం విషయ జాత మాత్మాన మేవపశ్యన్ ఏకాత్మ భావ భావితః తత్రైవ బ్రహ్మలోకే బ్రహ్మణా సహ బ్రహ్మాత్మ భావమాపన్నో ముచ్యతే – నపున స్సంసార సాగరే పతిత్వా మజ్జనో న్మజ్జనం కరోతి – యస్మాత్సంసార కారణ మవిద్యాకామ కర్మ త్రయం ఆత్మజ్ఞాన వహ్నినా నిరవశేషం దగ్ధవానయం – ఏషైవ క్రమముక్తిరితి నిర్దిష్టా ప్రాగేవాస్మాభిః –

అథపున ర్యస్తృతీయః కేవల జ్ఞానీ యావ జ్జీవం జీవ జగదీశ్వరాఖ్యం సంసార మాత్మ చైతన్య రూపతా మాపాద్య ఆత్మాన మేవ సర్వత్ర ద్రష్టు మభ్యాస మకరోత్ – స అంతకాలే సముపస్థితే యద్యపి స్థూలమిదం శరీర మత్రైవ పతతి – న సూక్ష్మం ప్రవిశతి – స్థూలేన తదపి పరిత్యజతి – తత్కారణస్య శరీరస్య అవిద్యాత్మకస్య బ్రహ్మ విద్యయా దగ్ధత్వాత్ – అవిద్యాదాహే కారణ శరీర దాహః – కారణ దాహే సూక్ష్మస్యదాహః – తద్దాహేసతి స్థూలస్యాపి దాహ స్సిద్ధ్యతి- యద్యేవం కథముపలభ్యతే తస్యేదం శరీరం యథా అన్యేషా మితి న శంకనీయం – తస్యదృష్ట్యా నేదం స్థూలం న సూక్ష్మం నకారణం – శరీర త్రయ మపి నాస్త్యేవ – యేతు అస్మాదృశా లౌకి కాస్తత్ర సన్నిహితా స్తఏవ పశ్యంతి శరీరం తస్యేతి – సముక్తః న శరీరం కింతు శరీర స్థానే ఆత్మాన మేవ అశరీర మాకాశ వత్పశ్యతి – అతో మరణం తచ్ఛరీరస్యైవ నతస్యజ్ఞానినః – స భౌతిక ముత్సృజ్య జ్ఞాన శరీర మాకాశకల్పం నిరాకారం ప్రవిష్టః మర్తు మిచ్ఛన్నపి న మ్రియతే- సాకారస్యైవ మరణం పరిణామిత్వా న్న నిరాకారస్య అపరిణామ శీలత్వా దితి – తదేవోచ్యతే కఠోపనిషదా 'ప్రేత్యాస్మాల్లోకా దమృతా భవంతీతి ముక్త పురుష ముద్దిశ్య –

అథ కథ మేత దుపపద్యతే సంభావ్యతేచ అస్మాభిరితి అస్త్యేవ శంకా మమ తవచ అద్యాపి – సా సర్వథా నకర్తవ్యా ఇతి ఘోషయతి శాస్త్రం – కాతత్రోపపత్తి రితి చేదుచ్యతే – శ్రూయతాం – అభిసంధిరి త్యస్తి కశ్చిద్భావః – అభిసంధిర్నామ తత్తద్విషయ సంబంధీ సంకల్పః- అభిప్రాయో వా – సచ సత్యాభి సంధి ర్వాభవే దనృతాభి సంధిర్వాస్యాత్ – అనృతాభి సంధి రేవ ప్రాయేణ సర్వేషాం లౌకికానాం కర్మిణాం ఉపాసకానాంచ భక్తానాం యోగినాం మాంత్రికాణాం

తాంత్రికాణా మపిచలోకే - కిమిదం అనృతం నామ - ఇద మేవ యన్నామ యద్రూపం యాచక్రియా - తత్ర సర్వా శ్చిత్తవృత్త యోనామ శబ్దే నోచ్యంతే - సర్వమపి బాహ్యం పదార్థ జాతం రూపశబ్దేన వ్యపదిశ్యతే - తయోశ్చ బాహ్యాభ్యంత రయో ర్నామ రూపయోః సంబంధకారిణీ క్రియేతి సంకీర్త్యతే - అ హత్య ఏతత్త్రితయ మేవ సంసారోనామ - సంసారోయం సర్వోపి అనృత ఏవ - వాచారంభణం వికారో నామధేయ మితి శాస్త్రేణ ప్రతిపాదితః - కస్మాదేవ మితి న సంశయితవ్యం - యస్మా త్సచ్చిద్వివర్తోయ మఖిలః ప్రపంచః - యథా మృద్వివర్తః శరావాదిః - మృదేవ సామాన్యం యస్యా విశేషా శ్శరావాదయః - తథా సదేవ సామాన్యం యస్య సంస్థాన భూతా స్సర్వేభావా శ్శరీర మనః ప్రాణాద్యారభ్య బ్రహ్మాండ పర్యంత ముపలభ్యమానా స్సర్వేపి -

యస్మాదేవం సామాన్యా న్నాతిరిచ్యంతే విశేషాః తత్సంఘాత రూపత్వా త్తస్మా ద్విశేష రూపేణ ప్రతీయమాన మిదం సర్వం జగత్సామాన్య సద్రూపేణైవ సత్యం - తత్తద్విశేష రూపేణ పునరనృత మేవ - తద పి సత్సామాన్యం ప్రమేయ త్వాత్ ప్రమాణ భూతస్య చిద్రూపస్య విషయతయా విషయిణ శ్చి దాఖ్యస్య ఆత్మనః అపృథ గ్భూతా తదీయా శక్తిరేవ కేవలా - ద్వయో రపి శక్తి శక్తిమతోర్నిరాకా రత్వా ద్వ్యాపకత్వాచ్చ ఏకమేవ తత్త్వం - యఏవ ఆత్మానామ వస్తుతః - అయమాత్మైవ ప్రమాణరూపత్వా త్స్వత స్సిద్ధత్వా త్సత్య ముచ్యతే - తద ధీన సిద్ధత్వా దన్యత్సర్వమపి అనృత మేవేతి సిద్ధాంతః -

ఏవం సతి యే లౌకికా స్సంతి ఏత ద్విజ్ఞాన శూన్యా స్సర్వేతే కళత్ర పుత్ర మిత్ర గృహారామ క్షేత్ర ధనధాన్య తజ్జన్య సుఖదుఃఖాది భావభావితా ఏవయావ జ్జీవం జీవయాత్రాం కుర్వంతి- తే సర్వే

అవసానకాలే తద్వాసనా వాసితా ఏవ ప్రాణాం స్త్యజంతి – అతః – స్థూలం యద్యప్యత్రైవ పతతి సూక్ష్మమన్య న్మనః ప్రాణ లక్షణ మవలంబమానా స్తదుపాధయ స్సంతః స్వ స్వభావ కర్మాను సారేణ లోకాంతరం – తతో జన్మాంతరం చ కర్మఫలోప భోగార్థం ప్రతిష్ఠంతే– అనృత రూప సంసార భావితత్వాత్ – అథయే తత్త ద్దేవతో పాసకా స్తేపి దేవతా నామరూప క్రియావాసనాంకితాః తద్భావనయైవ సూక్ష్మశరీరోపాధయః దేవలోకాన్ గత్వా ఉపాసనా ఫల సుఖోప భోగానంతరం పునర్జన్మ లభంతే –

కింతుయే సగుణ బ్రహ్మోపాసకా స్తేపి నామ రూపాది తత్తద్గుణై స్సహ బ్రహ్మ స్వరూప భావితత్వాత్ (కార్య) బ్రహ్మణః లోకం గత్వా అంతకాలే నపునర్జన్మ ప్రాప్నువంతి – పరంతు తత్రైవ నిర్గుణ బ్రహ్మ భావనామ భ్యస్య తత ఏవ బ్రహ్మణా సహ విదేహ ముక్తిం భజంతే – సర్వ ఏతే పుర్వోక్తా లౌకికా దారభ్య సగుణోపాసకం యావత్ అనృతాభి సంధయ ఏవ – అనృత రూపస్య నామ రూపాత్మకస్య సంసారస్య భావనా మపరిత్యజంతః –

అథయే జ్ఞానిన స్సర్వేభ్య స్తే భ్యో విలక్షణాః కేవల మాత్మైవాస్తి సచ్చిదాత్మకం తదేవాంతర్బహి రభి వ్యాప్య ఉపలభ్యతే నాస్య త్కించి త్తతో వ్యతిరిక్తం విజాతీయం వస్త్వితి ఆత్మానమేవ పశ్యంతి జీవితాంతం– తద్దర్శన మపహాయ క్షణమపి 'నతిష్ఠంతి – యదా కదాచి త్ప్రారబ్ధ కర్మవశా త్తస్యాః స్థితే రపకృష్టా అపి సద్య స్తదేవా ను సంద ధానా స్తద పకర్షణ మపి తేనైవ రూపేణ పరివర్త్య ఆత్మ విభూతి మేవ మన్యమానాః కాలం నయంతి – తేతు శరీరపాతే సతి నలోకాంతరం నజన్మాంతరం వా ప్రాప్నుయుః – కుత ఇతిచేత్ దేశకాలవస్తు భేద భిన్నం సర్వమిదం విశ్వం శరీరమనః ప్రాణైస్సహ వస్తువాహనాది భిస్సహ ఆత్మైవ సంవేద్యతే

తైః - తస్యచ సచ్చిద్రూపస్య ఆత్మన ఏవ సత్యత్వాత్ సర్వత్ర సర్వదా తస్యైవ వ్యోమవ ద్విద్యమానత్వాత్ తద్భావ భావితాస్తే న శరీరమేవ తావ త్పశ్యంతి శరీరరూపేణ - నబాహ్యం జగదపి పశ్యంతి జగద్రూపేణ- తథాచే త్పశ్యంతి తే విశేషరూపేణ పశ్యంతః అనృతా భిసంధయో భవేయు ర్యథా అన్యే లౌకికాదయః -

కింతు సామాన్య భూతస్య సచ్చిదాత్మకస్య తత్త్వ స్యైవ భావనయా న అనృతాభిసంధయస్తే - ప్రత్యుత సత్యాభి సంధయ ఏవ - యస్మా దేవం తస్మాన్న శరీరమోక్షః - న సూక్ష్మశరీర ప్రవేశః - నతస్య ప్రస్థానం పరలోకాయ - న పరలోకః - నాపి జన్మాంతరం వాతేషాం- కృత్స్నమేత దాత్మ స్వరూపేణ సంవృత్త మాత్మతయైవ సంవేద్యతే - యదేవ సత్యం సర్వత్ర అవ్యభిచారేణ సర్వదా వర్తమానత్వాత్ - అత ఏవ న తస్యప్రాణా ఉత్క్రామంతి - ఇహైవ సమవనీ యంత ఇతి ముక్తకంఠ ముద్ఘోషయతి శాస్త్రం - ప్రాణశబ్దోత్ర ఉపలక్షణః సర్వేషాం ఇంద్రియ మనశ్శరీరాణాం- సర్వోయం సంఘాతోస్య ముక్తస్య క్వయా త్యవసానే కింవా భవి ష్యతీతిన చోదయితవ్యం - యథా సముద్రే ఊర్మయ స్తథా ఆత్మచైతన్య సాగరే అస్త మితాస్తే చైతన్య నిర్విశేషా భవంతీతి వేదితవ్యం- అపిచ ఇతరేషాం యోయం బంధక స్సంసారః అయమేవ ముక్తస్య జ్ఞానినః మోచక స్సంపద్యతే - సర్వేచాన్యే యం నామరూపాత్మకం పశ్యంతో జీవయాత్రా మకార్షుర్యావ దాయుః తమేవాయం సచ్చిదాత్మకం పశ్యన్నాసీత్ - అనృతాభిసంధీనాం తేషాం అనృతరూప మేవ ఫల మవసానకాలే - లోకాంతర జన్మాంతరాదికంచ భవతి - అవిద్యా కామకర్మత్రయస్య అనపగమాత్ - అస్యపున రవిద్యా విద్యయా అపాస్తా- తతః కామః కర్మేతి ద్వయ మపి పరాస్తం బంధకత్వాత్తయోః - అత ఏవ నైహికాముష్మిక కథా తస్య - అపిచా త్రేద మవధేయం రహస్యం- బద్ధముక్త యోరుభయో రపి మరణకాలే స్మృతి లోపో యద్యపి స్యాత్తథాపి బద్ధస్య విశేష వృత్తయ స్తదా విశేష వాసనా భూత్వా తం నముంచంతి

బద్ధం - పునర్జన్మాంతరే తా ఏవ వృత్తయః పరిణమంతే - ముక్తస్యపున ర్విశేష వృత్తయ స్సామాన్యాత్మ వృత్త్యా అభ్యస్యమానయా అభిభూతాస్సత్యః సామాన్యాత్మ వాసనామేవ జనయంతి మరణకాలే - యా ఏకాత్మ రూపావాసనా విశేష రూపాస్సర్వాః కళత్ర పుత్రాది విషయాః ప్రవిలాపయంతీ ఆత్మాన మేవ సర్వాత్మానం అనుభావయతి - అతోన పునస్సంసార బంధః ప్రత్యుత మోక్ష ఏవ సదా -

ఏతావతా కః ఫలితార్థః - శాస్త్రా చార్యోపదేశం శ్రద్ధ ధా నతయా యావజ్జీవం అవధార్య శ్రవణ మనన నిదిధ్యా సనాదిక మప్రమత్త తయా ఆ తిష్ఠమానః తేనైవ మార్గేణ జీవయాత్రాం నిర్వర్తయన్ అంతకాలే సమాయాతే తామ ప్యవస్థా మాత్మ రూపేణైవ భావయిత్వా నకుత్రాప్యహం గచ్ఛామి ఆత్మన్యేవ సర్వాత్మని విశ్రాంతి మనుభవామీతి అనయైవ భావనయా ప్రతిష్ఠితో భవే త్సర్వోపి సచేతాః పురుషః యదేవ దివ్యం భేషజం అస్యా స్సంసార రూపాయా మహావ్యాధే ర్జీవిత యాత్రాయాః పరాయణ మప్యేత దేవేతి సర్వమవదాతమ్ -

యత్రేంధనం ద్వైత వనం
మృత్యుర్యత్ర మహాపశుః
అలౌకికేన యాగేన
తేన నిత్యం యజామహే
వస్తుత శ్శివమయే హృది స్ఫుటం
సర్వత శ్శివమయం విరాజతే
నాశివం భవతి కస్యచి త్క్వచిత్
తేన నః శివమయీదశా భవేత్ -

సంవిభాగః

ఏతావతా కాలేన పంచస్వపి ఆయతనేషు సమ్యక్ప్రవిష్టా వయం సర్వే మంతవ్యాః - తత్రయా ప్రతిష్ఠితా స్వాత్మ దేవతా సా సర్వైరా మూలాగ్ర మవలోకితేతి మన్యామహే - అపిచ న దర్శన మాత్రేణ సంతోష్టవ్యం అస్మాభిః - దృష్ట్వా తేనైవ ప్రతినివృత్తానాం నకించి త్ప్రయోజనం సిధ్యతి- కింతు తీర్ధ ప్రసాద వినియోగం యావ త్ప్రతీక్షితవ్యం- జగద్గురు రాచార్య ఏవ తత్ర సర్వత్ర సచ్చిద్రూపేణ సన్నికృష్టో భూత్వా అస్మాసు కృపా కటాక్షం ప్రక్షిప్య - తీర్థం ప్రసాదంచ వితరతి - తీర్థం త్వత్ర అద్వైత జ్ఞానామృతమేవ - ప్రసాద శ్చ ఆచార్యస్య అస్మాసు భక్త జనే ష్వపారః అనుగ్రహ ఏవ - జ్ఞాన మనుభవశ్చ కీదృశ ఇతి విస్తరశో వర్ణిత మేవాస్మాభిః పంచస్వప్యాయ తనేషు. తదేవ సూత్ర ప్రాయేణ మన స్యవధారయితు విచ్ఛతాం పునరభిధీయతే -

అహం మమే తిద్వయ మేవ అస్మా మనుభవ స్సర్వదా - తయోరహం జ్ఞాన స్వరూపం న తత్ర విభాగో విద్యతే - సర్వమపి జ్ఞేయం తేనైవ గృహ్యేత యది జగ ద్యది జీవోయదివా తదన్య ఈశ్వరః - తత్ర విభాగ స్సర్వోపి జ్ఞేయ ప్రపంచ ఏవ దృశ్యతే - నచ ద్విధా- సంహతపకః అసంహతోన్యః - ఉభయో రపి సత్తైవాను వర్తతే - అస్తి అస్తీతి - అసంహతం కేవల మస్తితా రూపం - తత్తు నిరాకారత్వా ద్వ్యాపకత్వాత్సర్వధా తాదృక్ష్య భావేన జ్ఞానేనైకతాం భజతే - ఏష ఏవ సచ్చిత్సంయోగః - కింతు సంహతం యచ్ఛరీరాది పృథివ్యాదిచ నతథా ఏకీభవతి - సత్యేవం జ్ఞానం తేన మిశ్రితం పరిచ్ఛిద్యేత - తేనచ మిశ్రితం సంహతమపి పరిచ్ఛిద్యతే- అతఏవ అన్యోన్య ఘర్షణాత్మకః సంసారబంధః - తత స్తత్సంహతం ప్రవిలాప్య ఆత్మని ఏకాత్మతాం భావయేత్ ముముక్షుణా -కథమితిచేత్ యద్యత్సం హతం తత్ర సర్వత్ర అస్తిత్వ మాత్రం ఈక్షేత- అస్తిత్వే సంహతః- సంహతే పునరస్తిత్వ -

మేవం వీక్ష్యమాణం తదపి శరీరపృధివ్యాదికం జ్ఞానేన ఏకీభూయ సర్వ మిద మహా మహంతయైవ అనుభూయతే - యేన సంసారబంధాత్ అనాయాసేన ముచ్యామహే ఇతి సంగ్రహః

పరంతు తదేత స్య ఉభయస్యాపి వయం పాత్రీభవేమ - సమ్యగత్ర అయతనేషు ప్రవిష్టానాం ప్రవిశ్య తదీయ మాంతర్యం సమ్యగవ ధారయతా మేవ సాపాత్రతా భవతి - తత్రాపి నైకేన సర్వమాచ్ఛిద్య అన్యాన్సహ వాసినః అనాదృత్య సేవిత వ్యం - సర్వత్ర సంవిభాగశీలతా చిరంతనై రుపదిష్టా - అత స్సంవిభజ్యైత దమృత ముప భుజ్యతాం సర్వైః - ఏవం సంవిభజ్యమాన మపినైత దమృతం ద్వైత మివ న్యూనతా మాపద్యతే - అద్వైతాత్మకత్వా ద్యావద్యావ ద్విభజ్యతే తావత్తావ త్తద్వైవ పరిపూర్ణతయా అవశిష్యతే - అవిభక్తంచ భూతేషు విభక్తమివచ స్థిత మితి భగవానేవ ఉవాచ -

తస్మాన్న సంకోచః కర్తవ్యః తీర్థగ్రహణే తత్సంవిభజ్య నిర్వేశనే యేనకేనాపి - యేనయావ దుపభుజ్యతే తేనత త్కృత్స్నమేవ ఉపభుజ్యతే అద్వైతా.మృతం - ఉవభోగాసక్తి స్తదతీతా గ్రహణ శక్తి స్తదతీతాచ జీర్ణ శక్తి రేవాత్ర అపేక్ష్యతే - సాచే న్మమాస్తి సాకల్యేన ఇతియోయః శ్రోతృ మహాశయోత్ర సంప్రవిష్టః ప్రతిజానీతే స స ర్వోపి జగద్గురోః కృపా కటాక్ష ప్రసాదస్య సర్వధా భాజన మేవ భవిష్యతీతి వయమపి ప్రతిజానీ మహే -

ఇతి

సర్వం శివం భూయాత్